

**SEKTÖREL GELİŞİMDE BAĞIMSIZ DENETİM
VE KAMU DENETİMİ BİRLİKTELİĞİ:
KATILIM BANKACILIĞI ÖRNEĞİ**

Bahattin ERDEN

**Doktora Tezi
İşletme Ana Bilim Dalı
Prof. Dr. Ramazan YANIK
2020
Her Hakkı Saklıdır**

**T.C.
ATATÜRK ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
İŞLETME ANA BİLİM DALI**

Bahattin ERDEN

**SEKTÖREL GELİŞİMDE BAĞIMSIZ DENETİM VE KAMU
DENETİMİ BİRLİKTELİĞİ: KATILIM BANKACILIĞI ÖRNEĞİ**

DOKTORA TEZİ

**TEZ YÖNETİCİSİ
Prof. Dr. Ramazan YANIK**

ERZURUM-2020

TEZ BEYAN FORMU

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

BİLDİRİM

Atatürk Üniversitesi Lisansüstü Eğitim ve Öğretim Uygulama Esaslarının ilgili maddelerine göre hazırlamış olduğum "SEKTÖREL GELİŞİMDE BAĞIMSIZ DENETİM ve KAMU DENETİMİ BİRLİKTELİĞİ: KATILIM BANKACILIĞI ÖRNEĞİ" adlı tezin/raporun tamamen kendi çalışmam olduğunu ve her alıntıya kaynak gösterdiğimi taahhüt eder, tezimin/raporumun kâğıt ve elektronik kopyalarının aşağıda belirttiğim koşullarda saklanmasına izin verdiğimi onaylarım.

Gereğini bilgilerinize arz ederim *.

☐ Tezimin/Raporumun tamamı her yerden erişime açılabilir.

☒ Tezimin/Raporumun makale için **altı ay**, patent için **iki yıl** süreyle erişiminin ertelenmesini istiyorum.

[21.12.2020]

Aslı ıslak imzalıdır

[Bahattin ERDEN]

*** LİSANSÜSTÜ TEZLERİN ELEKTRONİK ORTAMDA TOPLANMASI, DÜZENLENMESİ VE ERİŞİME AÇILMASINA İLİŞKİN YÖNERGE**

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

Çeşitli ve Son Hükümler

Lisansüstü tezlerin erişime açılmasının ertelenmesi **MADDE 6– (1)** Lisansüstü tezle ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu **iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.**

(2) Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz **makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış** ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkanı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile **altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.**

Gizlilik dereceli tezler MADDE 7– (1) Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir. Kurum ve kuruluşlarla yapılan işbirliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir.

(2) Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ Graduate School of Social Sciences

TEZ KABUL TUTANAĞI

SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ MÜDÜRLÜĞÜNE

Prof. Dr. Ramazan YANIK danışmanlığında, Bahattin ERDEN tarafından hazırlanan bu çalışma 21 / 12 / 2020 tarihinde aşağıda isimleri yazılı jüri tarafından. İşletme Ana Bilim Dalı'nda Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Başkan : Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ramazan YANIK **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Prof. Dr. Ömer YILMAZ **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Abdulkadir KAYA **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Jüri Üyesi : Doç. Dr. Hüseyin ÇETİN **İmza:** Aslı ıslak imzalıdır

Prof. Dr. Sait UYLAŞ

Enstitü Müdürü

İÇİNDEKİLER

ÖZET.....	X
ABSTRACT	XI
KISALTMALAR DİZİNİ	XII
TABLolar DİZİNİ	XIV
ŞEKİLLER DİZİNİ	XVIII
ÖNSÖZ.....	XIX
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ ve KATILIM BANKACILIĞI

1.1. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ	5
1.1.1. İslami Finans Sisteminin Ortaya Çıkış Süreci ve Gelişimi	6
1.1.2. İslam'da Faiz Yasağının Nedenleri	7
1.1.3. İslami Finansın Dünyadaki Durumu	8
1.1.4. Dünya' da İslami Finansla İlgili Güncel Rakamlar	11
1.1.5. Dünya' da Katılım Bankacılığı Örgütleri	14
1.2. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI.....	17
1.2.1. Katılım Bankası İle Konvansiyonel Banka Arasındaki Farklar	18
1.2.2. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri	22
1.2.2.1. Dini Nedenler	22
1.2.2.2. Ekonomik Nedenler	22
1.2.2.3. Sosyal Nedenler	23
1.3. KATILIM BANKACILIĞININ FAALİYETLERİ.....	24
1.3.1. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri.....	24
1.3.1.1. Özel Cari Hesap.....	24
1.3.1.2. Katılma Hesapları.....	25
1.3.1.3. Sukuk(Kira Sertifikası).....	25
1.3.2. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Faaliyetleri.....	26
1.3.2.1. Nakdi Krediler	26
1.3.2.1.1. Kurumsal veya Bireysel Finansman Desteği(Murabaha)	26
1.3.2.1.2. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)	26

1.3.2.1.3. Kâr–Zarar Ortaklığı(Müşareke)	27
1.3.2.1.4. Finansal Kiralama	27
1.3.2.1.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı	28
1.3.2.2. Gayri Nakdi Krediler	28
1.3.2.2.1. Teminat Mektupları	28
1.3.2.2.2. Referans Mektupları	28
1.3.2.2.3. Akreditif	29
1.3.2.2.4. Aval Kabul Kredileri	29
1.3.2.2.5. Harici Garantiler	29
1.4. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ	29
1.4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığı ile İlgili Güncel Rakamlar	31
1.5. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI	32
1.6. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ TERCİH NEDENLERİ	33

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİM

2.1. DENETİM İHTİYACI VE ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ.....	34
2.2. DENETİM VE DENETİM BENZERİ KAVRAMLAR	35
2.3. DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ	36
2.3.1. Dünya' da Denetimin Tarihsel Gelişimi	36
2.3.2 Türkiye' de Denetimin Tarihsel Gelişimi	38
2.4. DENETİMİN AMAÇLARI, YARARLARI VE ÖZELLİKLERİ	40
2.4.1. Denetimin Amaçları	40
2.4.1.1. Temel Amaçlar	40
2.4.1.2. Özel Amaçlar	40
2.4.2. Denetimin Yararları.....	40
2.4.3. Denetimin Özellikleri	41
2.4 DENETİM TÜRLERİ	42
2.4.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri	42
2.4.1.1. Finansal Tablolar Denetimi	42
2.4.1.2. Uygunluk Denetim	43
2.4.1.3. Faaliyet Denetimi	43

2.4.2. Denetçilerin Statülerine Göre Denetim Türleri	44
2.4.2.1. İç Denetim	44
2.4.2.2. Bağımsız Denetim	45
2.4.2.3. Kamu Denetimi	45
2.4.3. Uygulama Zamanına Göre Denetim Türleri	45
2.4.3.1. Sürekli Denetim	45
2.4.3.2. Ara Denetim	46
2.4.3.3 Son Denetim	46
2.4.4. Kapsamına Göre Denetim Türleri	46
2.4.4.1. Genel Amaçlı Denetim	46
2.4.4.2. Özel Amaçlı Denetim	47
2.5. DENETÇİ, DENETÇİ SORUMLULUKLARI VE DENETÇİ TÜRLERİ	47
2.5.1. Denetçinin Tanımı	47
2.5.2. Denetçinin Taşınması Gereken Özellikler	47
2.5.3. Denetçinin Sorumlulukları	47
2.5.4. Denetçi Türleri	48
2.5.4.1. Bağımsız Denetçi	48
2.5.4.2. İç Denetçi	48
2.5.4.3. Kamu Denetçisi	48
2.6. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI	49
2.6.1. Genel Standartlar	49
2.6.1.1. Yeterli Mesleki Eğitim ve Yetkinlik Standardı	49
2.6.1.2. Bağımsızlık ve Tarafsızlık Standardı	49
2.6.1.3. Mesleki Özen ve Dikkat Standardı	50
2.6.2. Çalışma Sahası Standartları	50
2.6.2.1. Yeterli Planlama ve Uygun Denetim Standardı	50
2.6.2.2. İç Kontrol Yapısının Anlaşılması Standardı	51
2.6.2.3. Yeterli ve Kaliteli Kanıt Toplama Standardı	51
2.6.3. Raporlama Standartları	52
2.6.3.1. Uygunluk Standardı	52
2.6.3.2. Tutarlılık Standardı	52
2.6.3.3. Tam Açıklama Standardı	52

2.6.3.4. Görüş Bildirme Standardı.....	53
2.7. DENETİM SÜRECİ	53
2.7.1. Müşterinin Seçilmesi ve Denetim Sözleşmesinin Hazırlanması.....	53
2.7.1.1. Müşteri Kabul Politikasının Belirlenmesi	54
2.7.1.2. Müşteri İşletmeyi Tanıma.....	54
2.7.1.3. Önceki Denetçi İle Görüşme	54
2.7.1.4. Denetim Sözleşmesinin Yapılması.....	55
2.7.2. Denetimin Planlanması	56
2.7.3. Denetim Faaliyetinin(Program) Yürütülmesi.....	56
2.7.3.1. Denetim Kanıtları	57
2.7.3.2. Denetim Kanıt Toplama Teknikleri.....	58
2.7.3.3. Çalışma Kağıtları.....	58
2.7.4. Denetim Sonuçlarının Raporlanması	59
2.7.4.1. Olumlu Görüş	60
2.7.4.2. Şartlı Görüş.....	60
2.7.4.3. Olumsuz Görüş	60
2.7.4.4. Görüş Bildirmekten Kaçınmak.....	60
2.8. BAĞIMSIZ DENETİM	61
2.8.1. Bağımsız Denetimin Tanımı	61
2.8.2. Bağımsız Denetimin Unsurları.....	61
2.8.2.1. Genel Olarak Bağımsız Denetim Süreci.....	62
2.8.2.2. İktisadi Faaliyetlere ve Olaylara İlişkin İddialar	62
2.8.2.3. Önceden Saptanmış Ölçütler	62
2.8.2.4. Tarafsızca Kanıt Bulma-Değerlendirme.....	62
2.8.2.5. İlgili Duyanlara Bildirme.....	63
2.8.3. Bağımsız Denetimin Amacı	63
2.8.4. Bağımsız Denetimin Yararları	63
2.8.5. Bağımsız Denetimin Standartları ve Önemi.....	64
2.8.5.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları	64
2.8.5.2. Uluslararası Denetim Standartları	64
2.8.5.3. İç Denetim Standartları.....	65
2.8.6. Türkiye’deki Bağımsız Denetim İle İlgili Düzenlemeler.....	66

2.8.6.1. Sermaye Piyasası Kurulunun Yaptığı Düzenlemeler	66
2.8.6.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler	67
2.8.6.3. Sigortacılık Alanında Yapılan Düzenlemeler.....	68
2.8.6.4. Türmob'un Yaptığı Düzenlemeler.....	69
2.8.6.5. Banka Denetleme ve Düzenleme Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler	71
2.8.6.6. Kamu Gözetim Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler.....	71
2.9. KAMU GÖZETİM KURUMU	71
2.9.1. Kurumun Tarihçesi ve Kuruluş Amacı	71
2.9.2. Kurumun Yapısı	72
2.9.2.1. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurum ve Kurulunun Yapısı	72
2.9.2.2. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunun Çalışma Esasları	73
2.9.3. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunun Görev ve Yetkileri:.....	73
2.9.4. Kamu Gözetim Kurumunun Faaliyet Alanlarıyla İlgili Düzenlemeleri.....	75
2.9.4.1. Türkiye Muhasebe Standartları İle İlgili Yapılan Düzenlemeler	75
2.9.4.2. Türkiye Denetim Standartları İle İlgili Yapılan Düzenlemeler	77
2.9.4.2.1. Bağımsız Denetim Standartları	77
2.9.4.2.2. Güvence Denetim Standartları.....	78
2.9.4.2.3. Sınırlı Bağımsız Denetim Standartları	79
2.9.4.2.4. İlgili Hizmet Standartları	79
2.9.4.3. Bağımsız Denetçiler İle İlgili Yapılan Düzenlemeler	79

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM

3.1. GELENEKSEL(KONVANSİYONEL) BANKALARDA DENETİM	83
3.1.1. Bankacılık Sektöründe ve BDDK da Kurumsal Yönetim Anlayışı	83
3.1.1.1. Kurumsal Yönetim Anlayışının Ülkemizde Gelişimi	83
3.1.1.2. SPK Kurumsal Yönetime Uyum Raporu	84
3.1.1.3. Borsa İstanbul A.Ş. Kurumsal Yönetim Endeksi:	84
3.1.1.4. Bankacılıkta ve BDDK da Kurumsal Yönetim İlkeleri Uygulaması	84

3.1.2. Bankalarda Denetim Komiteleri.....	85
3.1.3. Bankalarda İç Denetim.....	86
3.1.3.1. İç Kontrol Birimlerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları	89
3.1.3.2 Müfettişlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları	90
3.1.3.2. Risk Yönetim Birimlerini Görev, Yetki ve Sorumlulukları	90
3.1.4. Bankalarda Dış Denetim	91
3.1.4.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) Denetimi	92
3.1.4.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası(TCMB) Denetimi	94
3.1.4.3. Vergi Denetimi	95
3.1.4.4. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetimi	95
3.2 KATILIM BANKALARINDA DENETİM VE DENETİMDE YER ALAN	
KURULUŞLAR.....	98
3.2.1. Merkezi Danışma Kurulları.....	99
3.2.2. Danışma Komiteleri	101
3.2.3. Türkiye Katılım Bankaları Birliği	103
3.2.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Kurumu	104
3.2.5. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası(TCMB)	105
3.2.6. Bağımsız Denetim Kuruluşları.....	105
3.2.7. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu(FFKK)	105
3.2.8. Kamu Gözetim Kurumu Tarafından Yayınlanan Faizsiz Finans Denetim	
Standartları	106
3.2.8.1. Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler	
İçin Etik Kurallar	107
3.2.8.2. Faizsiz Finans Denetim Standardı 1(Bağımsız Denetimin Amacı ve	
İlkeleri)	107
3.2.8.3. Faizsiz Finans Denetim Standardı 2(Bağımsız Denetçi Raporu)	108
3.2.8.4. Faizsiz Finans Denetim Standardı 3(Bağımsız Denetim Sözleşmesinin	
Şartları)	108
3.2.8.5. Faizsiz Finans Denetim Standardı 4(Bağımsız Denetçi Tarafından Fıkhî	
İlke ve Kurallara Uygunluğun Test Edilmesi).....	108
3.2.8.6. Faizsiz Finans Denetim Standardı 5(Finansal Tabloların Bağımsız	
Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları)	109

3.2.8.7. Faizsiz Finans Denetim Standardı 6(Fıkhî Denetim (Faizsiz Finans Kuruluşlarının Fıkhî İlke Ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi).....	109
3.3. KONVENSİYONEL BANKALARDA DENETİM İLE KATILIM	
BANKALARINDAKİ DENETİMİN FARKLILIKLARI	109
3.3.1. Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Arasındaki Farklar	110
3.3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenlemeleri Açısından Katılım Bankaları ve Diğer Bankalar	110
3.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kriterlerine Göre Mevduat ve Katılım Bankalarının Denetim ve Alınacak Önlemler Bakımından Karşılaştırılması	111
3.3.4. Katılım Bankaları ve Diğer Bankaların Bağımsız Denetim Standartlarını, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Düzenlemeleri Açısından Değerlendirme.....	112
3.3.4.1. Katılım Bankalarının Bağımsız Denetim Standartları.....	112
3.3.4.2. Bankaların Bağımsız Denetim Standartları	113
3.3.5. Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Denetim Komitelerinin Çalışma Sistemleri Açısından Yapılan Değerlendirme:.....	114
3.3.5.1. Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemeleri Açısından Denetim Komitesi .	114
3.3.5.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Denetim Komitesi.....	115
3.4. DÜNYA'DA KATILIM BANKALARININ DENETİM MODELLERİ	116
3.4.1. Malezya Modeli.....	116
3.4.2. Pakistan Modeli.....	118
3.4.3. Suudi Arabistan Modeli	119
3.4.4. Katar Modeli	120
3.4.5. Kuveyt Modeli.....	121
3.4.6. Endonezya Modeli.....	122
3.4.7. İran Modeli	122
3.4.8. Bahreyn Modeli.....	122
3.4.9. Birleşik Arap Emirlikleri Modeli	124
3.4.10. Türkiye Modeli.....	124

3.5. DÜNYADAKİ KATILIM BANKALARININ DENETİMİ İLE TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ DENETİMİ ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR	128
3.5.1. Genel Olarak İslami Bankalarda Denetim ve Türk Katılım Bankalarındaki Denetim	128
3.5.2. Bağımsız Denetim Açısından Değerlendirme	129
3.5.3. İç Denetim	129
3.5.4. Denetimde Raporlama	129
3.6. KATILIM BANKALARININ DENETİMİ KONUSUNDA ULUSAL VE ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR.....	130

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE'DE KAMU DENETİMİ VE BAĞIMSIZ DENETİME TABİ KATILIM BANKALARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA VE ANALİZ	
4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI.....	137
4.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ.....	138
4.3 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI.....	138
4.4. ARAŞTIRMADA VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ	140
4.5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ	141
4.5.1. Nitel(Kalitatif) Araştırma Yöntemleri.....	141
4.5.1.1. Görüşme	141
4.5.1.2. Gözlem	142
4.5.1.3. Doküman Analizi.....	142
4.6. ARAŞTIRMANIN KISITLARI.....	144
4.7. BULGULAR	144
4.7.1. Bankaların Denetim Raporlarından Elde Edilen Bulgular	144
4.7.2. Bankaların Denetim Raporlarına Göre Uygulanan (TMS/IFRS) Standartlar	150
4.7.3. Katılım Bankalarının Kullandıkları Hesap Planı.....	151
4.8. KATILIM BANKALARININ BAĞIMSIZ DENETİM RAPOR ANALİZLERİ	152
4.8.1. Albaraka Türk Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri.....	152
4.8.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı	153

4.8.1.2. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı	155
Elde Edilen Bulgular:	155
4.8.1.3. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı	158
4.8.1.4 Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı	161
4.8.1.5 Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı	164
4.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri	167
4.8.2.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı	168
4.8.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı	170
4.8.2.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı	172
4.8.2.4. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017 Yılı	174
4.8.2.5. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı	175
4.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri	179
4.8.3.1. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı	179
4.8.3.2. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı	182
4.8.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı	185
4.8.3.4. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı	188
4.8.3.5. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı	191
4.8.4. Vakıf Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri	195
4.8.4.1. Vakıf Katılım Bankası 2016 Yılı	195
4.8.4.2. Vakıf Katılım Bankası 2017 Yılı	197
4.8.4.3. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı	199
4.8.5. Ziraat Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri	201
4.8.5.1. Ziraat Katılım Bankası 2015 Yılı	202
4.8.5.2. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı	203
4.8.5.3. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı	206
4.8.5.4. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı	209
4.9. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ	213
SONUÇ ve DEĞERLENDİRME	225
KAYNAKÇA	231
ÖZGEÇMİŞ	253

ÖZET**DOKTORA TEZİ****SEKTÖREL GELİŞİMDE BAĞIMSIZ DENETİM VE KAMU DENETİMİ
BİRLİKTELİĞİ: KATILIM BANKACILIĞI ÖRNEĞİ****Bahattin ERDEN****Tez Danışmanı: Prof. Dr. Ramazan YANIK****2020, 253 sayfa****Jüri: Prof. Dr. Ramazan YANIK****Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****Prof. Dr. Ömer YILMAZ****Doç. Dr. Abdulkadir KAYA****Doç. Dr. Hüseyin ÇETİN**

Katılım bankaları faizsizlik prensibine uygun faaliyet göstermek zorunda olan mali kuruluşlardır. Bu özellikleri sebebiyle faize karşı duyarlılığı olan kişiler, katılım bankacılığının müşteri kitlesini oluşturmaktadır. Bu kişiler için çalıştıkları bankaların faizsizlik ilkesine uygun çalıştıkları hususunda güven en önemli esastır. Bu makul güvenceyi sağlayacak olan temel kriter ise İslami açıdan denetim faaliyetinin gerçekleşmesidir. Katılım bankaları genellikle merkezi danışma kurulları ve bünyelerindeki danışma komiteleri ile bu güveni sağlamaya çalışmaktadırlar. İç denetimde ortaya çıkması muhtemel çıkar çatışmaları nedeniyle daha şeffaf mali tablolar oluşturmak ve katılım bankası işlemlerine İslami açıdan makul güvenceyi sağlayabilmek önem kazanmıştır.

Bu çalışmada kamu denetimi ve bağımsız denetime tabi tutulan katılım bankaları mali tablolarının bağımsız denetimi aracılığıyla İslami bankacılık prensiplerine uygunluğunun araştırılması, varsa eksikleri ve problemleri ortaya koyarak çözüm yollarını içeren yeni bir denetim modeli önerisi sunulması amaçlanmıştır.

Çalışmada nitel araştırma tekniklerinden doküman analiz yöntemi uygulanarak, katılım bankalarına ait bağımsız denetimden geçmiş mali tabloların İslami bankacılık prensiplerine uygunluğu analiz edilmiştir. Analiz sonucunda Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarına ait bağımsız denetim raporları düzenlenirken, birçok kalemde, dipnotlarda ve açıklamalarda genellikle İslami finans esaslarına dikkat edilmediği görülmüştür. Ayrıca katılım bankaları için yeni bir İslami finans denetim model önerisi sunulmuştur.

Anahtar Kelimeler: Katılım Bankacılığı, Katılım Bankalarında Denetim, Bağımsız Denetim, Bağımsız Denetim Raporu, Faizsizlik Prensibi

ABSTRACT**Ph. D. DISSERTATION****INDEPENDENT AUDIT AND PUBLIC AUDIT COLLABORATION IN
SECTORAL DEVELOPMENT: PARTICIPATION BANKING EXAMPLE****Bahattin ERDEN****Advisor: Prof. Dr. Ramazan YANIK****2020, Page: 253****Jury: Prof. Dr. Ramazan YANIK****Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ****Prof. Dr. Ömer YILMAZ****Assoc. Prof. Dr. A.Kadir KAYA****Assoc. Prof. Dr. Hüseyin ÇETİN**

Participation banks are financial institutions that have to operate in accordance with the interest-free principle. Therefore, people who are sensitive to interest constitute the customer base of participation banking. These people want to have confidence that the banks they work with are operating in accordance with the interest-free principle. The main criterion that will provide this reasonable assurance is the realization of the audit activity in terms of Islam. Participation banks generally try to provide this trust with their central advisory boards and advisory committees within their bodies. Due to possible conflicts of interest that may arise in internal audit, it has become important to create more transparent financial statements and to provide a reasonable assurance in Islamic terms for participation bank transactions.

In this study, it is aimed to investigate the compliance with Islamic banking principles through the independent audit of the financial statements of participation banks subjected to public audit and independent audit, and to present a new audit model proposal that includes the deficiencies and solutions, if any.

In the study, the document analysis method, one of the qualitative research techniques, was used to analyze the compliance of the financial statements of participation banks with the Islamic banking principles. Analysis of the results of the independent audit report of participation banks operating in Turkey edited, in many items, were often noted in the footnotes and explanations attention to Islamic financial principles. At the end, a new proposal for Islamic financial supervision model operating in participation banks in Turkey are presented.

Keywords: Participation Banking, Audit in Participation Banks, Independent Audit, Independent Audit Report, Interest-Free Principle

KISALTMALAR DİZİNİ

AAOIFI	: Accounting and Auditing Organization for Islamic Financial Institutions- İslami Finans Kurumları Muhasebe ve Denetim Organizasyonu
AICPA	: American Institute of Certified Public Accountants- Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü
BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu
BDS	: Bağımsız Denetim Standartları
BDY	: Bağımsız Denetim Yönetmeliği
BİS	: Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik
BK	: Bankacılık Kanunu
EPDK	: Enerji Piyasası Düzenleme Kurumu
FED	: Amerikan Merkez Bankası
FFK	: Faizsiz Finans Kuruluşları
FFDS	: Faizsiz Finans Denetim Standartları
FFKK	: Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu
GKGDS	: Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları
GKGMİ	: Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri
IFAC	: The International Federation of Automatic ControlUluslararası- Muhasebeciler Federasyonu
IFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Standartları
IFSB	: Islamic Financial Services Board- İslami Bankacılık Hizmetleri Kurulu
IIASB	: The International Auditing and Assurance Standards Board- Uluslararası İç Denetim Standartları Kurulu
IIFM	: International Islamic Financial Market- Uluslararası İslami Finans Piyasası
IILM	: International Islamic Liquidity Management Corporation- Uluslararası İslami Likidite Yönetim Şirketi
IIRA	: Islamic International. Rating Agency- Uluslararası İslami Derecelendirme Ajansı
IRTI	: Islamic Research and Training Institute-İslami Araştırma ve Eğitim Merkezi
ISDB	: Islamic Development Bank- İslami Kalkınma Bankası

KAYİK	: Kamu Yararına Faaliyette Bulunan Kuruluşlar
KGK	: Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
MDK	: Merkezi Danışma Kurulu
ÖFK	: Özel Finans Kurumları
SAC	: Shariah Advisory Council- Malezya Merkezi Danışma Kurulu
SESRIC	: The Statistical, Economic and Social Research and Training Centre for Islamic Countries- İslam Ülkeleri İstatistiksel, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi(SESRIC)
SMMM	: Serbest Muhasebeci Mali Müşavir
SPK	: Sermaye Piyasası Kurumu
SPSS	: Sosyal Bilimler İstatistik Paket Programı
TBB	: Türkiye Bankalar Birliği
TDS	: Türkiye Denetim Standartları
TCMB	: Türkiye Cumhuriyeti Merkez Bankası
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Standartları
TKBB	: Türkiye Katılım Bankaları Birliği
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMSF	: Tasarruf Mevduatları Sigorta Fonu
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
TÜDESK	: Türkiye Denetim Standartları Kurulu
TÜRMÖB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
YMM	: Yeminli Mali Müşavir

TABLOLAR DİZİNİ

Tablo 1.1. 2019 Yılı Ülkelerin İslami Finans Gelişmişlik Göstergelerine Göre Sıralaması	13
Tablo 1.2. Katılım Bankaları İle Konvansiyonel Bankalar Arasındaki İşlevsel Farklılıklar	18
Tablo 1.3. Katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasındaki mali farklılıklar ...	21
Tablo 1.4. Katılım Bankaları Aktif Gelişimi(Milyon TL) (2010-2019)	31
Tablo 1.5. Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayısı Gelişimi (2010-2019)	31
Tablo 2.1. Denetimin Tarihsel Gelişimi	38
Tablo 2.2. Türkiye Denetim Tarihçesi	40
Tablo 4.1. Türkiye de Katılım Bankaları Şube ve Şube Personel Sayıları.....	139
Tablo 4.2. Katılım Bankaları Haziran 2017-2018 Mukayeseli Net Karlılıkları (Bin TL/%)	140
Tablo 4.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018).....	145
Tablo 4.4. Albaraka Türk Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018).....	146
Tablo 4.5. Türkiye Finans Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018).....	147
Tablo 4.6. Vakıf Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)	148
Tablo 4.7. Ziraat Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018).....	149
Tablo 4.8. Katılım Bankalarının Finansal Raporlamada Uyguladıkları Standartlar	150
Tablo 4.9. Katılım Bankalarının Finansal Raporlamada Uyguladıkları Standartlar	151
Tablo 4.10. Katılım Bankalarının Kullandığı Hesap Planı	152
Tablo 4.11. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular .	153
Tablo 4.12. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ...	153
Tablo 4.13. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	153
Tablo 4.14. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular	154
Tablo 4.15. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Beşinci Bulgular	154
Tablo 4.16. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular .	155

Tablo 4.17. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ...	155
Tablo 4.18. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	156
Tablo 4.19. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular	156
Tablo 4.20. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Beşinci Bulgular	157
Tablo 4.21. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular .	158
Tablo 4.22. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular...	159
Tablo 4.23. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular .	159
Tablo 4.24. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular	160
Tablo 4.25. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular .	161
Tablo 4.26. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ...	162
Tablo 4.27. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	162
Tablo 4.28. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular	163
Tablo 4.29. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular .	164
Tablo 4.30. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ...	165
Tablo 4.31. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	166
Tablo 4.32. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	168
Tablo 4.33. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	169
Tablo 4.34. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	170
Tablo 4.35. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	171
Tablo 4.36. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	172
Tablo 4.37. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	173
Tablo 4.38. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	174
Tablo 4.39. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	176
Tablo 4.40. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	178
Tablo 4.41. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	179
Tablo 4.42. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ..	181
Tablo 4.43. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	182
Tablo 4.44. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ..	183

Tablo 4.45. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	185
Tablo 4.46. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ..	186
Tablo 4.47. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	187
Tablo 4.48. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	188
Tablo 4.49. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ..	189
Tablo 4.50. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	190
Tablo 4.51. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	191
Tablo 4.52. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular ..	193
Tablo 4.53. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	194
Tablo 4.54. Vakıf Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	195
Tablo 4.55. Vakıf Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	197
Tablo 4.56. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	199
Tablo 4.57. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	200
Tablo 4.58. Ziraat Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	202
Tablo 4.59. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	203
Tablo 4.60. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	204
Tablo 4.61. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	205
Tablo 4.62. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	206
Tablo 4.63. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	207
Tablo 4.64. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	208
Tablo 4.65. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular	209
Tablo 4.66. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular	211
Tablo 4.67. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular	212
Tablo 4.68. Katılım Bankalarının 2014-2018 Yılları Arasında Elde Ettikleri Zorunlu Karşılık Gelirleri Tablosu	214
Tablo 4.69. Türev Finansal Borçlar Hesabı	215
Tablo 4.70. Krediler ve Kredi Benzeri Alacaklar Hesabı	216

Tablo 4.71. Alınan Krediler Hesabı	217
Tablo 4.72. Para Piyasasına Borçlar Hesabı.....	219
Tablo 4.73. Takipteki Krediler Hesabı.....	220
Tablo 4.74. İslami Denetim Standartlarına Uyumluluk Yönünden İncelenmiş Örnek Denetim Tablosu	223

ŞEKİLLER DİZİNİ

Şekil 1.1. İslami Finans Varlıklarının 2012-2024 Yılları Arası Gelişimi.....	11
Şekil 1.2. İslami Finans Araçlarının 2019 Yılı İtibariyle Varlık Dağılımı	12
Şekil 1.3. İslami Finans Varlıklarının 2019 Yılı İtibariyle Ülkelere Göre Dağılımı	13
Şekil 1.4. İslami Bankacılık Varlıklarının 2012-2019 Yılları Arası Gelişimi	13

ÖNSÖZ

Ülkemizde faaliyet gösteren katılım bankaların global anlamda başarıya ulaşabilmeleri için faaliyetlerinin her açıdan denetlenmesi önemlidir. Katılım bankaları konvansiyonel bankalardan farklı olarak İslami bankacılık esasına göre de denetlenmelidir. Çalışmamızda katılım bankalarının denetimi konusunda kamu kuruluşları ve bağımsız denetim birimlerinin birlikte yapması gereken çalışmalar ortaya konmaya çalışılmıştır.

Doktora eğitimim süresince bana her daim yol gösteren, vakit ayıran ve yardımlarını esirgemeyen, danışman hocam Sayın Prof. Dr. Ramazan YANIK'a, tez izleme komitemde yer alan bana her zaman destek olan hocalarım, Sayın Prof. Dr. Turan ÖNDEŞ ve Sayın Prof. Dr. Ömer YILMAZ'a, doktora sürecim boyuncaengin bilgi ve tecrübeleriyle desteğini esirgemeyen hocam, Sayın Doç. Dr. Abdulkadir KAYA'ya, tez savunmamda yer alan Değerli hocam, Sayın Doç. Dr. Hüseyin ÇETİN hocalarıma teşekkür ederim.

Ayrıca çalışmamın her aşamasında bana büyük destek veren, her daim fedakarlık gösteren eşim ve çocuklarıma, bugünlere gelmemde büyük emekleri bulunan anneme ve babama teşekkür ederim.

Erzurum-2020**Bahattin ERDEN**

GİRİŞ

İslami finans kavramı genel olarak finansal faaliyet ve işlemlerde İslami kurallara riayet edilmesi olarak tanımlanmaktadır. Konvansiyonel finans sistemi işlemlerini faiz kullanarak gerçekleştirirken, İslami finans sistemi faiz yerine kar / zarara dayalı daha paylaşımcı bir sistem belirlemiş, faiz ile beraber belirsizlikleri de yasaklamıştır.

İslami finans sisteminin tarihçesi Hammurabi Kanunları'na kadar uzanmasına rağmen modern anlamda ortaya çıkışı 1960'lı yıllara dayanmaktadır. İlk modern İslami finans faaliyetleri Mısır ve körfez ülkelerinde başlamıştır. Bu dönemde özellikle petrol gelirleri dolayısıyla körfez bölgesinde büyük bir fon kaynağı meydana gelmiştir. Oluşan bu fon kaynağı ile faizsiz prensiple çalışan bankalar oluşturulmuştur. İslami finans sisteminin ortaya çıkması ile birlikte daha önce İslami hassasiyetleri nedeniyle finans sektöründen uzak kalan yatırımcılarında finans sistemine dahil olması sağlanmıştır.

İslami finans sistemi, insan odaklı ve kapsayıcı yaklaşımı ile sadece Müslüman nüfusun çoğunlukta olduğu ülkelerde değil, gelişmiş ve gelişmekte olan diğer ülkelerde de büyük ilerleme sağlamıştır. Bu gelişme sadece rakamsal boyutta olmamıştır. İslami finans faaliyetinde bulunan kuruluş sayısı, hizmet çeşitliliği ve uygulamada bulunan ürün sayısındaki artışla beraber topyekûn bir büyüme gerçekleşmiştir. Bugün dünyada yaklaşık 100 ülkede hizmet veren 1.526 adet İslami finans kuruluşu bulunmakta, bu kuruluşların kontrol ettiği varlıkların değeri ise 3 Trilyon dolara ulaşmıştır. Ancak son on yılda İslami finans kuruluşlarının, konvansiyonel finans kuruluşlarından daha fazla büyümüş olmasına rağmen bu kuruluşların küresel finans piyasasından aldığı pay %2.5'i geçememiştir.

İslami finansın Türkiye'de faaliyete geçmesi ise 1980'li yılların ortasına denk gelmektedir. Türkiye'de ilk önce Özel Finans Kurumu adı ile faaliyete başlayan bu kuruluşlar isminden kaynaklanan karmaşa ve finans sistemi içine dahil edilememesi nedeniyle 2005 yılında Katılım bankası adını almıştır. Böylece daha kurumsal bir nitelik kazanmışlardır.

Katılım bankaları Türkiye'de faaliyete başladıkları 1980'li yıllardan 2000'li yıllara kadar aktif büyüklük olarak bankacılık sektöründen maksimum %2 civarında pay alabilmişlerdir. 2000-2013 yılları arasında katılım bankalarının bankacılık sektöründen aldığı pay sürekli olarak artarak 2013 yılında %5.5 seviyesine ulaşmıştır. Katılım

bankalarının 2013-2017 yılları arasında bankacılık sektöründen aldıkları pay ise %5 oranında yatay bir seyir izlemiştir. 2017-2019 yılları arasında bankacılık sektöründen aldığı pay tekrar yükselişe geçerek 2019 yılı sonu itibariyle %6.3 pazar payına ulaşmıştır. Bu bankaların bankacılık sektöründen aldıkları payın son birkaç yılda tekrar yükselişe geçmesinde, kamunun verdiği destek büyük önem taşımaktadır. 2015-2019 yılları arasında, Ziraat Katılım, Vakıf Katılım ve Emlak Katılım bankaları kurularak faaliyete başlamış ve bu alanda hizmet veren banka sayısı altıya ulaşmıştır. Devlet ve sektör temsilcilerinin hedefi 2025 yılı itibariyle katılım bankalarının bankacılık sektöründen aldığı payı % 15 oranına çıkarmaktır. Ancak kamunun verdiği desteğe rağmen %15'lik Pazar payı hedefine ulaşılması mevcut gelişmeler ışığında kolay gözükmemektedir.

Bu durumun bazı nedenleri vardır. Bu nedenlerden en önemlilerinden biri katılım bankalarının faaliyetlerini ve yaptıkları işlemlerde konvansiyonel bankalardan farklılıklarını doğru anlatamamalarıdır. Katılım bankalarının faaliyet ve işlemlerinin İslami kurallara uygun olduğu gerçeğinin toplum tarafından daha iyi anlaşılması, yükselen bir piyasa olan İslami finans piyasasından küresel anlamda pay alabilmesi için, bankalarımızın uluslararası anlamda rekabetçi şartlarda mücadele edebilmesi adına katılım bankalarının uygulamadaki eksikliklerinin giderilmesi hayati önem taşımaktadır.

Bu konuda en önemli görevlerden biri kamuya düşmektedir, Kamunun ilgili kuruluşları tarafından Ulusal İslami likidite merkezinin kurulması, İslami bankacılık ürün yelpazesine derinlik kazandırılması gerekmektedir(Ashraf ve Lahsasna, 2017:74). Ayrıca diğer bir eksiklik olan, katılım bankalarının hazırladığı finansal tablolar ile finansal olmayan bilgilerin, uluslararası denetim standartları yanında uluslararası alanda geçerliliği bulunan AAOIFI ve IFSB vb. kuruluşlar tarafından belirlenen İslami denetim standartlarına uygunluğunun denetlenmesi ve raporlanması eksikliğinin giderilmesidir. Bu konuda AAOIFI ve IFSB standartlarının düzenlenmesi, uygulanması ve yasal diğer boşlukların tamamlanması gerekir.

Belirtilen bu gereksinimlerin yerine getirilmesi, katılım bankalarının sağlıklı bir şekilde İslami bankacılık esaslarına uygunluk denetimden geçmesine ve güvenilirliğine imkan sağlayacaktır. Böylece katılım bankalarının ulusal ve uluslararası finans pazarından daha yüksek pay alması için önemli bir katkı sağlanmış olacaktır.

Günümüzde katılım bankaları denetimlerini iç denetim ve dış denetim olarak iki şekilde yürütülmektedir. İç denetim bankanın kendi personeli tarafından yapıldığından ve kurum içi çıkar çatışmalarına maruz kaldığından tek başına yeterli gelmemektedir. Bu durum dış denetimi ve dış denetimin ana belirleyicisi olan kamuyu ön plana çıkarmaktadır. Kamunun katılım bankalarını sadece uluslararası muhasebe standartları açısından değil İslami denetim standartları açısından da denetlenmesi gereklidir. Kamu bu denetim faaliyetini gerçekleştirirken kendi kurumları yanında bağımsız denetim şirketlerinden de faydalanmalıdır.

Ülkemizde katılım bankalarına ait mali tabloların İslami denetim standartları açısından denetlenmesi tavsiye edilmekte ancak zorunlu tutulmamaktadır(Kartal ve Ay, 2019:83). Bu durum uygulamada eksiklikler oluşturmakta katılım bankalarının mali tablolarının şeffaflığına gölge düşürmektedir. Katılım bankalarının mali tablolarının, bağımsız denetim raporlarının bağımsız denetim şirketleri veya kamu denetim personelleri tarafından İslami denetim standartlarına göre denetlenmemesi makul güvencenin oluşumunda önemli bir engeldir.

Bu çalışmada katılım bankalarının bağımsız denetime tabi tutulan bağımsız denetim raporlarında İslami bankacılık esaslarına uygun olmayan veya uyumsuz olan işlem ve faaliyetleri belirlenmeye çalışılacaktır. Bu amaçla katılım bankalarının 2014-2018 yılları arasında düzenlenen bağımsız denetim raporları, denetçi görüşleri ve diğer veriler, nitel araştırma tekniklerinden doküman analizi yöntemi kullanılarak analiz edilecektir. Analiz sonucunda ortaya çıkan bulgular uluslararası İslami denetim standartlarından olan AAOIFI ve IFSB'nin ilgili standartları ile karşılaştırılıp İslami denetim standartları açısından eksik yönler belirlenecektir. Son olarak katılım bankalarına ait mali tabloların İslami denetim standartlarına göre denetlenmesi ve denetim sonuçlarının bağımsız denetim raporlarında gösterilmesi amacıyla Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankalarına yönelik yeni bir İslami denetim modeli önerilmesi amaçlanmaktadır.

Çalışmamız dört bölümden oluşmaktadır: Birinci bölümde İslami finans sistemi kavramı, İslami finans sisteminin tarihçesi, amaçları, konvansiyonel finans sisteminden farklılıkları, özelliklerinden bahsedilecektir. Daha sonra Katılım bankacılığının Türkiye'deki durumu, tarihçesi, katılım bankacılığının tercih edilme nedenleri, fon toplama ve fon kullandırma yöntemleri hakkında bilgi verilecektir.

İkinci bölümde, denetim kavramı, ortaya çıkışı, amaçları, yararları, türleri, denetçinin tanımı, denetçi türleri, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri, denetçi türleri hakkında bilgilendirme yapılacaktır. Çalışmamızın diğer bir unsuru olan bağımsız denetim konusu da burada anlatılacaktır. Bağımsız denetim tanımı, unsurları, Türkiye’de bağımsız denetim ile ilgili düzenlemeler, kamu gözetim kurumu, kuruluş amacı, görev ve yetkilerinden bahsedilecektir.

Üçüncü bölümde bankalarda denetim konusu işlenecektir. Öncelikle geleneksel bankaların denetimi, denetim komiteleri, iç denetim –dış denetim konuları açıklanacaktır. Daha sonra çalışmanın esasını oluşturan katılım bankacılığı denetim konusuna değinilecektir. Katılım bankasında denetim yapan kuruluşlar, katılım bankacılığında uygulanan faizsiz finans standartları, geleneksel bankalarla katılım bankalarının denetimi arasındaki farklılıklar açıklanacaktır. Bu bölümde ayrıca; Dünya’da katılım bankalarının denetim modelleri, ülke örnekleri, Dünya’da ve Türkiye’de katılım bankalarının denetimi açısından farklılıklar ve son olarak katılım bankalarının denetimi ile ilgili ulusal ve uluslararası çalışmalar olacaktır.

Son bölümde, araştırmanın amacı, önemi, kapsamı, veri toplama yöntemi, çalışmanın metodolojisi, kısıtları, bulguları, bulguların değerlendirilmesi ve yeni bir İslami denetim modeli önerilmesi aşamalarını içermektedir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ ve KATILIM BANKACILIĞI

1.1. İSLAMİ FİNANS SİSTEMİ

İslam dini insanların sadece dini davranışlarını değil sosyal, ekonomik, politik ticari kısaca hayatları boyunca yapmaları ve yapmamaları gereken resmi ve finansal işlemleri belirlemiştir. İslami finans insanların özgürlüklerini kısıtlamadan, ulusal ekonomi ve çevreye zarar vermeden mevcut kıt kaynakların kullanılmasına yardımcı olur. Bu anlamda İslami finans şeri kurallar ve İslam ekonomisi ilkelerine dayanan inanç temelli bir finans sistemi olarak tanımlanabilir(Habib, 2018: 4).

İslami finans kuralları: Kuran, sünnet, icma ve kıyas esas alınarak belirlenmiştir. İslam dininde helal kabul edilen tüm ticari faaliyetler meşru görülmüştür. Ayrıca İslam dini toplumdaki gelir adaletsizliğini ortadan kaldırmak amacıyla belirli şartlarla zorunlu olan zekât ve isteğe bağlı olan sadaka hususlarını uygulamıştır(Ginena ve Hamid, 2015:8).

İslami finasta geleneksel finans sisteminin aksine, faiz, aşırı risk, belirsizlik, tefecilik, spekülasyon, şeriata uygun olmayan sektörler(silah, alkol, domuz eti, fuhuş kumar vb.)'in finansmanı yasaklanmıştır. Para sadece bir mübadele aracı olarak belirlenmiştir. Konvansiyonel finans sisteminin aksine kar-zarar paylaşımı ilkesi ve varlığa dayanma ilkesi benimsenmiştir(Damak, 2009:183).

İslami finans bünyesinde etkinliklerini gerçekleştiren katılım bankaları; mevduat bankaları, kalkınma ve yatırım bankaları ile beraber bankacılık alanının üç faktöründen birini meydana getirmektedir ve çağımızda en hızlı büyüme sergileyen sektörlerden biri durumundadır. Geleneksel bankalar kar maksimizasyonu anlayışı ile hareket ederken, katılım bankaları tasarruf sahiplerinden elde ettikleri ve uluslararası piyasalardan sağladıkları fonları, faizsiz finansman ilkeleri bünyesinde doğrudan reel ekonomiye aktarmakta ve elde edilen kar ya da zararı tasarruf sahipleri ile paylaşmaktadır. Bu nedenle katılım bankaları üretimi, istihdamı, yatırımı, ihracatı fonlayan kurumlar olarak etkinliğini sürdürmektedir(Pehlivan, 2016: 297).

1.1.1. İslami Finans Sisteminin Ortaya Çıkış Süreci ve Gelişimi

Önceki yüzyılın başlarında bir tarafta kapitalist sürecin diğer yanda ise Marksizm arasında kalan Müslümanlar, kendileri adına farklı bir ekonomik platform arayışı içine girdiler. İlk etapta İslam iktisatçılarının ve İslam hukuku uzmanlarının ekonomik konuları İslami kurallar bağlamında ele alması olarak kendini gösteren bu çalışmalar, 1960'lı yıllardan başlayarak bankacılık ve finansman konularını da içine alarak, gerek pratik alanda yeni bir finans kurumunun ortaya çıkmasını gerekse teorik bağlamda etkinlikler yapılması yolu ile bu finans kurumlarının çekiciliği her geçen gün artarak devam etmektedir(al-Gamal, 2011: 189).

Modern boyutu ile faizsiz finans kuruluşlarına ilişkin ilk çalışmaların 1960'lı yıllarda Mısır'da ortaya çıktığını, 1971 yılında ise devletin de desteği ile kurulan Nasr Sosyal Bankası'nın günümüzdeki gibi ilk faizden arınmış ticari banka niteliği taşıdığını göstermektedir. Bu yapı ile çalışmalarını sürdüren kurumlar, Ortadoğu ve Asya'nın önemli bir bölümünde 1980'li yıllarda yaygınlık kazanmaya başlamıştır(Ertaş, 2013:10).

İslami finans sistemi kapsamında yer alan finans kuruluşları reel ekonomiyi destekleyerek, mali alanda etkinliğini sürdüren kurumlardır. İslami finans kuruluşlarının esas amacı, faizi kabul etmeyen ve dolayısıyla parasını yastık altında saklayan kişilerin işlem görmeyen fonlarını ekonomiye kazandırarak ülke gelişimine katkı sağlamaktır. Kapitalist düzenin, sistemselsel olarak faizle göz boyama çalışmaları ve finans yaşamının ciddi bir ögesi haline getirmesine karşın, alt yapısını semavi dinlerden sağlayan finansman algıları dünya genelinde kendini göstermeye başlamıştır. 1970'li yıllardan bu yana sömürgeciliğin etkisinin artması ile Petrol Krizi'nin doğmasından sonraki süreçlerde İslami işbirliği ve finans çalışmalarının hız kazandığı bilinmektedir(Arslan, 2017: 1).

Uluslararası finansal yapı kapsamında dikkat çeken bir yapıya ulaşan İslami finansal varlıklar, 1990'lı yıllarda dünya genelinde yaklaşık olarak 150 milyar dolar değerinde bir bütçeye sahipken 2012 yılı sonunda bu oran 1,6 trilyon, 2013 yılında ise 1,9 trilyon orana ulaşmış, 2015 sonu itibariyle 2 trilyonu geçmiştir. Bu İslami finansal varlıklar kapsamında bulunan Sukuk ise 2012 yılında birincil piyasa da rekor düzeyde bir ihraç oranı olan 131,2 milyar dolar düzeyine ulaşmıştır. Ancak 2013 yılında ABD Federal Rezerv (FED)'in para politikasında gerçekleştirdiği değişiklik sonrası tahvil alımını

azaltması nedeniyle 2012 yılına göre %8,8'lik bir azalma ile ihraç maliyeti toplamda 119,7 milyar dolar olarak gerçekleşmiştir(Çanakçı, 2014: 45).

Dünya ekonomisinin 2008 yılından sonra yaşadığı mali kriz dönemi İslami finans modelinin önemini ortaya çıkarmış ve dolayısıyla çeşitli İslami finans kaynaklarının kullanım oranını artırmıştır. Kullandığı finansal araçlar ile finans piyasasını daha homojen bir hale getiren İslami finans, finans piyasasının daha katılımcı, paylaşımcı ve daha adaletli hizmet sunmasını sağlayarak, bu şekilde hizmet almak isteyen gerçek ve tüzel kişilerin fona ulaşmasını kolaylaştırarak, sürdürülebilir bir refah ortamı ortaya çıkarmaktadır(Çanakçı, 2014: 43).

Ortalama olarak 30 yıllık bir maziye dayanan faizsiz bankacılık, oldukça düşük bir risk modeli ile uzmanların ilgisini çekmektedir. Küresel krizden az düzeyde etkilenen Ortadoğu ve Asya ülkeleri, İngiltere gibi bazı Batı ülkelerinde İslami bankacılık adına her nevi yasal düzenlemenin gerçekleştirilmesini özendirici bir rol üstlenmiştir. Bunun yanı sıra Avrupa ülkelerindeki Müslüman nüfus artış hızı, bu ülkelerde İslami Finans'ın uzun vadede önemli bir yapı durumuna getirileceğini ispatlar niteliktedir. Yine, dünyada Müslüman nüfusun 2010-2030 yılları arasında %35 oranında artması beklenmektedir.

Bunun yanı sıra, Ortadoğu ve Asya'daki pek çok şirketin Müslüman ortakları, şirketlerinin İslami metotlara dayalı olan mali sistemi ile çalışması adına yoğun emek harcamaktadır(Yakar, 2013: 74). Müslüman nüfusun oldukça fazla olduğu günümüz Ortadoğu ülkelerinde meydana gelen olumsuz gelişmelere karşın faizsiz bankacılık anlayışının giderek büyüyeceği tahmin edilmektedir(Arslan, 2017: 2).

1.1.2. İslam'da Faiz Yasağının Nedenleri

İslamiyet'ten önce dördüncü yüzyılda Aristoteles paranın kendine ait bir öz değerinin olmadığını yalnızca bir mübadele aracı olduğunu bu nedenle paranın kendi başına para kazanamayacağını belirtmiştir. Sadece İslam dininde değil diğer semavi dinlerde de faiz yasaklanmış ancak diğer semavi dinlerde bu yasak zamanla değişikliğe uğramıştır(Schoon, 2016: 9).

İslam dininde paranın bir meta olarak görülerek gelir elde edilmesini önlemek için tüm finansal işlemler gerçek varlıklara bağlanmıştır. Daha az riskli mal veya hizmet

alışverişi esas alınmıştır. İslami finansta yatırımın ölçüsü olarak faiz değil verimlilik içeren kar-zarar paylaşımları benimsenmiştir(Habib, 2018:49).

Faizin yasaklanmasının ahlaki ve ekonomik olarak üç nedeni vardır. Bunlar: Faiz, haksızlık içerir, bireyleri-şirketleri sömürür ve kaynakların verimsiz kullanılmasına neden olur. Konvansiyonel sistemde kredi veren kuruluş hangi şartlarda olursa olsun borcunu tahsil eder. Yani borç alan zararda etse, çok fazla kazançta sağlasa önceden belirtilen miktarda borcunu ödemekle yükümlüdür. İslam dininde uygun görülmeyen bu işlem yerine, kar-zarar paylaşımı esas alınmıştır. Geri dönüşü garanti olan bir yöntem olduğu için faizde borç verenler hiçbir risk üstlenmez her şey borç alanın üzerinde kaldığından dolayı bir sömürü düzeni olarak görülür. Faizli işlemler genelde spekülatif, tesadüfi işlemler olduğundan kaynaklar gerçek reel ticari faaliyetlere aktarılmaz. Bu durum toplumda üretimin-verimliliğin düşmesine, likiditenin azalmasına ve kıtlığa sebep olur. Konvansiyonel finans işlemleri doğal olarak ülke ekonomilerini enflasyon- işsizlik ve yoksulluk çıkmazına ittiği için İslam dininde faiz yasaklanmıştır(Warde, 2000:63).

1.1.3. İslami Finansın Dünyadaki Durumu

İslami bankacılık sistemi, yarım asra yakın bir geçmişe sahip olmanın yanı sıra Arap ülkelerine ait bölgelerde hayatına başlayıp buralardan Türkiye'ye ve küresel bir çevrede kendine her geçen gün artan bir önemle yer edinmektedir (Çelik, 2016: 162). Dünyada faiz uygulanmayan finans adına üç ana merkezden bahsedilebilir. Bunlardan ilki, 1970'li yıllarda artan petrol gelirlerinin değerlendirilmesi için atılan adımlar sonucu ortaya çıkan ve günümüzde Katar, Bahreyn, Kuveyt, Dubai, Suudi Arabistan, Abu Dabi gibi ülkelerde yayılan, genellikle faizsiz banka, yatırım ve sigorta şirketlerinin bulunduğu ve kaynağını meydana getirdiği Körfez ya da Ortadoğu olarak ifade edebileceğimiz bölgelerdir(Uyan, 2013:15).

İkincisi, faizsiz finansın yasal dayanağı ile çok ileri düzeylere gelen, özellikle her türlü anlaşmalı bankacılık ürününe faizsiz/İslami seçeneklerin üretildiği ve sukuk ürününün dünyaya tanıtıldığı, başta Malezya olmak üzere, Endonezya, Brunei, Singapur gibi Müslümanların yoğun olarak yaşadığı ülkelerin bulunduğu Uzak Doğu bölgesidir.

Üçüncüsü ise, daha çok anlaşmalı bankalarda pencere adı verilen alt birimlerle bilinen, bankacılık ve yatırım bankacılığı kanalıyla kaynakların yatırım ve fon

kullanımına dönüştürüldüğü, merkezi Londra olan Batı bölgesidir(Uyan, 2013: 15). Dünya genelinde İslami finansın yaygın olduğu bazı ülkelere ilişkin bilgiler aşağıda sıralanmıştır.

Malezya: Günümüz itibari ile Malezya bu bağlamda dikkat çeken ülkelerden biridir. Malezya’da konvansiyonel bankacılık ve faizsiz bankacılık paralel anlamda gelişmiştir. Malezya’da bankacılık sistemi kapsamında faizsiz bankacılığın % 20 civarında bir paya sahip olduğu bilinmektedir. Diğer Arap Ülkeleri: Katar, Suudi Arabistan, İran, Birleşik Arap Emirlikleri gibi ülkeler İslami finans konusunda bölgesel güç olmaya çalışmaktadır.

Hong Kong: Hong Kong Asya bölgesinde bu bağlamda merkezi konum olma çabasıdadır. 2008 yılından bu yana Malezya merkezli şirketlerin ihraç ettikleri sukuklar Hong Kong Borsası’nda işleme alınmaktadır. Bu ülke beraberinde Arapça, İslam hukuku ve İslami finans alanında eğitim vermek için İslami İlimler Enstitüsü kurmuştur(Ertaş, 2013: 10).

Fransa: Bu ülkede İslami finansın gelişimi, Faizsiz finans sistemine uygun yasa ve vergi düzenlemelerinin 2008’li yıllarda gerçekleştirilmesiyle başlamıştır. Bu tarihten itibaren İslami finans ilkelerine uygun İslami fonlar, araçlar ve çeşitli sukuk ihraç yöntemleri(mudaraba, murabaha, İstisna vb.) uygulamaya konmuştur. Ayrıca ülkede, İslami finans sisteminin teşvik edilmesi adına 1993 yılında kurulan Paris Europlace kapsamında, İslami finans ile ilgili bir komisyon oluşturulmuştur(Çanakçı, 2014: 51).

Almanya: Ülkesinde yaşayan yaklaşık beş milyonluk Müslüman nüfus, Avrupa’nın en büyük ekonomisi olması ve özellikle Türkiye olmak üzere İslam ülkeleri ile artan ekonomik gelişmeler ülkede İslami finans sisteminin gelişmesi adına önemli bir potansiyel oluşturmaktadır. Almanya İslami finansal ürünlerinden sukukla ilgili 2004 yılında yüz milyon Euro beş yıl vadeli Mudaraba sukuk ve 2012 yılında otuz milyon dolarlık beş yıl vadeli sukuk ihraçları gerçekleştirmiştir(Çanakçı, 2014: 51). Son yıllarda Almanya’nın İslami finansın merkezinden yer alan ülkeler arasına girmeye başladığı belirtilmektedir(Ertaş, 2013: 10).

İtalya: Avrupa’nın en hızlı gelişim gösteren pazarlarından biri olan İtalya, İslami finansın gelişimi adına bir takım düzenlemeler gerçekleştirmekle beraber İtalya Bankalar birliğince çeşitli komisyonlar oluşturularak araştırmalarda bulunmaktadır. Şeriata uyum

gösteren fonların geliştirilmesi için SIMEST (Kamu ve özel sektör tarafından kurulan, İtalyan işletmelerinin yurtdışı yatırımların geliştiren ve destekleyen kuruluş) tarafından başlatılan bir hazırlık ile “Akdeniz Ortaklığı Fonu” adı altında Arap bankalar birliği ve Arap hükümetlerince desteklenen bir çalışma gerçekleştirmektedir. 2050 yılı adına tahmin edilen oranlar İslami bankacılık alanında yaklaşık otuz üç milyar dolar, İslami fonlar alanında ise yaklaşık bir milyar dolardır(Çanakçı, 2014: 51).

İrlanda: Ülke İslami finans sisteminin tamamında olmasa da özellikle İslami fonlar alanında önde olan bir ülkedir. Bu ülke tüm dünyada hizmet veren elli civarında fona sahiptir. Bu fonlar uzmanlarla desteklenmekte ve geniş bir alanda hizmet vermektedir. İrlanda’nın dünya genelinde 2010 yılından günümüze kadar yaklaşık iki yüz trilyon dolarlık varlık yönetimi gerçekleştirmiştir. Bu uluslararası tecrübe İslami fon alanında da kendini göstermiştir. Ortadoğu pazarı dışında İslami fonların % 20’si bu ülkede yönetilmektedir. İrlanda İslami finans sistemini geliştirebilmek adına özel bir şeri ekip kurmuştur. İrlanda, İslami fonlar adına avantajlı vergi sistemi, ulaşım ağı, kabiliyetli işgücü, yatırımcı dostu transfer ücretlendirmesi gibi düzenlemeler aracılığı ile şeri özellikli fonları geliştirme çalışmaları sürmektedir.

Lüksemburg: Global anlamda ABD’den sonra yatırım fonlarının merkezi konumunda bulunan ülke, rekabetçi fiyat yapısı, ülkede ki fonlara sağladığı teşvikler ve müşterilerine sunduğu erişim olanakları ile fon sahipleri tarafından tercih edilen Avrupa’da da zirvede yer alan bir ülkedir. Avrupa’da ilk sukuk ihracatını gerçekleştiren, ortalama bir milyar dolarlık İslami fonun yönetildiği 2002 yılından günümüze sürekli olarak sukuk ihracının yapıldığı bir ülke konumundadır. Ayrıca Lüksemburg’da İslami temellere göre kurulan ve idaresi gerçekleştirilen, hayat teminatı olarak da ifade edilen İslami sigortacılık (tekafül) sektörü de yer almaktadır(Çanakçı, 2014: 52-53).

İngiltere: Batının en gelişmiş İslami finansal pazarlarından biri olan İngiltere, hızlı bir şekilde Şeriat kurallarına dayalı batıda ilk olan İslami bankacılığı kurup, geliştiren konumdadır. Özellikle Londra’da İslami ürünler sunan büyük ölçekli uluslararası firmalar ile Ortadoğu’nun nitelikli bankalarını burada önemli bir finans merkezi durumuna getirmiştir. Söz gelimi Londra Metal Borsası murabaha metoduna dayanan mevduat toplama kuralları ile hareket etmektedir. Bunun yanı sıra İngiltere’de İslami Finans etkinlikleri 1980 yılında başlamış 1990’lı yıllarda ise Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerden

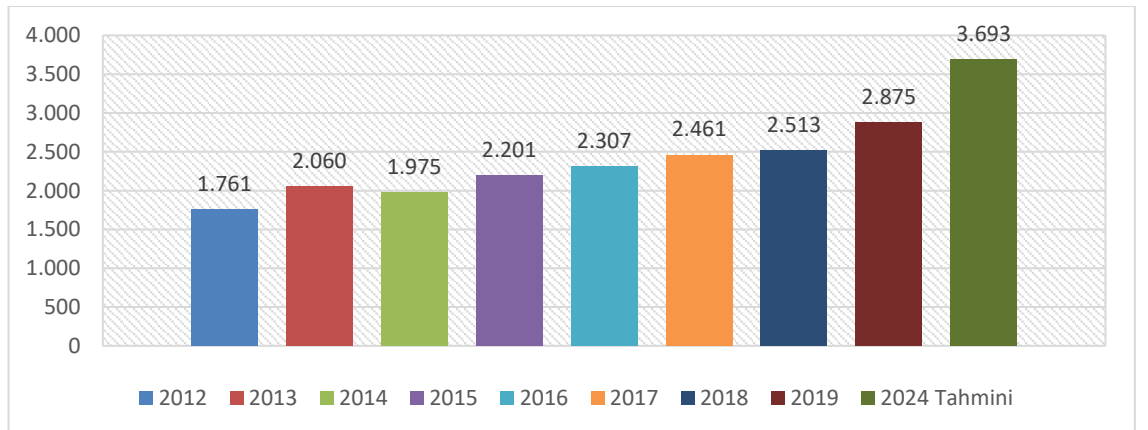
gelen şirketlerle birlikte Mudaraba metoduna dayanan (varlığa dayalı finansman modeli) finansman imkânı geliştirilerek, Sukuklar ihraç edilmeye başlanmıştır. Bu model ile gerçekleşen çifte vergilendirme probleminin ortaya çıkması ve ardından bu problemin giderilmesi ile yılında İslami finansmana olan ilgi artmaya başlamıştır. Yasal mevzuatın standart bankacılık ve İslami bankacılık adına ortak olması ile de İslami finansın gereken gereksinimlerinin karşılanarak etkisinin arttırılmasını sağlamıştır(Çanakçı, 2014: 53).

Günümüzde İngiltere'nin İslami finansın merkezlerinden biri olma yolunda ilerlediği bilinmektedir. Nitekim İngiltere'de hala 21 banka faizsiz bankacılık hizmeti sağlamaktadır. Londra Borsası'nda ortalama otuz milyar dolarlık sukuk işlem görmektedir(Ertaş, 2013: 10).

1.1.4. Dünya' da İslami Finansla İlgili Güncel Rakamlar

Küresel anlamda faizsiz finans sisteminin 2019 yılı sonu itibariyle ulaştığı rakamsal değerler şekiller yardımıyla gösterilecektir.

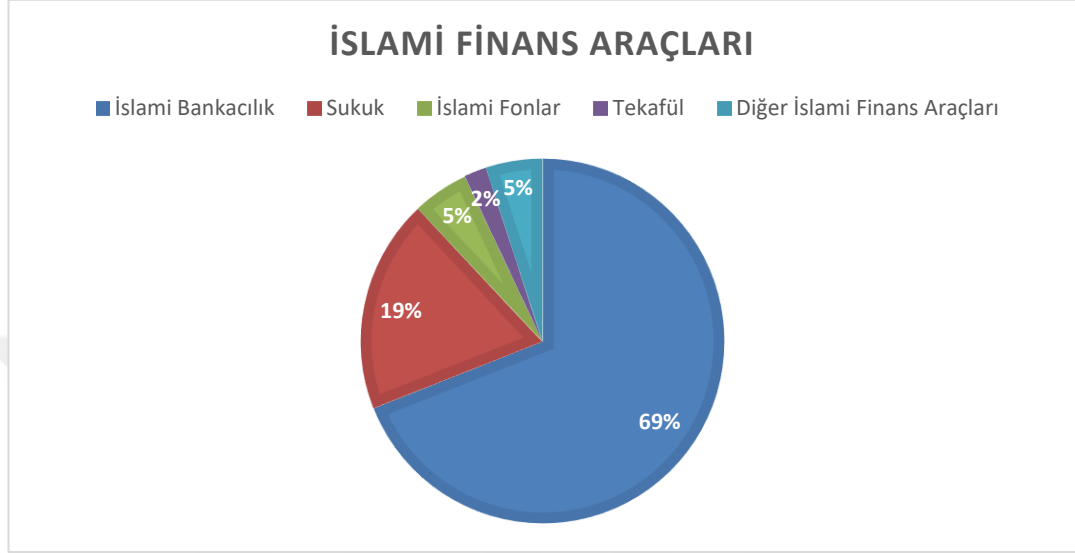
Şekil 1.1' de İslami finans varlıklarının 2012-2019 yılları arasındaki gelişimi ve 2024 yılında ulaşması beklenen tahmini büyüklüğü gösterilmektedir. Şekilde de görüldüğü gibi İslami finans kuruluşlarının varlıklarının toplam değeri 2014 yılı hariç sürekli bir yükseliş halindedir. 2019 yılında bir önceki yıla göre % 14 oranında artış göstererek 1.526 adet kuruluştaki, 2 trilyon 875 milyar dolar büyüklüğüne ulaşmıştır. 2024 yılında 3 trilyon 693 milyar dolar büyüklüğe ulaşılması beklenmektedir.

Kaynak: ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report 2020

Şekil 1.1. İslami Finans Varlıklarının 2012-2024 Yılları Arası Gelişimi

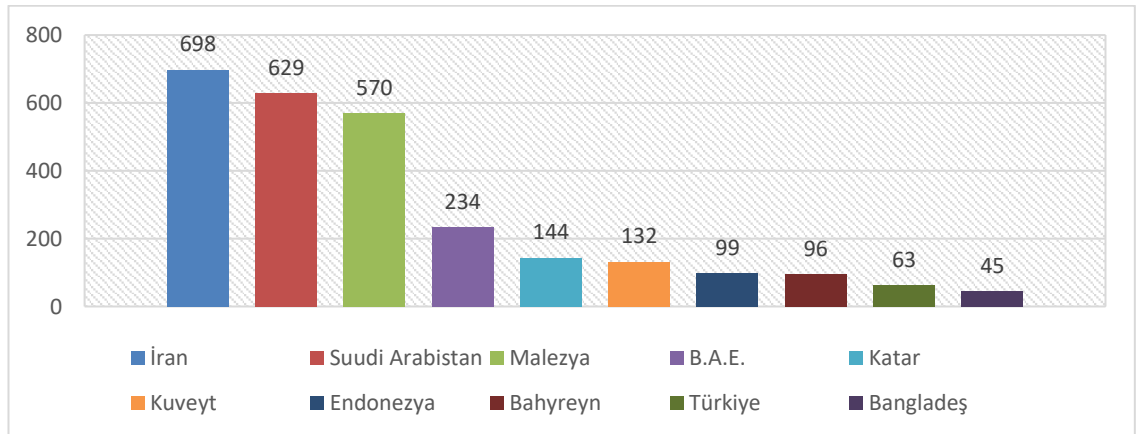
Şekil 2.1.'de ise 2019 yılı sonu itibariyle İslami finansal varlıkların dağılımını göstermektedir. Önceki yıllarda olduğu gibi İslami finansal varlıklardan en büyük payı alan İslami finans aracı % 69 ile İslami bankacılıktır. İslami bankacılığı sırasıyla % 19 ile Sukuk, % 5 ile İslami fonlar ve % 2 pay ile Tekafül(İslami sigorta) takip etmektedir.

Kaynak: ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report 2020

Şekil 1.2. İslami Finans Araçlarının 2019 Yılı İtibariyle Varlık Dağılımı

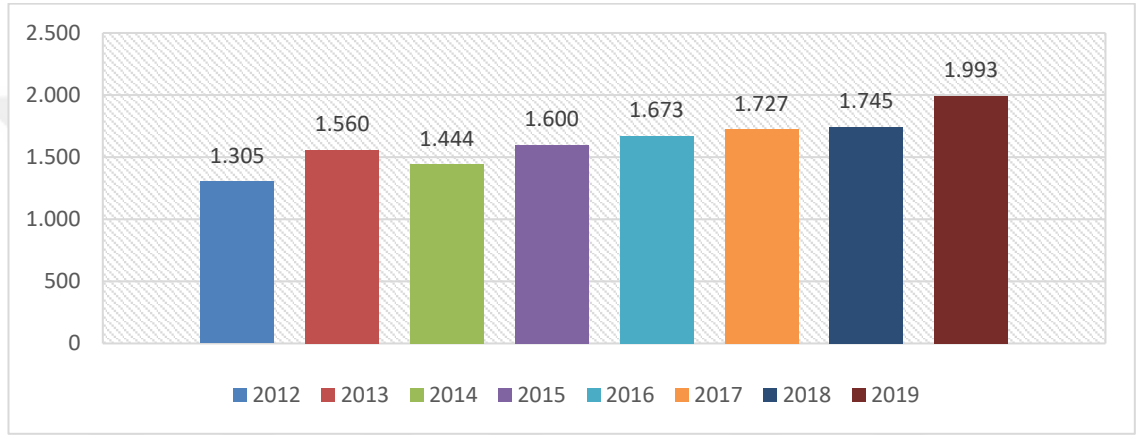
Şekil 1.3'de İslami finansal varlıkların 2019 yılı sonu itibariyle ülkelere göre dağılımı gösterilmektedir. Uluslararası İslami finans pazarından en büyük payı 698 milyar dolar ile İran almaktadır. Onu 629 milyar dolar ile Suudi Arabistan ve 570 milyar dolar ile Malezya takip etmektedir. Bu üç ülke dünya İslami finans varlıklarının yaklaşık % 66'sına sahiptir. Türkiye'de 63 milyar dolar ile 9. Sırada yer almaktadır. Şekilde yer almamasına rağmen İslami finansal varlıklarda 2019 yılında Fas, Tacikistan ve Nijerya en hızlı büyüyen ülkeler olmuşlardır.

Kaynak: ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report 2020

Şekil 1.3. İslami Finans Varlıklarının 2019 Yılı İtibariyle Ülkelere Göre Dağılımı

Şekil 1.4.’te İslami bankacılığın 2012-2019 yılları arasında gösterdiği gelişim açıklanmıştır. 2019 yılı sonu itibariyle İslami bankacılık yaklaşık 2 trilyon dolar büyüklüğe ulaşmıştır. 2018 yılına göre İslami bankacılık varlıkları % 14 artış göstermiştir. İslami bankacılığın uluslararası bankacılıktan aldığı pay % 6’ ya yükselmiştir. 2019 yılı itibariyle dünyada İslami banka sayısı 529’a ulaşmıştır. 2019 yılında İslami bankacılık alanında en hızlı büyüyen banka Fas olmuştur.

Kaynak: ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report 2020

Şekil 1.4. İslami Bankacılık Varlıklarının 2012-2019 Yılları Arası Gelişimi

Yukarıdaki şekillerde İslami finans sistemi ve İslami bankacılık sistemindeki varlıkların değerlerini içeren bilgiler verilmiştir. Yukarıdaki bilgiler genellikle rakamsal büyüklüklerle ilgilidir. Ancak bir ülkedeki İslami finans sisteminin gelişmişlik düzeyini ölçmek için rakamsal büyüklüklerin yanında farklı kriterlerde belirlenmiştir.

Aşağıda Tablo 1.1.’de ülkelerin İslami finans gelişmişlik düzeyleri, Nicel gelişim, bilgilendirme, yönetim, farkındalık ve kurumsal sosyal sorumluluk projeleri dikkate alınarak beş ana kritere göre tespit edilmiştir.

Tablo 1.1. 2019 Yılı Ülkelerin İslami Finans Gelişmişlik Göstergelerine Göre Sıralaması

Ülkeler	Sıralama	Puanlama	Nicel Gelişim	Bilgilendirme	Yönetişim	Farkındalık	Sosyal Sorumluluk Projesi
Malezya	1	111	94	185	86	149	41
Endonezya	2	72	27	181	67	60	23

Bahreyn	3	67	38	68	88	103	38
B.A.E.	4	66	31	67	79	91	60
Suudi Arabistan	5	64	59	52	41	50	119
Ürdün	6	53	14	75	51	29	99
Pakistan	7	51	18	80	74	53	31
Umman	8	45	14	46	66	73	25
Kuveyt	9	43	48	13	63	48	42
Katar	10	38	28	19	63	52	29

Kaynak: ICD-Refinitiv Islamic Finance Development Report 2020

Yukarıdaki tabloda 2019 yılı itibariyle ülkelerin İslami finans alanında gelişmişlik düzeyleri gösterilmiştir. 2019 yılı itibariyle nicel gelişim, bilgilendirme ve farkındalık alanlarında en yüksek puanı alan diğer iki kriterde de ilk üçte sıralamaya giren Malezya Global anlamda en gelişmiş İslami finans ülkesi olmuştur. Endonezya ikinci, Bahreyn ise üçüncü sırada yer almıştır. Bahreyn yönetim alanında, Suudi Arabistan ise sosyal sorumluluk projeleri alanında ilk sırayı almıştır.

1.1.5. Dünya' da Katılım Bankacılığı Örgütleri

İslami finansın küresel çapta oluşması ve varlık hacminin artış göstermesi, destekleyici bazı kuruluşların ortaya çıkması yoluyla basit hale gelmiştir. Bu kuruluşlardan bir bölümü, İslami finansın tanınırlığında artış sağlamak, işleyişi konusunda bilgi vermek, sektörel problemlere çözüm oluşturmak ve ar-ge etkinliklerini devam ettirmek, bir bölümü ise uluslararası seviyede standartlar ve denetim mekanizmaları geliştirmek yoluyla sistemin güvenilirliğini ve gücünü artırmayı hedeflemektedir. Türkiye de, gerek üyelik gerek ortak proje/çalışma yöntemiyle uluslararası düzeyde hizmet sunan bu kuruluşlarla iletişim içerisinde (Çürük, 2013: 118).

Katılım Bankaları 2015 yılı raporuna göre faizsiz finans sisteminde etkinlik sağlayan kurumların sayısı 1.143 iken, faizsiz bankacılık hizmeti sunan bankalar 436, Tekafül şirketleri 308, diğer finansal kuruluşlar 399 adede ulaşmışlardır (Yurtadur ve Demirbaş, 2017: 93). Katılım bankacılığı sahasında etkinlik sunan uluslararası örgütler aşağıda sıralanmıştır (<http://www.sesric.org/>);

İslam Kalkınma Bankası(ISDB): İslam Kalkınma Bankası 1975 senesinde Cidde/Suudi Arabistan'da kurulmuştur. Banka, İslami felsefe ve ilkelere uyumlu bir biçimde üye milletler ve Müslüman toplumların ekonomik kalkınmalarına ve sosyal gelişimlerine yarar sağlamayı hedeflenmektedir. ISDB'ye Türkiye, Mısır, İran, Kuveyt, Libya, Suudi Arabistan ve Birleşik Arap Emirlikleri de dahil olmakla birlikte 56 üye millet bulunmaktadır.

İslam Ülkeleri İstatistiksel, Ekonomik ve Sosyal Araştırma ve Eğitim Merkezi(SESRIC): İslam Konferansı örgütünün 8. Dışişleri Bakanları toplantısında verilmiş olan bir kararla, 1978 senesinde, örgütün Ankara şubesi olarak açılmış bulunmaktadır. Kuruluş nedeni, üye milletler ile ilgili sosyo-ekonomik istatistiksel bilgileri derleyip, düzenlemek ve kullanımını sağlamak; üye milletler arasında teknik ve ekonomik işbirliğini meydana getirecek ve geliştirecek çalışmalar gerçekleştirmek; üye ülkelerin ihtiyaç duyduğu konular hakkında seminer ve eğitim programları düzenlemektir.

İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü(AAOIFI): 1991 senesinde Bahreyn'de kurulmuş olan İslami Finans Kurumları için Muhasebe ve Denetim Örgütü, İslami finans kurumları ve sektörü için denetim, muhasebe, idare, ahlak ve Şariat standartları hazırlayan ve kâr amacı barındırmayan uluslararası bir kuruluştur. AAOIFI'nın amacı, İslami finans kuruluşları hakkında muhasebe ve denetim yargıları oluşturmaktır. Bu amaçla İslami finans kurumları için bazı muhasebe ve denetim standartları hazırlamakta ve açığa kavuşturmaktadır.

İslami Finansal Hizmetler Kurulu(IFSB): İslami finans kuruluşları için standartlar yayınlayan kurumlardan bir diğeri de İslami Finansal Hizmetler Kuruludur. 2003 senesinde Malezya'da etkinliklerine başlayan İslami Finansal Hizmetler Kurulu, İslami finans sektörünün kararlılığını ve derinliğini artırmak ve bu etkinliklere destek olmak amacıyla küresel sağduyulu standartlar ve kılavuzluk edecek prensipler yayınlamaktadır. IFSB aynı zamanda türlü araştırmalar gerçekleştirmekte, sektör hakkında problemlere çözüm sağlamak amacıyla seminer, toplantı ve konferanslar meydana getirmektedir.

Uluslararası İslami Dereceleme Ajansı(IIRA): 2005 senesinde Bahreyn'de etkinliklerine adım atan Uluslararası İslami Dereceleme Kurumu, genellikle İslam

lkelerinin de içerisinde yer aldığı bankacılık ve sermaye pazarına dereceleme yelpazesi sağlayan tek kuruluştur. Yapmış olduğu dereceleme süreci, analitik bir uzmanlık seviye ile sermaye piyasası ve her şeyden önce de İşlami finans enstrümanlarının tam dizisini kapsamaktadır. Kurum, bir yandan da gerçekleştirdiği derecelendirmelerin, türlü düzenleme mercileri yoluyla tanınmasını da olanaklı kılmaktadır.

İşlami Araştırmalar ve Eğitim Merkezi(IRTİ): 1981 senesinde Suudi Arabistan’da kurulmuştur. ye milletlerin ekonomik kalkınmasına destek olmak için dinamik ve kapsamlı bir İşlami finans sektörü geliştirilmesi konusunda öncülük etmeyi kendisine görev edinmiş olan İşlam Kalkınma Bankasının bir iştirakıdır. İşlami finans düzenini bilen ve hayata geçiren insan kaynaklarının eğitilip yetiştirilmesi amaçlanmaktadır. Yeni İşlami finans enstrümanlarının geliştirilmesi ve var olan enstrümanların uygulanması konusunda meydana gelen problemlerin giderilmesi konusunda katkı sağlayacak danışmanlık hizmetleri verilmektedir.

Uluslararası İşlami Finans Piyasası(IIFM): 2002 senesinde Malezya’da, Bahreyn Merkez Bankası, İşlam Kalkınma Bankası, Brunei Darusselam Maliye Bakanlığı, Endonezya Bankası, Sudan Bankası, Pakistan Devlet Bankası ve “Labuan Finansal Hizmetler Otoritesi”nin ortak çabaları ile kurulmuş bulunmaktadır. Kurum, hedeflerini; sektörün gereksinim duyduğu mal ve dokümanların standardizasyonunu gerçekleştirmek; düzenleyici otoriteler, finansal kurumlar, hukuk firmaları, borsalar, sektör birlikleri, altyapı hizmetleri sağlayan kuruluşlar ve bu sektörle alakalı başka bütün kurumlar için küresel bir düşünce oluşturmak; İşlam hukuku danışma panelleri sağlamak biçiminde sıralamaktadır.

Uluslararası İşlami Likidite Yönetimi şirketi(IILM): 2010 senesinde Malezya’da, Türkiye, Birleşik Arap Emirlikleri, Malezya, Katar, Kuveyt, Nijerya, Marityus, Lüksemburg, Endonezya’nın da içinde olduğu 9 ülkeden oluşan merkez bankaları / para otoriteleri ve İşlam Kalkınma Bankası aracılığı ile ortaklaşa kurulmuştur. Kurum, İşlami finans hizmetleri sağlayan kurumlar içerisinde sınır-ötesi likidite idaresini kolay hale getirmek için farklı İşlami likidite vasıtalarını ortaya koymayı amaçlamaktadır(rk, 2013: 118-121).

1.2. KATILIM BANKACILIĞI KAVRAMI

Katılım bankacılığı başka bir deyişle faizsiz bankacılık, finans alanında faiz dışı ilkelere göre faaliyet gösteren ve bu ilkelere uygun şekilde her çeşit bankacılık etkinliklerini gerçekleştiren kuruluşlardır. Katılım bankaları, topladıkları fonları kurum ya da kişilere kullandırma metoduyla, ülke ekonomisine katkı sağlamaktadır. Katılım bankacılığı, İslami finans kuralları bağlamında faizsiz bankacılık faaliyetlerini yerine getiren bir oluşumu ifade etmektedir. İslami finans, her çeşit mali etkinliğin ve işlemin İslami ilkelere bağlı olarak gerçekleştirildiği bir yapıdır. Faizin İslam anlayışına göre haram kabul edilmesi dolayısıyla, bu finans algısına bir alternatif olarak kabul edilmiştir(Arslan, 2017: 2).

Yaşadığımız çağda finansal sektör kapsamında hem klasik bankaların yapmış oldukları pek çok bankacılık etkinliklerinde, hem de sigortacılık, faktoring, takas, finansal kiralama vb. finansman yöntemleri gibi diğer ticari etkinliklerde bulunan katılım bankaları, literatürde özel finans kurumu, İslami bankacılık, yatırım bankacılığı, faizsiz bankacılık gibi isimlerle nitelendirilmektedir. Faizle ilişkisi olmayan ancak neredeyse tüm bankacılık faaliyetlerini çeşitli yöntemlerle gerçekleştiren katılım bankaları, çoğu bankacılık faaliyetlerini gerçekleştirebilmeleri dolayısıyla, bir anlamda geleneksel bankaların yanında topluma farklı bir seçenek sunarken, bankaların yaptıkları ve faize dayanan bir takım işlemleri gerçekleştirememeleri dolayısıyla bir bakıma onları tamamlayan ve finans alanına derinlik ve çeşitlilik kazandıran kuruluşlar olarak faaliyetlerini sürdürmektedirler.

Faizsiz bankacılığın dünya genelinde artan popülaritesi ile birlikte ülkemizde de bu doğrultuda çalışmalar hız kazanmıştır. Kamu kesiminin katılım bankacılığına ilişkin son dönemlerde artan ilgisi ve bu ilginin bir sonucu olarak yeni faaliyete geçen katılım bankaları ile beraber mevcutta yüzde 6,3 düzeyinde olan katılım bankacılığının toplam bankacılıktan elde ettiği oranın 2025 yılında yüzde 15 düzeyine çıkması amaçlanmaktadır. Katılım bankalarının çalışma ilkeleri mevduat bankalarından farklı olması nedeniyle finansal sistemi tamamlayıcı bir unsur olmalarının yanı sıra mevduat bankaları ile aynı rekabet koşulları içinde etkinliğini sürdürmektedirler(Yurtadur ve Demirbaş, 2017: 90).

1.2.1. Katılım Bankası İle Konvansiyonel Banka Arasındaki Farklar

Bankacılık sistemi fonksiyonel açıdan iki ana teknik üzerinde ilerlemektedir. Bunlardan biri fon toplama diğeri ise fon kullandırma tekniğidir. Faizsiz bankacılık yapılarında da işleyiş şekli aynıdır. Faizsiz bankacılık ve konvansiyonel bankacılık etkinlikleri arasındaki ayrım yalnızca faizsiz bankacılık yapısında İslami değerlere dikkat edilmesidir(Arslan, 2017: 2).

Faizsiz finans sisteminde her parasal işlem mutlaka bir mal veya hizmet ile ilişkilidir. Genel olarak ortaklık prensibine göre çalışılan yapılan işlem sonucunda ortaya çıkan kar veya zararın ortaklık esasına göre paylaşıldığı bir sistemdir.

(Özulucan ve Deran, 2009:94-98) katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasındaki bazı işlevsel farklılıkları Tablo 1'deki gibi sıralamışlardır.

Tablo 1.2. Katılım Bankaları İle Konvansiyonel Bankalar Arasındaki İşlevsel Farklılıklar

Karşılaştırma Niteliği	Katılım Bankaları	Konvansiyonel Bankalar
Çalışma Teknikleri	Kâr ve zarara ortak olma ilkesi esastır. Karşılıklı ortaklık anlayışı vardır.	Fon alırken ya da kullandırırken bunların faiz karşılığında sağlar.
Paranın İşlevleri	Para ticari bir meta olarak görülmez.	Para ticari bir meta olarak değerlendirilir.
Fon Tedariki	-Kişilere ait cari hesap ve katılım hesabı adıyla sermaye sahiplerinden fon sağlamaktadır. -Libor sistemi bu bankalar için söz konusu değildir. Ancak uluslararası faaliyetlerle katılım hesapları aracılığıyla kaynak sağlanmaktadır.	-Mevduat ve ticari hesaplar adıyla önceden belirlenmiş olan faiz tutarı kısmen fon sağlanmaktadır. - İhtiyaç duyulan sıcak para, libor+2-3 ile karşılanabilir.

Tablo 1.2. (Devamı)

Fon Arzı	- Fon sunumu nakit olarak yapılmamaktadır. Reel ekonomik etkinliklere fon temini sağlanarak fon kullananlar ile ticari bir bağ kurulur.	-Nakit şekilde fon kullandırılması söz konusudur. Üretim haricindeki alanlarda bile fon kullanımı gerçekleştirilebilir. Devlet tahvil, hazine bonosu gibi finansal araçlara yatırım gibi.
----------	---	---

	- Proje karşılığı fon sunularak buradan elde edilecek kâr oranı amaçlanır. - Fonların kullanılması uzun vadeli yatırımlar için geçerlidir.	- Teminat karşılığında kredi anlaşması yapılır. -Fon sunumları kısa vadeli olarak gerçekleşir. - Kredibilite durumu önemlidir.
Finansal Kiralama	İşletmelere finansal kiralama yöntemiyle doğrudan kaynak sağlarlar. Bu anlamda bu sistemin yetkisi vardır.	-Finansal kiralama noktasında yetkiye sahip değildirler. Ancak, bu konuda etkinlik sürdürecektir bir şirket kurabilirler.
Müşterilerin Taşındıkları Risk ve Sistem Hakkındaki İtimat	Kâr ve zarar koşullarındaki risk önceden kabul edilir, güven esasına dayalıdır, projenin uygulanabilirliği ve kâr düzeyi önemlidir.	Faiz garantili olduğundan risk teşkil etmez. Güvenin temelini ipotek ve teminatlar oluşturmaktadır.
Fon Arzının Müşterilere Yüklendiği Maliyet	Banka müşterisinin ödemesi gereken tutar bellidir ve sonradan koşullara göre değişiklik arz etmez.	Kredi maliyetlerinin çeşitli mali araçlara bağlı olması söz konusu olduğundan kredi maliyetlerinin değişmesi söz konusu olabilecektir.
Fonların Ortaya Çıkardığı Bankaya Ait Maliyetler	Bireysel cari hesaplar adına herhangi bir maliyet yoktur. Katılım hesap sahibine herhangi bir gelir teminatı verilmemektedir.	Hesaplardaki nakitler için farklılıklar teşkil etse de bankaya maliyetleri söz konusudur.
Yer Aldığı Ekonomik Ağ	İslâmî iktisadi yapının verilerine göre çalışmalarını yönlendirirler.	Kapitalist sistemin bulgularına göre çalışmalara yön verilir.
Müşteri Değerleme Kriterleri	Proje temelli bir değerlendirme söz konusudur.	Müşterinin varlık yapılanması değerlendirilmede esas alınır.
Müşterinin Beklentisi	Hesabı olanlara kâr oranının %80'lik kısmı dağıtılır. Uygulanan sistem gereği zarar söz konusuysa o da hesap sahiplerine paylaştırılır.	Hesap sahiplerine önceden belirlenmiş düzeylerde mutlaka faiz dağıtılır.
Sistemde Kullanılan Finansal Araçlar	- Faizsizlik temeline uygun mali materyaller sistemde bulundurulur.	- Getirisi olan her finansal araç sistemde dolanıma sunulur.
Genel İktisadî Hayata Etkisi	-Kayıt dışı iktisadi etkinlikler azalacağından devletin vergi gelirleri artış gösterecektir. -Kullandırılan fonlar ile reel ekonomi hareketlenecek ve ekonominin çeşitli alanlarında bir canlılık meydana gelecektir.	-Güvence temelli olduğundan kayıtlı etkinliklerin takibi yapılamaz. -Reel ekonomi ile beraber para piyasasında da rol aldığından ekonomiye doğrudan yansımaları görülemez.

Tablo 1.2. (Devamı)

Sosyo-Kültürel Değerlemesi	Dinî inanışlar dolayısıyla atıl durumdaki birikimlerin finansal sistemde çözüme ulaşmasının yolu bu bankacılık sistemi ile mümkün olmaktadır. Toplumsal ve dinî algı bu sistemi mali piyasaya davet etmiştir.	Kapitalizmin en önemli gelir kaynağı olan faiz, bu finansal kurum finansal sistemde ayakta tutmaktadır.
----------------------------	---	---

Mal ve Hizmet Piyasasına katkısı	Toplanan fonların faizsiz yöntemlerle ticarî ve sınaî alanlarda değerlendirilmesi söz konusudur.	Toplanan fonların reel ve para piyasalarında değerlendirilmesi söz konusudur.
Üstlenilen Risk	Müşteri ile banka arasında ticari bir bağ olduğundan ortam her zaman riskli bir yapıya sahiptir.	Hem banka hem de müşteri bakımından risk faizle ortadan kaldırılmıştır. Yalnızca kredilerin geri ödenmemesi ve takibi riski vardır.
Getiri Dağıtımı	Çalışmalar ne kadar getiri sağlarsa o kadar dağıtılacağından getiri dağıtımını bu gelir belirler. Yasal olarak bu konuda bir kısıtlama söz konusu değildir.	Bankacılık faaliyetlerinde devlet denetiminde faiz düzenlemelerine gidildiğinden sınırlamalar olabilmektedir.

Yapılan işlemler genelde aynı olmasına karşın, işlemlerin yapılış biçimleri ve sistemlerin işleyiş biçimlerinde farklılıkların olduğu da bir gerçektir. Ortaya çıkarılan en önemli farklılık ise, katılım bankalarının hem fon toplarken hem de fon kullanımına aracı olurken, mevcut riski mudi ve fon kullanan ile paylaşması ve mudilere sabit kazanç teminatı vermemesidir. Başka bir deyişle, literatürde yatırım ortaklığı olarak da nitelendirilen bu uygulama, katılım bankalarında kar-zarar paydaşlığı ve vadeli satışa dayalı ticari bağ şeklinde kabul görmektedir. Oysa klasik bankacılıkta ortaklık ya da ticari bir bağdan bahsetmek imkansızdır. Bu kurumlar, hem paranın kullanım hakkını satın alırken hem de kullanım hakkını önceden planlanmış süre ve oran üzerinden satışını yaparken herhangi bir belirsiz durumla karşılaşmazlar. Dolayısıyla da mudi açısından herhangi bir risk söz konusu değildir. Bankacılık işlemlerinde riski bütünüyle üzerine alan taraf bankalardır (Özulucan ve Deran, 2009: 98).

Yukarıda bahsedilen farklılıklar bankaların sağladıkları hizmetler yönü ile ilişkilidir. Bunun yanı sıra bu farklılıklara uygulamaları Tablo 2’de yer verilmiştir (Çelik, 2016: 35).

Tablo 1.3. Katılım bankaları ile konvansiyonel bankalar arasındaki mali farklılıklar

Kriter	Katılım Bankası	Konvansiyonel Banka
Tekdüzen Hesap Planı	Bu bankalar için kâr payı ve kâr payı dışındaki gelir ve gider ayrımı söz konusudur.	Burada ise faiz ve faiz dışı gelir ve gider ayrımı vardır.
Fon Toplama Yöntemlerindeki Çeşitlilik	Burada özel cari hesap ve katılma hesaplarına göre hareketler kayıt altına alınır.	Vadeli ve vadesiz banka hesapları ile hareketlerin adı konur.
Muhasebe Kayıtlarında Sürat	Dönem sonunda kâr ve zararın tespit edilmesi için düzenli, etkin ve sürekli defter kayıtlarına başvurulur.	Faiz iradı pratik ve zahmetsiz olarak belirlenmektedir.
Fon Toplamada Kullanılan Hesapların Karşılıkları	-Özel cari hesaplar için çalışma sistemi dolayısıyla herhangi bir ödemenin yapılması söz konusu değildir. -Kâr ve zarara katılma hesaplarında ise dönem sonu duruma göre sonuç ortaklara paylaştırılır.	- Vadeli mevduatın karşılığı faiz olarak değerlendirilmektedir. - Vadesiz mevduat olarak açılan hesapların ise faiz karşılığı bulunmamaktadır. İsimlendirmedeki farklılığın sebebi ise; faizin sistemde olmasından kaynaklanmaktadır.
KDV Mükellefiyeti Açısından	Bu bankalar ticari faaliyet yapıyla işlemlerini gerçekleştirdiklerinden bu işlemleriyle ilgili katma değer vergisi mükellefiyetine dair görevlerini gerçekleştirme zaruretleri vardır.	Bu bankalar ise reel ekonomiyle ilgili kendi kapsamlarında bir çalışmaları olmadığı için ticaretle uğraşmazlar. Bu nedenle de KDV uygulamalarına da girmezler.
BSMV Mükellefiyeti Açısından	Uygulamaların hepsi BSMV kapsamına girmektedir.	- Finansal kiralama haricindeki uygulamalardan dolayı BSMV kapsamında değerlendirilirler.

Yukarıda yer alan benzerlikler; her iki kurum içinde aynı finansal alan dahilinde etkinliklerini sürdürmesinden, farklılıklar ise her iki kurumun birbirinden ayrı olan çalışma sistemlerinden kaynaklanmaktadır. Bu nedenle, farklı çalışma sistemleri, farklı bankacılık faaliyetlerini ve neticede de farklı muhasebe çalışmalarına neden olmaktadır. Söz gelimi; bankalar faizi temel alarak etkinliklerini devam ettirdiklerinden devlet tahvili, hazine bonusu, Interbank ve repo işlemleri gibi alım satım işlemlerini yerine getirebilirken; katılım bankaları çalışma ilkeleri gereği, bu işlemleri ve bu işlemlerden doğan bir takım kanuni sorumlulukları (BSMV gibi) yerine getirmemektedirler (Özulucan ve Deran, 2009: 102).

Çelik'e (2016: 29) göre, Türkiye'de hâkim olan bankacılık düzeni beraberinde Müslüman olmayan ülkelerde ve klasik bankacılık hizmeti veren bankalarda da katılım

bankası birimi olarak yer almaktadır. Finansal ve reel ekonomik düzende faiz nedeniyle dolanıma giremeyen birikimler bu vasıta ile sistemlerle buluşmaktadır. Klasik bankaların uygulamış olduğu faizsiz yöntemlerin hepsini kapsamına alan katılım bankaları ek olarak kendine özel faaliyetleriyle de ekonomik sistemde mali derinlik ve çeşitlilik meydana gelmektedir. Bu iki bankacılık modelinin yerine getirdiği fonksiyonları ve mali düzenlemeleri ile aralarında farklılık yer almakla beraber, farkın olmadığını iddia edenler de bulunmaktadır.

1.2.2. Katılım Bankacılığının Kuruluş Nedenleri

1.2.2.1. Dini Nedenler

Konvansiyonel bankacılık yapısında hizmet sağlama bedeli faiz olarak ortaya çıkarken, katılım bankalarında ise işlemler üzerinde faizin uygulanmamasına dayalı bir algı vardır. Haram olan bir konunun bireyleri vicdan olarak rahatsız etmemesi, diğer yandan da finansal düzenden uzak duran fonların finansal piyasada etkin bir role sahip olması katılım bankalarının ana felsefesini meydana getirmektedir(Çelik, 2016: 30).

1.2.2.2. Ekonomik Nedenler

İslami finans ve bankacılık yapısı özellikle gelişmekte olan ve az gelişmiş ülkelerin iktisadi kalkınma ve büyümeleri adına başlı başına bir model özelliği taşımaktadır. İslami bankaların merkezde yer aldığı bir mali düzenin, ekonominin üretime yönelik alanlarına kaynak sağlamak adına oldukça kullanışlı bir yöntem olduğu belirtilmektedir. Özellikle geleneksel yavaş büyüme sergileyen alanlardan modern ve hızlı gelişen alanlara kaynak sağlanması, endüstrinin gereksinimi olan sabit getiri endeksli finansmanın sağlanması gibi faydaları bulunmaktadır(Tunay, 2016: 486).

İslami bankacılık hizmetinin gerçekleştirildiği ülkelerde fon aktarımı süreci faaliyetlerine ciddi katkılar sağladığı geçmiş uygulama tecrübelerinden tespit edilmektedir. Petrol üreten ve ihraç edenler dışında, İslam ülkelerinin önemli bir kısmı “az gelişmiş” ya da “gelişmekte olan” ülke kategorisinde gösterilebilir. Petrol üreticisi İslam ülkelerinde ise, refah düzeyi az da olsa yüksek olmakla birlikte sanayi alanında kalkınmadan söz etmek mümkün değildir. Bu ülkelerde çoğu zaman petrol ve petro-

kimya alanlarının merkezinde bulunduğu bir ekonomi söz konusudur. Özetle ifade etmek gerekirse birçok İslam ülkesi, çeşitli sebeplerle devam ettirilebilir bir büyüme adına ekonomilerini destekleyecek araçlara ihtiyaç duymaktadır. Bu çerçevede İslami finans ve özellikle bankacılık önemli bir seçenektir. Son dönemlerde artış gösteren deneysel çalışmanın verileri, İslami bankacılığın yapıldığı ülkelerde ekonomik büyümeye ve kalkınmaya hız kazandırdığını göstermiştir(Tunay, 2016: 488).

1.2.2.3. Sosyal Nedenler

İslami finans kurumlarının yaptığı yatırımlar genellikle servet ve kaynakların tahsisinde, dağıtımında diğer finans kuruluşlarına göre daha adaletli eşitlikçi belirgin iyileştirmeler içeren piyasa temelli bir mekanizmayı teşvik etmektedir. Faiz ödemelerinin yasaklanması, Müslümanların atıl kalan kullanılmayan servetlerinden %2,5 oranında alınan ve fakirlere dağıtılan zekat gibi uygulamalar, piyasaya arz edilen doğal fon akışını engelleyecek olan spekülasyon gelir elde etme amacıyla olanlara hareket şansı bırakmamaktadır.

İslami bankalar ve finans kuruluşlarının sosyal olarak istenmeyen yatırımlara yatırım yapmasına izin verilmemesi bu kuruluşları sosyal projeler ve kalkınma öncelikli konularda işlem yapmaya yönlendirir. İslami etik değer hassasiyeti, etkili bir iç denetim ve şeri denetimden geçen bankalar tüketiciler için güven teşkil eder. Karz-ı hasen gibi faizsiz krediler ile İslami bankalar faaliyet gösterdikleri topluluklara önemli sosyal katkı sağlar.

Ayrıca bu kuruluşlar, sürdürülebilir adil ekonomik büyümeyi sağlamak için küçük ve orta büyüklükteki işletmelere finansman desteği sağlarlar. Bir diğer nokta zorunlu olarak elde ettikleri İslami finans ilkelerine göre caiz olmayan elde ettikleri fonları, sosyal projelerde kullanırlar. Son olarak toplumdaki ihtiyaç sahibi yardıma muhtaç kişilere yardım etmek amacıyla hissedarlarından, müşterilerinden ve diğer kuruluşlardan yardım fonları toplar, bağışlar ve sosyal ve dini sorumluluklarını yerine getirirler(Hasan ve Mollah, 2018:25-26).

1.3. KATILIM BANKACILIĞININ FAALİYETLERİ

1.3.1. Katılım Bankalarında Fon Toplama Yöntemleri

Endüstri devriminden sonra üretim biçiminin boyut değiştirmesi ve işletmelerin büyük çaplı üretim etkinliklerine başlaması ile beraber finansman gün geçtikçe daha önemli bir konu haline almıştır. İşletmeler, etkinliklerini devam ettirebilmek ve giderek artan rekabet koşullarında ayakta kalabilmek adına kendilerine en uygun fonları sağlamak ve bunları en iyi yatırım mekanizmalarında kullanmak durumunda kalmışlardır. Fon arz ve talebin karşılaştığı mali piyasalarda tasarruf sahiplerinin olabildiğince yüksek düzeyde fonlarını arz etmesi bu piyasaların etkinliği ve verimliliği bakımından oldukça önemlidir(Yılmaz, 2014: 82).

Faizsiz düzende, özel cari hesaplar ya da katılma hesapları (kâr zarara katılma hesapları) ile toplanan fonlar gereken finansman desteği, kâr zarar ortaklığı, leasing ve ürün karşılığında vesaikin alım-satımı gibi fon kullandırma yöntemleriyle reel kesime geri dönüşü gerçekleşir. Bu yollarla kazanılan kârı %80'i hesap sahiplerine katılma oranlarına göre dağılımı yapılır, %20'si Kurum payı için ayrılmaktadır(Ece, 2011: 4).

1.3.1.1. Özel Cari Hesap

Bu hesaplar herhangi bir vade ve getirinin söz konusu olmadığı, müşterinin istediği zaman ve miktarda para çekebileceği varlıkların saklanması, korunması veya bankacılık hizmetleri(fatura ödeme, çek-senet işlemleri, para transferi, internet bankacılığı vb.)'ni gerçekleştirilmek amacıyla kullandığı hesaplardır(Warde, 2000:132).

Özel cari hesaplar, konvansiyonel bankalardaki vadesiz hesaplarla aynı işlevi görmektedir. Ancak buradaki en önemli fark katılım bankaları özel cari hesaplarla topladıkları tutarları, İslami bankacılık ilkelerine göre değerlendirmek zorundadır. Ayrıca bu hesaplardaki tutarlar TMSF tarafından 150.000 TL'ye kadar devlet garantisi altına alınmıştır.

1.3.1.2. Katılma Hesapları

Gerçek ve tüzel kişiler tarafından vadenin önceden belirlendiği kar payı gelirinin önceden belirlenmediği kar veya zarara ortaklığın esas alındığı kar olabileceği gibi zararda olmasının mümkün olduğu hatta anapara kaybının bile olabileceği hesap türüdür. Konvansiyonel bankalardaki vadeli hesaplara benzerlik gösteren ancak birçok yönden özellikle karın önceden tespit edilmemesi ve taraflar arasında risk paylaşımı olması nedeniyle oldukça farklı olan bir fon toplama yöntemidir(Hassan ve Mollah, 2018:243).

Türkiye’deki katılma hesaplarında toplanan fonlar genellikle belli sayıda gruplarla oluşturulan havuz sisteminde İslami bankacılık esaslarına göre değerlendirilir. Kazancın % 80’ninin müşteriye, % 20’sinin bankaya kaldığı paylaşım esası benimsenmiştir. Ayrıca özel cari hesaplarda olduğu gibi bireylerin katılma hesaplarına yatırdıkları varlıkların 150.000 TL’lik kısmı da kamu güvencesi altındadır.

1.3.1.3. Sukuk(Kira Sertifikası)

İslami sermaye piyasalarının önemli bir ürünü olan sukuk, konvansiyonel bonolara bir alternatif olarak çıkarılmıştır. Maddi varlıklardaki ortak mülkiyet haklarını temsil eden özel yatırım faaliyetleri, projeler ve hizmetlerde eşit paylarda ihraç edilen sertifikalardır. Sukuk varlıkların İslami menkul kıymetleştirilmesi sonucu ortaya çıkar. Menkul kıymetleştirme varlıkların nakde dönüşme sürecini ifade eder. Sukuk ikincil piyasa da işlem görebilen likit menkul değerlerdir. Sukuk piyasası son yıllarda hızla büyüyen İslami sermaye piyasası ürünlerinden biridir(AAOIFI, Standart No 17:455).

Sukuk devredilebilen, işletme mülkiyetindeki varlıkların paylarını temsil eden bir sertifikadır. Sukuk sahiplerine dönemsel getiri hakkı veren bir menkul değerdir. İlk sukuk ihracı 2002 yılında Malezya’da gerçekleşmiştir. Sukuk işleminde öncelikle menkul kıymet haline getirilen varlık, varlık kiralama şirketine devredilir, varlık kiralama şirketi maddi varlığı kiralayanlara, mülkiyeti ile birlikte ihraççıya kiralamak şartı ile devreder. Vade sonunda, varlık kiralama şirketi, varlığı yatırımcılardan alıp ana firmaya geri satar. Fon sağlayan kişiler hem varlık üzerindeki mülkiyetleri karşılığında alacakları ücreti hem de kiralama karşılığında ki ödemelerini alır ve süreç sona erer(Habib, 2018:2019).

Sukukun icara, istisna, salam, murabaha, mudaraba, müşarake, hibrit olmak üzere bir çok türü vardır(Khorsid, 2009:289).

1.3.2. Katılım Bankalarında Fon Kullandırma Faaliyetleri

Katılım bankalarının fon kullandırmadaki esas kaygısı, dini temellere uygun olan her çeşit reel iktisadi etkinliği kredilendirme şeklindedir. Katılım bankacılığında bir ticaret ya da ortaklığa dayandırılarak fon kullandırma etkinliği gerçekleştirilir(Arslan, 2017: 6).

1.3.2.1. Nakdi Krediler

Katılım bankaları müşterilerine nakdi kredi kullandırırken, kredi tutarını krediyi alan müşteriye değil, müşterinin aldığı mal veya hizmet karşılığında satıcıya ödemek zorundadır bu haliyle konvansiyonel bankalardan ayrılmaktadır(Erden, 2015:51).

1.3.2.1.1. Kurumsal veya Bireysel Finansman Desteği(Murabaha)

Müşterilerin satın almak istedikleri mallar, ekipmanlar vb. diğer ürünleri, bankanın satıcıdan doğrudan alıp müşterilere belli oranda kar koyarak vadeli satması işlemidir. Murabaha katılım bankalarının kullandığı kredinin yaklaşık % 80-%95 kısmını kapsar. Bu kullandırma oranının bu kadar yüksek olmasının nedeni diğer katılım bankası fon kullandırma yöntemlerine göre daha az risk taşımasıdır.

Muarabaha işlemi borç riskini müşteri ile paylaşmadıklarından, İslami finansın misyonu yerine getirilmiyor şeklinde bazı İslam âlimleri tarafından eleştirilmektedir. Diğer bir eleştiri noktası ise fiyatlandırma politikasının, konvansiyonel bankalardaki kredilere benzerliği ile ilgilidir(Warde, 2000:133).

1.3.2.1.2. Emek-Sermaye Ortaklığı (Mudaraba)

Ortaklardan birinin sermaye diğerinin ise girişimcilik becerilerini ortaya koydukları bir ortaklık düzenlemesidir. Herhangi bir kayıp yaşanması durumunda finans sağlayıcı tarafından karşılanır, kar ise ortaklar tarafından önceden belirlenmiş bir orana göre

paylaşılır. Mudaraba yöntemi İslami finansın temelini oluşturmaktadır(Hassan ve Mollah, 2018:25).

1.3.2.1.3. Kâr–Zarar Ortaklığı(Müşareke)

Hisse senedi ortaya koyarak finansman elde eden metotlardan bir başkası da müşaraka, temelde ortak girişimle aynı anlama gelmektedir. Mudarabadan ayıran durum ise, hem girişimci hem de yatırımca projeye ortak bir birikim gerçekleştirir. Her iki taraf da bu kara ortak olduğu gibi, gerçekleşebilecek tehlike ve zarar durumlarına da ortak olmaktadır.

Kâr paylaşımı daha önce saptanan oranlarda gerçekleştirilir fakat herhangi bir tarafa sabit bir kazanç belirlenemez. Kar paylaşımı karşılıklı anlaşma ile alakalı olsa da, zarar paylaşımı sermaye oranında gerçekleştirilir. Model olarak bakacak olursak proje sahibi 100\$, banka da 100 \$ yatırarak bir müşareke anlaşması gerçekleştirebilirler. Projenin kârlı olması durumunda kârın %40'ı proje sahibine devredilirken, %60'ını da banka alabilmektedir. Fakat proje zararla sonuçlanma durumuyla karşı karşıya kalırsa zarar sermayeleri oranında paylaşılacak zorunda kalınır. Örnekte verilen bu oran %50'ye %50'dir(Altaş, 2008:20).

1.3.2.1.4. Finansal Kiralama

Finansal kiralama katılım bankalarının ikinci önemli mali kaynak sağlama tekniğidir. Bu sistem konvansiyonel bankalarla benzer biçimde çalışmaktadır. Katılım bankaları mali kiralama metoduyla gayrimenkul, makine gibi reel varlıkların finansmanı adına gelir sağlamaktadır. Yaygın şekilde kullanılan biçimi mülkiyetin devri ile sonlanan kira sözleşmesidir(Bayram ve Özdemir, 2013: 5).

Klasik leasing yöntemini andıran bu metotta, kiralama zamanının bitiminde mülkiyetin kiralayana devredilmesi ile ilgili bir sözleşmedir. Bu yöntemde diğer metotlardan farklı olarak finansör kurulum bakımından daha önceden saptanmış sabit bir tutarda kazanç bahsi geçmektedir. Bu metotta finansör kuruluş alıcısının talep ettiği niteliklerdeki ürünü satın alarak ve üzerine belirlenmiş olan bir kar payı katarak ürünü alıcısına kiralar. Kiralama sözleşmesinde kiranın bedeli ve zamanı net olarak belirlenir. Kira boyunca mülkiyet finansör kuruluştaki yer almaktadır. Sözleşmeler, kiralanan ürünün

kullanılabilirlik durumuna göre değişim göstermekle beraber genel olarak 5-15 sene için gerçekleştirilir. Genel olarak orta ve uzun vadeli bir finansman yöntemidir(Türker, 2010: 8).

1.3.2.1.5. Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı

Bu fon kullandırma yöntemi dış ticaret işlemlerinde kullanılmakta ve murabaha yöntemi ile benzerlik göstermektedir. Fon ihtiyacı bulunan müşterinin bankaya başvurarak, ihtiyacı olan malı katılım bankasının satın alması, müşteriye vadeli satması şeklinde uygulanan kredi türüdür.

1.3.2.2. Gayri Nakdi Krediler

Bankaların müşterilerine belirli faaliyetleri yerine getirebilmeleri için verdikleri garantilerdir. Gayri nakdi kredilerde kredi kullandırma anında herhangi bir nakit çıkışı olmaz. Ancak garanti verilen müşteriler yükümlülüklerini yerine getirmemeleri durumunda katılım bankasından fon çıkışı olur. Bu krediler: Teminat mektupları, Referans mektupları, Akreditifler, Aval kabul kredileri, Harici Garantiler gibi alt başlıklara ayrılır.

1.3.2.2.1. Teminat Mektupları

Bankaların belirli bir komisyon geliri karşılığında, müşterilerinin bir içi yerine getirmeleri, bir malı teslim etmeleri veya bir borcu ödemeleri hususunda ilgili kuruluşa verdikleri garantidir. Eğer müşteri yükümlülüklerini yerine getirmezse katılım bankası muhataba teminat mektubundaki tutarı karşılayacağını açıkça taahhüt eder.

1.3.2.2.2. Referans Mektupları

Kamu adına açılacak ihalelere katılmak isteyen katılım bankası müşterilerinin, bankada bulunan kredi tutarlarını bildirmek için kullanılan mektuplardır. Banka burada teminat mektubunda olduğu gibi bir ödeme garantisi yüklenmez sadece bildirim yapar(Güney, 2012:110-113).

1.3.2.2.3. Akreditif

Dış ticaret işlemlerinde kullanılan bir yöntemdir. Akreditif hem ihracatçı hem de ithalatçıya garanti sağlayan, murabaha ve salam sözleşme yöntemleriyle gerçekleştirilen karşı tarafın belirli belgeleri ibraz etmesi ile ödemenin yapıldığı katılım bankasının faizle ilişkili olmaması için idari bir komisyon ücreti olarak işlemi gerçekleştirdiği gayri nakdi kredi türüdür.

1.3.2.2.4. Aval Kabul Kredileri

İhracatçıların, ithalatçıya yapacağı ödeme karşılığında bir katılım bankasının kredi kabul onayını alması hatta gerekli olursa kabul kredisini fon elde edebilmek için kullanabildiği gayri nakdi kredi türüdür.

1.3.2.2.5. Harici Garantiler

Katılım bankasının ithalat yapacak müşterisine ithalatçıya verilmek üzere bir garanti mektubu vermesidir. Banka bu işlem karşılığında komisyon geliri elde eder(Habib, 2018:64).

1.4. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRKİYE'DEKİ GELİŞİMİ

Türkiye’de faizsiz bankacılık yapısı, literatürümüze katılım bankacılığı şeklinde geçmiştir. Türkiye’nin katılım bankacılığı yapısı ile karşılaşması 1980’li yıllara rastlamaktadır. Katılım bankaları ülkemizde 16.12.1983 tarihli Bakanlar Kurulu Kararnamesi ile Özel Finans Kurumu olarak kurulmuşlardır. Katılım bankacılığı kapsamında kendini gösteren ilk kuruluş 1985 yılında kurulan Albaraka Türk’tür. Bu kurumlar 1999 yılında Bankalar Kanunu bünyesine alınmış, 2005 yılında ise tamamen Bankalar Kanunu’na dâhil edilerek mevduat ve yatırım bankaları ile aynı duruma getirilmiş ve Katılım Bankası adını almışlardır. Günümüzde Türkiye’de katılım bankacılığı yapısı ile etkinliğini sürdüren finans kurumları; Albaraka Türk, Kuveyt Türk, Türkiye Finans, Ziraat Katılım ve Vakıf Katılım’ dır(Yurttadur ve Demirbaş, 2017: 90).

Türkiye’de katılım bankacılığı gelişim aşamasında bir takım sıkıntılı süreçlerden geçmiştir. Yaşanan en zor ve sıkıntılı süreçler 28 Şubat dönemi ile 2001 ekonomik kriz dönemi olmuştur. 28 Şubat döneminde katılım bankaları, bazı kamu otoriteleri huzurunda haklarında ortaya çıkan olumsuz ve yanlış anlaşılmalara dolayısıyla kapanma riski ya da

mevduat bankasına dönüşme durumu ile karşı karşıya kalmışlardır. İkinci dönemde ise, yalnızca bankacılık alanı değil tüm ülkeyi etkisi altına alan ağır ekonomik kriz katılım bankalarını da olumsuz açıdan etkilemiştir(Uyan, 2013: 14).

Türkiye’de katılım bankaları 1 Kasım 2005 tarihinde Resmi Gazete’ de yayınlanan 5411 sayılı Bankalar Kanunu ile İslami Finans Kuruluşları “Katılım Bankası” adı ile bankacılık mevzuatı kapsamına alınmıştır. İlgili kanuna göre katılım bankaları cari ve katılım hesabı adı altında fon toplayabilmekte ve katılım hesabı sahipleri bankanın işlemlerinden doğacak kâr ve zarara ortak olmaktadır. 5411 sayılı kanun katılım bankalarının faaliyetlerine bir takım standartlar getirmekle birlikte katılım bankalarının işlemlerinde İslami bakımdan uygunluk konusunda ayrıntılı bilgiler içermemektedir. Dolayısıyla katılım bankaları gerçekleştirdikleri mali işlemlerin İslami ilkelere uygunluğunu incelemek ve onaylamak için konuyla ilgili profesyonel kişilerden yardım almaktadırlar. Katılım bankalarının bir bölümü sağladıkları işlemlerle ilgili İslami onay konusunda kendi içerisinde oluşturmuş oldukları danışma kurulunun onayı ile hareket ederken, bir diğer bölümü ise bu konuya ilişkin uzman bazı akademisyenlerden destek almaktadır. Bu durum katılım bankalarının çalışmalarında küçük farklılıkların ortaya çıkmasının nedenidir(Bayram ve Özdemir, 2013: 8).

Katılım Bankacılığı Türk Bankacılık Sektörü bakımından pek çok dikkat çekici hususu kapsamaktadır. Katılım bankacılığı yalnızca farklı bir bankacılık yapısının gelişmesi ve derinlik kazanması ile sınırlandırılmayıp şube ve çalışan sayısı, aktifler ve kullandırılan fonların artışı ve bununla birlikte bankacılık içerisindeki payı ve ciddiyeti her geçen gün artmaktadır(Arslan, 2017: 10).

Katılım bankacılığının, milletimizde bulunan uygulaması, tam olarak İslami bankacılık olarak adlandırılmaz. Çünkü hukuki ve ekonomik zihniyeti, İslam zihniyetinden ayrı olan bir düzen içerisinde etkinlikte bulunan katılım bankaları, bu düzene temelde uyumsuz düşmemek şartı ile var olan ilkeler çerçevesinde faizi, fon toplama ve fon kullandırma etkinliklerinde uzak durmak suretiyle, neredeyse tüm bankacılık etkinliklerini yerine getirmeleri, yani faiz yerine “kar – zarar ortaklığı” prensibini temel almaları, literatürde bu işletmelerin uyguladıkları bankacılık örneğinin “faizsiz bankacılık” şeklinde adlandırılmasına da sebep olmuştur. Katılım bankalarını, geleneksel bankalardan farklı kılan en önemli nitelik de uygulama şekillerindeki bu ayrımlardır(Özulucan ve Deran, 2009: 86).

1.4.1. Türkiye’de Katılım Bankacılığı ile İlgili Güncel Rakamlar

Tablo 1.4. Katılım Bankaları Aktif Gelişimi(Milyon TL) (2010-2019)

Yıllar	Katılım Bankaları	Yıllık Büyüme (%)	Bankacılık Sektörü	Sektördeki Payı (%)
2010	43.339	28.88	1.006.672	4.31
2011	56.076	29.39	1.217.711	4.61
2012	70.279	25.33	1.370.614	5.13
2013	96.086	36.72	1.732.413	5.55
2014	104.319	8.56	1.994.329	5.23
2015	120.252	15.27	2.357.453	5.10
2016	132.874	10.50	2.730.942	4.87
2017	160.136	20.51	3.257.819	4.91
2018	206.806	29.22	3.867.426	5.35
2019	284.459	37.38	4.490.818	6.33

Kaynak: TKBB

Tablo 1.4.’ te Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının 2010-2019 yılları arasındaki aktif toplamaları, değişim oranları, bankacılık sektörü aktif toplamaları ve katılım bankalarının bankacılık sektöründe aldığı pay verilmiştir. Katılım bankaları 2010-2019 yılları arasında aktif toplamalarında sürekli bir artış göstermişlerdir. Aktif toplamalarını en çok artırdıkları yıl % 37.38 ile 2019, en az artırdıkları yıl ise % 8.56 ile 2014 yılıdır. Bankacılık sektöründen aldıkları pay 2014 yılından itibaren bir düşüş gösterse de 2017 yılından itibaren tekrar yükselişe geçmiş ve 2019 yılı itibariyle % 6.33’e ulaşmıştır.

Tablo 1.5. Katılım Bankaları Şube ve Personel Sayısı Gelişimi (2010-2019)

Yıllar	Şube Sayısı	Büyüme (%)	Personel Sayısı	Büyüme (%)
2010	607	7	12.677	7
2011	685	13	13.851	9
2012	828	21	15.356	11
2013	966	17	16.763	9
2014	990	2	16.270	(3.1)
2015	1.080	9	16.554	1.7
2016	959	(11.2)	14.467	(12.6)
2017	1.032	8	15.029	3.9
2018	1.122	8.7	15.654	4.2
2019	1.179	5.1	16.040	2.5

Tablo 1.5.'te 2010-2019 yılları arasında katılım bankalarının şube ve personel sayısı verilmiştir. Ayrıca yıllar içerisinde yüzdesel değişiklikleri de gösterilmiştir. Şube ve personel sayısında yüzdesel olarak en büyük artış sırasıyla % 21 ve % 11 ile 2012 yılında gerçekleşmiştir. Şube ve personel sayısında en fazla azalış ise bir katılım bankasının katılım bankacılık sisteminden çıktığı 2016 yılında oluşmuştur.

1.5. KATILIM BANKACILIĞININ TÜRK EKONOMİSİNE KATKILARI

Katılım bankacılığın ticari bankalara kıyasla finansal aracılık fonksiyonlarını daha etkili bir biçimde gerçekleştirdikleri ve uygulandıkları ülkelerde devam ettirilebilir büyümeye ciddi katkılar sağladıklarına ilişkin önemli veriler bulunmaktadır(Tunay, 2016: 485). Türkiye'de de katılım bankacılığı Türk bankacılık alanında pek çok dikkat çekici noktayı içermektedir. Katılım Bankaları ülkemiz ekonomisine ciddi katkı sağlayan bankalardır. Finansal sistem kapsamına alınmayan atıl fonların sisteme dahil edilmesi yöntemi ile tasarruf sahiplerine kazanç sağlanması, gelir dağılımını düzenleyici katkıları, kayıt dışı ekonomik etkinliklerin kayıt altına alınması, reel sektöre fon transfer edilerek ekonominin gelişmesine katkı sağlanması, kurumlar vergisi, KDV ödeyerek kamu maliyesine katkı sağlaması, reel sektöre fon sağlaması ile istihdama olan katkısı ve sosyo-kültürel etkinliklere katkısı sayılabilir(Arslan, 2017: 3).

Ülke ekonomileri bakımından birçok soruna sebep olan kayıt dışı ekonominin önlenmesi adına Katılım Bankaları önemli bir role sahiptir. Öncelikle gerçek olmayan kayıt dışı ve faturasız hiçbir işlem adına finansal kaynak sağlamayan Katılım bankaları söz konusu işleyiş ilkeleri ile vergi kaybının önüne geçmektedirler. Örneğin; taşıt, konut alımlarında mutlaka işlemin ilgili tescil birimleri tarafından onaylanmasını istediklerinden alım satımlar kayıt altına alınmış olmaktadır. Bu noktada katılım bankacılığı ülkemizde kayıt dışı ekonominin önlenmesinde önemli bir rol üstlenmektedir.

Katılım bankacılığının Türkiye ekonomisine sağladığı faydalardan birisi de istihdam yaratmasıdır. Türkiye'de faaliyet gösteren katılım bankaları, geçen süre zarfında şube sayısını arttırarak, istihdam sağladıkları personel sayıları ile istihdama olumlu açıdan katkı sağlamaktadırlar(Arslan, 2017:13).

1.6. TÜRKİYE'DE KATILIM BANKACILIĞININ TERCİH NEDENLERİ

Türkiye’de katılım bankacılığının tercih edilme sebeplerini incelediğimiz bu başlıkta öncelikle, katılım bankacılığının tercih edilme nedenlerini araştıran çalışmaları inceledik.

Okumuş (2005) yılında yaptığı araştırmada 161 kişiye anket yapmıştır. Ankete katılanlar, katılım bankalarını tercih etme nedeni olarak ilk üç sırada, dini hassasiyet, tüm bankacılık hizmetlerinin sunulması ve personelin ilgisi olarak beyan etmişlerdir.

Eskici (2007) yılında yaptığı çalışmada 368 kişiye anket yapmış ve Katılım bankacılığı müşterilerinin tercih sebebinin öncelikle faizsiz bankacılık hassasiyeti, diğer tercih nedenlerini ise hizmet kalitesi, güvenilirlik, hizmet çeşitliliği ve personelle olan ilişkiler olarak tespit etmiştir.

Yılmaz (2016) yılında 430 katılım müşterisi üzerinde yaptığı çalışmada bankacılık işlemlerinin, ürün ve hizmet çeşitliliğinin, ucuz ürünlerin, arkadaş çevresinin, teknik altyapı hizmetlerinin, faizsiz ürünler ve internet bankacılığından önce geldiğini belirlemiştir.

2017 yılında Anaç ve Kaya yaptıkları çalışmada, 423 kişilik örnek kütleye anket yapmışlar elde edilen verilere faktör analizi uygulamışlardır. Katılım bankasının imajı, dini hassasiyetler ve banka personelinin müşteriye yaklaşımı katılım bankasının tercih edilmesinde ilk üç sırayı almıştır.

Çamlıbel (2019) yılında yaptıkları çalışmada, katılım bankasının tercih edilme nedeni olarak ilk üç sırada; Faizsiz bankacılık, İslam hassasiyeti ve şube personeli ile yakın ilişki olarak tespit etmiştir.

Koçoğlu (2019) yılında yaptığı çalışmada, müşterinin personelden memnuniyeti, personele güven, iletişim, hizmet kalitesi ve bankanın faizsiz çalışması olarak belirlemiştir.

Katılım bankacılığının tercih edilmesi üzerine yapılan çalışmalar incelendiğinde ilk sırada faizsiz bankacılık faaliyeti, dini hassasiyet gelmektedir. Bunun yanında katılım bankası personelinin yaklaşımı, ürün çeşitliliği, hizmet kalitesi, teknik altyapı, uygun ürünler ve sermaye maliyeti olarak görülmektedir.

İKİNCİ BÖLÜM

DENETİM

2.1. DENETİM İHTİYACI VE ORTAYA ÇIKMA NEDENLERİ

Dünya çapında ticari pazarların genişlemesi, ulaşım, iletişim ve teknolojinin gelişmesiyle, dünya genelindeki şirketler muazzam bir büyüme göstermişlerdir. Bu büyüme beraberinde işletmeler adına yeni sermaye taleplerini ortaya çıkarmıştır. İşletmeler mevcut potansiyelleri, varlıkları ve tasarruflarıyla bu talebi karşılamakta zorlanmışlardır. Firmalar sermaye ihtiyaçlarını karşılamak için ya menkul kıymet çıkardılar ya da finans kurumlarından borçlandılar ve ortaya uluslararası boyut kazanan işletmeler çıktı.

Yatırımcıların ve alacaklıların şirketleri finanse etmesi, şirket yöneticilerinin, yatırımcıların ve alacaklıların farklı hedefleri olması, güvenilir finansal bilgileri içeren mali tabloları zorunlu hale getirdi. Mali tabloların güvenilirliğinin sağlanması, denetim ihtiyacını ortaya çıkarmıştır(Hayes vd., 2005:3).

Günümüzde işletme üzerinde söz hakkı olan kişilerin tamamının işletmeye ilişkin finansal bilgileri doğrudan kaynağında inceleme imkanları yoktur. Mekansal farklılıklar, işlem fazlalığı, zaman kısıtı ve yatırımcıların tamamının finansal bilgileri analiz edecek yeterli bilgi birikimine sahip olmaması nedeniyle denetlenmiş, güvenilir ve doğru bilgiye olan ihtiyaç gittikçe artmaktadır(Kutukız ve Öncü, 2009:132).

Mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uyumu, muhasebe bilgilerinin güvenilirliği ve denetimi, gelişmiş ülkelerde ekonomik sistemin ayrılmaz bir parçasıdır. İşletmelerin faaliyetleri ve işlemlerinin denetlenmesi kanuni bir zorunluluk olması yanında, işletmelerin gelecek planları, sermaye piyasalarına uyum sağlamaları, muhasebe işlemlerinde şeffaflık ve rakipleriyle rekabet edebilmeleri açısından gerekli bir durumdur (Karacan ve Uygun, 2012:5).

Ayrıca işletmelerin sundukları finansal bilgilerin denetime tabi tutulması bu bilgilerin kalitesini artırmakta, İşletmelerin yabancı kaynak temininde, halka arzında yatırımcı sayısının artmasında ve uluslararası alanda faaliyet göstermesinde önemli

etkenlerden biridir. Denetim ihtiyacını ortaya çıkan nedenler başlıklar halinde aşağıda sıralandırılmıştır(Kavut vd., 2009:12-13).

- Doğru ve güvenilir bilgi gereksinimi
- Hedef farklılıkları
- Muhasebe sürecinin karmaşıklığı
- Diğer nedenler

2.2. DENETİM VE DENETİM BENZERİ KAVRAMLAR

Denetimin tek bir tanımını yapmak mümkün değildir.

Denetim, ekonomik faaliyetler ve olaylara ilişkin savlarla kabul edilmiş ölçütler arasındaki uygunluğun derecesini araştırmak ve sonuçlarını ilgili kullanıcılara iletmek amacıyla nesnel biçimde kanıt toplayan ve değerleyen sistematik bir süreçtir(Erdoğan, 2016:3).

Denetim, ekonomik olaylarla ilgili iddiaların, önceden belirlenmiş kriterlere uygunluğunun değerlendirildiği, objektif olarak kanıt toplanan, sonuçların ilgili kullanıcılara iletildiği bir değerlendirme sürecidir(Hayes vd., 2005:11)

Denetim, sistematik, bağımsız ve belgelendirilmiş denetim kriterlerine, hangi ölçüde uyulduğunu, objektif olarak değerlendirme ve denetim kanıtlarını elde etme sürecidir(Coleman, 2015:13).

Denetim, bir şirketin finansal bilgileri, muhasebe kayıtları ve destekleyici dökümanlarının önceden belirlenmiş kriterlere göre, bağımsız bir uzman tarafından incelenip doğrulanmasıdır.

Denetim, mali faaliyetlere, finansal durumlara ilişkin bilgileri doğrulamak ve raporlamak için, muhasebe kayıtlarının, hesaplara ait defterlerin ve diğer uygulamaların sistematik bir şekilde incelenmesidir.¹

Denetim, muhasebe biliminin en dinamik alanlarından biridir.

¹ The Institute Of Company Secretaries Of India, Fundamentals Of Accounting And Auditing, 2014, <https://www.icsi.edu/media/webmodules/publications/FULL%20FAA%20PDF.pdf> erişim tarihi: 06.12.2018

Yukarıdaki tanımlardan da açıkca anlaşılacağı gibi denetim muhasebe defterlerinin ve işletme kayıtlarının sistematik şekilde incelenmesidir.

Denetim benzeri kavramlar

Kontrol: Kelime anlamı olarak kendini tutma, egemen olma anlamı taşıyan Fransızcadan Türkçeye geçen bir kelimedir. Muhasebe denetiminde, faaliyet sonuçları ile hedeflenen amaçların uyumunun incelenmesi için kullanılır(Haftacı, 2011:5).

Denetim ile kontrol arasında başlıca üç fark vardır.

- ✓ Kontrol denetimden önce, iş bitmeden oluşabilecek hataları engellemeye çalışır(Selimoğlu, 2011:4).
- ✓ Kontrol sürekli, denetim yılda birkaç kez yapılır.
- ✓ Denetimi gerçek kişiler yapar. Kontrolü mutlaka insan yapmak zorunda değildir (Karacan ve Uygun,2012:28).

Revizyon: Muhasebe kayıtlarının ve defterlerinin gözden geçirilmesidir. Genellikle vergi hesaplarının incelenmesinde kullanılır(Selimoğlu vd, 2011:5).

Teftiş: Arayıp, tarayarak bir şeyin doğrusunu bulmak anlamına gelen arapça bir kelimedir. Muhasebe işlemlerinin yasalara, kanunlara, uygun yürütülüp yürütülmediğini kontrol etmektedir. Denetim genele uygulanırken, teftiş özele uygulanır(Haftacı, 2011:5).

Denetimden diğer bir farkı, finansal olmayan işlemlerde teftiş kapsamına girer (Karacan ve Uygun, 2012:28)

2.3. DENETİMİN TARİHSEL GELİŞİMİ

2.3.1. Dünya' da Denetimin Tarihsel Gelişimi

Denetim kavramı, latince –audit- kelimesinden gelmektedir. Bu sözcük, kelime anlamı olarak dinleme, ses, sorgulama anlamına gelen -audire- sözcüğünden türemiştir. O dönem ki seçilmiş denetçiler, görevli kişileri dinleyerek doğru tespit etmeye çalışmalarından dolayı bu isim verilmiştir(Bozkurt,2006:17).

Daha önceki denetim uygulamaları iyi belgelenmiş olmasa da, denetimin varlığına ilişkin kanıtlar mevcuttur. Eski Mısırlılar, romalılar ve yunanlılar zamanında, kamu

kurumlarına ait hesapların denetlenmesi uygulaması mevcuttu. Eski Yunanistan'da bulunan kontrol faaliyetleri, günümüz denetimine en yakın görünmektedir.²

İlk kaydedilen denetçiler, antik Pers kralı Darius'un casuslarıydı (MÖ 522-486). Bu denetçiler “Kralın Kulağı” sıfatıyla İran’ daki yöneticileri dinleyerek kontrol altında tutmaya çalışmışlardır. Bugün ki anlamda ilk denetçi kavramı 1289 yılında kullanılmış, ilk örgütlenmelerini de 1581 yılında Venedik de yapmışlardır.

1844'de İngiliz Parlamentosu tarafından Ortak Hisse Senetleri Kanunu’ nun kabul edilmesiyle modern denetim başladı. Söz konusu kanun, ilk defa denetçilerin, bilançoyu denetlenmiş bir mali tablo aracılığıyla hissedarlara rapor etmesini gerekli kılmıştır. 1844'te denetçinin muhasebeci veya bağımsız olması gerekmiyordu, ancak 1900'de bağımsız bir denetçiye ihtiyaç duyulan yeni bir Şirketler Yasası kabul edildi.

İlk kamu muhasebecileri kuruluşu 1854 yılında Edinburgh'da kurulan muhasebecilik topluluğudur. Amerikan Kamu Muhasebecileri Derneği 1887'de kuruldu ve ismi daha sonra Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü (AICPA) oldu.

1930 yılına kadar denetim, işlem odaklıydı. Büyük ölçüde iç kanıtlara dayanan, bu işlem sürecini takip eden prosedürlere odaklanıyordu.

ABD uygulaması ise 19. yüzyılın sonlarından 1929’ da ki borsanın çöküşüne neden olan büyük, yanıltıcı raporların bir sonucu olarak, varlıklar ve yükümlülükler hakkında kanıt toplama ve sıklıkla bilanço denetimi olarak adlandırılan bir sürece doğru evrildi.

1929 ekonomik buhranından sonra 1933 ve 1934 tarihlerinde, ABD'deki büyük borsaları düzenleyen Menkul Kıymetler ve Borsa Komisyonu oluşturdu. Bu mevzuatlar, dünya çapında denetleme uygulamalarını büyük ölçüde etkilemiştir.

New York Menkul Kıymetler Borsası veya Amerikan Menkul Kıymetler Borsası'nda hisse senetlerini kote edebilmek için, bilançoların yanı sıra denetlenen gelir tablolarını da yayınlamaları gerekiyordu.

1980'in başlarında, iç kontrol sistemlerinin değerlendirilmesinin pahalı bir süreç olduğu görülmüş ve 1980’ lerin ortalarında risk temelli denetimi sistemi geliştirildi. Risk

²The Institute Of Company Secretaries Of India, Fundamentals Of Accounting And Auditing, 2014, <https://www.icsi.edu/media/webmodules/publications/FULL%20FAA%20PDF.pdf> erişim tarihi: 06.12.2018

temelli denetim, bir denetçinin hataları içermesi muhtemel olan alanlara odaklanacağı bir denetim yaklaşımıdır(Kishalı ve Pehlivanlı, 2006:76).

Aşağıda ki tablo da denetimin tarihsel gelişimi kısaca anlatılmıştır.

Tablo 2.1. Denetimin Tarihsel Gelişimi

DÖNEM	DENETİM YAKLAŞIMI	YÖNTEM	BİLGİ KULLANICILARI
1900' lü Yıllara Kadar	Belge denetimi Yaklaşımı	Belgelerin tamamının incelenmesi	Pay sahipleri ve Borç verenler
1900-1930	Finansal Tablo Denetim Yaklaşımı	Finansal Tabloların bir bütün olarak denetimi	Pay sahipleri, Borç verenler ve devlet
1930 sonrası	Sisteme Dayalı Denetim Yaklaşımı	İşletmelerin İç kontrol yapısının incelenmesi	Pay sahipleri, Borç verenler, devlet ve toplum
20. yüzyılın sonundaki gelişmeler	Yönetim denetimi Yaklaşımı	Bilgi teknolojilerinin kullanılması ve faaliyet denetiminde yaygınlaşma	Pay sahipleri, Borç verenler, devlet ve toplum
2000 sonrası	Risk Odaklı Denetim Yaklaşımı	İç kontrol değerlendirmeleri	Pay sahipleri, Borç verenler, devlet ve toplum

Kaynak: (Selimoğlu, 2017:3-4; Karimi,2014:3)

2.3.2 Türkiye' de Denetimin Tarihsel Gelişimi

Cumhuriyet öncesi dönemde Türk kamu yönetiminin temeli II. Mahmut döneminde avrupa tarzında kurulan bakanlıklarda, teftiş birimleri kurulmasıyla başlamıştır. Bu kurumların denetimi bağımsız görevliler olan müfettişler tarafından yapılmıştır(Bezirci ve Karasioğlu, 2010:575)

Osmanlı devleti'nde muhasebe denetimi kamu denetimi olarak ortaya çıkmış, devlete ait gelir ve giderleri takip etmek için kullanılmıştır. 1879 yılında kurulan Maliye bakanlığı günümüzde de faaliyetlerini sürdürmektedir(Güvemli, 2001:640).

Cumhuriyet dönemindeki muhasebe denetimi, mahkemelerdeki bilirkişilik uygulaması ile başlamıştır. Ekonomik gelişmeler, yabancı sermayeli şirketlerin denetim ihtiyacı muhasebe denetiminin gelişmesine katkı sağlamıştır. İlk denetim örgütü 1942 yılında kurulan, Türkiye muhasebe uzmanları derneğidir(Uçma ve Beycan, 2008:1719).

1960'lı yıllarla birlikte bankacılık sisteminin gelişimi ve yurt dışından sağlanan kredilerle birlikte, finans sistemi bağımsız denetime ihtiyaç duymuştur. Başlangıçta bu

denetimi faaliyetleri yurt dışı firmalara yaptırılırken, 1970'lerde yurt içinde faaliyet gösteren yerleşik üye firmalarca yapılmıştır (Bezirci ve Karasioğlu, 2010:577).

1987 yılına kadar kamu gelirlerini garantiye almak için TTK kapsamında devlet tarafından bir denetim yapılırken, Bu tarihten itibaren bağımsız denetçiler işletmelerde yer almıştır(Çelik, 2005:411). İlk kez denetim kavramı 1987 yılında TTK'da yerini almıştır(Bayazıtlı, 1991:4).

Halka açık şirketlerde ve bankalarda bağımsız denetim zorunluluğu ise ilk kez 1989 yılında getirilmiştir(Bozdemir, 2013:68).

Türkiye'deki denetimin gelişimine IMF ve Dünya Bankası gibi uluslararası kuruluşlarla yapılan çalışmalarda büyük katkı sağlamıştır. IMF'nin isteği doğrultusunda başta bankacılık olmak üzere, telekomünikasyon, enerji, ekonomi ve diğer birçok alanda yapılan yapısal reformlar denetimin gelişimini hızlandırmıştır(Karasu, 2014:85- 86)

1990'lı yıllardan sonra denetimin gelişimi beş ayrı kategoride incelenebilir;(Güvemli ve Özbirecikli, 2011: 173-178).

- Maliye Bakanlığı'nca Yapılan Denetimler
 - Muhasebe Meslek Örgütü(1989)
 - Tek Düzen Hesap Planı(1994)
 - Türkiye Muhasebe Standartları Kurumu(1999)
 - Yeni TTK(2012)
- Sigorta Denetleme Kuruluşu(1994)
- SPK'ya yönelik denetim(1997)
- BDDK' nın kuruluşu(1999)
- Enerji Piyasası Düzenleme Kurulu(2001)

2011 yılı kasım ayında resmi gazetede yayınlanarak yürürlüğe giren 660 sayılı KHK ile kamu gözetim kurumunun kurulması denetime yeni bir boyut katmıştır. Özellikle uluslararası denetim standartlarına uygun standartlar belirlenmiştir(Fırat ve Şahin, 2016:2).

2013 tarihinde ise şirketlerin tamamının bağımsız denetime tabi olması zorunlu hale gelmiştir(Karakoç, 2013:20).

Türkiye' deki denetim süresi aşağıda tablolastırılmıştır.

Tablo 2.2. Türkiye Denetim Tarihçesi

1926-1934	1935-1960	1961-1980	1981-1988	1989-
Veri denetleme yetkisinin, mesleğini dürüst olarak yapan kişilere verilmesi.	İlk örgütlü denetim organizasyonu olan Türkiye Muhasebe Uzmanları Derneği 1942 yılında kurulmuştur.	Bankacılık sisteminin gelişimi ve yurt dışından sağlanan kredilerle birlikte ortaya çıkan bağımsız denetim ihtiyacı üzerine, bağımsız denetimin uluslararası denetim firmalarının Türkiye'deki üye firmaları tarafından yapılması	1987 yılından itibaren işletmelerde bağımsız denetçiler yer almaya başlamıştır. 1987'de denetim kavramı TTK' da yer almıştır.	1989'da 3568 sayılı YMM ve SMMM kanunu çıkarılmıştır. 1999'da Türkiye Muh. Standartları Kurulu kurulmuş 2003' de Türkiye Denetim Standartları Kurulu kurulmuştur. 2011 yılında ise, 6102 sayılı TTK' nu yürürlüğe girmiştir.

Kaynak: (Merdim. M, 2015:4), (Deniz G., vd. 2018)

2.4. DENETİMİN AMAÇLARI, YARARLARI VE ÖZELLİKLERİ

2.4.1. Denetimin Amaçları

Denetimin amaçları, temel amaçlar ve özel amaçlar olarak iki başlık adı altında ele alınabilir.

2.4.1.1. Temel Amaçlar

Denetimin temel amacı, işletmenin sunduğu mali ve mali olmayan bilgilerin, denetçi tarafından incelenerek ilgili kişi ve kurumlara gerekli olan sağlıklı bilgi ve belgelerin sunulmasıdır(Arslan ve Demirkan, 2017:127).

2.4.1.2. Özel Amaçlar

Temel amaca ulaşabilmek için oluşturulan amaçlardır. Yapılan işlemlerde ilgili kanunlara uyulup uyulmadığının tespitine yönelik çalışmalardır. Özel amaçlar; Hataların tespiti ve önlenmesi, Hilenin tespiti ve önlenmesi şeklinde ikiye ayrılır(The Institute Of Company Secretaries Of India, 2014:322-323).

2.4.2. Denetimin Yararları

- Denetim finansal tabloların güvenilirliğini artırır.

- Denetimden geçmiş finansal tablolar, kredi veren kurumlara, yatırımcılara ve diğer paydaşlara doğru ve güvenilir bilgi sağlar.
- İşletmelerin birleşme, devir, bölünme ve tasfiye işlemlerinde yardımcı olur.
- İşletme sahiplerinin, yöneticilerinin veya çalışanlarının, hatalı ve hileli işlem yapma eğilimini azaltır.
- Denetimden geçmiş finansal tablolar, işletmelerin daha uygun koşullarla ve yeni kaynaklardan kredi bulma imkanını artırır(Karacan ve Uygun, 2012:22).
- Muhasebe kayıtların doğrulanmasını ve her zaman güncel kalmasını sağlar.
- Ortakların haklarının ve çıkarlarının korunmasını sağlar.
- İşletme yönetimine finansal tablolarla ilgili tahmin yapma konusunda ve geleceğe yönelik doğru kararlar almasında yardımcı olur(Selimoğlu, 2013:11).

2.4.3. Denetimin Özellikleri

- **Denetim, sistematik ve bilimsel bir süreçtir:** Denetim tek bir işlem veya faaliyet olmayıp, birbirini takip eden organize faaliyetler bütünüdür. Denetim sürecinde, işletmenin finansal belgeleri toplanarak değerlendirilir. Finansal tablolarda yer alan bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluk derecesi belirlenir. Bu süreç denetim raporunun düzenlenmesiyle sona eren bilimsel bir süreçtir(Haftacı, 2011:4).

- **Denetimin konusu ekonomik faaliyet veya dönemlerle ilişkilidir:** Denetimin ekonomik olayları belirleme, ölçme ve raporlama işlemi vardır(Erdoğan, 2002:5). Denetim dönemi kesinlikle belirli bir zaman periyodunu içermektedir. Denetim dönemi, aylık, 3 aylık, 6 aylık ve genellikle 1 yıllık işletmenin, tüm faaliyetlerini içeren dönemlerdir(Bozkurt, 2006:23).

- **Denetim karşılaştırma sürecidir:** İşletme tarafından hazırlanan finansal tablolar işletmenin iddialarını barındırmaktadır. Bu iddiaların doğruluk düzeyi önceden belirlenmiş ölçütlerle karşılaştırılarak belirlenir. Ölçüt olarak; genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri esas olmak üzere, kanunlar, yönetmelikler ve diğer düzenlemeleri içerir(Selimoğlu vd, 2017:12).

- **Denetim konusunda uzman ve bağımsız kişilerce yürütülür:** Denetim faaliyetinde bulunan denetçinin, denetim konusunda yeterli eğitimi almış, tecrübe sahibi, denetim faaliyeti esnasında önyargılı olmayan, bağımsız davranabilen bir kişi olması gerekir(Türedi, 2000:9).

- **Denetim sonucunda rapor düzenleme:** Denetimin son aşaması denetim raporu aşamasıdır. Denetçi, yaptığı denetim faaliyeti sonucunda, denetlenmiş finansal tablolara ait bilgileri rapor halinde ilgili kişi ve kuruluşlara sunar(Başpınar, 2005:36).

- **Denetim gelecek hakkında bilgi verir:** Denetim, işletmenin geçmişteki işlem ve faaliyetleri ile ilgili bilgiler sunmasına rağmen asıl hedef, gelecekte işletmenin durumu hakkında bilgi sağlamak ve oluşabilecek muhtemel risklere karşı tedbir alınmasına imkan tanımaktır(Karahan, 2017:274).

2.4 DENETİM TÜRLERİ

Denetim türlerini farklı kriter ve bakış açılarından gruplandırmak mümkündür.

2.4.1. Amaçlarına Göre Denetim Türleri

Genellikle literatürde finansal tablolar denetimi, uygunluk denetim ve faaliyet denetimi olarak üçe ayrılır. Bunların dışında özel amaçlı denetim, ekonomik denetim, risk odaklı denetim gibi tanımlamalarda yapılmaktadır.

2.4.1.1. Finansal Tablolar Denetimi

Finansal tablolar denetimi, denetçilerin denetim türleri arasında en çok kullandıkları denetim yöntemidir(Akbıyık, 2005:9). Finansal tablolar denetim esas olarak, bilançonun, gelir tablosunun, ilgili diğer tabloların ve işletme ile ilgili diğer bilgilerin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine, yasal düzenlemelere ve vergi kanunlarına uygun olup olmadığının denetlenmesidir(Güçlü, 2008:4-5). Denetim işlemi sonunda elde edilen rapor denetçi tarafından işletmenin üst yönetimi, kamuoyu ve ilgili birimlere sunulur(Yılancı vd., 2012:4). Finansal denetimin genel özellikleri aşağıdaki gibidir(Bozkurt, 2006:28).

- Bu denetimin amacı, finansal tablolara güvenilirlik kazandırmaktır.
- Denetim faaliyeti bağımsız kişi veya kuruluşlarca yapılır.
- Denetim faaliyeti sonunda finansal tablolar hakkında tek bir görüş oluşturulur. Tek tek mevcut hataların neler olduğu ile ilgilenilmez.
- Tamamen % 100 güvenilir bilgi değil, makul güvenilir bilgi temeline dayanır.

2.4.1.2. Uygunluk Denetim

İşletme faaliyetlerinin, denetime yetkili birimlerce önceden belirlenen kurallara ve yöntemlere uygunluğunun denetlenmesidir(Kepekçi, 2004:3).

Uygunluk denetiminde; İşletmenin kanunlar, yönetmelikler, anasözleşme, yönetim kurulu kararları, işletmece belirlenen politika ve yöntemler, teknik düzenlemeler ve diğer sözleşmelere uygun hareket edip etmediğine bakılmaktadır(Haftacı, 2014:6-7).

Uygunluk denetimi, kullanıldığı alan açısından en geniş içerik açısından ise en dar kapsamlı denetim türüdür. Bu denetim işletme personeli veya işletme dışı yetkin kişilerce yapılabilir(Karacan ve Uygun, 2012:32). Uygunluk denetiminde elde sonuçlar kamuoyuna değil, denetimi yaptıran yönetime sunulur. Ayrıca elde edilen sonuçlar, denetçilere mali tablolar denetiminde yol gösterir(Erdoğan, 2016:6).

Uygunluk denetimin etkinliğinin artırılması için(Güredin, 2014:17);

- Denetim faaliyetini gerçekleştirecek denetçinin yeterli uzmanlığa sahip olması.
- İşletme evraklarının tam ve eksiksiz olarak dosyalanması.
- Denetim sonuçlarının belli bir sisteme göre raporlanması gerekir.

2.4.1.3. Faaliyet Denetimi

İşletme faaliyetlerinin verimliliğini, etkinliğini ve ekonomikliğini denetlemeye ve işletmenin önceden belirlenen hedeflere ulaşp ulaşmadığını tespit etmeye yönelik yapılan bir denetimdir(Bakır, 2002:24). Faaliyet denetiminin konusunu sadece muhasebe işlemleri oluşturmamaktadır. İşletmenin işçilik, hammadde, makine verimliliği, üretim yöntemleri, pazarlama politikaları, işletmenin sektör içindeki yeri, bilgi işlem uygulamaları vb. faaliyetlerini de içeren denetim türüdür(Akbıyık, 2005 :41).

Faaliyet denetimi, işletmenin tüm faaliyet ve birimlerini ele aldığı için en geniş ve karmaşık denetim türüdür(Can ve Uyar, 2010:14). Bu denetim sonucunda denetçi tarafından işletmeye tavsiyelerde bulunulduğu için sadece denetim değil danışmanlık hizmeti olarakta değerlendirilmektedir. Faaliyet denetimi, genellikle işletmenin iç denetçileri ve devlet adına kamu denetçileri tarafından yapılır(Çatıkkaş, 2011: 9). Mali tablolar denetiminde farklı olarak daha çok geleceğe yönelik, denetim raporlarının

yönetime yönelik hazırlandığı, sadece mali olaylar değil işletmenin etkenlik ve etkinlik ile ilgili tüm faaliyetlerini kapsayan denetim türüdür(Karacan ve Uygun, 2012:36).

2.4.2. Denetçilerin Statülerine Göre Denetim Türleri

Denetçilerin statüsüne göre denetim genel olarak; iç denetim, bağımsız denetim ve kamu denetimi olmak üzere üç gruba ayrılmaktadır.

2.4.2.1. İç Denetim

İç denetim, bir işletmenin faaliyetlerine değer katmak ve iyileştirmek için oluşturulmuş bağımsız, objektif bir güvence ve danışmanlık faaliyetidir. Risk yönetimi, kontrol ve yönetim süreçlerinin etkinliğini değerlendirmek ve geliştirmek için sistematik, disiplinli bir yaklaşım getirerek bir kuruluşun hedeflerine ulaşmasına yardımcı olur. İç denetçi adı verilen uzman kişiler, iç denetim faaliyetini yürütmek için işletmeler tarafından istihdam edilmektedir(Kappel, 2017).

Geçmişte iç denetim, firmaların mali tablolarının, finansal ilkelere uygunluğunu belirleyip işletmenin mevcut durumunu ortaya çıkarırken, günümüzde geleceğe yönelik tahminlerde bulunan, işletme faaliyetleri sonuca ulaşmadan, işletme içi ve işletme dışı risk değerlendirmeleri yaparak, önleyici bir denetim anlayışına dönüşmüştür(Sabuncu, 2018:787).

İç denetimin amaçları aşağıdaki gibi tanımlanabilir(Ergin,2012:15);

- İşletme tarafından hazırlanan, finansal tablolar ile operasyonel bilgilerin doğruluğunu ve güvenilirliğini kontrol edebilmek.
- İşletme kaynaklı hata ve noksanları tespit edip sonuçlanmadan tedbir almak.
- İşletme personelinin faaliyetlerini inceleyip, işletme kaynaklarının personel tarafından etkin kullanım derecesini belirlemek.
- Dış denetim yapan kişi ve kuruluşa yardımcı olabilmek.
- İşletme personelinin, yönetim tarafından belirlenen hedeflere uyma derecesini tespit etmek.
- İşletmeyi ilgilendiren önemli yasaları ve diğer düzenlemeleri takip etmek ve işletme tarafından uygulanmasını sağlamak(Yılancı, 2006:108).

2.4.2.2. Bağımsız Denetim

İşletme tarafından hazırlanan finansal tablolardaki bilgilerin doğruluk ve güvenilirliğini belirlemek için, genel kabul görmüş muhasebe ilkeleri ile ilgili yasalara göre, yeterli mesleki bilgi ve tecrübeye sahip denetlenen işletmeden bağımsız kişilerce, uluslararası geçerliliği olan denetim standartları dikkate alınarak yapılan denetimdir(Oktay, 2013:44).

Aşağıda bağımsız denetimin amaçlarından birkaçı sıralanmıştır(Haftacı, 2014:9).

- İşletme tarafından hazırlanan finansal tabloların güvenilir bilgiler içermesini sağlamak.
- Yapılan denetim sonucu hata ve hileleri belirleyip gerekli önlemleri almak.
- Denetim sonucu ortaya çıkan eksikliklerle ilgili yönetime önerilerde bulunmak.

2.4.2.3. Kamu Denetimi

Kamunun hak kaybına uğramaması için, özel sektör ve devlete ait işletmelerin finansal tablolarının, belge ve bilgilerinin vergi kanunlarına, yasal düzenlemelere uygunluğunun ve doğruluğunun kamu adına denetlenmesidir. İşletmelerce yaptırılması zorunlu olan bu denetime ombudsmanlık adı da verilir(Aksoy, 2002:65).

Sayıştay, Maliye Bakanlığı, Devlet Denetleme Kurumu, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, Sermaye Piyasası Kurumu ve Sosyal Güvenlik Kurumu Türkiye’de kamu adına denetim yapan kuruluşlardan bazılarıdır(Bakır, 2002:24).

2.4.3. Uygulama Zamanına Göre Denetim Türleri

Uygulama zamanına göre denetim türleri; sürekli denetim, ara(sınırlı) denetim ve son denetim olmak üzere üç ana grupta sınıflandırılır.

2.4.3.1. Sürekli Denetim

Denetim faaliyetini herhangi bir süre kısıtlaması olmaksızın dönem içerisinde veya dönem sonunda tüm denetim teknikleri kullanılarak gerçekleştirilen denetim türüdür(Aydoğan, 2016:775).

Denetçinin yeterli kanıtları toplayarak, bağımsız denetim standartlarının tamamını esas alması, yıl içerisinde denetim sözleşmesini hazırlaması, bu denetimin tam denetim olarak adlandırılmasına esas teşkil etmiştir(Çatıkkaş, 2012:9).

2.4.3.2. Ara Denetim

İşletmenin aylık, üç aylık ve altı aylık finansal tablolarının denetlenmesidir(Ergin, 2012:12). Sınırlı denetim, sürekli denetime nispeten dar kapsamlı, daha çok analitik ve bilgi toplamaya dayalı bir denetim türüdür. Sınırlı denetim ara döneme ait olup, ara dönemde işletmenin ekonomik göstergeleri geçicidir ve muhtemelen yıl içerisinde değişiklik gösterir. Bu durum kanıt elde etmede sınırlamalar getireceğinden yeterli makul güvencenin elde edilmesi zordur(Usul, 2013:15).

2.4.3.3 Son Denetim

Tam denetim veya yıllık denetim olarak adlandırılan son denetim, hesap dönemi bittikten sonra işletme faaliyetlerinin denetlenmesidir. Bu denetime hesap dönemi bitmeden başlansa da ağırlıklı olarak denetim çalışmaları hesap dönemi sona erdikten sonra yapılır(Karanfiloğlu, 1999:35).

2.4.4. Kapsamına Göre Denetim Türleri

Kapsamına ve içeriğe göre denetim türleri; genel amaçlı denetim türleri ve özel amaçlı denetim türleri olarak ikiye ayrılır.

2.4.4.1. Genel Amaçlı Denetim

İşletmeye ait her türlü işlem, belge ve tüm muhasebe dökümanlarının güvenilirliğini ve doğruluğunu tespit etmek amacıyla yapılır. İşletmenin mali tablolarında her türlü işlem gösterilip kayıt altına alındığı için mali tablo denetimi genel amaçlı denetim olarak değerlendirilir(Haftacı, 2011:7).

2.4.4.2. Özel Amaçlı Denetim

Mali tabloların bütünü ile ilgili değil, genellikle belirli bir konuda(birleşme, devir, bölünme, tasfiye) yönetime veya başka bir karar alıcı kuruluşa bilgi toplamak ve öneri sunmak amacıyla yapılan denetimdir(Taş ve Durmuş, 2008:14).

2.5. DENETÇİ, DENETÇİ SORUMLULUKLARI VE DENETÇİ TÜRLERİ

2.5.1. Denetçinin Tanımı

Mali olayların doğruluğunu inceleyen, vergi ve diğer süreli işlemlerin zamanında ve objektif şekilde yerine getirilme durumunu soruşturan, işletmenin verimli çalışmasını sağlayan, yeterli mesleki bilgi birikimine sahip, işletmeden bağımsız hareket edebilen uzman kişilerdir(Güredin, 2014:19).

2.5.2. Denetçinin Taşınması Gereken Özellikler

- Etkili iletişim becerilerine sahip olmak
- Gerekli mesleki deneyime sahip olmak
- Vizyon ve içgüdü sahibi olmak
- Güvenilir olmak
- Bağımsız karar verebilme yeteneğine sahip olmak
- Farklı iş kollarını anlama yeteneğine sahip olmalı(Anderson, 2012:3)

2.5.3. Denetçinin Sorumlulukları

- İbraz yükümlülüğü ve bilgi talep etme hakkı
- İşletme sırlarını saklama yükümlülüğü
- Denetleme sonucuna ilişkin rapor ve görüş sunma yükümlülüğü
- Görev ihmali durumunda oluşan işletme zararlarını karşılama yükümlülüğü (Yanık, 2013: 362-363)

2.5.4. Denetçi Türleri

Denetçiler, yaptıkları denetim faaliyetleri ve pozisyonlarına göre, genellikle bağımsız denetçi, iç denetçi ve kamu denetçisi olarak üç gruba ayrılır.

2.5.4.1. Bağımsız Denetçi

Denetim faaliyetini tek başına veya bir denetim şirketi adına belirli bir ücret karşılığı yapan, denetimini yaptığı firmayla herhangi bir hukuki veya mali bağı olmayan, profesyonel denetim hizmeti veren, uzman kişilerdir(Güredin, 2014:19). Bağımsız denetçiler, YMM ve SMMM meslek grubuna ait KGK kurumunun yetkilendirdiği denetçilerden oluşur(Köse ve Ertan, 2016:292).

Bağımsız denetçinin görevleri; Düzenlenen yıllık faaliyet raporlarındaki bilgilerin doğruluğunu denetlemek, hazırlanan finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe standartlarına, TTK'ya ve diğer mevzuatlara uygunluğunu denetlemek ve işletmeyle ilgili mevcut riskleri tespit edip, çözüm önerileriyle beraber işletme yönetimine sunmak şeklinde kısaca ifade edilebilir(Yanık, 2013:361).

2.5.4.2. İç Denetçi

İşletmelerde ücretli bir çalışan olarak sürekli çalışan, şirket yönetimince önceden belirlenen politikaların uygulanma derecesini tespit eden, ortaya çıkan durum hakkında bağımsız raporlar hazırlayan, elde edilen raporları şirket yönetimine sunan ve tavsiyelerde bulunan, yönetime karşı sorumlu, yeterli mesleki bilgiye sahip, uzman kişilerdir(Başpınar, 2005:41).

2.5.4.3. Kamu Denetçisi

Kamunun denetim ihtiyaçlarını karşılamak amacıyla, kamu kurumlarına bağlı olarak çalışan, yetkisini kanunlardan, yönetmeliklerden alarak, denetim faaliyetini gerçekleştiren kişilere denir(Ataman, 2010:19).

2.6. GENEL KABUL GÖRMÜŞ DENETİM STANDARTLARI

Tüm meslek gruplarında, meslek mensuplarının uyması gereken temel, asgari bazı kurallar ve standartlar vardır. Denetim mesleğinde de gerçekleştirilen denetim faaliyetinin kalitesini artırmak, denetim hedeflerine ulaşmak ve denetim sürecinin tüm aşamalarını kontrol altına almak amacıyla bazı standartlar getirilmiştir(Selimoğlu vd, 2017:67).

Denetim standartları ilk olarak 1947 yılında Amerikan Yeminli Mali Müşavirler Enstitüsü(AICPA) tarafından Genel Kabul Görmüş Denetim standartları adıyla yayınlanmış, standartlarda zaman içerisinde bazı değişiklikler yapılsa bile çok fazla değişikliğe uğramadan günümüzde de kullanılmaktadır(Karacan ve Uygun, 2012:50).

Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları; Genel standartlar, çalışma sahası standartları ve raporlama standartları olmak üzere üç ana başlıkta ele alınır.

2.6.1. Genel Standartlar

Denetçinin mesleki kişiliğini, sorumluluklarını, yetkilerini ve karakterlerini içeren kişiye has kurallar bütünüdür. Üçe ayrılır;

2.6.1.1. Yeterli Mesleki Eğitim ve Yetkinlik Standardı

Güvenilir ve kaliteli bir denetim gerçekleştirebilmek için denetçinin, denetim üzerine bir yüksek öğrenim eğitimi alması, yüksek öğrenimde elde ettiği teorik bilgileri, staj veya başka yollarla uzman denetçiler yanında, onların mesleki deneyim ve bilgilerinden yararlanarak yetkinlik kazanması zorunludur. Ayrıca denetçinin mesleki kariyeri boyunca sürekli mesleki eğitim alması gerektiğini belirten standarttır(Selimoğlu vd, 2011:14).

2.6.1.2. Bağımsızlık ve Tarafsızlık Standardı

Denetçinin mesleki yeterliliğinin olması tek başına denetim için yeterli değildir. Denetim faaliyetini gerçekleştirirken, denetçinin denetlenen firmaya karşı kişisel önyargılarından arınmış, bağımsızlığına gölge düşürmeyecek şekilde bağımsız ve tarafsız davranması da gerekir. Aksi halde denetim sonuçlarının güvenilirliği tartışma konusu

olur. Tarafsız bir denetim raporu ortaya çıkarabilmek için denetçinin tüm denetim taraflarına aynı mesafede olması gerekir. Denetçi, denetimin tüm aşamalarında bağımsız davranmalıdır(Ulusoy, 2005:285-287).

Denetçinin görevi denetim taraflarını memnun etmek değil, finansal tablolaradaki gerçek durumu kamuoyuna açıklamaktır. Denetçiler denetledikleri firmalarla borç-alacak ilişkisine girmemeli, hediye kabul etmemelidirler(Akdoğan, 2005:79).

2.6.1.3. Mesleki Özen ve Dikkat Standardı

Denetim faaliyetinde, denetçinin yeterli mesleki bilgi ve tecrübeye sahip olması ve bağımsız davranması tam bir denetim faaliyeti için yeterli değildir. Denetçinin, denetlenen işletmenin mali tablolarını ve ilgili belgelerini incelerken, denetim raporu hazırlarken gerekli mesleki özen ve titizliği göstermeli, iyi niyetle hareket etmeli ve ihmalkar davranmamalıdır. Kaliteli bir denetim çalışması için bu aşamalar elzemdir. Kaliteli bir denetimin ölçüsü ise, denetim standartlarının eksiksiz olarak yerine getirilmesi, denetimin her aşamasında denetimle ilgili kanun, mevzuat ve diğer yasal bildirimlere uygun hareket edilmesidir(Sevim vd, 2006:49-50).

2.6.2. Çalışma Sahası Standartları

Denetçinin, denetimi gerçekleştirirken gözönünde bulundurması gereken kurallar bütünüdür. Üçe ayrılır;

2.6.2.1. Yeterli Planlama ve Uygun Denetim Standardı

Denetimin yeterli planlanması, denetim faaliyeti esnasında, denetlenen işletmenin işgücü, ölçek büyüklüğü, denetim süresi, denetim personeli, araç-gereçler ve diğer kaynakların belirlenmesini sağlar. Ayrıca denetçinin önünü görebilmesine, denetimin daha kısa sürede bitirilmesine ve denetim etkinliğine olumlu katkı sunar(Çömlekçi vd., 2004:19).

Uluslararası denetim standartlarına göre, denetim planlaması faaliyeti için yazılı bir belgenin ortaya çıkarılması zorunlu bir uygulamadır. Denetim planlaması ile ortaya çıkan

program, denetçinin denetim faaliyeti sırasında uygulayacağı işlem ve prosedürlerin listelenmiş bir örneğidir(Kepekçi, 2004:20).

2.6.2.2. İç Kontrol Yapısının Anlaşılması Standardı

Etkili ve verimli bir denetim planı yapabilmek için denetlenen işletme ile ilgili yeterli bir iç kontrol bilgisi elde edilmeli, iç kontrol sisteminin etkinliği gözden geçirilmelidir. İç kontrol sisteminin etkinliği, finansal tablolardaki hataların ve işlem sayısının azalmasına, denetim kapsamının daralmasına, denetim maliyetlerinin düşmesine ve verimliliğin artmasına imkan tanır(Başpınar, 2005:56).

İç kontrolün sisteminin amaçları; iç kontrol sisteminin güvenliğini inceleyerek, etkinliğini tespit etmek, işletme faaliyetlerinin genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygunluğunu saptamak ve makul bir denetim görüşüne ulaşabilmek için, denetim faaliyetlerinin kapsamını belirlemek olarak sıralanabilir(Duman, 54:2008)

2.6.2.3. Yeterli ve Kaliteli Kanıt Toplama Standardı

Denetçi, denetlenen işletmenin mali tabloları hakkında kaliteli bir denetim görüşüne varabilmek için yeterli miktarda ve uygun kanıt toplamak zorundadır. Kanıtın yeterliliğine denetçi karar verir. Denetçi işletmenin durumu, iç kontrol sisteminin etkinliğine göre toplanacak kanıtların miktarını belirler. Kanıtlar yeterli ve kaliteli olmalıdır. Kanıtların kalitesi; geçerliliğine, objektifliğine, zamanlamasına ve sürekliliğine bağlıdır(Güredin, 2014:47-48)

Denetçi ihtiyacı olan kanıtları işletme içinden veya işletme dışından elde edebilir. Denetçinin kanıt toplama teknikleri şunlardır(Kepekçi,2004:21;

- Fiziki inceleme
- İşletme içi ve dışı belgelerin incelenmesi
- Muhasebe kayıt sisteminin incelenmesi
- Yeniden değerlendirme araştırması
- Doğrulama
- Gözlem sonucu elde edilen kanıtlar
- İşletme içi ve dışı sözlü ifadelerle soruşturma

- Analitik inceleme

Denetçi uygun bir denetim görüşü oluştururken, kanıt toplama tekniklerinden bir veya birkaçını kullanabilir.

2.6.3. Raporlama Standartları

Denetçi, denetim sonuçlarını rapor ederken, dört temel raporlama standartını dikkate almalıdır.

2.6.3.1. Uygunluk Standardı

Denetçi tarafından hazırlanan denetim raporunda, işletmeye ait mali tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun olarak düzenlenip düzenlenmediği tespit edilmelidir. Eğer mali tablolarda (GKGMİ)'ye uygun olmayan, aykırı durumlar varsa bunlar nedenleriyle beraber denetim raporunda açıklanmalıdır(Aksoy, 2002:120).

2.6.3.2. Tutarlılık Standardı

Bu standarta göre denetçi, denetlenen işletmenin GKGMİ'nin uygulanmasında cari dönemle önceki dönem arasında süreklilik olma durumunu denetim raporunda belirtmek zorunda olduğunu ifade eder. Tutarlılık ilkesi, mali tabloların yıllar itibariyle karşılaştırılmasına olanak sağlar. Mümkün oldukça işletme muhasebe politikalarında değişikliğe gitmemelidir. Eğer yıllar içerisinde işletmenin muhasebe politikalarında önemli bir değişiklik oluşursa bunun dipnotlarla kullanıcılara bildirilmesi gerekir. Kullanıcılarda mali tablolardaki değişikliklerin ne kadarının gerçek işlem sonucu, ne kadarının değişiklikler sonucu ortaya çıktığını analiz etmiş olur(Dönmez vd., 2005:57).

2.6.3.3. Tam Açıklama Standardı

Bu standart, düzenlenen denetim raporundaki finansal bilgilerin kullanıcıların anlayacağı şekilde açık ve anlaşılır olması ilkesine dayanır. Denetim raporunda aksi belirtilmedikçe, mali tablolarda yer alan açıklayıcı bilgiler, makul ölçüde yeterli kabul edilir. Mali tabloların yeterlilik ölçüsü, GKGMİ'ne uygunluğu yanında yeterli miktarda bilgi içermesine de bağlıdır. Mali tablolardaki bilgiler yeterli ise denetçi, bunu raporunda

bildirmez. Fakat yetersiz ise, eksiklik bulunan konuyla ilgili açıklamalar denetim raporunda nedenleriyle belirtilmek zorundadır(Çömlekçi vd., 2004:24).

2.6.3.4. Görüş Bildirme Standardı

Son raporlama standardı olan denetçi görüş bildiriminde, denetçiden bir bütün olarak incelenen mali tablolar hakkında bir görüş belirtmesini veya bir görüş belirtemiyorsa bunun nedenlerini açıklaması istenir. Denetçi denetim raporunda; olumlu görüş, olumsuz görüş, şartlı görüş ve görüş bildirmeme şeklinde dört tip görüş bildirebilir(Dönmez vd., 2005:57).

Denetçi görüş beyanı yanında, yaptıkları çalışmanın özelliklerini ve üstlendikleri sorumlulukları denetim raporlarında beyan etmek zorundadırlar(Bozkurt,2006:42).

2.7. DENETİM SÜRECİ

Denetim süreci temelde dört aşamadan oluşur. Bunlar(Taş ve Durmuş, 2008:40);

1. Müşterinin seçilmesi ve denetim sözleşmesinin hazırlanması
2. Denetimin planının oluşturulması
3. Denetim programının yürütülmesi
4. Denetimin sonuçlarının raporlanması

2.7.1. Müşterinin Seçilmesi ve Denetim Sözleşmesinin Hazırlanması

Denetim süreci müşterilerin denetim faaliyeti için başvurmalarıyla başlar. Denetim firmaları başvuran tüm müşterilerin başvurusunu kabul etmek zorunda değildir. Denetçi firma işlemlere başlamadan önce denetimle ilgili kabul politikalarını belirler. Müşterilerle görüşerek, işletmenin mali tablolarını inceleyip, kabul politikalarına uygun, önceki denetimlerinde sorun olmayan, makul derecede risk barındıran müşterileri denetim için kabul ederler(Karahan, 2018, 24).

Müşteri Seçimi yapılırken ve sözleşme düzenlenirken şu aşamalar takip edilir;

2.7.1.1. Müşteri Kabul Politikasının Belirlenmesi

Denetim şirketleri veya denetçiler, kendilerine denetim için başvuran müşterilerine olumlu veya olumsuz bir cevap vermeden önce, denetim talebinde bulunan işletmelerin, kurumsal yönetim yapısı, mali yapısı, sektör-piyasa bilgileri, denetime bakışı, risk durumunu içeren kabul politikaları oluştururlar ve buna uygun müşterileri denetim için kabul ederler(Kavut vd., 2009:122).

2.7.1.2. Müşteri İşletmeyi Tanıma

Müşteri firma ile ilgili elde edilecek aşağıdaki veriler, müşteriye tanımaya ve denetim sürecinde belirlenecek genel stratejiyi oluşturmaya imkan sağlar(Cömert, 2012:50):

- Şirketin kuruluşundan bugüne büyüme aşamaları, finansal tabloların ve başarı durumunun incelenmesi.
- Şirketin sektördeki yeri, kurumlarla(Maliye, Bankalar, Sgk) ilişkileri, ortakların genel finansal durumu.
- Denetimin talep edilme amacı ve şirket yöneticilerinin etik kurallara uygun davranma durumu.
- Şirketin hukuki durumu, mevcut ve sonuçlanmış dava durumları.
- Denetimin kabul edilmesi durumunda şirketin denetim firmasına getireceği iş yükü ve denetim firmasının kapasitesine uygunluğu.

2.7.1.3. Önceki Denetçi İle Görüşme

Denetçi firmanın müşteriye tanımak için yaptığı bir diğer çalışma ise; denetlenecek firma ile ilk defa çalışılacak olması durumunda, daha önce şirketi denetleyen denetçi firma ile görüşerek işletme hakkında bilgi toplamaktır. Denetlenecek şirkettten yazılı izin alınarak önceki denetçi ile görüşülür. İşletme önceki denetçi ile görüşmeyi reddeder veya bazı şartlar koşarsa, denetçi firma bunun nedenlerini araştırır ve duruma göre denetimi reddedebilir. Önceki denetçi ile görüşme olursa elde edilen bilgiler üçüncü şahıslarla paylaşılmamalıdır.(Kepekçi, 2000:29).

Denetçi, önceki denetçiden aşağıdaki konularda bilgi toplama ister(Bozkurt, 2006:88):

- Denetim faaliyetine son verilmesinin veya işin bırakılmasının nedeni,
- İşletme yönetici veya ortaklarının etik davranma durumu hakkındaki görüşleri,
- İşletme muhasebe sisteminin aksayan taraflarının olup olmadığı,
- Önceki denetim faaliyeti esnasında bağımsız çalışmasını engelleyici bir kısıtlama ile karşılaşmış karşılamadığı
- Denetim faaliyeti esnasında karşılaştığı olağandışı bir durum olup olmadığı hakkında bilgi talebinde bulunur.

2.7.1.4. Denetim Sözleşmesinin Yapılması

Denetçi, müşteri firma hakkında yaptığı araştırmalar, incelemeler ve önceki denetçi ile görüşme sonucunda işin kabulüne karar verirse, müşteri ile karşılıklı denetim sözleşmesi imzalanması sürecine geçilir. Denetçi firma, denetim işini kabul ettikten sonra sözleşmeyle ilgili yanlış anlamaların önlenmesine yardımcı olmak amacıyla tercihen sözleşmenin başlamasından önce bir sözleşme mektubunu imzalayarak denetlenecek işletmeye gönderir(Ada, 2016:28).

Denetim anlaşma mektubu şu unsurları kapsar (BDS, 2013: m.29);

- Denetçinin sorumlulukları,
- Yönetimin sorumlulukları,
- Denetimin kapsamı ve amacı,
- Denetimin niteliği ve içeriği,
- Finansal tabloların hazırlanması ve finansal raporlama çerçevesi,
- Denetimin başlangıç, bitiş ve teslim tarihleri,
- Denetim ücret hesaplama esasları ve ödeme koşulları,
- Bu unsurların dışında kalan özel koşullar

Denetim sözleşmesi karşılıklı olarak imzalandıktan sonra denetim faaliyeti resmi olarak başlamış olur.

2.7.2. Denetimin Planlanması

Denetim planı, denetim hedeflerinin gerçekleştirilebilmesi için, denetçi tarafından iş planının düzenlenmesi olarak tanımlanabilir(Kaval, 2003:67). Planlama, denetimin ayrı bir aşaması değil, daha önceki denetimin tamamlanmasından kısa bir süre sonra (veya onunla bağlantılı olarak) başlayıp mevcut denetimin tamamlanmasına kadar devam edebilen sürekli ve tekrar eden bir süreçtir. Denetim planlaması, denetim prosedürlerinin, niteliğini, zamanlamasını ve kapsamını belirler. İhtiyaç duyulan denetim planlamasının kapsamı kuruluşun büyüklüğü ve karmaşıklığı ile doğrudan ilişkilidir.

Denetim planının amacı, öncelikle denetim çalışmasını denetim sahalarına ayırmak, denetçileri denetim alanlarını belirleyerek görevlendirmek, her bir denetim alanı için uygulanacak metod ve teknikleri belirlemek, denetim faaliyetinin yürütülmesini programlamak ve denetim riskini makul seviyelere indirmektir(Gücenme, 2004:62).

Denetim planlamasının aşamalarını aşağıdaki gibi sıralamak mümkündür(Karacan ve Uygun, 2012:75):

- Denetlenen işletmenin faaliyetleri ile ilgili bilgi toplama,
- Denetim faaliyetlerini bölümleme,
- Denetimde görevlendirilecek personelin belirlenmesi,
- Önemlilik düzeyinin belirlenmesi,
- Denetim risk düzeyinin belirlenmesi,
- Denetim amaçlarının belirlenmesi,
- İç kontrol sistemi ve muhasebe sisteminin incelenmesi,
- Denetim programının hazırlanması,
- İşgücü-zaman planlaması ve gözetim

2.7.3. Denetim Faaliyetinin(Program) Yürütülmesi

Denetim sürecinin bu aşamasında, ilk önce denetlenecek işletmenin iç kontrol sisteminin etkinliği incelenip, etkinliği değerlendirilir. Devamında işletmenin finansal tablolarında yer alan bilgilerin doğruluğunu belirlemek amacıyla, denetçiler tarafından doğruluğu yazılı belgelerle tespit edilen kanıt toplama aşamasına geçilir. Bu aşamada toplanan kanıtlar, farklı kanıt toplama teknikleri kullanılarak elde edilir(Bakır, 2002:42).

Denetim programı hazırlamanın denetim faaliyetine katkıları aşağıda sıralanmıştır (Bozkurt, 2006:188):

- Denetim faaliyeti esnasında yürütülmesi gereken işlerin planını oluşturur.
- Denetim işinin personeller arasında uyumlu dağıtılmasına olanak sağlar.
- Denetim çalışmasının, uygun bir sürede bitmesini sağlar.
- Denetimin çalışmasında personel değişikliği olsa bile,bütünlük içerisinde denetimin tamamlanmasına imkan sunar.
- Denetçilerin denetimi istenen bir biçimde yürütmelerini sağlar.
- Gerekli durumlarda denetim sonrası kanıt olarak kullanılabilir.
- Gelecekte yapılacak denetim faaliyetlerine destek sağlar.

2.7.3.1. Denetim Kanıtları

Denetim kanıtı, mali tabloların önceden belirlenen finansal çerçevelere uygun olarak hazırlanıp hazırlanmadığını tespit etmek için denetçiler tarafından kullanılan veya toplanan bilgi veya verileri ifade eder(Haftacı,2011:75).

Denetçiler, finansal tabloların tamamını veya bir kısmını sonuçlandırmadan önce, elde ettikleri kanıtların, sonuca varmak için uygun kalitede ve yeterli olduğundan emin olmalıdırlar. Denetçinin denetim görüşlerini oluşturması için yeterli ve uygun denetim kanıtı önemlidir. Denetim kanıtı, planlama aşaması, yürütme aşaması ve sonuç aşamaları da dahil olmak üzere tüm denetim aşamalarında denetçi tarafından elde edilmektedir. Bu kanıtları toplamak için denetçiler kendilerine uygun birçok farklı teknik kullanırlar.

Denetim kanıt türleri aşağıdaki gibi sınıflandırılabilir(Aksoy, 2002:195):

1. Muhasebe kayıt ortamından elde edilen kanıtlar
2. Destekleyici kanıtlar
3. Fiziki kanıtlar
4. Doğrulama yoluyla elde edilen kanıtlar
5. Gözlem sonucu elde edilen kanıtlar
6. İşletme belgelerinden elde edilen kanıtlar
7. Matematiksel doğrulama kanıtları
8. Soruşturma yapılarak elde edilen kanıtlar

9. Danışma yoluyla elde edilen kanıtlar
10. Analitik incelemelerle elde edilen kanıtlar

2.7.3.2. Denetim Kanıt Toplama Teknikleri

Denetçilerin, denetim görüşlerini oluşturmak ve denetim sonuçlarını desteklemek için denetim kanıtlarını elde ederken kullandıkları yöntemlere denetim teknikleri denir(Yıldız, 2012:51).

Denetçilerin denetim tekniklerini kullanırken üç temel amacı vardır.

- Denetlenen işletmenin risklerini belirlemek ve işletme hakkında bilgi toplamak,
- İşletmenin iç kontrol sisteminin etkinlik seviyesini tespit etmek,
- İşletme yönetiminin mali durum hakkındaki iddialarının doğruluğu hakkında kanıt toplamak.

Denetçilerin kanıt toplamak için kullandıkları denetim teknikleri genel başlıklar altında aşağıdaki gibi sıralanabilir(Selimoğlu vd., 2011:131-137):

1. Kayıt ve belgelerin incelenmesi,
2. Fiziki inceleme ve sayım,
3. Yazılı olarak doğrulama,
4. Denetçi tarafından yapılan gözlem,
5. Tekrar kontrol,
6. Soruşturma,
7. Analitik inceleme,
8. Hesaplar arası ilişki kurma tekniği.

2.7.3.3. Çalışma Kağıtları

Denetim çalışma kağıtları denetimin, ilgili denetim standartlarına göre yapılmasını sağlamak amacıyla, yapılan denetim çalışmalarını desteklemek için, denetim faaliyeti boyunca elde edilen kanıtların belgelendirilmesidir. Çalışma kağıtları denetçi tarafından uygulanan prosedürler, yapılan testler, elde edilen bilgiler ve sonuçları kapsar. Çalışma kağıtları, denetçinin denetimi yeterli bir şekilde yürütmek ve denetim raporuna destek sağlamak için gerekli gördüğü tüm bilgileri içermelidir(Selimoğlu vd., 2017:275).

Çalışma kağıtlarının denetçi açısından önemi aşağıdaki gibidir(Kaval, 2005:156-157):

1. Denetimin planlamasına ve koordine edilmesine yardımcı olur,
2. Yapılan denetimin kalitesini ve etkinliğini ortaya koyar.
3. Denetimin maliyetlerinin düşürülmesine ve verimliliğin artırılmasına yardımcı olur.
4. Denetim sonuçlarının yeterli olup olmadığı hakkında ayrıntılı bilgi verir.
5. Çalışma kağıtlarının hazırlanması, denetim görevlilerine yaptıkları denetim çalışmasını nasıl özetleyecekleri konusunda eğitim vermenin bir yoludur.
6. Denetçinin, iç kontrol sisteminin işleyişindeki eksiklikleri ve muhasebe sistemindeki verimsizlikleri tespit ederek müşteriye sunmasına imkan sağlar.
7. Denetim raporunun zaman kaybı olmadan hazırlanmasını sağlar.
8. Gelecek dönemlerde gerçekleştirilecek denetim faaliyetlerine yardımcı olur.

Sermaye Piyasası Kanununa göre çalışma kağıtlarının düzenlenmelerini izleyen yıldan itibaren saklanması gereken zorunlu süre 5 yıldır. Çalışma kağıtlarının bir davanın konusu olması durumunda ise, dava sonuçlanıncaya kadar saklanması zorunludur. Yasada bu süre 10 yıldır. Çalışma kağıtlarının mülkiyeti denetçidedir. Ancak mülkiyetin denetçide olması, bu bilgileri kamuoyu ile paylaşma hakkı vermez. Denetçi bu belgeleri saklamak ve gizli tutmak zorundadır. Fakat denetçinin mahkemede tanıklık yapması durumunda çalışma kağıtları savunma aracı olarak kullanılabilir.

Çalışma kağıtları günümüzde büyük oranda not, dijital görüntü ve tablolar şeklinde bilgisayar ortamında oluşturulmakta ve muhafaza edilmektedir. Bilgisayar kullanımı denetim ekibi arasındaki koordinasyonu hızlandırarak, çalışma kağıtlarının ekip arasındaki transferini kolaylaştırarak, denetimin daha etkin ve etkili olarak yürütülmesine yardımcı olur(Yıldız, 2012:55-57).

2.7.4. Denetim Sonuçlarının Raporlanması

Denetim sürecinin son aşaması rapor hazırlama sürecidir. Denetim raporu, işletmenin finansal tablolarının önemli yanlışlık içerip içermediğine ve Genel Kabul Görmüş Muhasebe İlkeleri'ne göre adil bir şekilde sunulup sunulmadığına ilişkin olarak denetçinin denetim standartlarına göre hazırladığı yazılı görüşüdür. Bu rapor, raporun

konusuyla ilgili bilgilere henüz sahip olmayan kişilere açık ve öz bilgi vermek amacıyla gerçek ifadeler dikkate alınarak hazırlanmaktadır(Kumar and Sharma, 2015:268).

Denetçi yaptığı değerlendirme sonucunda bir karara varır ve bu kararı görüş olarak denetim raporunda açıkça bildirir. Denetçinin bildirebileceği dört tip görüş bulunmaktadır.

2.7.4.1. Olumlu Görüş

Denetçi, işletmenin mali tabloları ve faaliyet sonuçlarında, genel denetim ilkelerine ve yasalara uygun davranılması, mali tablolarda yer alan bilgilerin belirsizlikten uzak, yeterli açıklıkta olması ve denetim faaliyeti esnasında herhangi bir kısıtlama ile karşılaşılması durumunda olumlu görüş bildiren denetim raporu düzenler(Bakır, 2011:56-57).

2.7.4.2. Şartlı Görüş

Yapılan denetim esnasında, yönetim tarafından bazı sınırlamalar ve görüş ayrılıkları gibi çeşitli sorunlar yaşansa bile bu sorunlar mali tabloların güvenilirliğini etkileyecek boyutta değil ise, denetçi şartlı olumlu görüş bildirir. Denetçi şartlı görüş bildirirse bunun nedenlerini denetim raporlarında açıklamak zorundadır(Ada, 2016:29)

2.7.4.3. Olumsuz Görüş

Denetçi, denetim faaliyeti esnasında elde ettiği kanıtlarla, finansal tabloların genel kabul görmüş muhasebe ilkelerine uygun düzenlenmediği, muhasebe politikalarının uygulanmadığı, mali tabloların işletmenin mevcut durumunu tam ve açık bir şekilde yansıtmadığı fikrine varması durumunda olumsuz görüş bildirir(Toroslu, 2016:225).

2.7.4.4. Görüş Bildirmekten Kaçınmak

Denetçi, denetlenen işletmede kanıt toplarken sınırlamalarla karşılaşması, işletmenin etkin iç kontrol sisteminin bulunmaması, toplanan bilgilerin teyit edilememesi, mali tabloların geçerliliğini yitirmesi, işletme ile muhasebe politikaları ve diğer konularda görüş ayrılığı olması özetle denetçinin bağımsız davranmadığı durumlarda görüş

bildirmekten kaçınabilir ve bu durumu denetim raporunda nedenleriyle birlikte açıklamak zorundadır(Yılancı, Yıldız ve Kiracı, 2016:194).

2.8. BAĞIMSIZ DENETİM

2.8.1. Bağımsız Denetimin Tanımı

Bağımsız denetimin literatürde birçok tanımı vardır. Tanımlardan bazıları şunlardır; bağımsız denetim tekniklerini uygulayarak kayıt, belge ve defterler üzerinden yapılan denetleme faaliyetinin ve değerlendirmesinin raporlanması sürecidir. Bu süreç aynı zamanda denetimin dayanağı olan finansal bilgi ve finansal tabloların finansal raporlama standartlarına doğruluğu ve uygunluğu konusunda makul güvence de sağlayacak yeterli denetim kanıtlarını da kapsamaktadır(Selimoğlu vd., 2017: 9).

Bağımsız denetim, bağımsız denetçiler tarafından farklı denetim teknikleri uygulanarak, şirketlerin hesap verilebilirliğini ve şeffaflığını sağlayan bir süreçtir(Dölen, 2015: 177).

Başka bir araştırmaya göre denetim olgusunun ortaya çıkmasında mali ve ticari işlemlerin varlığı etkili olmuştur. Bağımsız denetim bir raporlama işlemidir. Bu raporlama işleminde, yeterli güvence oluşturacak şekilde kanıt toplanarak, belirlenmiş olan denetim standartları çerçevesinde defter ve belge incelemesi yapılarak, finansal verilen doğruluğu ve finansal tabloların ve finansal raporların doğruluğu kontrol edilmektedir. Başkaca bir tanıma göre ise bağımsız denetim faaliyeti, işletmelerin SPK veya kamuya yapacakları açıklamaları ve mali tabloları, belirlenen denetim standartlarına uygunluğu açısından incelenerek, sunulan verilerin gerçekliği ve doğruluğu araştırılarak elde edilen sonucun rapor halinde sunumudur(Erdoğan, 2002:59).

Diğer bir çalışmada, bağımsız denetimin tek bir işlem veya faaliyetten ibaret olmadığı, yapılan işlemlerin birbirini takip ettiği ve bu durumun düzenlenen mali tablolara olan güvenilirliği artırdığı belirtilmektedir(Acar ve Senal, 2011: 34).

2.8.2. Bağımsız Denetimin Unsurları

Bağımsız denetimi oluşturan bazı unsurlar bulunmaktadır. Bunlar aşağıdaki gibidir.

2.8.2.1. Genel Olarak Bağımsız Denetim Süreci

Bağımsız denetim sürecinin aşamaları genel olarak şunlardır: Öncelikle denetim için gerekli olan delil ve bilgiler toplanır, sonrasında bu bilgiler işlenerek değerlendirilir, yapılan değerlendirme sonucuna göre bağımsız denetim görüşü oluşturulur ve oluşan görüş doğrultusunda denetim raporu hazırlanarak denetimin taraflarına bildirilmesi, denetimin safhalarıdır. Bağımsız denetim sürecine genel olarak, bilginin üretilmesi ve karar alma şeklinde de bakılabilir. Sistematiik bir süreç olan bağımsız denetim süreci, öncelikle anlama ve plana sahip olan bir süreçtir, akılcıdır, planlı işleme söz konusudur ve bilimseldir(Güredin, 2014: 11-12).

2.8.2.2. İktisadi Faaliyetlere ve Olaylara İlişkin İddialar

Şirketlerde, şirket yönetimi mali ve finansal tablolarda eksiksizlik, doğruluk, tamlık gibi iddialarda bulunur. Muhasebe denetimiyle aynı anlam içeren mali tablo denetimlerinde denetime tabi olan şirketin savları sayılır(Yılancı vd. 2012: 4).

2.8.2.3. Önceden Saptanmış Ölçütler

Bağımsız denetçi tarafından şirketin iddia niteliğindeki mali ve finansal tabloları, daha önce bağımsız denetim konusunda ilgili otoriteler tarafından belirlenmiş kriterler niteliğindeki standartlarla karşılaştırılır ve bu kriterlere göre güvenilirliği ve doğruluğu araştırılarak karar verilir. Bu standartlar- kriterler, kanun, sözleşme, idare tarafından belirlenen hedefler ve muhasebe ilkeleri gibi kriterlerdir(Başpınar, 2005:36).

2.8.2.4. Tarafsızca Kanıt Bulma-Değerlendirme

Bağımsız denetçi, denetim sonucunda rapor edeceği görüşünü, yeterli delile dayandırmaları gerekmektedir(Kavut vd. 2009: 17).

Tarafsızlık kavramıyla kastedilen, bağımsız denetimle doğrudan ilgisi olmayan bir bağımsız denetçi tarafından denetimin yapılması, bağımsız denetçinin tarafsız olarak delil elde ederek görevini yapabilmesini ifade etmektedir. Bir başka ifade ile bağımsız denetim, bu konularla ilgili çalışma, bilgi ya da işlemlerle doğrudan ilgisi olmayan, bağımsız bir denetçi tarafından yerine getirilebilir(Yılancı vd. 2012: 4).

2.8.2.5. İlgi Duyanlara Bildirme

Şirketlerle ilgili mali olaylarda çok kişi ve başka şirketin ilgisi vardır. Bağımsız denetçi bu ilgilileri, şirketin mali bilgileriyle ilgili yaptığı denetim sonucunu rapor ile bilgilendirir. Bu bir bağımsız denetimde gelinen son aşamadır(Başpınar. 2005.36).

2.8.3. Bağımsız Denetimin Amacı

Bağımsız denetim ile kullanıcıların mali tablolarda yer alan bilgilere olan güven seviyesinin en üst noktaya çıkarılması amaçlanmaktadır. Bunu sağlayabilmek için bağımsız denetçi, yaptığı incelemeler sonunda şirket tarafından hazırlanan mali tabloların genel finansal raporlama kurallarına uygunluğunu ortaya koyar(Esendemir, 2014: 112).

İşletmeler tarafından hazırlanan mali tabloların, suiistimallerden arındırılarak, varsa hatalar en aza indirilip mali tabloların şeffaflığı ve güvenilirliği sağlanıp, fon sahiplerinin işletmeye yatırımları gerçekleştirilerek, sermaye piyasasının gelişimi ve ülke ekonomisine katkı sağlanması amaçlanır(Hikmet, 2009:385-386).

2.8.4. Bağımsız Denetimin Yararları

Bağımsız denetimin işletmelere, işletme dışı çıkar gruplarına ve kamuya sağladığı birçok katkı vardır. Bu katkılardan bazıları aşağıdaki gibi sıralanabilir(Yanık, 2013:360):

- Yatırımcıların işletme hakkında bilgi sahibi olmasına imkân sağlar,
- Mali tabloların hazırlanması sırasında işletme yönetici ve çalışanlarından kaynaklı yolsuzluk ve hilelerin oluşmasını engeller,
- Bağımsız denetimden geçmiş mali tablolar tüm çıkar gruplarının işletmeye olan güvenini artırır,
- Bağımsız denetimden geçmiş mali tablolar ile işletmenin dış finansman kaynakları artar, bunun sonucunda işletmenin finansman maliyetleri düşer,
- İşletme yönetimine işletme içi paydaşların işletme politikalarına uyma düzeyleri hakkında bilgi sağlar ve işletmenin geleceğe yönelik doğru politikalar belirlemesine yardımcı olur,
- Kamunun denetim sürelerini ve kapsamlarını kısaltır. İşletmenin iflası, tasfiyesi gibi durumlarda adli mercilere kolaylık sağlar.

2.8.5. Bağımsız Denetimin Standartları ve Önemi

2.8.5.1. Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları

Bu standartlar denetim faaliyetinin esas yapısını oluşturmaktadır. Denetim standartları bir taraftan denetçilerin sahip olmaları gereken özellikleri belirlerken diğer taraftan, denetçinin denetimi gerçekleştirirken izlemesi gereken yolu ve denetçinin denetim sonucunu belirttiği raporların esaslarını da belirlemektedir(Erdoğan vd. 2012: 11).

Genel kabul görmüş denetim standartlarının denetim açısından önemi şu şekilde açıklanabilir: Genel kabul görmüş muhasebe standartları, bir denetçinin sahip olması gereken donanımları, mesleğe kabul şartlarını tespit ederek, mesleğe her tarafın güven duyması ve kabulünü sağlamaktadır. Standartlarla birlikte bütün denetçilerin, tüm denetim sırasında asgari yapması gerekenleri ve yazılacak raporda asgari bulunması gerekenleri ortaya konmuştur. Ayrıca denetimin planlanması, iç kontrolün araştırılması, kanıt toplama gibi bir denetim sırasında yapılması gereken asgari işlemleri gösteren iyi bir yol gösterici pozisyonundadır(Yılancı vd. 2012: 21).

Denetçi denetim sırasında tavsiye edilen yoldan birinin uygulanmasının imkânsız olduğu bir durumla karşılaşır, sorumluluğu kendinde olmak üzere başka bir denetim yolu da izleyebilmektedir. Sonradan ortaya çıkacak bu olumsuzluk halinde karşı karşıya kalınacak problemin sıkıntısı da haliyle kendisine ait olacaktır(Güredin, 2014: 42).

2.8.5.2. Uluslararası Denetim Standartları

ISAS- Uluslararası Denetim Standartlarının amaçlarına ulaşması denetimi yapan kişilere bağlıdır. Yapılan denetimde kalitedeki gerçek farklılık denetimi yapan kişilerin deneyimi, bilgisi ve müşteriye tanıma seviyesiyle ilgilidir. Denetim esnasında yüksek kaliteli denetim hedefi, denetim yapan denetçinin doğru yargıya ulaşması ile doğru orantılıdır. Bağımsız denetim yapan denetçilerin iyi eğitim almaları ve yeterliliklerini, mesleki gelişme ile devamlı ilerletmek gerekmektedir(Esendemir, 2011:646- 647).

Bağımsız denetimin ekonomik yanının ciddi bir ehemmiyete sahip olması, denetimin belli sistematik içinde, kaliteli ve güvenli olmasını gerekli kılmaktadır. İşletmelerde performans ve mali durumun güvenilir ve doğru raporlanması için, her

açından nasıl kaliteli muhasebe ve raporlama olmazsa olmaz şartsa, bağımsız denetimin güvenilir ve kaliteli olması da bağımsız denetimde standartlarla mümkündür. Bu standartlarında kanuni, meslek mensupları ve diğer ilgili taraflar tarafından genel kabul görmüş olması gerekli ve şarttır(Okur, 2007: 6).

Ülkemizde 660 sayılı Kanun Hükmünde Kararname ile IFAC'nin yayınladığı uluslararası standartları dikkate alarak, Türkiye Denetim Standartlarını uygulamaya koyma yolunu tercih etmiştir. Kamu Güvenliği Muhasebe ve Denetim Kurumu, bağımsız denetçilere ait etik kuralların yanı sıra bağımsız denetim konusunda denetim standartları da yayınlamıştır. Bu standartların hepsi IFAC kararlarına uygun düzenlemeler olmakla beraber ülkemizde de TDS denilen bağımsız denetim standartları olarak ifade edilmektedir. Bu standartlar ile denetçi, mali tablolarda hile ve hata içeren bir yanlışlık olmadığına dair bir makul güvence sağlamasına imkân tanır(Karataş, 2014:136-127).

2.8.5.3. İç Denetim Standartları

IASB–Uluslararası İç Denetim Standartları Kurulu tarafından düzenlenen standartlar, uluslararası boyutta iç denetçiler, akademik kadro, diğer paydaşlar ve diğer denetim uzmanlarından oluşan kitlenin görüşlerini ifade etmektedir. Bu standartlar iç denetim birim faaliyetlerinin değerlendirmesinde kullanılan bir araçtır. Bu standartlarda iç denetimin nasıl olması gerektiği görülmektedir. İç denetimde planlama ve raporlama, iç denetimi yapanların dürüst ve bağımsız çalışmalarının sağlanması amaçlanmaktadır. Bununla birlikte standartlar, iç denetçilerin çalıştığı her kurum veya kuruluşta, iç denetim mesleğinin tamamında hizmet etmek için kurulmuştur(Çevikbaş, 2011: 58).

İç denetim standartlarının genel yapısı, nitelik ve performans standartları olarak ikiye ayrılabilir. Nitelik standartları denilen, iç denetim faaliyetlerini yapan kurumların ve kişilerle ilgili özellikleri ifade eder. Performans standartları ise, iç denetimin daha çok doğasıyla ilgili açıklamalar yapar, kalite kriterlerine ilişkin açıklama yapar. İç denetim standartları; ideal olan iç denetimle ilgili temel ilkeleri tanımlayarak, iç denetim faaliyetlerini teşvik edip hayata geçirme noktasında bir çerçeve oluşturur. İç denetim için performans ölçümünde iyi bir alan kurma, kurumsallaşma için ilerleyebilmek şeklinde özetleme yapılabilir(Karcıoğlu ve Yanık, 2010:230-231).

2.8.6. Türkiye’deki Bağımsız Denetim İle İlgili Düzenlemeler

Türkiye’de 1980’li yılların ikinci yarısından itibaren meydana gelen ekonomik gelişmeler, bağımsız denetimin gelişimine olumlu katkı sağlamıştır. İlk olarak 1987 yılında bankalara bağımsız denetim yapma zorunluluğu getirilmiş olsa da bağımsız denetimin esaslarını belirten kurallar 1988 yılında sermaye piyasası kurumun çıkardığı tebliğ ile hukuki bir boyut kazanmıştır. 2012 yılında kamu gözetim kurumu kuruluna kadar, birçok kuruluş bağımsız denetime ilişkin yasal düzenlemeler yapmıştır(Kutukız ve Öncü, 2009:133).

Bu kurumlar ve bağımsız denetim ile ilgili yaptıkları yasal düzenlemeler aşağıdaki gibidir.

2.8.6.1. Sermaye Piyasası Kurulunun Yaptığı Düzenlemeler

Sermaye Piyasası Kurulu, düzenleyici ve denetleyici özerk bir kurum olarak, 2499 sayılı sermaye piyasası kanunu ile 1981 yılında kurulmuştur. Bu kanun ile bağımsız denetimle ilgili esasları hazırlama yetkisi SPK’ya verilmiştir. Spk’nın yayınladığı yönetmeliklerle bağımsız denetim belirgin bir ivme kazanmıştır(Demir, 2015:350).

Kurul, 4 Mart 1996 tarihinde dünyada ve özellikle Abd’de yapılan uygulamaları dikkate alarak, kamuyu aydınlatma ilkesi prensibi gereği; Seri: X, No: 16 Sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Hakkında Tebliği çıkarmıştır. Daha sonra 12 Haziran 2006 tarihinde, bağımsız denetim ve bağımsız denetçilerin, uluslararası denetim standartlarına uyum sağlamasına yönelik esaslar, yönetmelikler ve ilkeleri içeren Seri: X, No: 22 sayılı Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkındaki yönetmelik yürürlüğe girmiş. Önceki tebliğ olan Seri: X, No: 16 yürürlükten kaldırılmıştır(Bezirici ve Karasioğlu, 2011: 582-583).

Sermaye Piyasası Kanununda SPK’nın denetimine ve düzenlemesine tabi olarak yer alan şirketler şunlardır(Seri: X No: 22 sayılı Tebliğ m. 5/1);

- Halka açık ortaklıklar, yatırım ortaklıkları,
- Yatırım fonları, emeklilik yatırım fonları,
- Varlık finansmanı ve konut finansman fonları,
- Portföy yönetim şirketleri, portföy saklama şirketleri,

- Yatırım kuruluşları, bağımsız denetim, değerlendirme ve derecelendirme kuruluşları,
- İpotek finansmanı kuruluşları, varlık kiralama şirketleri,
- Merkezi takas kuruluşları, merkezi saklama kuruluşları,
- Veri depolama kuruluşları,

2011 yılında bağımsız denetimde karmaşıklığın ve çok başlılığın ortadan kaldırılması amacıyla Kamu Gözetim Kurumunun kurulması ile beraber sermaye piyasasının bu yeni sürece uyum sağlayabilmesi için, 30.12.2012 tarih, 28153 sayılı 6362 kanun Resmi Gazetede yayınlanmış, bağımsız denetim ile ilgili hukuki ve yönetsel düzenlemeler yer almıştır. Bu kanunda KGK kurumu tarafından görevlendirilecek bağımsız denetim ve bağımsız denetçilerle ilgili olarak SPK'nın ilave şartlar isteyebileceğini, Spk onayı almadan sermaye piyasası alanında denetim yapılamayacağı belirtilmiştir. Ayrıca sermaye piyasasında bağımsız denetim yapmaya yetkin kuruluşları bir liste ile kamuoyuna açıklar(Spk Kanunu, 2012:36).

2.8.6.2. Enerji Piyasası Düzenleme Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler

Enerji piyasalarının gelişimi ve bu piyasaların kontrol altında tutulması amacıyla 4628 sayılı yasla düzenleme ile 2001 yılında EPDK'nın kurulmasını sağlamıştır. 2003 yılında yürürlüğe giren “Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmelik” ile enerji piyasasında bağımsız denetimle ilgili düzenlemeler kurumsallaşmıştır. Ancak, bu yönetmeliğin, “Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Bağımsız Denetim Kuruluşlarınca Denetlenmesi Hakkında Yönetmeliğin Yürürlükten Kaldırılmasına Dair Yönetmelik” ile geçerliliği son bulmuştur(Kavut ve Adiloğlu, 2016:48).

Enerji piyasası düzenleme kurulu 03.03.2015 tarihli 5507 numaralı kurul kararının 7. Maddesinde diğer kurumlar(Spk, Bddk)’ın aksine enerji alanında bağımsız denetim yapacak kuruluşlarla ilgili tek yetkili kurumun Kamu Gözetim Kurumu olduğunu ilan etmiştir(Epdk, 2015:2).

“Bu Karar uyarınca bağımsız denetim yaptırmak zorunda olan denetlenenin, tabii olduğu diğer bir mevzuat dolayısıyla ya da herhangi bir mevzuata bağlı olmaksızın

yaptırdığı bağımsız denetim ve bu denetim sonucu düzenlenen raporlar, söz konusu bağımsız denetimin Kamu Gözetimi Denetim ve Muhasebe Standartları Kurumu tarafından yetkilendirilmiş bağımsız denetim kuruluşları tarafından yapılmış olması ve denetlenene ait faaliyetlerin, uygulamaların, işlem, hesap ve mali tabloların; ilgili mevzuata uygun ve denetlenenin sahip olduğu lisansın ayrılmaz parçasını oluşturan genel ve özel hükümlere uygunluğunun denetlendiğini gösteren ek bir rapor düzenlemesi kaydıyla Kurumca geçerli sayılır”.

2.8.6.3. Sigortacılık Alanında Yapılan Düzenlemeler

2007 yılı haziran ayında kabul edilen 5684 sayılı kanun düzenlenmesinin 18. Maddesi ile, Sigorta ve reasürans şirketlerine ait mali tabloların bağımsız denetim şirketleri tarafından denetlenmesi yükümlülüğü getirilmiştir. Bu yönetmelik ile Türkiye’de kurulan veya yabancı ülkede kurulup Türkiye’de faaliyet gösteren sigorta ve reasürans firmalarının mali tablolarının gerçek durumunu yansıtır yansıtmadığının ortaya konması ile ilgili ilkelerin tespit edilmesi amaçlanmıştır. Bu ilkeler şunlardır(Alpaslan ve Hakesever,2013:57).

- Mesleki Davranış Gereksinimleri
- Mesleki Yeterliliğe sahip olma
- Denetim Elemanları Arasında Görev Dağılımı
- Rehberlik
- İlgili Kişilerden Görüş Alma
- Görevin Kabul Edilmesi ve Sürdürülmesi
- Takip

Sigorta ve reasürans şirketlerinde denetim yapacak, bağımsız denetim şirketlerinin Sermaye piyasası kanunu veya Bankacılık kanunu esas alınarak bağımsız denetim yapma izni almaları gerekir. Ancak 2011 yılında Kamu Gözetim Kurumu kurulması ile birlikte, sigortacılık alanında denetim yapacak şirketlere ve kişilere yetki verilmesi veya bağımsız denetimle ilgili usul ve esasların belirlenmesi KGK tarafından yürütülür. Ayrıca KGK’nın hükümlerine ters düşmeyen, halen yürürlükte olan “Sigortacılık Bağımsız Denetim İlkelerine İlişkin Yönetmelik” uygulanmaya devam etmektedir(Selimoğlu vd., 2017:33).

2.8.6.4. Türmob'un Yaptığı Düzenlemeler

13.06.1989 tarihinde 20194 sayılı Resmi Gazetede yayınlanarak yrlge giren, 3568 sayılı Serbest Muhasebecilik, Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, lkemizde muhasebe mesleğinin örgütlenmesinin temelini oluşturmuştur.

Bu kanunun amacı, "İşletmelerde faaliyetlerin ve işlemlerin sağlıklı ve güvenilir bir şekilde işleyişini sağlamak, faaliyet sonuçlarını ilgili mevzuat çerçevesinde denetlemeye, değerlendirmeye tabi tutarak gerçek durumu ilgililerin ve resmî mercilerin istifadesine tarafsız bir şekilde sunmak ve yüksek meslek standartları gerçekleştirmek üzere, "Serbest Muhasebecilik", "Serbest Muhasebeci Mal Müşavirlik" ve "Yeminli Mal Müşavirlik" meslekleri ve hizmetleri ile Serbest Muhasebeci Mal Müşavirler ve Yeminli Mal Müşavirler Odaları, Serbest Muhasebeci Mal Müşavirler ve Yeminli Mal Müşavirler Odaları Birliğinin kurulmasına, teşkilat, faaliyet ve denetimlerine, organlarının seçimlerine dair esasları düzenlemektir. Birliğin kısa adı TÜRMOB'dur" ifadesi yer alır(3568 sayılı kanun, 1989:1).

26.07.2008 tarihli ve 26948 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 5786 sayılı Kanun ile serbest muhasebecilik nvanı kaldırılmış, yetkili kişiler Serbest Muhasebeci Mali Msavir (SMMM ve Yeminli Mali Msavir (YMM) olarak 3568 sayılı kanun değiştirilmiştir. Ayrıca bu kanunda mesleğe girişler ve meslekte yükselme aşamaları tamamen sınava tabi olmuştur(Sanlı ve zbirecikli, 2012:4).

Türmob'un görevleri kanunda şöyle sıralanmıştır(3568 SK, Madde 29);

- Mesleğin geliştirilmesi amacıyla ilgili faaliyetleri yürütmek,
- Meslek mensuplarının faaliyetlerinde, geleneklere bağlı, düzenli, ahlaki davranmalarını sağlamak mensuplarının çıkarlarını korumak,
- Meslek odalarının problemleri ve diğer konular üzerine yetkili birimlerle görüşmek,
- Zorunlu mesleki kuralları belirlemek ve meslek odaları arasında çıkması muhtemel sorunları kesin olarak çözmek,
- Meslek kanunu olan 3568 sayılı kanuna göre yönetmelikler düzenlemek,

- Hem ulusal hem de uluslararası meslek örgütlerine üye olmak, toplantılara katılmak,
- Gerekğinde Maliye Bakanlığı tarafından istenen faaliyetleri gerçekleştirmek,
- Mesleki konularda talep edilmesi durumunda kamu kurumlarına bilgi vermek, görüş sunmak ve kanunlarla kamu tarafından istenen diğer faaliyetleri de gerçekleştirmek.

Türmob, muhasebe ve denetim standartlarını oluşturmak amacıyla, 1994 yılında Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu(TMÜDESK)nu kurmuştur. Kurul faaliyeti süresince 19 adet standart oluşturmuş fakat herhangi bir yaptırım gücü olmadığı için işletmelere uygulatamamıştır(Bezirci ve Karasioğlu, 2011:580).

1999 yılında 2499 sayılı Sermaye Piyasası Kurulu kanununun kabul edilmesi, sermaye piyasaları ve uluslararası şirketlerin gelişimi sonucu muhasebe ve denetim alanında yeni standartlar belirlemek amacıyla 2499 sayılı SPK kanununa eklenen bir maddeyle Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu kurulmuş ve TMÜDESK'in görev ve yetkileri bu kuruma devredilmiştir. Kurul, muhasebe denetimine ilişkin standart yayınlamazken, gelecekte muhasebe uygulamalarında tek düzen oluşturulması anlamında büyük katkı sağlamıştır(Sanlı ve Özbirecikli, 2012:9)

2003 yılında Türkiye Denetim Standartları Kurulu(TÜDESK)nun Türmob tarafından kurulması Türkiye'de denetim alanında yapılan önemli gelişmelerden biridir. Bu kurulun kuruluş amacı; ulusal denetim standartlarının belirlenmesi, yayınlanması ve güncel değişikliklerin gerçekleştirilmesidir. Bu çerçevede TÜDESK uluslararası denetim standartlarını Türkçeye çevirerek, TÜRMOB tarafından yayınlanıp meslek mensuplarının kullanımına sunmuştur. 2011 yılında Kamu Gözetim Kurumunun kurulmasıyla, denetim alanında standartlar belirleme ve düzenleme yapma yetkisi bu kuruma geçmiş TÜDESK'in faaliyetlerine son verilmiştir(Alpaslan ve Haksever, 2013:54).

3568 sayılı kanun denetim konusunda bir çerçeve kanundur. Denetim ile ilgili düzenleme yapan diğer kurumlar, bu kanun üzerine denetim hükümlerini belirlemişlerdir. Yeni Türk Ticaret Kanununda bağımsız denetimin KGK aracılığıyla sadece SMMM ve YMM'lere verilmesiyle 3568 sayılı kanun ile bağımsız denetim iç içe

geçmiş ve bu kanun denetim açısından temel mesleki kaynak halini almıştır(Yereli ve Bozdoğan, 2009:30).

2.8.6.5. Banka Denetleme ve Düzenleme Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler

Bu konu, tez çalışmamızın üçüncü bölümünü oluşturan bankaların denetimi kısmında geniş bir şekilde ele alınacaktır.

2.8.6.6. Kamu Gözetim Kurumunun Yaptığı Düzenlemeler

Çalışmamızda, KGK tarihçesi, kuruluş amacı, görev ve yetkileri, faaliyet alanları ve bugüne kadar kurumun yaptığı düzenlemeler detaylı bir şekilde açıklanacaktır.

2.9. KAMU GÖZETİM KURUMU

2.9.1. Kurumun Tarihçesi ve Kuruluş Amacı

Dünyada 2000’li yılların başında ortaya çıkan denetim skandalları denetime olan güveni azaltmıştır. Bu kaybolan güven ortamının yeniden tesis edilmesi için dünyada olduğu gibi Türkiye’de birçok yasal düzenleme yapılmıştır. 2012 yılında şirketlerde denetim zorunluluğu getiren yeni Türk Ticaret Kanunu kabul edilmiştir. Ayrıca denetimdeki çok başlılığı ve dağınıklığı ortadan kaldırmak düşüncesiyle, 2 Kasım 2011 tarih 28103 Sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan 660 Sayılı KHK ile KGK kurulmuştur. Bu kurum bağımsız denetim alanında ve denetim standartları oluşturmada tek yetkili kurum olarak görevlendirilmiştir(Özulucan vd., 2016:25).

KHK’nın 1. maddesinde kurumun kuruluş amacı şu şekilde tanımlanmıştır:

“Türkiye muhasebe standartlarını uluslararası standartlarla uyumlu olarak oluşturmak ve yayınlamak, ülkemizde bağımsız denetime olan güven ve kaliteyi uygulamadaki birlikteliği de sağlayacak şekilde sağlamak, denetimde standart belirlemek ve bu alanda çalışacak bağımsız denetçi ve denetim şirketlerini yetkilendirerek, bu alanda gerekli olan denetimi yapmak ve kamu gözetiminde bulunmak ve gereken usul ve esaslar konusunda düzenleme yapmak olarak sıralanmıştır”(660 s. KHK Md 1.)

Bu kanunun geçici beşinci maddesinde; kanun yürürlüğe girdiği tarihten itibaren her türlü varlığı, borcu, alacağı, nakit ve nakit benzeri, dökümanları ve elektronik ortamda ki kayıtları ile birlikte Türkiye Muhasebe Standartları Kurumunun başka hiçbir işlem yapılmaksızın KGK'ya devredileceği ilan edilmiştir(660 s. KHK Geçici Md. 5)

2.9.2. Kurumun Yapısı

2.9.2.1. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurum ve Kurulunun Yapısı

Kurumun yapısına bakıldığında kurum içerisinde kurul ve kurum olarak iki yapıdan oluşmaktadır. Kurul, Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu ve kurum ise Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumudur(660 s.KHK Md. 2).

Kurum kurul ve başkanlıktan oluşmaktadır. Kurumun merkezi Ankara'dır. Kurumun yapısına bakıldığında, kurumun kamu tüzel kişiliğine haiz ve idari özerk bir yapısı olduğu dikkat çekmektedir. KGK hiçbir kurumdan emir almadan denetim faaliyetini yerine getiren bağımsız bir kurumdur. Kurum aynı zamanda Cumhurbaşkanı'nın belirlediği bakanlıkla da irtibatlıdır(660 s.KHK Md. 3).

Kurul bir Başkan bir ikinci Başkan olmak üzere toplamda 9 kişiden oluşmaktadır. Bu kurul üyesi 9 kişinin tamamı da Cumhurbaşkanı tarafından atanmaktadır. Kurul üyelerinin süreleri 5 yıldır. Kurul üyelerinin süreleri dolmadan görevlerine son verilemeyeceğine ilişkin kanununda hüküm bulunmaktadır. (660 s.KHK Md. 4)

Kurulun yapısına bakıldığında KHK'nın 6'ncı maddesinde bir kısım yasaklar dikkat çekmektedir. Bu maddeye bakıldığında, kurul başkan ve üyelerinin bilimsel toplantılar ve resmi görev haricinde başka bir görev alamayacakları, serbest meslek faaliyetinde bulunamayacakları ve alanlarıyla ilgili işlerde çalışamayacaklarına ilişkin yasaklardan bahsedilmektedir. Bu düzenlemelerin arasında görev sonrasında da 2 yıl süreyle yasakların devam ettiği görülmektedir. Ayrıca kurul üye ve çalışanlarının kurumdan ayrılmış olsalar dahi kuruma sırlarını resmî merciler hariç açıklayamayacağı bildirilmiştir(660 s. KHK Md.6).

2.9.2.2. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunun Çalışma Esasları

Kanun Hükmünde Kararnamenin 8 inci maddesinde kurulun çalışma esasları düzenlenmiştir. Buna göre kurulun çalışma esasları şu şekildedir(660 s. KHK Md.8):

- *“Kurul iki haftada en az bir defa olmak üzere gerektiğinde toplanır ve kurula hiçbir makam ve mercii emir ve talimat veremez.”*
 - *“Toplantı gündemleri bir gün öncesinden belirlenerek kurul üyelerine bildirilmek zorundadır.”*
 - *“Başkan gündem öncesinde kurul üyelerine kurum çalışmaları hakkında bilgi sunmak zorundadır.”*
 - *“Gündeme yeni bir madde eklenmek istendiğinde bir üyenin teklifi ve kurulun kabul etmesi gereklidir.”*
- “Kurul dokuz üyeden altı üyenin hazır olamıyla toplanır ve en az beş üyenin olumlu oyuyla kararlar alınır. Toplantılara tutanağa bağlanır ve imzalanır.”*

2.9.3. Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulunun Görev ve Yetkileri:

Kanun Hükmünde Kararnamenin 9 uncu maddesinde kurulun görev ve yetkileri düzenlenmiştir. KHK nin 9 uncu maddesine bakıldığında kurulun görev ve yetkilerinin çok geniş olduğu görülmektedir. Bunlar genel halleri ile aşağıdaki gibi özetlenebilir:

- Tüm defter tutmakla yükümlü olanların tuttukları finansal tabloların, şeffaf, güvenilir, anlaşılabilir, karşılaştırılabilir olmalarını sağlamak sağlamak amacıyla uluslararası standartlarla uyumlu “Türkiye Muhasebe Standartları”nı oluşturarak yayınlamak kurulun en önemli görevlerinden birisidir.
- Kamu yararına faaliyette bulunan kuruluşları KAYİK’leri belirlemek.
- Ülkemizde Türkiye Muhasebe Standartlarının uygulanması için düzenlemeler yapmak ve karar almak olarak kanun hükmünde düzenlenmiştir.
- Kurulun bir başka görevi ise, işletmelerin düzenlediği finansal tabloların Türkiye Muhasebe Standartları doğrultusunda sunum, uygunluk, kamu yararı gözetilerek ulusal denetim standartlarını oluşturmaktır.

- Yine KHK'nın 9 uncu maddesinde kurulun bir başka görevi olarak, bağımsız denetçilerin ve denetim kuruluşlarının çalışma esasları ve şartlarını belirlemek kurul yetkisi olarak sayılmıştır.
- Kurulun diğer bir görevi ise, fiiliyatta bağımsız denetçilerin ve kuruluşlarının belirlenen standartlara uygun çalışıp çalışmadığını gözetlemek ve denetlemek olarak düzenlenmiştir.
- Yapılan denetim ve gözetim faaliyetleri sonucunda standartlara aykırılıkları tespit edilen denetçi ve kuruluşların faaliyetlerini askıya almakta kurul yetkililerinden birisidir.
- Bağımsız denetçilerin yetiştirilmesi ve sonrası açısından eğitim ve soruşturma iş ve işlemleri ile tedbirler almak.
- Kendi görev alanıyla ilgili olarak yabancı ülke birimleriyle işbirliği yapmak, müteakabiliyet esasına göre gerekli karşılıklı işlemleri yürütmek.
- Bağımsız denetimin bağımsızlığı ve tarafsızlığı açısından yapılması gereken düzenlemeleri yapmak ve tedbir almak.
- Kendi görev alanındaki gereken ikincil düzenlemeleri yapmak.
- Kurulun diğer bir görevi, kendi alanıyla ilgili uluslararası uygulamaları ve gelişmeleri izlemek ve uluslararası kuruluşlarla işbirliği yapmak ve üyelikler kurmak olarak düzenlenmiştir.
- Kurulun diğer bir görevi ise bu konularda toplantı, seminer ve diğer etkinliklerde bulunmak.
- Kurumun çalışma stratejilerini, amaç ve hedeflerini belirleyerek, politikalar oluşturmak.
- Diğer görevleri ise bütçe oluşturmak, performans ve mali durumuyla ilgili raporlar hazırlamak kurulun KHK'da düzenlenen diğer görevleri olarak belirtilebilirler.

Açıkça görüleceği gibi ülkemizde Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu yetkileri itibariyle çok geniş yetkilere sahip bir kurumdur. Amacı ülkemizde bağımsız denetim mesleğinin saygınlığını da koruyarak, uluslararası denetim standartlarına uygun standartlarda şirketlerin ve işletmelerin finansal tablolarını saydam ve şeffaf kılmaktır. Kurum bu doğrultuda kurulduğu 2011 yılından itibaren birçok düzenleme yapmıştır(Karasu, 2014:101-103).

2.9.4. Kamu Gözetim Kurumunun Faaliyet Alanlarıyla İlgili Düzenlemeleri

KGK, muhasebe standartları, denetim standartları ve bağımsız denetçiler olmak üzere temelde üç noktada faaliyet göstermektedir.

2.9.4.1. Türkiye Muhasebe Standartları İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

Kamu gözetim kurumu, 2012 yılında öncelikle Türkiye Muhasebe Standartlarını oluşturabilmek için öncelikle Türkiye'nin Avrupa Birliği'ne üyeliği kapsamında uyum sağlayabilmesi için, Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu(IFAC)na ait muhasebe standartlarını Türkçeye çevirip uygulamak üzere telif anlaşması imzalamıştır. Kurum elde edilen çevirideki terimsel sorunları gözden geçirip, kavramsal bütünlüğü sağlayarak Türkiye Muhasebe Standartlarını ve Türkiye Raporlama Standartlarını daha sade ve anlaşılır bir şekilde yayınlamıştır(Sağlar ve Yüce, 2015:49).

Bu standartlar genel olarak, finansal raporlamaya ilişkin kavramsal çerçeve, TFRS, TMS, TFRS Yorum, TMS Yorum şeklinde genel hatlarıyla ifade edilebilecek standartlardır.

TFRS'de denilen Türkiye Finansal Raporlama Standartlarında; TFSR 1-16 ya kadar standart düzenlenmiştir. Bunlar;

TFRS 1-Türkiye Finansal Raporlama Standartlarının İlk Uygulamaları, TFRS 16 Kiralamalar olmak üzere toplam 16 standarttan oluşmaktadır.

TMS denilen Türkiye Muhasebe Standartları alanın da ise kurum TMS 1 den TMS 46 ya kadar 46 standart belirlemiştir. TMS 1 standardı Finansal Tabloların Sunuluşu standardı, TMS 46 ise Tarımsal Faaliyetler standardıdır.

TFSR YORUM denilen Türkiye Finansal Raporlama Standartları Yorum alanında kurum toplam 23 düzenleme yapmıştır. TFRS YORUM 1 Hizmetten Çekme, Restorasyon ve Benzeri Mevcut Yükümlülüklerdeki Değişiklikler, TFRS YORUM 23 Gelir Vergisi Uygulamalarına İlişkin Belirsizlikler

TMS YORUM olarak ise 4 düzenleme yapılmıştır. TMS YORUM 10 Devlet Yardımları – İşletme Faaliyetleri İle Özel Bir İlişkisi Bulunmayanlar, TMS YORUM 32

Maddi Olmayan Duran Varlıklar – İnternet Sitesi Maliyetleri ile son bulmaktadır (KGK, TMS/TFRS Seti, 2020).³

2014 yılında KGK, 26.08.2014 tarih 29100 Sayılı Resmi Gazetede yer alan 26 Sayılı Kurul Kararıyla, Kamu Yararını İlgilendiren Kuruluşlar(KAYİK);

Borsada işlem gören anonim şirketler, yatırım kuruluşları, portföy yönetim şirketleri, veri depolama kuruluşları, varlık kiralama şirketleri, merkezi takas ve saklama kuruluşları, bankalar, finansman şirketleri, faktoring şirketleri, finansal kiralama şirketleri, varlık yönetim şirketleri, derecelendirme kuruluşlarına TMS/TFRS'leri finansal tabloları düzenlerken uygulama zorunluluğu getirilmiştir. KAYİK'lerin dışındaki firmalar, tek düzen hesap planını kullanmaya devam edip isteğe bağlı olarak TMS'leri de uygulayabilirler kararı verilmiştir.

KGK daha sonra 2015 yılında İngiltere ve İrlanda'da uygulamaya başlanan Yerel Finansal Raporlama Setini dikkate alarak, tam set finansal raporlama standardı uygulamayan ancak bağımsız denetime tabi olan işletmeler için Yerel Finansal Raporlama Çerçevesi'ni uygulamaya başlamıştır(Ergi ve Güleç, 2019:378).

29.07.2017 tarih 30138 Sayılı 56 Nolu Tebliğ ile yayınlanarak, 01.01.2018 tarihinden itibaren bağımsız denetime tabi olan ancak TFRS uygulamayan Büyük ve Orta Büyüklükteki İşletmeler(BOBİ) için “Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (BOBİ FRS)” yürürlüğe girmiştir. Bu tebliğ ile bu işletme türlerinin mali tablolarında ve bağımsız denetim süreçlerinde uygulama birliği amaçlanmıştır(Demir, 2019:406).

KGK'dan izin almadan, faaliyet konularında düzenleme yapma yetkisi bulunan(SPK, BDDK vb.) kurumlar muhasebe standartları konusunda düzenleme yapamazlar. KGK kuruluş tarihinden itibaren düzen olarak güncel gelişmeleri dikkate alarak, finansal raporlama standartları ve muhasebe standartları yayınlamaya devam etmektedir.

³ KGK TMS/TFRS 2020 Seti, <https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10239/TMS/TFRS-2020-Seti>, Erişim Tarihi:09.04.2020

2.9.4.2. Türkiye Denetim Standartları İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

KGK, 660 sayılı KHK ile kuruma verilen yetkilere bağlı olarak, Türkiye Denetim Standartları(TDS) üzerinde çalışmalar yapmıştır. Kurum düzenlemelerini Uluslararası Muhasebeciler Federasyonu(IFAC) ve Uluslararası Bağımsız Denetim ve Güvence Denetimi Standartları Kurulu (IAASB) tarafından açıklanan denetim standartlarını esas alarak yapmıştır. Bu strateji Türkiye'nin Avrupa Birliği adaylık sürecine bağlı olarak yeni yayınlanan 6102 sayılı TTK'da da değiştirilmeden kabul edilmiştir. KGK ilk olarak bağımsız denetimde kalite kontrolle ilgili bir standartı (KKS 1) 04.11.2013 tarihinde Resmi Gazetede yayınlamış ve uygulamaya koymuş ve halen daha ihtiyaç oldukça güncellemelere devam etmektedir(Kavut ve Adiloğlu, 2016:48).

Resmi Gazetede 26.12.2012 tarihinde 28509 sayılı kararla yayınlanan, 6102 sayılı TTK ve 660 sayılı KHK kapsamında hazırlanan Bağımsız Denetim Yönetmeliği(BDY) ile, TDS ile ilgili bilgi sistemleri denetim, uluslararası standartlarla uyumlu olarak hazırlanan bağımsız denetim alanındaki eğitim, kalite kontrol, denetim standartları ve etik konuları ve konu ile ilgili diğer düzenlemeler yer almıştır(BDY, 2012:3).⁴

KGK, bağımsız denetim, sınırlı bağımsız denetim, güvence denetimleri ve ilgili hizmet standartları alanında olmak üzere birden fazla denetim konusunda denetim standartları yayınlamıştır. Kurum bu standartlara uygun olarak aşağıdaki düzenlemeleri yapmıştır(TDS, 2019:1).⁵

2.9.4.2.1. Bağımsız Denetim Standartları

KGK bugüne kadar 34'ü standart, 3'ü özel hususlarla ilgili olmak üzere toplam 37 adet bağımsız denetim standartı yayınlamıştır. Bu standartların detayı aşağıdaki gibidir(Atabay ve Dinç, 2019:22-25):

⁴ Bağımsız Denetim Yönetmeliği, (2012). 26.12.2012, 28509 sayılı Resmi Gazete Kararı, <https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDY/BDYGuncel22Aralik2015.pdf>, Erişim Tarihi: 15.04.2020.

⁵ KGK, (2019). "Türkiye Denetim Standartları Bilgi Notu", Kamu Gözetim Kurumu, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/Bilgi_Notu_09_05_2019.pdf, Erişim Tarihi:15.04.2020.

- **Genel İlke ve Sorumluluklar Düzenlemeleri:** Bu alan, bağımsız denetçilerin genel amaçları ve bağımsız denetimim nasıl yürütüleceğinden bahseden 200 kodlu standartla başlayıp, iç kontrol eksikliklerinin üst yönetime bildirilmesini içeren 265 nolu standartla biten toplam 7 adet standarttan oluşmaktadır.
- **Risk Değerlendirmesi ve Değerlendirilmiş Risklere Verilecek Karşılıklar:** Bu bölümde uluslararası standartlarla uyumlu 6 adet standart düzenlenmiştir. Bunların ilki 300-Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminin Planlanması standardı sonuncusu ise 450- Bağımsız Denetimin Yürütülmesi Sırasında Belirlenen Yanlılıkların Değerlendirilmesi standardıdır.
- **Bağımsız Denetim Kanıtları:** Bu bölümde ise kurum tarafından 11 adet standart belirlenmiştir. Bunların ilki 500-Bağımsız Denetim Kanıtları, en son düzenlenen standart ise 580-Yazılı Beyanlardır.
- **Başkalarının Çalışmalarının Kullanılması:** Bu bölüm 600 ile başlayıp 620 ile biten 3 standarttan oluşmaktadır.
- **Bağımsız Denetimin Sonuçları Ve Raporlama:** Bu bölümde 6 adet standart düzenlenmiştir. Bu standartların ilki, 700- Finansal Tablolara İlişkin Görüş Oluşturma Ve Raporlama, sonuncusu ise 720- Bağımsız Denetçinin Diğer Bilgilere İlişkin Sorumluluklarıdır.
- **Özel Alanlar:** Bu bölümde 3 adet standart düzenlenmiştir.

2.9.4.2.2. Güvence Denetim Standartları

Bu bölümde 3400 İleriye Yönelik Finansal Bilgilerin İncelenmesi standardı ile başlayıp 3000 Tarihi Finansal Bilgilerin Bağımsız Denetim standardı ile sona eren 4 adet standart düzenlenmiştir.

2.9.4.2.3. Sınırlı Bağımsız Denetim Standartları

Bu denetim standartları genellikle, küçük işletmelerin yıllık mali tabloları veya ara dönem mali tabloların denetiminde kullanılır. KGK bu konuyla ilgili iki standart yayınlamıştır. Fakat yıllık mali tabloların sınırlı denetimi ile ilgili olan SBDS-2400 henüz yürürlüğe girmezken. Şu an yürürlükte olan SBDS-2410 Ara Finansal Tabloların Sınırlı Bağımsız Denetim Standartıdır.

2.9.4.2.4. İlgili Hizmet Standartları

Bu bölümde ise 2 adet standart düzenlenmiştir.

2.9.4.3. Bağımsız Denetçiler İle İlgili Yapılan Düzenlemeler

2012 yılında yürürlüğe giren ve 2014-2015 yıllarında güncellenen BDY ile KGK'na bağımsız denetim ve bağımsız denetçi ile ilgili yetkilendirme, denetleme düzenleme yapma hakkı ve sorumlulukları verilmiştir. Aşağıda bu durumla ilgili genel bilgiler verilecektir.

BDY'de bağımsız denetçilerin KGK tarafından yetkilendirilen 1989 yılında yayınlanan 3568 sayılı SMMM ve YMM kanununa göre ruhsat almış meslek mensuplarından oluşabileceği bildirilmiştir(BDY, 2012:Md.4).⁶

- **Bağımsız Denetçinin Yetkilendirilmesi:** Bağımsız denetim yetkisi, KGK tarafından yetkilendirilen denetçiler ve denetim kuruluşlarına verilir. BDY çerçevesinde KGK tarafından uygun bulunan meslek mensuplarına Bağımsız Denetçi Belgesi sermaye şirketlerine ise Bağımsız Denetim Kuruluş Belgesi verilir. Faaliyet alanları, çalışan sayısı, işletme büyüklükleri ve KGK tarafından belirlenen diğer benzer ölçütlere sahip kamu yararını ilgilendiren işletmeler(KAYİK) bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenirken diğer işletmelerin denetimi, denetim kuruluşları ve denetçiler tarafından gerçekleştirilebilir(BDY, 2012:Md.11-12).⁷

⁶ BDY, (2012). Madde 4.

⁷ BDY, (2012). Madde 11-12.

- **Denetçinin Eğitim Durumu ve Uygulamalı Mesleki Eğitim:** Bağımsız denetçinin hukuk, iktisat, işletme, maliye, kamu yönetimi, muhasebe, bankacılık ve siyasal bilgiler bölümlerinden en az lisans mezunu veya başka bir lisans bölümü mezunu olup yukarıdaki bölümlerden birinden yüksek lisans mezunu olması gerekmektedir. Ayrıca bu alanda faaliyet gösteren denetçiler ve denetim şirketlerinde en az 3 yıl eğitim alması şarttır. Ancak uygulamalı mesleki eğitim şartı 15 yıl mesleki tecrübeye sahip olanlar için aranmaz. Diğer aranan şartlar ise; Türkiye’de yerleşik bulunmak, medeni haklarını kullanabilme ehliyetine sahip olmak, denetçi sınavında başarılı olmak ve mesleğin gerektirdiği şeref ve itibara sahip olmak şeklinde sıralanmıştır(BDY, 2012:Md.14-15).⁸
- **Bağımsız Denetim Sicil, Kayıt ve İlanı:** Bir bağımsız denetim şirketi ile bağımsız denetçinin yetkilendirme işleminin yürürlüğe girebilmesi için KGK tarafından elektronik ortamda tutulan sicile kaydedilmesi ve bu kayıt işleminin KGK internet sitesinden duyurulması gerekir. KGK tarafından yapılan yetkilendirmeler, uyarılar, idari para cezaları faaliyete ilişkin işlemler sürekli güncellenerek kamuoyunu elektronik ortamda ilan edilir(BDY, 2012:Md. 17).⁹
- **Bağımsız Denetim Kuruluşunun ve Bağımsız Denetçilerin Sorumlulukları:** BDY’nin beşinci bölümü olan 19-37. maddelerde denetçi ve denetim kuruluşunun sorumlulukları açıklanmaktadır. Aşağıda konuyla ilgili bilgiler verilecektir;
 - Denetçilerin ve denetim kuruluşlarının yürüttüğü denetim faaliyeti kaliteli, güvenilir ve denetimin sürekliliğini sağlayan bir süreci kapsamalıdır(BDY, Md.19).
 - BDY 20. Madde de denetim şirketlerinin çalışmalarını, KGK tarafından belirlenen asgari koşulları sağlayarak, bir kalite kontrol sistemi uyarınca yürütmesi gerektiği bildirilmiştir.
 - Denetçiler ve denetim şirketlerinin, mesleki etik ilkeler(mesleki yeterlik ve özen, dürüstlük, sır saklama, tarafsızlık, mesleğe uygun davranış)’e uymak zorunda olduğu belirtilmiştir. Denetim şirketleri en az yılda birkez, denetçiler ve

⁸ BDY, (2012). Madde 14-15.

⁹ BDY, (2012). Madde 17.

denetime katılanlardan mesleki etik ilkelere uygun davrandıkları ve davranacaklarına dair yazılı beyanname verirler(BDY, Md.21).

- Denetçiler, denetim faaliyetlerinde, hiçbir şekilde denetlenen kurumun karar merciinde yer alamazlar. Kararlarında kesinlikle bağımsız davranmalıdır. Bağımsızlığı zedeleyen durumlar ortaya çıkarsa bununla ilgili önlem alırlar. Alınan önlemler yetersiz kalırsa KGK'ya başvurarak denetim sözleşmesinin sonlandırılmasını talep ederler(BDY, Md.22).
- Ayrıca reklam yasağı, haksız rekabette bulunmama, denetim faaliyetine ilişkin sınırlamalar ve sürekli eğitim konularında denetçilerin sorumlulukları olduğu ifade edilmiştir(BDY, Md.23-26).
- Yönetmeliğe göre, sadece denetim şirketleri tarafından yapılabilecek denetimler, yeterli yetki, bilgi, beceri ve tecrübeye sahip en az 3 kişilik denetim ekipleri tarafından gerçekleştirilebilir. Denetçiler ile denetlenen şirket arasında asgari koşulları yansıtan bir denetim sözleşmesi imzalanması zorunludur. Denetim işlemi sonucunda, KGK tarafından belirtilen şekil ve esaslarda bir denetim raporu hazırlanır(BDY, Md. 27-30).
- Yönetmeliğin 31. Maddesinde denetçiler ve denetim şirketinin, bilanço tarihi geçtikten sonra fakat denetim raporu düzenlemeden önce gerçekleşen ve mali tablolarında değişiklik yapılmasını gerektiren işlemler, TDS ve ilgili mevzuat göz önüne alınarak denetim raporunda gösterilmesinden sorumludurlar(Köse ve Ertan, 2016:297).
- Denetçiler, denetimlerin tamamı için mesleki sorumluluk sigortası yaptırmak zorundadır. Ayrıca, birçok konuda; Sicil bilgisi değişikliği, denetim sözleşmesi ve denetim raporunu, denetim sözleşme feshi, mesleki sorumluluk sigorta poliçesi, gelirleri ve diğer bildirimleri KGK'nın belirlediği tarihler içerisinde sunmakla yükümlüdür(BDY, Md.33-34).
- Denetim şirketleri, her türlü ortamda tuttıkları denetim çalışmalarını, düzenledikleri denetim raporlarını, ticari defterlerini ve kalite kontrol sistemine ait her türlü belgeyi 10 yıl boyunca saklamakla yükümlüdür. KGK tarafından bu belgeler istenmesi halinde belgeleri ibraz etmek, gerekirse örnek sunmak ve inceleme için gerekli ortamı oluşturmak zorundadır. Yılda birkez KAYİK

denetimi yapan kuruluşlar, şeffaflık raporu hazırlamak ve kendi internet sitelerinde yayınlamak zorundadır(BDY, Md.35-36).

- Denetim raporları TDS'ye uygun hazırlanmaz ise bu rapordaki hatalı ve yanıltıcı bilgiler sonucu ortaya çıkacak zararlardan denetim şirketi ve denetçiler ayrı ayrı sorumludur(BDY,Md.44).
- **KGK Tarafından Yapılan İncelemeler, Denetimler ve İdari Yaptırımlar:**
KGK denetim şirketleri ve denetçileri, seçtiği yeterli sayıda denetim dosyası, belge, bilgi ve bidirimleri gözönünde bulundurarak, ilgili mevzuat çerçevesinde ve faaliyetlerin mevzuata uygunluğunu esas alarak inceler ve denetler. KGK bu işlemi kendi mesleki personeli ile yapabileceği gibi, 660 sayılı KHK ile belirtilen kurum ve kuruluşların denetim birimleri aracılığıyla da yürütebilir. Her yıl yayınlanan bir raporla inceleme ve denetleme sonuçları kamuoyuna duyurulur. KGK, KAYİK'leri denetleyen kuruluşları en az üç yılda , diğerlerini en az 6 yılda denetçileri ise gerekli gördüğünde inceler ve denetler. KGK eğer inceleme ve denetleme sonucunda mevzuata uygun olmayan fiiller tespit ederse idari yaptırımlar(Uyarı, Faaliyet iznini askıya alma ve faaliyet iznini iptal etme)yapma hakkına sahiptir(BDY, Md.38-39).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

BANKALARDA DENETİM

Bankalar toplumdaki fon fazlasını toplayıp, fon ihtiyacı(kredi) ihtiyacı olanlara kullanarak ülkenin finansal ihtiyaçlarını dengeleyen ve finans sisteminin temelini oluşturan kurumlardır. Bankalar büyük sermaye yapıları, kaydi para oluşturmaları, toplumun kredi hacmini belirlemeleri ve geniş faaliyet alanlarıyla toplumun büyük bir kısmını etkilediklerinden kontrol altında tutulmaları gerekmektedir. Bu kurumlar yeterince denetim altında tutulmazsa 1994 ve 2001'deki gibi ekonomik krizlerle karşılaşılabilir. Bu nedenle bütün toplumu etkileyen finansın bu önemli kurumlarının sürekli denetim altında tutulması sağlanmalıdır (Altay, 2019:184). Bu bölümde, banka denetimini geleneksel bankalar ve katılım bankaları açısından inceledikten sonra iki banka türünün denetim açısından farklılıklarını tespit etmeye çalışacağız.

3.1. GELENEKSEL(KONVANSİYONEL) BANKALARDA DENETİM

Bankalarda denetim konusu; halka açık şirketler bağlamında bankacılıkta kurumsal yönetim anlayışının gelişimi ve bunun denetime olan etkisi, bankalardaki denetim komiteleri, bankaların iç denetim ve iç kontrol sistemleri ile dış denetim kurumları ve en son olarak da BDDK'nın bankacılık sektörünün denetimi konusundaki etkinliği açısından değerlendirmesi yapılacaktır.

3.1.1. Bankacılık Sektöründe ve BDDK da Kurumsal Yönetim Anlayışı

3.1.1.1. Kurumsal Yönetim Anlayışının Ülkemizde Gelişimi

İşletmelerin belirlenen hedeflere göre hareket ettiği ve kurumları kontrol eden bir sistem olarak tanımlanan kurumsal yönetim, küresel finans alanında yaşanan krizlerden sonra gelişmiş bir kavramdır. Uluslararası alanda yaşanan finansal krizler yatırımcılarda fonlarını güvenilir, şeffaf ve daha kolay bilgiye ulaşacakları finans kuruluşlarına teslim etme isteği doğurmuştur. Bu nedenle bankalarda kurumsal yönetimin aktif şekilde çalışmasını gerektirmiştir. Bu kavramın gelişimine bakıldığında dünyadaki gelişmeler

ışığında ülkemizde de ilk SPK mevzuatında halka açık şirketlerde uygulanmasının özendirme ve teşvik niteliğinde başladığı görülmektedir(Akın ve Aslanoğlu, 2007:29).

3.1.1.2. SPK Kurumsal Yönetim Uyum Raporu

SPK tarafından hazırlanan kurumsal yönetim ilkeleri halka açık şirketler için hazırlanmıştır. Fakat şirket türü farklı olsa da kurumsal yönetim ilkelerini uygulayan şirketler, kurumsal yönetim ilkelerine uygunluk açısından SPK tarafından denetlenecektir. 2005 yılından itibaren borsaya açık şirketlerin ve dolayısıyla bankalarında, faaliyet raporlarında kurumsal yönetime uyum raporuna yer vermeleri gerekmekte olup aynı zamanda faaliyet raporlarını internet sitelerinde de yayınlamaları zorunlu hale getirilmiştir(Ernst&Young Türkiye, 2011: 8).

3.1.1.3. Borsa İstanbul A.Ş. Kurumsal Yönetim Endeksi:

SPK borsada işlem gören şirketler açısından kurumsal yönetim endeksi hesaplamasına başlayarak endeks kurullarını ve hesaplama yöntemlerini belirlemiştir. Bu uygulama da bankaların kurumsal yönetim anlayışlarına etki ederek denetim konusunda gelişime katkı sağlamıştır(Akyüz ve Yeşil, 2017:65).

3.1.1.4. Bankacılıkta ve BDDK da Kurumsal Yönetim İlkeleri Uygulaması

Kurumsal yönetim anlayışı son zamanlarda hem ulusal hem de uluslararası gelişim sergilemiştir. Bu gelişmeler ışığında Basel Komitede, bankacılık sektörünün gözetim ve denetimi konusunda bu gelişmelerden yararlanmıştır. Basel komite bu amaçla bir doküman yayınlamıştır. Basel komitenin belirlediği ilkelerde, hissedarların haklarının korunması, rüşvet ve yolsuzluğun engellenmesi ve diğer birçok konuda esas belirlemekte ve bu uygulamalardan yöneticileri sorumlu tutmaktadır. (Tuna, 2007:210):

Ülkemizde ve uluslararası alanda da bankacılık sektörünün denetim ve gözetiminin ilk şartlarından birisinin kurumsal yönetim anlayışının bu sektörde oluşması ve oturması olarak değerlendirilmektedir. Basel komitesi de bunu bu şekilde ele almıştır. İdari otorite tarafından bağımsız denetimin etkin şekilde yapılabilmesinin ön şartı kurumsal yönetim olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle 5411 sayılı Bankacılık Kanununda kurumsal

yönetime ilişkin düzenleme yapılmıştır. (Resmi Gazete, 2005, Bankacılık Kanunu Md. 22).¹⁰

2006 yılında da BDDK tarafından bankalarda kurumsal yönetime ilişkin yönetmelik yayınlanmıştır. Bu düzenleme de, banka yönetiminin, banka müfettişleri ve bağımsız denetim elemanlarının çalışmalarından etkin olarak yararlanması gerektiği ifade edilmektedir. Ayrıca, bu yönetmelikte banka yönetiminin banka risk yönetimi açısından iç denetim ve iç kontrol sisteminin önemini kavrayarak etkin kullanımının gerekliliği anlatılmaktadır.

3.1.2. Bankalarda Denetim Komiteleri

Finansal olmayan kuruluşlara göre operasyonel ve finansal sürecin karmaşıklığı, uzmanlık isteyen yoğun bir denetim süreci, finansal tabloların yüksek derece güvence sağlaması gerekliliği ve kullanılan enstrümanların çokluğu banka adına yetkili birimler tarafından denetim işlemlerinin takibini sağlayan, denetim komitesi biriminin kurulmasını gerekli kılmıştır (Ittonen vd., 2019:786).

Denetim komitesi, banka yönetim kurulu üyelerinden icrai görevde bulunmayan üyelerden seçilir ve en az iki üye olmak zorundadır. Bu üyeler BDDK tarafından belirlenen denetim komitesi olma kriterlerini taşımalıdır. Bankalarda denetim komitesi bulundurma zorunluluğu 2005 yılında yayınlanan Bankalar Kanunu ile sağlanmıştır. Komite, yönetim kurulunun onayını alarak, bankanın tüm birimlerinden, destek ve hizmet kuruluşlarından uzmanlık sahibi kişilerden (ücreti banka tarafından karşılanmak suretiyle) danışmanlık hizmeti alırlar (Bankacılık Kanunu, 2005: Md.24).

Denetim komitesinin görev, sorumluluk ve yetkileri şunlardır (Camilleri vd., 2007:5);

- İç denetim ve risk yönetim sisteminin performansını değerlendirmek, planlamalarını gözden geçirmek, iç denetim kaynaklarının yeterliliğini değerlendirmek ve etkinliğini kontrol etmek.

¹⁰ Bankacılık Kanunu, (2005). 5411 Sayılı Kanun, Kabul Tarihi:19.10.2005, Madde:22, Sayfa:11.

- Finansal tabloların, raporların ve muhasebe politikalarının vergi mevzuatı dahil, Bankacılık Kanunu ve ilgili düzenlemelere uyum sürecini takip ederek, finansal raporlama sürecinin şeffaflığını ve kalitesini artırmak.
- Yayınlanmadan önce finansal tabloları inceleyerek, mali denetimin etkinliğini artırmak ve ortaya çıkması muhtemel itibar riskini ortadan kaldırmak.
- Yönetim kurulu tarafından seçilen bağımsız denetim kuruluşu ile ilgili ön bilgiler sağlamak, seçilen bağımsız denetim kuruluşunun çalışmalarını periyodik olarak takip ederek yönetim kuruluna sunmak ve yönetim kuruluna denetçinin rotasyonu ile ilgili tavsiye bulunmak.
- Denetim komitesinin sorumluluğunda bulunan birimlerle ilgili periyodik raporlar alıp, eksikler varsa ya da bankacılık kanunu ve banka içi düzenlemelere aykırılık varsa yönetim kuruluna bilgi vermek.
- Komite, yaptığı faaliyetlerin sonuçlarını, alınması gereken önlemleri, kısaca denetim faaliyetinin güvenli bir şekilde sürmesi için önerilerini, en fazla altı aylık periyotlarda yönetim kuruluna bildirmek zorundadır.

Denetim komitesi, denetim yapmaz. Denetimi profesyonel meslek mensupları yapar(Altay, 2019:187).

3.1.3. Bankalarda İç Denetim

Bankalar yaptıkları işlemlerin taşıdığı yüksek risk nedeniyle etkin bir iç denetim sistemine ihtiyaç duyarlar. Müşteriler ve finans piyasaları için bankalarda etkin bir iç denetim sisteminin olması kuruma olan güveni artırır(Gül ve Kaban, 2015:90). Bankalarda etkin bir iç denetim sisteminin bulunması personel kaynaklı hata ve hilelerin azalmasına, oluşacak bir problemin zamanında tespit edilmesine oluşabilecek zararın önüne geçilmesine, muhtemel bankacılık krizlerinde, bankanın kriz ortamından etkilenmeden çıkmasına, denetimle ilgili süreçlerin verimli ve adaletli bir biçimde yapılmasına imkân sağlar(Bayram, 2013:16).

Ayrıca uluslararası anlamda bankacılık ürünlerinin karmaşık bir hal alması, finansal piyasalardaki serbestleşme, risk ihtimalinin artması, sektördeki kar marjının daralması, belirsiz piyasa koşulları, küreselleşme ve yasal yaptırım baskıları ülkemizde iç denetim, iç kontrol ve risk yönetimi alanındaki yasal süreci hızlandırmıştır. 2001 yılında yapılan

yasal düzenlemelere kadar, Türkiye’de iç denetimin büyük oranda genel müdürlüğe bağlı teftiş kurulları tarafından yürütülmekteydi. Bankanın yaptığı faaliyetlerin bittikten uzun bir süre sonra denetlenmesi, işlemlerde herhangi bir sorun varsa sorunun büyümesine ve kontrol altına alınmasının zorlaşmasına sebep olmuştur. 2001 yılında yayınlanan “Bankaların İç Denetim ve Risk Yönetimi Sistemleri Hakkında Yönetmeliği” ile iç denetim, iç kontrol ve risk yönetim kavramlarını da içine alarak daha kapsayıcı ve etkin bir hal almıştır(Yurtsever, 2008:32-33).

Bankacılıkta etkin işleyen iç denetim biriminin genel olarak görevleri şunlardır(Özekicioğlu,2020:94);

- Riskleri tespit etmek, azaltmak veya mümkünse ortadan kaldırmak,
- Kontrollerin kalitesini ve etkinliğini takip etmek,
- Banka varlıklarını korumak,
- Bağımsız faaliyette bulunmak,
- Bankanın yaptığı işlemlerin etkin, verimli ve iktisadi şekilde gerçekleşmesini sağlamak
- Denetim raporları ve ilgili konularda yönetim kuruluna tavsiyelerde bulunmak ve bankanın politikalarına katkı sağlamak,
- Dış denetim birimleri ile birlikte çalışarak denetim faaliyetinin bütünlük kazanmasını sağlamak.

01.11.2005 tarihinde yürürlüğe giren 5411 sayılı Bankacılık Kanununun 29-32 maddeleri iç denetim sistemleri ilgili birçok yenilik getirmiştir. Kanunun 29. Maddesinde; Bankalara karşı karşıya kaldığı riskleri tespit etmek ve kontrol altına almak amacıyla, etkin bir iç kontrol, risk yönetimi ve iç denetim sistemi kurmak ve işletmek zorunluluğu getirilmiştir(Bankacılık Kanunu, 2005:Md.29).

Bu kanunun getirdiği diğer bir yenilik ise, iç kontrol işlemlerinin yönetim kuruluna bağlı olarak faaliyet gösteren iç kontrol birimi ile iç kontrol personeli tarafından yürütüleceğidir(BK, Md. 30). Ayrıca risk politikalarının BDDK tarafından belirlenen ölçütlerle oluşturulması, uygulanması ve raporlanması zorunlu hale gelmiş, buradaki faaliyetlerin yönetim kuruluna bağlı, risk yönetim birimi personeli tarafından gerçekleştirileceği belirtilmiştir(BK, Md. 31). İç denetim faaliyetinin yeterli sayıda, bağımsız davranabilen, mesleki özen ve dikkati gösteren müfettişler tarafından,

bankacılık kanunu, ilgili mevzuat, ana sözleşme ve diğer iç düzenlemeler dikkate alınarak gerçekleştirileceği ve ortaya çıkan iç denetim raporunun en az üçer aylık dönemlerde denetim komitesi tarafından yönetim kuruluna sunulmasının zorunlu olduğu bildirilmiştir(BK, Md. 32).

İç denetime verilen bu önemli görevler bu denetim faaliyetini gerçekleştirecek olan iç denetçiler de bulunması gereken becerileri de artırmıştır. Temelde iç denetçilerde genel beceriler, davranışsal beceriler ve teknik beceriler olmak üzere üç alanda aranan becerilere bakılmaktadır.

Denetçilerde aranan genel beceriler; İletişim becerileri, problem tanımlama ve çözme becerisi, organizasyonel beceriler, mevzuat ve standartlardaki yenilikleri takip etmek-gerekli güncellemeleri yapmak son olarak iç denetimin değerini artırıcı katkı sunabilme. Denetçilerde aranan davranışsal beceriler; tarafsızlık, sır saklama, etik hassasiyet, iletişim, muhakeme gücü ve ekip çalışmasına yatkınlıktır. Denetçilerde aranan teknik beceriler ise; İşin niteliğini kavrayabilme, iş süreçlerini analiz edebilme, risk analizi, problem çözebilme teknikleri, proje yönetim becerileri, araştırma becerileri, bilgi teknolojilerini kullanabilme teknikleri, müzakere araçları ve teknikleri ve adli beceriler olarak sınıflandırılabilir(Yurtsever, 2014:26-33).

2005 yılında yürürlüğe konulan bankacılık kanunundan sonra, 2006 yılında BDDK tarafından yayınlanan “Bankaların İç Sistemleri İle İlgili Yönetmelik” ile iç sistem birimleri ile ilgili yetki sorumluluk ve görevler detaylı olarak açıklanmıştır. Bu yönetmelikte, iç denetim sistemleri ile ilgili; Yönetim kurulu, denetim komitesi, üst yönetimin sorumluluklarından bahsetmiştir. Ayrıca iç denetim sistemini yürütecek olan iç kontrol birimi ile müfettişlerin görev, yetki ve sorumlulukları ve risk yönetim birimi üzerinde durulmuştur(Bankaların İç Sistemleri Hakkındaki Yönetmelik).¹¹

Bu yönetmelikte, İç kontrol sisteminin amacı: Bankanın yürütmekte olduğu faaliyetlerin bankacılık kanununa, ilgili diğer mevzuatlara, bankanın politika kural ve teamüllerine uygunluğu, banka varlıklarının korunması, finansal tabloların ve muhasebe raporlarının güvenilir olması ve bilgiye zamanında ulaşılması olarak tanımlanmıştır(BİS, 2006:Md.9). Ayrıca iç sistemlerin yönetmeliğe uygun oluşturulup etkin çalışması finansal tabloların ve muhasebe raporlamalarının güvence altına alınması iç sistemlerle ilgili yetki

¹¹ “Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik”,(2006). 01/11/2006 tarih ve 26333 sayılı Resmi Gazete.

ve sorumlulukları belirlemek yönetim kurulu yetkisindedir. Yönetmeliğe aykırı olmamak şartıyla iç sistemlerin işleyişi ile ilgili usul ve esasları bankaların belirleyebileceği anlatılmıştır(BİS, 2006:Md.4).

Bankalarda iç denetim faaliyetlerinde yer alan birimler iç kontrol birimleri, müfettişler ve risk yönetim birimleridir.

3.1.3.1. İç Kontrol Birimlerinin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

- Bankalar şubelerin büyüklüklerine, taşıdıkları operasyonel riske ve personel sayısına göre gerekli görülen şubelerde sürekli bir iç kontrol personeli bulundurabilir. İç kontrol yöneticisi gerekli gördüğü hallerde birimindeki personelin görev yerini değiştirebilir. İç kontrol personeli iç denetim hariç başka bir görevde çalıştırılmaz.
- İç kontrol işlemleri, mümkün olduğunca iç kontrol personeli tarafından yürütülmelidir. İç kontrol personelinin diğer bankanın diğer birimlerinde çalışan personellerle uyumu ve işbirliği iç kontrol birimi tarafından sağlanır. İç kontrol birimleri tarafından hazırlanan iç denetim raporları denetim komitesine sunulmak zorundadır.
- Yurt dışında kurulu ancak Türkiye’de şube açıp faaliyete geçen bankaların iç kontrol birimi, merkez şubede gerçekleştirilir. İç kontrol birimi fiziken genel müdürlüğe bağlı yeterli sayıda mesleki uzmanlığa sahip personel tarafından gerçekleştirilir.
- İç kontrol personeli tarafından bankadaki faaliyetlerin tamamının güvenli şekilde yapıldığını izlemek ve incelemek için raporlamaya dayalı bilgi ilgili birimden talep edilebilir. İç kontrol personeli çeşitli incelemeler yaparak, bir rapor oluştururlar ve bu raporu ilgili birimlere sunarlar. İç kontrol personeli gerek duyarsa hazırladıkları raporla ilgili diğer banka personellerinden ek bilgi, açıklama talep edebilir ve görüş isteyebilirler.

İç kontrol personelinin eğitim seviyesi, yetkinlik, bilgi seviyeleri ve diğer nitelikler bankanın ilgili birimleri tarafından hazırlanıp yönetim kurulu tarafından onaylandıktan sonra bankanın iç kontrol birim yönetmeliğinde yer alır(BİS, 2006:Md, 19-20).

3.1.3.2 Müfettişlerin Görev, Yetki ve Sorumlulukları

- Müfettişler görevlerini tarafsız ve bağımsız olarak yerine getirirler. Müfettişler görevlerini yaparken sadece iç denetim birim-iç sistemler yöneticisine ve yönetim kuruluna karşı sorumlu olup banka yönetiminden başka birine karşı hesap verme sorumlulukları yoktur.
- Müfettişler daha önce yaptıkları bir görevden dolayı aynı faaliyetlerde denetim işlemi yapmazlar. Ayrıca bağımsız ve tarafsız davranamayacakları bir durum varsa ilgili birime başvurarak denetim görevinden çekilebilirler. Müfettişlerin etkin bir denetim yapabilmeleri için yönetim kurulu tarafından, bankanın tüm birimleri, bölümleri ve personelinden gerekli gördükleri bilgi, belge, kayıt ve doküman talebinde bulunabilecek yetki sağlanır.
- Bankada denetim faaliyetinde bulunacak müfettişlerin bankanın ilgili birimlerinin hazırladığı yönetim kurulunun onayladığı iç denetim düzenlemelerinde belirtilen eğitim seviyesi, bilgi, sertifika, yetkinlik ve diğer niteliklere haiz olması gerekmektedir.

Müfettişler görevlerini yerine getirirken ilgili mevzuat, düzenlemeler, uygulama usul ve esaslarına, iç kontrol sisteminin etkinliğine, denetimle ilgili risk yönetimine, denetim işlemlerindeki hata, hile ve risk konularına, veri analiz tekniklerine, varsa danışmanlık hizmetinin kapsamına ve karmaşıklık düzeyini belirleme konularına gerekli mesleki özen ve itinaı göstermek zorundadır(BİS, 2006:Md, 23-24).

3.1.3.2. Risk Yönetim Birimlerini Görev, Yetki ve Sorumlulukları

- Risk yönetimi faaliyetleri, risk ölçümü, risklerin izlenmesi, risklerin kontrolü ve raporlanması faaliyetlerinden oluşur ve risk yönetimi birimi ve personeli tarafından yürütülür.
- Yeni ürün ve hizmetler, risk yönetim birimi tarafından fayda-maliyet analizi, ürün ve hizmetten kaynaklanacak riskler, etkin bir risk yönetimi için gerekli kaynakların ayrılması, banka üst yönetiminin yeni ürün ve hizmetten kaynaklı risklerin bütününden tamamen haberdar olmasından sorumludur.
- Bankanın üstlenebileceği risk limitlerinin belirlenmesi, değerlendirilmesi, izlenmesi ile ilgili denetim süreçlerine ait esaslar bu birimce düzenlenir, yönetim

kurulu tarafından onaylanır. Bankanın kullandığı limitler birim tarafından yakından takip edilir ve herhangi bir limit aşımı olursa üst yönetime bildirilir.

- Risk yönetim sistemini oluşturmak ve uygulamak, risk yönetim politikalarını belirlemek ve bunlara uyulmasını takip etmek, yapılacak bankacılık işleminden önce risklerin anlaşılmasını sağlamak, bankada kullanılan risk ölçüm modelini seçilmesine yardımcı olmak, bu modelden günlük raporlar almak ve alınan raporları analiz etmek, risk izleme raporları ve risk ölçüm sonuçlarını ilgili birimlere sunmak.
- Risk yönetim birim personelinin eğitim seviyesi, yetkinlik, bilgi seviyeleri ve diğer nitelikleri bankanın ilgili birimleri tarafından hazırlanıp yönetim kurulu tarafından onaylandıktan sonra risk yönetimine yönelik düzenlemelerde yer alır. Minimum yedi yıllık bankacılık tecrübesi bulunan kişiler risk yönetim birim yöneticisi olabilir. Risk yönetim birim yöneticisi kendi bünyesinde bulunan personelin gerekli mesleki eğitimleri alarak yetkinlik kazanmalarını sağlar ve personelin görevini bağımsız ve tarafsız şekilde yapıp yapmadığını takip eder. Risk yönetim faaliyetleri için tek personel yeterli olması durumunda risk yönetim birim yöneticisi tüm işlemleri gerçekleştirebilir (BİS, 2006:Md, 36-40).

Sonuç olarak, iç denetimde iç kontrol, teftiş ve risk yönetimi birbirlerinin rakibi değil tamamlayıcılarıdır. Müfettişler işlem bittikten sonra teftiş yaparken, iç kontrol birimi işlemler gerçekleşirken faaliyette bulunur. İç denetim bankadaki her işlemi, zamanı ve birimi kapsayan süreklilik gösteren bir faaliyettir(Tuna, 2007: 217).

3.1.4. Bankalarda Dış Denetim

Bankalarda etkin bir iç denetim sistemi kurulmuş olsa da yine de yapılan işlemlerde hatalar ve hileler meydana gelebilir. Ortaya çıkması muhtemel denetim eksikliklerinin giderilebilmesi için etkin bir dış denetim gerçekleştirecek, banka dışı uzman denetçilere ihtiyaç vardır. Ayrıca bankaların yaptığı işlemlerin, düzenlediği mali tabloların yasal mevzuata uygunluğunu denetlemek için BDDK, TCMB, Maliye müfettişleri ve bağımsız dış denetim şirketleri tarafından banka dışı denetim gerçekleştirilir(Güney, 2012:172).

3.1.4.1. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu(BDDK) Denetimi

Türkiye’de 1990’lı yıllarda finansal piyasalarda yaşanan dalgalanmalar, Türk lirasının yüksek oranda değer kaybına uğraması ve diğer yapısal hatalar, birçok bankayı etkileyen bankacılık krizine neden olmuştur. Yaşanan bu krizler ve bu dönemde bankacılık sektörünün denetiminde çok başlı görüntüyü ortadan kaldırmak denetim ve düzenleme yetkisini tek elde toplamak amacıyla 1999 yılında 4389 sayılı Bakanlar Kurulu kararı ile BDDK kurulmuştur. Kurum 31.08.2000 tarihinde faaliyetlerine başlamıştır. Bu düzenleme ile BDDK bankacılık alanında düzenlemeler yapabilen, idari ve mali olarak bağımsız hareket edebilen yasal bir otorite olarak tanımlanmıştır(Akın ve Ece, 2010:27).

01.11.2005 tarihinde, 25983 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe giren bugünde geçerliliğini koruyan Bankacılık kanunu ile BDDK’nın görev ve yetkileri belirlenmiş ayrıca önceki dönemde bankacılık sisteminde yaşanan sorunlara çözüm aranmıştır. Bu kanunun yürürlüğe girmesi ile birlikte 4389 sayılı kanun yürürlükten kaldırılmıştır ayrıca finansal tabloların bağımsız denetim kuruluşları tarafından denetlenmesi zorunlu hale gelmiştir. 2006 yılında ise uluslararası denetim standartları ile uyumlu bankalarda bağımsız denetim yapabilecek kuruluşların yetkilendirme ve faaliyetlerini içeren yönetmelik yürürlüğe konmuştur(Çavdar, 2018:240).

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile BDDK’ya verilen görevleri şunlardır;

- Finansal piyasalarda güven ve istikrarı sağlamak,
- Etkin bir kredi sistemi oluşturmak,
- Bankacılık sektörünü geliştirmek,
- Mevduat sahiplerini korumak,
- Bankacılık alanında denetim yapacak bağımsız denetim kuruluşlarının listesini yayınlamak,
- Kanunda öngörülen diğer görevleri yapmak(BK.,2005:Md.93),
- Bağımsız denetim kuruluşları tarafından düzenlenen yıllık mali tabloların uygunluğunu ve güvenilirliğini gözden geçirmek(BK.,2005:Md.95),

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile BDDK'ya verilen yetkiler ise aşağıdaki gibidir;

- Bankaların ve diğer finansal kuruluşların, kuruluş ve faaliyetlerini, teşkilat yapılanmalarını, sermaye artırımları, birleşme ve ayrılma kararlarını, tasfiye kararlarını düzenlemek, uygulanmasını denetlemek ve izlemek(BK., 2005:Md.10,16-21),
- Bankacılık Kanunun uygulanması ve aksaklıkların giderilmesi için yönetmelik ve tebliğ yayınlamak, yayınlanan tebliğ ve yönetmeliklerin uygulanmasını denetlemek(BK.,2005:Md.93),
- TCMB ve TÜRMOB'un görüşü alınarak, bankacılık sektöründe bağımsız denetim faaliyetinde bulunacak kuruluşlara KGK'ya ilaveten ek şartlar sunmak(BK, 2005:Md.15),
- Bağımsız denetim kuruluşlarına idari yaptırım olarak geçici veya sürekli olarak listeden çıkarma cezası verme,
- Kurum, bankalardan her türlü belge ve bilgiyi talep edebilir,
- İç kontrol sistemi, risk yönetim sistemi ve finansal tabloların mevzuata ve muhasebe standartlarına uygunluğunu, bankaların faaliyetlerinin bankacılık kanununa uygunluğunu, bankaların bilgi sisteminin güvenilirliğini denetlemek(BK., 2005:Md.37),
- Kurumla ilgili ulusal ve uluslararası kuruluşlara üye olmak, faaliyet alanı ile ilgili diğer ülkelerin yetkili kuruluşları ile anlaşmalar imzalamak,
- Finansal sektörün güncel gelişmelere uyum sağlamasına yönelik stratejiler belirlemek,
- Gerekli görülmesi durumunda BDDK yetkilileri bağımsız denetim kuruluşu ile dönem başlarında ve ihtiyaç oldukça görüşme talep edebilir(BK., 2005:Md. 122).
- Kurum gözlemci olarak, bankaların genel kurul toplantılarına temsilci gönderebilir(BK., 2005:Md.67).
- Kurum, gerçekleştirecekleri banka denetimini(Bankalar Kanunu ve diğer ilgili mevzuatın uygulanmasının takibi ve bankacılık işlemlerinin denetimi, bankaların varlıkları ve diğer unsurlarının tespiti ve tahlili) "bankalar yeminli murakıbyı" adı verilen bankacılık alanında yeterli eğitim, bilgi ve tecrübeye sahip uzman kişilerce gerçekleştirir. (BK.2005:Md.95),

BDDK yaptığı denetimler sonucunda bankalarla ilgili hata, hile ve kural dışı işlemler tespit ederse, bankaların uymakla zorunlu olduğu düzeltici tedbirler, iyileştirici tedbirler veya kısıtlayıcı tedbirlere başvurulabilir. Bankaların bu tedbirlere uymaması ve uygulamaması durumunda kurum para cezası verme hakkına sahiptir. Bankalar yine de yükümlülüklerini getirmez veya getiremezse, bankanın faaliyet izninin kaldırılması veya fona devri gerçekleştirilir(BK.2005:Md.67-71).

3.1.4.2. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası(TCMB) Denetimi

Bankaların denetiminde TCMB’de etkin kurumlardan biridir. TCMB’ye temel amacı olan fiyat istikrarını sağlama fonksiyonunu yerine getirebilmek için 1211 sayılı T.C. Merkez Bankası Kanunu’nda denetim yetkisi verilmiştir.

Merkez bankası fiyat istikrarı amacını yerine getirebilmek için(Güney,2012:173);

- Açık piyasa işlemleri ile bankaların likiditesini ve dolaşımdaki para miktarını belirler,
- Zorunlu karşılık uygulaması ile mevduatın belli bir kısmının merkez bankasında kalmasını sağlar, Umumi dispoñibilite ilgili esasları düzenler,
- Reeskont avans işlemleri, kur riski rasyosu sınırlaması, sermaye tabanı rasyosu gibi pozisyon sınırlamaları,
- Son kredi mercii ve azami mevduat sigorta limitleri,
- Bankalardaki mevduatın vade ve türlerini belirler,
- Bankalar kredilere ve mevduatlara uygulayacakları faiz oranlarını bildirmek zorundadır,
- Para ve döviz piyasalarını kontrol altında tutabilmek için gerekli düzenleyici tedbirleri alır.

TCMB getirdiği bu sınırlamalar ve aldığı pozisyonlar ile bankacılık alanında denetim ve düzenleme faaliyetleri yapmakta, bankaların bu kurallara uyup uymadığını denetlemekte, gerekli hallerde cezai yaptırım uygulamaktadır.

Merkez bankası, bankalar, banka denetim kurumları ve bağımsız denetim kuruluşlarından gerekli gördükleri bilgi, belge ve dokümanları belirli bir süre içerisinde istemeye yetkilidir. Banka talep ettiği bilgi ve belgelerin zamanında gelmemesi halinde kanunun verdiği yetki ile konu olan faaliyetleri sınırlandırma ve durdurma yoluna

gidebilir. Banka kapsamına giren konularda ilgili kurum ve kuruluşlardan istatistiki bilgi talep edebilir. Gelen bilgilerin doğruluğunu araştırmaya ve gerekli hallerde ek bilgi istemeye yetkilidir(1211 Sayılı TCMB Kanunu, 2001.Md.43).

3.1.4.3. Vergi Denetimi

Bankaların denetime tabi tutuldukları bir diğer konu ise vergi denetimi konusudur. Vergi denetim görevini Hazine ve Maliye Bakanlığı adına vergi müfettişleri yerine getirir. Diğer firmalar gibi vergi mükellefi ve sorumlusu olan bankalar, vergi beyanı verme, doğru vergi hesaplaması yapma ve zamanında ödeme gibi konulardan dolayı vergi denetimine tabi tutulurlar. Bu denetime kamu denetimi de denir. Bu denetimin asıl amacı kamunun vergi gelirlerinden kaynaklı kayıplarını engellemektir. Denetim sonucunda hata ve hile sonucu devletin vergi kaybı ortaya çıkarsa gecikme bedelleri de dâhil edilerek bankadan talep edilir.

Vergi müfettişleri, bankanın sorumlu olmadığı ilgili konularda üçüncü kişi ve kurumlara dair bilgi ve belge talep edebilirler(Altay, 2019:201).

3.1.4.4. Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Denetimi

Küreselleşme ile beraber finansal piyasalar hızlıca değişmekte dünyanın farklı noktasında meydana gelen bir ekonomik olay tüm finansal piyasaları etkilemektedir. Bu küreselleşen koşulların sadece kamu eli denetimi oldukça zordur. Bundan dolayı bankaların denetim faaliyetlerinde kamunun yanında bağımsız denetim kuruluşları da öne çıkmaktadır. Bağımsız denetim şirketlerinin bankalara ait finansal tabloları kendi yöntemleriyle denetimden geçirmesi bankacılık sisteminin daha etkin bir denetim sistemine sahip olmasını sağlamaktadır(Demir ve Küçük Kaplan, 2017:215-216).

Ülkemizde bağımsız denetimin zorunlu hale getirilmesi fikri ilk defa 1987 yılında bankalar için gündeme gelmiş, TCMB bağımsız denetimin esaslarını içeren bağımsız denetim hakkındaki tebliği yayınlamıştır. 2005 yılında kabul edilen 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile finansal tabloların bağımsız denetime tabi olması zorunluluğu getirilmiştir. 2006 yılında kabul edilen “Bankalarda Bağımsız Denetim Gerçekleştirecek Kuruluşların Yetkilendirilmesi ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmelik” ile bağımsız denetim şirketlerine finansal tabloların yanı sıra bankaların kullandıkları bilgi sistemlerini

de denetleme yetkisi verilmiştir. Nihai olarak denetimin tek elde toplanması amacıyla KGK'nın kurulması ile birlikte bağımsız denetim alanında uyum sağlanması için BDDK tarafından bankaların bağımsız denetimi ile ilgili bir yönetmelik daha yürürlüğe girmiştir. (Sanlı ve Özbirecikli,2012:11).

Bağımsız denetim kuruluşlarının denetim faaliyeti, bankaların tekdüzen hesap planları, kayıt düzeni ve muhasebe politikaları ile uyumlu olarak düzenlenen finansal tablolarının, doğruluk ve güvenilirliğini, bankacılık kanunu, yönetmelik ve diğer tebliğlere uygunluk durumunu, faaliyetlerinden kaynaklı risklerini izleyerek, kanıtlar toplamak ve ortaya çıkan sonuçlarla bir denetim görüşü oluşturarak ilgili kişi ve kuruluşlara rapor halinde sunma aşamalarını içeren bir süreçtir(Çiftçi ve Erserim, 2008:14-15). Bağımsız denetim faaliyetinin amacı yatırımcılara yatırım tavsiyesinde bulunmak veya onlara herhangi bir yatırıma yönlendirmek değil, finansal kuruluşlara yatırım yapacak potansiyel kişi ve kuruluşlara doğru, güvenilir mali tablolar sunmaktır(Çelik, 2005:55).

Bağımsız denetim kuruluşları, denetim faaliyetlerini yeterli mesleki deneyim ve bilgiye sahip bağımsız denetçi unvanı taşıyan personellerine yaptırırlar. Bu denetçiler bankaların, bilgi sistemleri, mali tabloları ve ilgili bankacılık süreçlerini denetler. Bankalar bağımsız denetçilere gerekli görülen bilgi, belge ve dokümantasyonu sağlamalı denetim esnasında müşteri ve banka baskısından uzak uygun bir çalışma ortamı oluşturmalıdır. Böyle bir ortam denetim faaliyetinin etkinliğini artırır (Kartal, 2017: 112).

5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile bağımsız denetim kuruluşlarına aşağıdaki görev, sorumluluk ve yetkiler verilmiştir:

- Bankalarca bağımsız denetim kuruluşunun izlenmesi, yönetim kuruluna önerilmesi faaliyetleri ile ilgili rapor talebi, denetim sözleşmesinin hazırlanması, bağımsız denetim sürecinin baştan sona kadar takibi, varsa mevzuata, kanunlara ve diğer yasal prosedürlere aykırılıkları yönetim kurulu adına banka denetim komitesince yürütülür(BK. 2005:Md.24).
- Çalışmalarına ilişkin esaslar, BDDK tarafından belirlenen bağımsız denetim kuruluşları yaptıkları denetim çalışması esnasında üçüncü kişi ve kuruluşlara verdikleri zarardan sorumludur. Denetim şirketleri denetim faaliyetinde bankanın varlığını etkileyecek bir bilgiye ulaşırsa bunu derhal BDDK'ya

bildirmek zorundadır. Bu durum banka sırlarının saklanması ilkesinin ihlali olarak değerlendirilmez(BK. 2005:Md.33).

- Bağımsız denetim şirketleri verdikleri zararları karşılamak ve bununla ilgili mesleki sorumluluk sigortası yaptırmakla yükümlüdür(BK., 2005:Md.36).
- Bağımsız denetim şirketi onayından geçen finansal tablolar banka genel kuruluna sunulabilir(BK. 2005:Md. 39).
- Bağımsız denetim şirketleri denetim yaptığı bankanın sırlarını saklamalıdır. Ayrıca denetim firması bankacılık kanununun işleyişi ile ilgili BDDK talep etmesi halinde her türlü belge ve bilgiyi kuruma sunmalıdır(BK. 2005:Md. 95-96).

26.12.2012 tarihinde 28509 sayılı Resmi Gazete’de yayınlanan “Bağımsız Denetim Yönetmeliği ile bankacılık kanuna ilaveten bağımsız denetimle ilgili açıklayıcı ve ek bilgiler içeren maddeler getirilmiştir:

- Bankalarda bağımsız denetim ile finansal tabloların mevzuata ve TMS’ye uygunluğu konusunda makul güvence oluşturacak bir görüş oluşturmak için yürütülür. Bankalar denetim kuruluşlarına, hesap dönemi sonunda yıllık bağımsız denetim ve mart, haziran ve eylül ayları ara dönem sonlarında sınırlı denetim yaptırmak zorundadır. Bağımsız denetim kuruluşu BDDK’dan özel amaçlı denetim talebi gelirse karşılamakla yükümlüdür(BDY., 2012:Md.4).¹²
- Denetim kuruluşları bağımsız denetim işlemini gerçekleştirecek yeterli sayıda ve deneyim ve bilgiye sahip denetçi bulundurmak zorundadır(BDY, 2012:Md.7).
- Bankalarda denetim faaliyetini gerçekleştirebilecek denetim kuruluşlarının KGK tarafından en az üç hesap dönemi denetim çalışması yapmış olması gerekir. Ayrıca daha önce yetki iptaline sebep olabilecek bir durumla karşılaşmamaları ve denetim faaliyetlerini kısıtlayıcı bir ceza almamış olmaları gerekir(BDY, 2012:Md. 8-9).
- Bankanın iç kontrol ve risk yönetimi ile ilgili bir eksiklik tespit edilmesi durumunda sorumlu denetçi bu durumu banka yönetim kuruluna bildirmek zorundadır. Denetim şirketi bankadan finansal tablolarla ilgili bir düzeltme talep

¹² Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkındaki Yönetmelik, (2012). 26Aralık 2012 tarih ve 28509 sayılı yönetmelik

eder. Banka bu talebi karşılamazsa yedi gün içerisinde BDDK'ya bildirmek zorundadır. Bankadan talep edilen belge ve bilgiler yasal süre içerisinde verilmezse BDDK'ya bilgi verilir(BDY, 2012:Md.17).

- BDDK'ya ibraz edilen belge ve bilgilerde değişiklik olması halinde kuruma on iş günü içerisinde bilgi verilir(BDY, 2012:Md.18).
- Bağımsız denetçiler, denetledikleri bankalarla bağımsız denetim etkileyecek herhangi çıkar ilişkisi içine giremezler. Denetim kuruluşları denetim faaliyeti sonucunda görüşlerini içeren bir denetim raporu oluşturmak zorundadır.

Bankaların bağımsız denetime tabi tutulması, ulusal ve uluslararası finansal kriz ortamında ortaya çıkan risklerin yönetilmesine, finansal tabloların güvenilir ve şeffaf olmasına, bankacılık sektörünün sağlam bir yapıya kavuşmasına, banka menfaat gruplarının korunmasına ve Türk bankacılığının uluslararası alanda değer kazanmasına katkı sağlamaktadır.

BDDK ve bağımsız denetim kuruluşlarının ortak amacı hata ve hileleri belirleyip yok etmektir. Bağımsız denetim kuruluşları finansal tablolarda yer alan bilgilerin doğruluğuna odaklanırken, BDDK sadece finansal tabloları değil, bankaların tüm faaliyetlerini denetler. Bağımsız denetim kuruluşu finansal tablolarda ortaya çıkan eksiklikleri raporlarında belirtir, düzeltilmesi yönünde herhangi bir yaptırım gücü yoktur. Bu kuruluşların aksine BDDK bankaların faaliyet kurallarını belirleyen, faaliyetlerine izin veren ve kurallara uyulmaması durumunda gerekli önlemleri alan bir kuruluştur(Altay, 2019:199-200)

3.2 KATILIM BANKALARINDA DENETİM VE DENETİMDE YER ALAN KURULUŞLAR

Katılım bankaları, geleneksel bankalara uygulanan tüm iç ve dış denetimlere tabidir. Ayrıca faaliyetlerinde İslami kuralları esas alması, İslami finans sözleşmesi kaynaklı risklere maruz kalması ve müşterilerine İslami finansal kuralları içeren bir güvence sağlaması gerekliliğinden dolayı ek denetimlere tabi tutulurlar(Ertugay vd., 2019:1443).

Türkiye’de 1980’li yıllarda faaliyete başlayan Faizsiz Finans Kuruluşları(FFK), sürekli olarak denetime tabi tutulmuştur. Özellikle 2001 yılında yaşanan finans krizi ve

Özel finans kuruluşlarından birinin iflası ve sistemden çıkması dikkate alınarak BDDK ÖFK'ları resmi bir statüye oturtmak ve kurum müşterilerinin mağdur olmaması için 4672 sayılı kanun ile güvence fonu oluşturulmuştur. 2005 yılında kabul edilen 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ile bu kurumlar BK'na tabi olmuş ve güvence fonu Tasarruf Mevduatları Sigorta Fonu(TMSF)' ye devredilmiş ve tasarruflar TMSF güvencesine alınmıştır.

Türkiye'deki katılım bankaları 26.01.2007 tarihinde yayınlanan 26415 Sayılı "Katılım Bankalarının Uygulanacak Tek düzen Hesap Planı ve İzahnamesi Hakkındaki Tebliğ ile geleneksel bankalardan farklı daha objektif ve karşılaştırılabilir mali tablo hazırlama imkanı bulmuştur. Faizsiz finans kuruluşlarına 2023 hedefleri doğrultusunda büyüme ivmesi kazandırabilmek için Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu 15.12.2015 tarihinde 29563 sayılı kararla Resmi Gazete'de yayınlanarak kurulmuştur. Bu tarihten itibaren faizsiz finans sektörünün gelişimi için birçok kurum kurulmuş, kanun ve tebliğ yayınlanmıştır. 27.09.2017 tarihinde İslami denetim, muhasebe, yönetim ve etik standartların sektöre kazandırılması için AAOIFI ve KGK arasında bir telif anlaşması imzalanmıştır.

2018 yılında TKBB bünyesinde Merkezi Danışma Kurulu(MDK) kurulmuştur. 21.05.2019 tarihli 30780 sayılı kararla Resmi Gazete'de FFK'ların uygulayacakları finansal raporlamaya içeren kavramsal çerçeve yayınlanmıştır. Faizsiz finans standartlarına uyum amacıyla 14.09.2019'da yayınlanan tebliğ ile katılım bankaları bünyesinde fetva kurumu olan danışma kurulları danışma komitesine dönüştürüldü. 14.12.2019 tarihinde ise KGK tarafından Faizsiz Finans Denetim Standartları(FFDS) Resmi Gazete'de yayınlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu standartların 2020 tarihinden itibaren uygulanacağı belirtilmiştir(Özdemir vd. 2019:1167).

Katılım bankalarının denetiminde yer alan kurumlar ve birimler aşağıdaki gibidir.

3.2.1. Merkezi Danışma Kurulları

Katılım bankalarının kendi bünyelerinde danışma kurulları bulunması ve her kurulun aynı konularda farklı kararlar vermesi durumu sistemde çok başlılığı doğurmuştur. Bu karmaşık yapıyı ortadan kaldırmak, katılım bankası faaliyetlerinin mesleki ilkelere uygunluğu yerine getirmek amacıyla 2018 yılında TKBB bünyesinde

Merkezi Danışma Kurulu(MDK) kurulmuştur. Katılım bankalarının Merkezi Danışma Kurulunun aldığı kararlara uyması zorunlu hale getirilmiştir(TKBB, 2018:Md.1).¹³

Bu kurul TKBB Yönetim Kurulu tarafından belirlenen beş üyeden oluşur ve görev süreleri beş yıldır. Mevcut üyeler görev süresi sonunda tekrar görevlendirilebilir. Görev süresi dolmadan(Ağır hastalık, üyelik niteliklerini taşımama, mahkûmiyet kararı ve bir yıl içerisinde mazeretsiz üç toplantıya katılmama hariç) kurul üyelerinin görevlerine son verilemez. Kurul üyelerinin tebliğde belirtilen yeterli eğitim seviyesi ve mesleki deneyime sahip olmaları gereklidir(TKBB, 2019:Md.4).

Kurul üyeleri, başkanın çağrısı ile ihtiyaç oldukça veya ayda en az bir kez olağan toplanır. Kararlar oy çokluğu ile yani en az üç üyenin aynı yönde oy kullanması ile kabul edilir. Kabul edilen karar, karara itiraz eden üyelerin itiraz nedenleriyle beraber karar tutanağına eklenip ilgili kuruma gönderilir. TKBB yönetim kurulunun onayından sonra internet sitesinden yayınlanır(TKBB, 2019:Md.5).

Danışma Kurulunun Görev ve Yetkileri Şunlardır(TKBB, 2019:Md.6-8);

- Katılım bankalarının tabi olacakları mesleki ilke ve standartları belirlemek için uluslararası kuruluşlar tarafından katılım bankacılığı alanında yayınlanan standartları takip etmek ve bankaların uyum süreçlerini izlemek
- Katılım bankaları arasında uygulama farklılıkları olması halinde bu farklılıkları giderici kararlar almak ve alınan kararların uygulanıp uygulanmadığını izlemek,
- Talep edilmesi durumunda, kamu veya özel nitelikteki meslek kuruluşlarından, faizsiz finans çalışmalarıyla ilgili görüş bildirmek,
- Alınan kararlar ve itiraz eden üye veya üyelerin şerhlerini de içeren ilgili dokümanları düzenli bir şekilde bilgisayar ortamında veya fiziki ortamda muhafaza etmek,
- Üyeler, banka ve müşteri sırlarını üçüncü şahıslara aktaramazlar. Kurul üyeleri kararlarını alırken bağımsızdır. Hiçbir kurum veya kuruluş alınan kararları etkilemek veya başka bir amaçla kurul üyelerine baskı yapamaz.

¹³ TKBB, (2018). “Danışma Kurulunun Oluşumu, Görev, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğ”, TKBB Yönetim Kurulu’nun 02.04.2018 tarih ve 253 sayılı kararı.

3.2.2. Danışma Komiteleri

2018 yılında Türkiye Katılım Bankalar Birliği(TKBB) bünyesinde kurulan Merkezi Danışma Kurulu, katılım bankaları organizasyon şemasında yer alan danışma kurullarının görev tanımında değişiklik yapılmasını gerektirmiştir. Bu bağlamda BDDK tarafından hazırlanan 14.09.2019 tarih 30888 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe giren “Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ” ile öncelikle danışma kurullarının adı danışma komitesi olarak değiştirilmiştir. Ayrıca katılım bankalarının faizsiz finans faaliyetlerini esas alarak düzenleyecekleri yapıların ve oluşturacağı süreçler ile ilgili usul ve esasların belirlenmesi amaçlanmıştır(Kartal, 2019:96-98).

Tebliğ sadece katılım bankalarına değil, yatırım ve kalkınma bankalarının faizsiz finansla ilgili yaptığı işlemlerle ilgili de kısa bilgiler sunmaktadır. 17 maddeden oluşan tebliğ genel olarak aşağıdaki konulardan bahsetmektedir.

- Katılım bankaları yönetim kuruluna bağlı olarak çalışan, yaptıkları faaliyetlerinin faizsiz finans kurallarına uygunluğunu sağlamak için bir danışma komitesi kurmak zorundadır. Danışma komiteleri en az üçte ikisi Türkiye’de yerleşik olmak kaydıyla minimum üç üyeden oluşur. Üyelerinin görev süresi üç yıldır ve görev bitiş tarihinden itibaren tekrar atanabilirler. Üyeler yönetim kurulunca belirlenir ve İlk genel kurulu onayına sunulur. Bankalar danışma komitesini görevini tam olarak yerine getirebilmesi için yeterli personeli temin etmeli ve komiteye bağlı sekreteryaya oluşturulmalıdır. Danışma komitesi sekreteryasının görevleri detaylı şekilde açıklanmıştır(BDDK, 2019:Md.4).¹⁴
- Danışma komitesi üyelerinin 5411 sayılı Bankacılık Kanunu’nun 8. Maddesinde açıklanan suçlardan ceza almamış, yeterli mesleki bilgi, yetkinlik, dürüstlük ve muhakeme yeteneğine sahip kişilerden seçilmesi gerekir. Üyelerin en az üçte ikisinin ilahiyat ve muadil alanlarda en az lisans eğitimi veya faizsiz finans alanında lisansüstü eğitim alması ve bu alanda en az üç yıl çalışmış olması zorunludur. Bu yetkinliklere sahip bir kişi en fazla iki bankada danışma komitesi üyeliği yapabilir(BDDK, 2019:Md.5).

¹⁴ BDDK, (2019). “Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ”, 14.09.2019 tarih 30888 sayılı Resmi Gazete’ de yayınlanarak yürürlüğe giren tebliğ.

- Danışma komitesi üyelerinin, bankanın veya banka iştiraklerinin yöneticisi, çalışanı veya yönetim kurulu üyesi olmaması, herhangi bir paya sahip olmaması, banka ve banka iştirakleri ile önemli bir tutarda ticari ilişkisi olan ticari kuruluşlarda yönetici, ortak, çalışan veya yönetim kurulu üyesi olamaması, komite üyelerinin eş ve çocuklarının da aynı kurumlarda yönetici pozisyonunda bulunmaması gerekir. Kısaca komite üyelerinin görevlerini gerçekleştirirken bağımsız, menfaat çatışmalarından ve üst yönetimden uzak olması ayrıca bankalarında komite üyelerine bu konuda yardımcı olması gerekmektedir(BDDK, 2019:Md.6).
- Tebliğ'de danışma komitesinin bankanın faizsiz finans kurallarının uygulanması, banka ürünleri ile ilgili standart sözleşmeleri değerlendirmek ve aldığı kararları danışma kuruluna sunmak, yıllık faaliyet raporunda yer alacak danışma komitesi hakkında bilgi vermek görev ve yetkilerindendir. Ayrıca bir diğer konu ise danışma komitelerinin Merkezi Danışma Kuruluna aykırı bir karar veremeyeceğidir. Danışma komitesi en az ayda iki kere toplanır(BDDK, 2019:Md.7-8).
- Tebliğin 9. Maddesi faizsiz bankacılık uyum faaliyetlerini ve bu uyum faaliyetlerinin amacını içermektedir, uyum faaliyetlerini yürüten birim ve personelin asgari üç ayda yaptığı çalışmaları denetim komitesine sunması zorunludur. Yapılan bu uyum faaliyetlerinin sonunda bankanın faaliyetlerinin faizsiz finans standartlarına uygunluğu danışma komitesi kararları dikkate alınarak iç denetim birimi tarafından gerçekleştirilir(BDDK, 2019:Md.9-10).
- Bankalar faizsiz finans bilgilerini içeren sözleşmeler ve diğer hususlar hakkında müşteriyi yeterince bilgilendirmeli, eğer müşteri ve banka arasında sözleşmeden ve diğer hususlardan kaynaklı anlaşmazlıklar olursa bu konulara danışma komitesi tarafından bir karara bağlanır. Müşteri kararı kabul etmezse merkezi danışma kuruluna başvurma hakkına sahiptir. Bankaların internet sitelerinde danışma komitesi ve üyeleri hakkında gerekli bilgiler verilir. Yönetim kurullarının danışma komitesi ile ilgili sorumlulukları 14. Maddede, kalkınma ve yatırım bankalarının faizsiz finans uyumu ve danışma komitesi ile ilgili katılım bankalarından farklılıkları ise 15. Maddede ele alınmıştır(BDDK, 2019:Md.11-15).

Tebliğin hükümlerini BDDK başkanı yürütür(BDDK, 2019:Geçici Md.2).

3.2.3. Türkiye Katılım Bankaları Birliği

Türkiye Katılım Bankaları Birliği daha önce Özel Finans Kurumları Birliği adıyla organize olmuşken 5411 sayılı Bankalar Kanunu ve 28.02.2006 tarih ve 2006/10018 numaralı düzenleme ile Türkiye Katılım Bankaları Birliği unvanına dönüşmüştür. Birliğin amacı, bankacılık düzenlemeleri çerçevesinde katılım bankalarının hak ve çıkarlarını savunmak, sistemin gelişmesine katkı sağlayarak rekabet gücünü artırmaya yardımcı olmak, rekabetçi ortamın oluşması için kararlar almak, uygulamak ve uygulanmasını sağlamaktadır(Akyüz, 2020:18).

Tkbb, kamu kurumu niteliğinde kurulmuş bir meslek örgütü olup, ülkemizde bütün katılım bankaları faaliyet izinlerinden itibaren bir ay içerisinde birliğe üye olarak birlik tarafından alınan kararları uygulamaya mecburdur. 2019 yılı itibariyle 6 katılım bankası TKBB'ye üyedir(B.K., 2005:Md.79).

TKBB'nin görevleri genel olarak aşağıdaki gibidir(B.K.,2005:Md. 80):

- ✓ Katılım bankacılığı mesleğinin gelişimini sağlamak,
- ✓ Birliğe üye katılım bankası çalışanlarının uyması gereken mesleki ilke ve standartları BDDK'dan alınan olumlu sonuçla belirlemek, Katılım bankaları arasında mesleki dayanışma ve işbirliğini sağlayacak adımları atmak,
- ✓ Katılım bankalarını ulusal ve uluslararası alanlarda tanıtmak, bilgilendirmek ve temsil etmek,
- ✓ BDDK'nın koordinasyonunda ilgili mevzuat esas alınarak birlik tarafından alınan kararların uygulanması için gerekli tedbirleri almak ve uygulanmasını takip etmek,
- ✓ Faaliyet alanı ile ilgili, üyelerin ihtiyacı olan eğitim programlarını, sertifikasyon işlemlerini, sempozyumları ve seminerleri düzenlemek,
- ✓ Katılım bankalarının sözleşmeleriyle ilgili, müşterilerle-bankalar arasında ortaya çıkabilecek ihtilaflı durumları değerlendirmek ve sonuçlandırmak için hakem heyeti oluşturmak,

- ✓ Katılım bankalarının bankacılık sırrı içermeyen, mali tablo, faaliyet raporu organizasyon durumu ve diğer konularda istatistiki bilgileri kamuoyuyla paylaşmak,
- ✓ Katılım bankaları arasında oluşabilecek haksız rekabeti önlemek için çalışma yapmak,
- ✓ BDDK'nın uygun görüşüyle, katılım bankalarının tanıtım ve yayınlarında uyması gereken esasları belirlemek,
- ✓ Katılım bankaları arasında ortak projeler için işbirliği sağlamak, üyelerin menfaatlerini korumak amacıyla gerekli durumlarda dava açmak.

3.2.4. Bankacılık Düzenleme ve Denetim Kurumu

Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu 1999 yılında, idari ve mali özerkliğe sahip bir kamu tüzel kişiliği olarak kurulmuştur. Kurum, katılım bankaları da dahil finansal piyasalardaki gözetim ve denetim göreviyle yetkilidir. Katılım bankaları bir yandan Bankacılık Kanununa tabi olmakla birlikte diğer taraftan faaliyetleri açısından BDDK'nın denetimine tabidir. Katılım bankaları organizasyon açısından Türkiye Bankalar Birliği çatısı altında organize olmuşlardır.

2005 yılında kabul edilen Bankacılık Kanununda katılım bankaları ile ilgili maddeler yer almıştır. Katılım Bankaları da ülkemizde Bankalar Kanunu'na tabidir(B.K.2005:Md.,2). Bankacılık kanununa göre, katılım bankaları mevduat toplayamaz, özel, cari veya katılım hesapları yoluyla fon toplayarak kredi kullandıran kuruluşlardır(B.K.2005:Md.,4). Türkiye'de katılım bankaları faaliyete başlayabilmek için mevduat bankaları gibi BDDK'dan izin almaları gerekir.

BDDK katılım bankalarının genel kurul toplantılarına gözlemci olarak temsilci gönderebilir(B.K.2005:Md.65). BDDK, Bankacılık Kanunu ve diğer mevzuatla kendisine verilen bankacılık ve finansal piyasalarda denetim, gözetim ve düzenleme görevlerini yaparak, bu kuruluşların faaliyetlerini güvenle yerine getirmelerini ve hak sahiplerinin hak ve menfaatlerinin kullanılması ve kredi sisteminin sağlam şekilde çalışması amacıyla faaliyetini sürdürmektedir.

3.2.5. Türkiye Cumhuriyet Merkez Bankası(TCMB)

TCMB, geleneksel bankalarda olduğu gibi katılım bankalarında da temel görevi olan fiyat istikrarını sağlamak ve diğer faaliyetlerini gerçekleştirmek amacıyla etkin bir şekilde denetim yapar. TCMB, katılım bankalarında katılma hesaplarının vadesini, zorunlu karşılık tutarlarını, kredi kartlarına uygulanacak kar paylarını, sigorta vadelerini belirler. Ayrıca katılım bankaları tarafından belirlenen kara ve zarara katılma oranları, müşterilere sağlanan finansman oranlarını kamuoyuna duyurur.

TCMB yukarıda belirtilen kalemlerde bankaların kurallara uyma durumunu denetler ve bankaların kurallara uymadığını tespit ederse cezai yaptırım uygulanır. TCMB mevduat bankalarından olduğu gibi katılım bankalarından da gerekli gördüğü bilgi ve belgeleri talep edebilir(1211 Sayılı TCMB Kanunu, 2001.Md.43).

3.2.6. Bağımsız Denetim Kuruluşları

Türkiye’de katılım bankaları geleneksel bankalar gibi üçer aylık dönemlerde ve yılsonlarında bilanço, gelir tablosu ve diğer ek tabloları hazırlamak ve her yıl bağımsız denetimden geçmek zorundadır(Çetin, 2018:144).

3.2.7. Faizsiz Finans Koordinasyon Kurulu(FFKK)

FFKK, faizsiz finans sektörünün derinlik kazanması, daha etkin, verimli, sağlıklı, finansal istikrarı güçlendirici bir piyasa oluşturulması ve Türkiye’nin uluslararası finans merkezi olması amacıyla 15 Aralık 2015 tarihinde 29563 Sayılı Resmi Gazetede yayınlanan karar ile kurulmuştur. Kurul TCMB, BDDK, SPK, BIST, TKBB, Katılım Sigortacılığı Derneği Başkanları ile Hazine ve Maliye Bakanlığı bakan yardımcısından oluşmaktadır.

Yılda en az üç kez toplanması öngörülen kurulun, gerekli gördüğü durumlarda kurul üyesi olmayan alanında uzman kişi ve kuruluşları(kamu veya özel) meslek birliği temsilcilerini davet edebilir. Kurulun çalışmalarına tüm bakanlıklar, kamu kurum ve kuruluşlarının talep edilmesi halinde destek vermesi, kurul tarafından verilecek görev ve sorumlulukları yerin getirmek zorunludur(FFKK Genelgesi,2015).

3.2.8. Kamu Gözetim Kurumu Tarafından Yayınlanan Faizsiz Finans Denetim Standartları

KGK tarafından doğrudan bankalara yönelik bir denetim çalışması bulunmamaktadır. Ancak bankalarla beraber KAYİK'lerin denetimi KGK tarafından yetkilendirilen bağımsız denetim kuruluşları tarafından gerçekleştirilmektedir. Türkiye'deki faizsiz finans piyasasının uluslararası alandan faaliyet gösteren faizsiz finans kuruluşlarına göre mevzuat, standart ve diğer eksikliklerinin giderilmesi, ürün ve hizmet çeşitliliğinin artırılması, sağlıklı ve süreklilik gösteren bir faizsiz finans piyasası oluşturulması amacıyla uluslararası alanda yayınlanan standartların Türkiye'de bulunan faizsiz finans kuruluşlarınca kullanılabilir hale getirilmesi için mevzuata kazandırılması görevi KGK'ya verilmiştir(Ersoy ve Süner, 2019:235).

Bu doğrultuda KGK ile AAOIFI (İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu) arasında 27.09.2017 tarihinde imzalanan anlaşma ile faizsiz finans sektörü ile ilgili muhasebe, denetim, etik ve yönetim standartlarının Türk mevzuatına kazandırılması istenmiştir. Bu anlaşma ile Türkiye'de faaliyette bulunan faizsiz finans kuruluşlarının finansal tablolarında gerçek bilginin ihtiyaca uygun olarak sunulması ve katılım bankalarının finansal tablolarının faizsiz finans muhasebe standartlarına ve fıkhi ilke ve kurallara uygun ve doğru görünüm sağlayıp sağlamadığının bu tabloları kullanacaklara bir güvence verilmesi amaçlandığı vurgulanmaktadır.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurul tarafından 14 Aralık 2019 tarihli ve 30978 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanan kararlarla faizsiz finans sisteminde denetim standartları yayımlanmıştır(KGK FFDS, 2019).¹⁵ Kurum tarafından yapılan açıklamada amacın, ülkemizdeki faizsiz finans sektörünün gelişimine katkı sunmak, sektöre özgü işlemlerin kalitesinin artırılması olduğu belirtilerek, bu nedenle faizsiz finans alanında yayımlanan uluslararası standartların mevzuata kazandırılması için çalışıldığı anlatılmıştır.

KGK tarafından bağımsız denetçinin uyması gereken kuralları gösteren 1 adet etik kurallar ve 6 adet Faizsiz Finans Denetim Standartı (FFDS) yayımlanmıştır. Bu standartlardan etik kurallar standartı yayımlandığı tarihte, FFDS 6 Fıkhi Denetim (Faizsiz

¹⁵ KGK, (2019). "Faizsiz Finans Denetim Standartları", 14.12.2019 tarih 30978 sayılı Resmi Gazete' de yayınlanarak yürürlüğe giren tebliğ

Finans Kuruluşlarının Fıkıhî İlke ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi) standartı 1 Ocak 2021 ve sonrası tarihlerde yapılan denetimlerde diğerleri ise 1 Ocak 2020 tarihinden itibaren yürürlüğe girmiştir(KGK FFDS,2019). FFDS'lerin uygulanması ihtiyari(isteğe bağlı)dir. Faizsiz finans kuruluşlarına ait mali raporların faizsiz finans standartlarına uygun hazırlanıp hazırlanmadığını denetlemek için uygulanması beklenir. Faizsiz finans denetimi TTK'na göre yapılacak bağımsız denetimin yerini alamaz(Gül ve Toprak, 2020:31).

3.2.8.1. Faizsiz Finans Kuruluşlarının Bağımsız Denetimini Yürüten Denetçiler İçin Etik Kurallar

KGK tarafından yayımlanan bu standartta bu standardın amaç ve yapısı belirtildikten sonra denetçiler için etik ilkelerin dini dayanakları, daha sonra ise denetçilerin etik ilkeleri düzenlenmiştir. Sonrasında etik davranış kuralları ifade edilmektedir.

Bu standartta dikkate değer bir husus, denetçiler için etik ilkelerin dini dayanaklarıdır. Bu standartta bu ilkeler şöyle belirlenmiştir: 1. Dürüstlük, 2. İnsanın yeryüzündeki halifelîği ilkesi, 3. İhlas, 4. Takva, 5. Erdemli olma ve işini mükemmel yapma, 6. Allah-u Teâlâ korkusuyla davranma, 7. Allah-u Teâlâ'ya hesap verilecek olması,

Denetçiler için etik ilkeler ise şu şekilde düzenlenmiştir: 1. Güvenilirlik, 2. Meşruiyet, 3. Tarafsızlık, 4. Mesleki yeterlik ve özen, 5. İnanç esaslarına göre davranma, 6. Mesleki davranış ve teknik standartlar(KGK FFDS,2019).

3.2.8.2. Faizsiz Finans Denetim Standardı 1(Bağımsız Denetimin Amacı Ve İlkeleri)

Bu standartta, bağımsız denetimin ilke ve amaçları düzenlenmiştir. Bu hususlardaki açıklamaların içerisinde amaç, ilke, kapsam düzenlendikten sonra makul güvence konusu açıklanmış ve finansal tablolara ilişkin sorumluluk hüküm altına alınmıştır.

Katılım bankalarının genel denetim ilkeleri şunlar olarak bu standartta belirlenmiştir: (a) Erdemli olma, (b) Dürüstlük, (c) Güvenilirlik, (ç) Adil olma, (d) Doğruluk, (e) Bağımsızlık, (f) Tarafsızlık, (g) Mesleki yeterlik, (ğ) Özen, (h) Sır saklama (Gizlilik), (ı) Mesleğe uygun davranış ve (i) Teknik standartlar.

Makul güvence ilkesine bakıldığında, denetimin finansal tabloların önemli bir yanlışlık içermediği konusunda makul güvence sağlamak amacıyla tasarlandığı ifade edilmektedir. Aynı zamanda makul güvence standardı, denetçinin bir bütün olarak finansal tabloların “önemli yanlışlık içermediği” sonucuna varma noktasında gereken kanıtların toplanmasını ifade eder. Makul güvence bütün denetim süreciyle ilgilidir.

Bu ilke ayrıca denetçinin, denetim sırasında incelediği işlemlerin finansal kuruluşun faizsiz finans danışma komitesi tarafından ortaya konan fıkhi ilke ve kurallara uygunluk açısından ikna olduğunu da ortaya koyar(KGK FFDS,2019).

3.2.8.3. Faizsiz Finans Denetim Standardı 2(Bağımsız Denetçi Raporu)

Bu standartta katılım bankalarına ilişkin bağımsız denetçi raporuna ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar; Denetçi raporunun temel unsurları, düzenlenecek denetçi raporu, olumlu görüş dışında görüş veya dikkat çekilen hususları içeren raporlar, denetçi görüşünü etkileyen/etkilemeyen hususlar ve olumlu görüş dışında bir görüş verilmesine sebep olabilecek durumlardır(KGK FFDS 2,2019).

3.2.8.4. Faizsiz Finans Denetim Standardı 3(Bağımsız Denetim Sözleşmesinin Şartları)

Bu standartta katılım bankalarına ilişkin bağımsız denetim sözleşmesinin şartlarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar; Denetim sözleşmeleri, denetimin kapsamı, raporların şekli, ücretler, denetim sözleşmesinin şartları üzerinde anlaşmaya varılması, diğer hususlar, müteakip denetimler ve denetim sözleşmesindeki değişikliğin kabulüdür(KGK FFDS 3,2019).

3.2.8.5. Faizsiz Finans Denetim Standardı 4(Bağımsız Denetçi Tarafından Fıkhi İlke ve Kurallara Uygunluğun Test Edilmesi)

Bu standartta katılım bankalarına ilişkin bağımsız denetçi tarafından fıkhi ilke ve kurallara uygunluğun test edilmesine ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar: Fıkhi ilke ve kurallara uygunluk sağlanmasına dair bağımsız denetçinin sorumlulukları, denetçinin çalışmasının kapsamı, denetçi raporunda danışma komitesinin raporuna atıfta

bulunulması, denetçinin taslak raporunun danışma komitesine sunulmasıdır(KGK FFDS 4,2019).

3.2.8.6. Faizsiz Finans Denetim Standardı 5(Finansal Tabloların Bağımsız Denetiminde Bağımsız Denetçinin Hata ve Hileye İlişkin Sorumlulukları)

Bu standartta katılım bankalarına ilişkin finansal tabloların bağımsız denetiminde bağımsız denetçinin hata ve hileye ilişkin sorumluluklarına ilişkin açıklamalar yapılmıştır. Bu açıklamalar: Hatanın tanımı ve hata içeren durumlar, hilenin tanımı ve hile içeren durumlar, denetçinin sorumluluğu, mesleki şüphecilik, hata ve hilenin değerlendirilmesi ve denetim prosedürleri, denetçi raporuna olan etkisinin dikkate alınması, belgelendirme, yönetimin ve üst yönetim biriminin sorumlulukları ve yönetim beyanlarıdır(KGK FFDS,2019).

3.2.8.7. Faizsiz Finans Denetim Standardı 6(Fıkhî Denetim (Faizsiz Finans Kuruluşlarının Fıkhî İlke Ve Kurallara Uygunluk Sağlamasına Yönelik Güvence Denetimi)

Bu düzenlemelere bakıldığında şu ana başlıklarda düzenlemeler yapıldığı görülmektedir: Standardın amacı, standardın diğer mesleki standartlarla ilişkisi, standardın kapsamı, denetim türleri ve amaçları, uyum hükümleri, faizsiz finans danışmanı/danışmanlarıyla iletişim, dayanak denetim konusu ve kıstaslar, temel prosedürler, belgelendirme ve arşivleme, fıkhî denetçi raporunun hazırlanması ve uygulama rehberi (KGK FFDS,2019).

3.3. KONVENSİYONEL BANKALARDA DENETİM İLE KATILIM BANKALARINDAKİ DENETİMİN FARKLILIKLARI

Tez çalışmasının bu bölümünde katılım bankaları ile diğer bankaların ülkemizde denetimi konusundaki varsa farklılıkları araştırılmıştır. Bu araştırma, öncelikle bankacılık sektöründeki düzenleme ve denetleme yetkisine sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu açısından, sonrasında da bağımsız denetim standartları açısından düzenleme ve denetleme otoritesi olan Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Kurumu'nun düzenlemiş olduğu standartlar açısından yapılacaktır. En son bölümde ise

her iki grup bankanın da denetim komitelerinde farklılık bulunup bulunmadığı konusunda kısa bir değerlendirme yapılacaktır. Bu konuda açıklamalar yapmadan önce ana hatlarıyla katılım bankaları ve normal mevduat bankaları arasındaki farkı açıklama da fayda olacaktır.

3.3.1. Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Arasındaki Farklar

Katılım bankacılığının doğuş sebeplerinin temelinde İslam dininin faizi haram kılması vardır. Bu nedenle Müslümanlar birikimlerini normal mevduat bankalarında değerlendirmek yerine faizsiz bankacılık sisteminde değerlendirmeyi tercih etmişlerdir. Bu nedenle de katılım bankacılığı Müslüman kesimin tasarruflarını bu insanların hassasiyetlerine dikkat edecek şekilde değerlendirmekte ve ülke kalkınmasına katkı sağlamasını sağlama da önemli bir kurum olarak işlevini görmektedir(Özulucan ve Deran 2009:86).

3.3.2. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Düzenlemeleri Açısından Katılım Bankaları ve Diğer Bankalar

Bankacılık Kanunu olan 5411 sayılı Kanunun BDDK ya ilişkin 82 inci maddesinde; kamu tüzel kişiliğine sahip, idari ve mali özerkliğe sahip Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu, kanun ve diğer mevzuatla kendisine verilen görevleri yapmakla yükümlü olduğu belirtilmektedir. Yine kanununda kurumun kendisine verilen görev ve yetkileri bağımsız olarak kullanacağı ifade edilmiştir. Kurumun kararlarının yerindelik denetimine tabi tutulmayacağı ve hiçbir makam ve merciinde emir ve talimat veremeyeceği kanunda düzenlenmiştir.

5411 sayılı Kanunu'nun 88 inci maddesinde BDDK'nın görevleri şu şekilde sayılmıştır:

- *“Bankacılık alanında uluslararası ilke ve standartlarla uyumlu düzenlemeleri yapmak ve kararları almak,”*
- *“Kurumun stratejik planını, performans ölçütlerini, amaç ve kalite standardı ve çalışma politikalarını oluşturmak,”*

gibi diğer bazı görevleri de bulunmaktadır.

5885 sayılı BDDK Teşkilat Yönetmeliğinin 5 inci maddesinde ise BDDK'nın görev ve yetkileri arasında, finansal kuruluşları faaliyetleri açısından denetlemenin kurumun yetkisinde olduğu düzenlenmiştir.

BDDK'nın düzenleme faaliyetleri dışında birde denetleme faaliyeti bulunmaktadır. Denetleme faaliyeti, 5411 sayılı Kanun ve diğer kanunlarda yer alan hükümler doğrultusunda bankacılık yapan şirketlerin finansal durumlarının ve bilgi sisteminden kaynaklanan çeşitli risklerin denetlenmesi faaliyetlerini ifade etmektedir. Kurum tarafından denetim faaliyeti, yerinde ve gözetleyerek yapılan denetim olarak iki açıdan yaparlar(BDDK, 2014,16-17).

3.3.3. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu Kriterlerine Göre Mevduat ve Katılım Bankalarının Denetim ve Alınacak Önlemler Bakımından Karşılaştırılması

5411 sayılı Bankacılık Kanunu'nun denetim düzenlemeleri açısından katılım bankaları ve mevduat bankalarına bakılacak olursa; 5411 sayılı Kanunun 65 inci maddesi “denetim” maddesi, 66 ıncı maddesi “konsolide denetim” maddesi, 67 inci maddesi “önlem alınmasını gerektiren haller” maddesi, 68 inci maddesi “düzeltici önlemler” maddesi, 69 uncu maddesi “iyileştirici önlemler” maddesi, 70 inci maddesi “kısıtlayıcı önlemler” maddesi, 71 inci maddesi “faaliyet izninin kaldırılması veya fona devir” hükümleri açısından katılım ve mevduat bankaları arasında her hangi bir farklılık bulunmamaktadır.

Ayrıca 5411 sayılı Bankacılık Kanunun 65 inci maddesine göre ise: kanun kapsamındaki kuruluşlar ve faaliyetleri BDDK'nın denetim ve gözetimine tabi olup gerekirse kurum bankaların genel kurul toplantılarına bile gözlemci gönderebilmektedir(5411 sayılı Bankacılık Kanunu Md 65).

Buraya kadar yapılan açıklamalar açısından ara bir değerlendirme yapılacak olursa gerek katılım bankaları gerekse mevduat bankaları açısından her iki banka türü de 5411 sayılı Kanun kapsamında faaliyette bulundukları için 5411 sayılı Bankalar Kanunun denetim hükümleri açısından aralarında farklılık yoktur.

Fakat bu bankaların finansal yapıları, kullanılan finansal araçlar açısından yapılan değerlendirme de, fon temin şekilleri, kullandıkları kredilerin özellikleri ve aktif-pasif yönetimleri açısından inceleme önemli olmaktadır. Her iki bankalara ilişkin hazırlanan

mali tablolarında genel kabul görmüş muhasebe standartlarına uygun olması ve güvenilir olması gerekmektedir.

Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının bilanço, gelir tablosu ve diğer mali tabloları ile mevduat bankalarının bu tabloları farklılık göstermektedir. Katılım bankaları kendi mali tablolarıyla ilgili bazı zorunlulukları vardır. Bankalarda bir yerde şirket olduklarından bilançoları genel hatlarıyla şirketlerin bilançolarına benzemektedir(Arabacı, 2007:79).

5411 sayılı Kanunun 37 inci maddesi açısından katılım bankaları ve mevduat bankaları aynı hükümler kapsamında olsa dahi katılım bankalarının mali tabloları mevduat bankalarından biraz farklılık arz etmektedir. Bu farklılığın temelinde katılım bankalarına özgü gelir ve gider türleri yatmaktadır.

Farklı muhasebe uygulamaları açısından katılım bankaları ve mevduat bankalarına bakıldığında, bu bankaların her ikisi de farklı çalıştığı için katılım bankalarında kar payı ve diğer gelir ayırımı önemli olmaktadır. Diğer bankalarda ise faiz ve faiz dışı gelir ve gider ayırımı önemli olmaktadır. Mevduat bankaları açısından devlet tahvili, hazine bonusu, repo geliri muhasebe kayıtlarında yer alırken katılım bankacılığında bu gelirler oluşmamaktadır(Özulucan ve Deran, 2009:99).

3.3.4. Katılım Bankaları ve Diğer Bankaların Bağımsız Denetim Standartlarını, Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu Düzenlemeleri Açısından Değerlendirme

3.3.4.1. Katılım Bankalarının Bağımsız Denetim Standartları

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu, ülkemizde bağımsız denetim konusunda otorite kurumlardan birisidir. Kurum düzenlemelerine bakıldığında, bağımsız denetim kapsamına giren şirketler açısından bir denetim standartları belirlenmiş durumda olduğu görülmekte, birde faizsiz finans sistemi açısından ayrı bir bağımsız denetim standartları düzenlemesiyle karşılaşılmaktadır.

Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından faizsiz finans sistemi açısından bağımsız denetim standartları düzenlemesi, genel bağımsız denetim standartlarından farklı bir set olarak düzenlenmiştir. Bu standartların ayrıntılı bir

açıklaması tez çalışmasının diğer bölümlerinde açıklandığından burada yenilenmeyecektir. Ancak bu açıklamalara bakıldığında, faizsiz finans sistemi yani katılım bankalarının bağımsız denetim standartlarının, normal bankaların bağımsız denetim standartlarından farklılık gösterdiği görülmektedir.

Normal mevduat bankaları, diğer şirketlerin tabi olduğu bağımsız denetim standartlarıyla aynı standartlara tabi oldukları halde, katılım bankaları için farklı bağımsız denetim standartları düzenlemesi yapılmıştır. Bu denetim standartlarının daha çok katılım bankalarının çalışma sistemlerindeki farklılıkla ilgili olduğu görülmektedir.

KGK tarafından düzenlenen faizsiz bankacılık denetim standartları da diğer standartlarda olduğu gibi uluslararası standartlarla uyumlu standartlardır. Faizsiz finans bağımsız denetim standartları, AAOIFI-İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu tarafından yayımlanan Faizsiz Finans Denetim Standartlarının (FFDS'ler) mevzuatımıza kazandırılması amacıyla 14 Aralık 2019 tarihli ve 30978 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir(AAOIFI 2018).

Katılım Bankalarının da uyguladığı Faizsiz Finans Denetim Standartları (FFDS), diğer bağımsız denetim standartlarından ayrışan yönüne bakıldığında ilk göze çarpan husus, denetçilerin etik kurullarında ortaya çıkmaktadır. Çalışmanın önceki bölümlerinde de açıklandığı gibi, katılım bankalarının bağımsız denetiminde denetçilerin etik kuralları daha çok dini kural ağırlıklıdır. Kısaca yenilenecek olursa; denetçilerin etik kuralların dini dayanağı şunlar olarak belirlenmiştir: “2. İnsanın yeryüzündeki halifeliği ilkesi, 3. İhlas, 4. Takva, 5. Erdemli olma ve işini mükemmel yapma, 6. Allah-u Teâlâ korkusuyla davranma, 7. Allah-u Teâlâ'ya hesap verilecek olması” . Denetçilerin sahip olması gereken etik kurallarda ise “5. İnanç esaslarına göre davranma” dikkat çekmektedir(KGK-FFDS-Etik Kurallar)

Katılım Bankalarının FFDS nin diğer standartları açısından mevduat bankalarının denetim standartlarından ayrışan yönüne baktığımızda ise fıkhi denetim dikkat çekmektedir(KGK Standartlar-FFDS).

3.3.4.2. Bankaların Bağımsız Denetim Standartları

KGK'nın düzenlemelerine bakıldığında bankaların bağımsız denetim standartları açısından diğer şirketlerden farklı bir durum olmadığı görülmektedir. Halka açık şirketler

açısından belirlenen bağımsız denetim standartları bankalar açısından da geçerli standartlardır.

Bu standartlara bakıldığında uluslararası standartlarla uyumlu standartlar olduğu görülmektedir. Uluslararası denetim uygulamalarına bakıldığında, borsada işlem gören işletmelerin, Uluslararası Finansal Raporlama Standartları (IFRS)' na göre, borsada işlem görmeyen işletmelerin ise uygulanma yönünden IFRS'lere kıyasla daha basit şekilde uygulaması bulunan, daha düşük maliyetli ve daha hızlı olan finansal raporlama işlemlerinin, ABD, Avrupa ve diğer gelişmiş ülkelerde denetim standartları açısından esas alındığı görülmektedir.

Bu açıdan da değerlendirildiğinde, mevduat bankalarının bağımsız denetim standartları diğer şirketler gibi uluslararası bağımsız denetim standartlarıyla aynıdır. Katılım bankalarının ise ayrışan yönleri yukarıda açıklandığı gibidir.

3.3.5. Katılım Bankaları ve Mevduat Bankalarının Denetim Komitelerinin Çalışma Sistemleri Açısından Yapılan Değerlendirme:

Denetim komiteleri açısından bakıldığında Türkiye'de karşımıza iki kurum düzenlemesi çıkmaktadır. Birisi SPK düzenlemesi, diğeri de 5411 sayılı Bankacılık Kanunu.

3.3.5.1. Sermaye Piyasası Kurulu Düzenlemeleri Açısından Denetim Komitesi

SPK'nın yayımladığı kurumsal yönetim ilkelerinde Denetim Komiteleri'nin görevleri ayrıntılı olarak düzenlenmiştir. Seri: X No: 22 Sayılı "Sermaye Piyasasında Bağımsız Denetim Standartları Hakkında Tebliğ" in 6. Bölüm 25. maddesinde, Komite'nin bağımsız denetim şirketlerinin seçimi ile finansal tablo denetimleri açısından görevleri ve sorumlulukları ayrıntılı olarak açıklanmıştır.

Denetim Komitelerinin sorumlulukları ve uygulamaları açısından SPK mevzuatında, Katılım Bankaları ve Diğer Bankalar açısından farklı bir düzenlemeye rastlanmamıştır. Denetim Komiteleri bankalarda iç denetim ve iç kontrol ve risk yönetimi konusunda bağımsız denetim kuruluşlarından düzenli bilgi alarak yönetim kurullarının sorumluluklarını azaltma da yardımcı olmaktadır(Uzun, 2008:2).

3.3.5.2. 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu ve Denetim Komitesi

5411 Sayılı Bankacılık Kanunu açısından değerlendirme yapıldığında katılım bankaları ve diğer banka uygulamaları açısından farklı bir düzenlemeyle karşılaşılmamıştır.

Genel olarak anlatılacak olursa, bankalarda etkin denetim, mali piyasalardaki istikrarın oturtulması için ihtiyaç olan düzenlemelerin bir parçasıdır. (Maliye Bakanlığı, Avrupa Birliği ve Dış İlişkiler Dairesi Başkanlığı, 2002:9).

Denetçiler bankalarda kurumsal yönetim için çok önemlidir. Banka yönetim kurulları banka müfettişleri ve bağımsız denetimin ve bağımsız denetçilerin kendileri için ne kadar önemli olduklarını bilmelidirler. Banka yönetim kurulları, bankanın kendi operasyon müdürlerinin verdiği verilerin bağımsız denetimden gelen bilgilerle çakışıp çakışmadığını kontrol etmelidirler(Basel, 1999).

Bankalarda 4 çeşit denetim olduğu söylenebilir. Bunlar: Müşteri denetimi, yönetim kurulunun denetimi (İç denetim ve denetim komitesi), bağımsız denetim ve kamu otoritesinin denetimi (Delikanlı, 2007:46-47).

Bankalar Kanunu (5411) ile bankalarda yönetim kurullarının gözetim ve denetim fonksiyonunun yerine getirilmesinde yardımcı olmak üzere denetim komitelerinin varlığı yasal bir zorunluluk olmuştur. Bu zorunluluk Bankalar Kanunu'nun 24 üncü maddesinde düzenlenmiştir. En az 2 üyeden oluşur ve icrai görevi bulunmayan yönetim kurulu üyeleri arasından seçilir.

5411 sayılı Kanunun 24 üncü maddesine göre denetim komitesinin ilk görevlerinden birisi gözetim görevidir. Gözetim görevinde komite, yönetim kurulu adına iç kontrol, risk yönetimi, iç denetim sistemi etkinliği ve verimliliği konularında gözetim görevi yapar diye genel olarak anlatılabilir. İç kontrol ve iç denetim görevinde, denetim komitesi, iç denetim birimlerinden ve bağımsız denetim birimlerinden düzenli raporlarla bankaların faaliyetlerinin güven içerisinde ve sürekli yürütülmesi konusunda tespitlerini yönetim kuruluna bildirir. Ayrıca denetim komiteleri 6 aylık dönemler halinde düzenli rapor sunarlar.

Denetim komitelerinin faaliyetleri ile ilgili birçok düzenleme vardır. Ancak bunlardan hiçbirisinde katılım bankalarıyla diğer bankalar açısından farklı bir düzenleme bulunmamaktadır(Akyüz, 2008:73-75).

3.4. DÜNYA'DA KATILIM BANKALARININ DENETİM MODELLERİ

3.4.1. Malezya Modeli

Malezya'da ikili bir bankacılık sistemi görülmektedir. Katılım bankalarının yanı sıra Konvansiyonel bankalarda işlem yapmakta bununla birlikte Malezya'da katılım bankaları için özel yasal düzenlemeler bulunmaktadır. Malezya faizsiz bankacılık sektöründe dünyada öncü rolü üstlenmektedir. İslami finans, Malezya'yı doğrudan yabancı yatırımlar için bir merkez olarak konumlandırmaya katkıda bulunmak için önemli bir motor olarak tanımlanmaktadır(Haniffa and Hudaib,2010:89). Ülkede İslami Finansal Hizmetler Kanunu sadece faizsiz bankacılıkla ilgili özel bir kanun olarak düzenlenmiştir. Malezya'da İslami finans alanında en yüksek otorite merkez bankası olarak faaliyet sürdüren Bank Negara Malaysia'dır. Merkez Bankası tarafından Merkez Danışma Kurulu (SAC) 1997 yılında faaliyete geçmiş ve SAC'a tüm faizsiz bankacılıkla ilgili işleri denetleme ve düzenleme yetkisi verilmiştir. Bank Negara Malezya'nın referans organı ve danışma kurulu olarak faaliyet gösteren SAC, tüm faizsiz bankacılık ve ürünlerinin kanunlara uyumunu sağlamak ve onaylamaktan sorumludur. Aynı zamanda SAC'ın verdiği kararlar sadece bankaları değil mahkemeleri ve diğer ilgili kuruluşları da bağlamaktadır. Günümüzde Malezya Merkez Bankası Yasası'nda, SAC'ın rolü ve işlevleri daha da pekiştirilmiştir. SAC, faizsiz bankacılık ve finans ile ilgili konularda tek yetkili merci statüsüne kavuşmuştur. SAC'ın kararları, faizsiz bankacılık işiyle ilgili yargılamalara ilişkin bağlayıcı olmaktadır. SAC üyeleri bankacılık, finans, ekonomi, hukuk ve uygulama alanlarında geniş deneyime sahip akademisyen, hukukçu ve piyasa uygulayıcıları arasından seçilmektedir.¹⁶

Malezya İslami bankacılık için eğitime ve standardizasyona dikkat çekmek için 2003 yılında İslami Bankacılık Hizmetleri Kurulu (IFSB)'nu kurmuştur. IFSB Uluslararası standart belirleme, düzenleme ve denetleme görevlerini yerine getirmektedir.

¹⁶Central Bank of Malaysia <http://www.bnm.gov.my>, (Erişim tarihi:26.10.2018).

Bankacılık, sermaye piyasası ve sigortacılık dahil olmak üzere geniş çapta tanımlanan İslami finans hizmetleri sektörünün sağlamlığını ve istikrarını sağlamak amacıyla faaliyetlerini sürdürmektedir. IFSB, SAC ilkeleriyle uyumlu yeni standartlar getirerek ya da mevcut uluslararası standartları benimseyerek ihtiyatlı ve şeffaf bir İslami finans hizmetleri endüstrisinin gelişimine katkı sağlamaktadır. Bu amaçla, IFSB'nin çalışması, Basel Bankacılık Denetim Komitesi, Uluslararası Menkul Kıymetler Komisyonu Örgütü ve Uluslararası Sigorta Denetleyicileri Derneği'nin tamamlayıcısı niteliğindedir. Ekim 2018 itibariyle, IFSB'nin 176 üyesi bulunmaktadır. Kurul üyeleri 75 düzenleyici ve denetleyici otorite, sekiz uluslararası kuruluş ve 93 piyasa oyuncusu (finans kuruluşları, profesyonel firmalar, endüstri kuruluşları ve borsalar)'undan oluşmaktadır. Kurul 57 yargı alanında faaliyet göstermektedir. IFSB kuruluşundan bu yana 27 standart yayınlamıştır.¹⁷

IFSB İslam ilkeleriyle uyumlu yeni ve mevcut uluslararası standartları benimseyerek ve bunları benimsemeye teşvik ederek ihtiyatlı ve şeffaf bir İslami finans hizmetleri sektörünün gelişimini sağlamayı hedeflemektedir. IFSB İslami finans ürünleri sunan kurumların etkin gözetimi ve düzenlemesi konusunda rehberlik sağlamak ve değerlendirme, gelir ve gider hesaplamaları için uluslararası standartları göz önünde bulundurarak, İslami finans hizmetleri sektörünün risklerinin belirlenmesi, ölçülmesi, yönetilmesi ve açıklanması için kriterler geliştirmek ve açıklamalar yapmak diğer hedefleri arasında yer almaktadır. Uluslararası mali sistemlerin ve üye ülkelerdeki istikrar ve sağlamlığın standartlarını belirleyen ilgili kuruluşlarla işbirliği yaparak çalışmalarını sürdürmektedir. İslami finans hizmetlerini geliştirmede üye ülkeler arasında işbirliğini teşvik etmeye yönelik faaliyetleri bulunmaktadır. Aynı zamanda İslami finans hizmetleri ve ilgili piyasaların etkin bir şekilde düzenlenmesi ile ilgili alanlarda eğitim ve personel gelişimini sağlamak ve veritabanı oluşturmak ta faaliyet alanları arasında yer almaktadır.¹⁸

Uluslararası İslami Finans Eğitim Merkezi (INCEIF), İslami finans sektörü için dünya çapında uzmanlar yetiştirmek amacıyla 2006 yılında merkez bankası tarafından

¹⁷ <https://www.ifsb.org> (Erişim tarihi:26.10.2018).

¹⁸ <https://www.ifsb.org> (Erişim tarihi:05.11.2018).

kurulmuştur. İslami finans alanında lisansüstü eğitimler veren bir üniversite olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.¹⁹

Merkez bankası tarafından 2005’de faizsiz bankacılık işlemleri yapan bankalardaki danışma kurullarına yönelik rehber, 2011’de kurumsal yönetim çerçevesi düzenlenerek uygulamaya konulmuştur.²⁰ Faizsiz bankacılık işlemleri yapan bankaların kendi bünyelerinde danışma kurulu oluşturmaları zorunludur ve SAC’a bağlı olarak faaliyet göstermektedirler. Bankaların bünyesinde oluşturulan danışma kurulları ile SAC kararları arasında farklılık olduğunda en üst kurul olan SAC kararları geçerli olmaktadır. Kurumsal yönetim çerçevesinde danışma kurulunun nasıl oluşturulacağı, kaç üyenin, ne kadar süre için, hangi özelliklere göre seçileceği, yapılacak toplantı sıklığı, nasıl karar vermeleri gerektiği konularında ayrıntılı düzenlemeler yer almaktadır.

Çıkar ilişkilerinin olmaması ve gizliliğe gereken önemin verilmesi amacıyla SAC üyeleri başka bir faizsiz bankanın danışma kurulunda yer alamazlar aynı şekilde bir faizsiz bankanın danışma kurulu üyesi de başka bir faizsiz bankanın danışma kurulunda yer alamaz. Faizsiz bankalar danışma kurullarının verdiği kararlara uymak ve ihtiyaç duydukları tüm kayıt, belge, bilgi ve kaynakları sağlamak zorundadırlar. Danışma kurulları denetim ve gözetim faaliyetleri sonunda yıllık rapor düzenlemekte ve faaliyet raporunda bu rapor yer almaktadır. Faizsiz bankacılık işlemi yapan bankaların iç kontrol sistemlerini düzenlemeleri, uzman personel tarafından düzenli bir şekilde kontrollerin yapılması ve etkin bir iç kontrol sisteminin kurulduğuna dair bağımsız denetim raporu alınması gerekmektedir. Bankanın faaliyetlerinin tamamı denetim kapsamında yer almalıdır.

3.4.2. Pakistan Modeli

Pakistan da bir süre sadece Katılım Bankalarının faaliyet göstermesine yönelik girişimlerde bulunulmuş fakat daha sonra ikili bankacılık modelini uygulamaya devam edilmiştir(Majid vd. 2012:129). Ülkede Konvansiyonel bankalarla katılım bankaları

¹⁹ <http://www.inceif.org> , (Erişim tarihi: 27.10.2018).

²⁰ Central Bank of Malaysia <http://www.bnm.gov.my> , (Erişim tarihi:27.10.2018).

birlikte faaliyet göstermektedir. Bununla birlikte katılım bankaları için çeşitli düzenlemeler ve kanunlar çıkarılmıştır.

Pakistan devlet bankası bünyesinde oluşturulan danışma kurulu İslami finans kuruluşları için tek otorite olarak faaliyet göstermektedir. Merkezi danışma kurulu üyelerinin bir finans kurumunun danışma kurulunda üye olarak faaliyet göstermesine uzman bulma sıkıntısından dolayı Malezya'dakinden farklı olarak izin verilmektedir. Fakat bir İslami finans kuruluşu danışma kurulu üyesinin başka bir kurumun danışma kurulu üyesi olması yasaklanmıştır. Bununla birlikte bu kurala uyulmadığı da görülmüş ve 2008 yılında yeni bir düzenleme yapılarak birden fazla bankada danışma kurulunda görev yapmasına izin verilmiştir(Rammal ve Parker, 2010:25).

Danışma kurullarının nasıl oluşturulacağı ve kurul üyelerinin taşıması gereken nitelikler yasal olarak düzenlenmiştir. Danışma kurullarında karar verme yetkisine sahip olabilmek için 3 yıllık tecrübe ve Arapça yanında İngilizce bilme zorunluluğu bulunmaktadır. Danışma kurullarında alınan kararlar ülkedeki tüm katılım bankalarını bağlamaktadır. Pakistan merkez bankası tarafından 1 Temmuz 2015 yılında tüm bankalara gönderilen sirkülerde belirtilen kurumsal yönetim çerçevesine uyum zorunluluğu getirilmiş ve uyum sağlanmadığında cezai yaptırımların olacağı belirlenmiştir.

Pakistan merkez bankası tarafından hazırlanan stratejik planda AAOIFI 'nın yayınladığı katılım bankacılığı standartlarına uyumun sağlanması konusunda çalışmaların hızlandırılacağı belirtilmiştir. Bu amaçla standartlar danışmanlar ve sektör temsilcilerinden uzmanların katılımıyla değerlendirilmekte elde edilen analiz sonuçları merkez bankasına bildirilmektedir. Merkez bankası danışma kurulu bu değerlendirmeleri inceleyerek ülke durumu ve ulusal ihtiyaçlar dikkate alınarak yeniden düzenlenmekte ve uygulamaya konulmaktadır.²¹

3.4.3. Suudi Arabistan Modeli

Suudi Arabistan'da katılım bankaları ile birlikte konvansiyonel bankalar birlikte tek bir düzenlemeye göre faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları için ayrı kanunlar ve

²¹ <http://www.sbp.org.pk/spd> (Erişim Tarihi: 04.11.2018)

yapısal düzenlemeler bulunmamaktadır. Katılım bankalarının danışma kurulları ve uyum denetim kurullarının oluşturulması konusunda yasal bir zorunluluk yoktur. Faizsiz bankalar için üst kurul oluşturulmamıştır. Yasalarla ve yönetim çerçeveleriyle düzenlenmemesine rağmen ülkede faaliyet gösteren katılım bankalarının kendi içlerinde danışma kurulu oluşturdukları görülmektedir(Dar and Azmi, 2016:69). Fakat yasalarla bir düzenleme olmadığından kurulu kimlerin oluşturacağı, hangi yeterliliklerin kurul üyesi olmak için gerekli olduğu, kurul üyelerinin karar vermek için hangi rehber veya yönergeye göre hareket edeceği belirlenmediğinden bankalar arası farklılıklar uygulamada görülmektedir. Aynı zamanda bir bankanın danışma kurulu üyesinin başka bir bankanın danışma kurulunda yer almasını engelleyen herhangi bir yasal düzenleme de yer almamaktadır. AAOIFI ‘nın yayınladığı standartlara uyum konusunda da bankalar serbest bırakılmıştır.

3.4.4. Katar Modeli

Katar katılım bankacılığı ile ilgili yasal düzenlemeleri yapmış ve yasalarla uygulanmasını sağlamıştır. Kurumsal yönetim çerçevesini oluşturmuş ve hazırlanan yönetmeliklerle danışma kurullarının nasıl oluşturulacağı, üye sayıları, hangi niteliklere sahip kişilerin üye olarak seçileceği, kurulun yetkileri ve görevleri yasal bir düzenlemeye bağlanmıştır.

Katar Merkez Bankası bünyesinde danışma kurulu oluşturulmamıştır. Bu model yerine katılım bankalarının kendi içlerinde danışma kurulu oluşturması tercih edilmiştir. Katar Vakıflar Bakanlığı’na bağlı “Yüksek Şeriat Konseyi” ne sahiptir ve fikir ayrılıklarında konuya açıklık getirmek için Konseye yönlendirilmektedir(Hasan and Sabirzyanov, 2015:245). Merkez bankası dava bazında karşılaşılan sorunları çözmek için Şeriat uzmanları atamaktadır.

Yüksek Şeriat Kurulu üyelerinin birden fazla bankada danışma kurulu üyesi olmaları konusunda kısıtlama bulunmamaktadır.²² Katılım bankalarında danışma kurulu üyesi olma şartları yasalarla düzenlenmiştir. Danışma Kurulu üyeleri İslam fıkıhı konusunda uzman, faizsiz bankacılıkla ilgili yeterli uzmanlığa ve tecrübeye sahip özelliklere sahip kişilerden seçilmektedir. Danışma Kurulu Üyesi olacak kişilerin çıkar

²² <http://www.qcb.gov.qa> (Erişim tarihi; 03.11.2018).

ilişkileri hassasiyeti nedeniyle bankaların yönetim kurulu üyesi olmaması, bankanın hisselerinin önemli bir bölümünü elinde bulundurmaması gerekmektedir. Üye olarak seçilecek kişilerin yüz kızartıcı suçları işlememesi ve merkez bankası tarafından kurul üyeliğine itiraz edilmemesi de seçilme şartları arasında yer almaktadır.

Merkez bankasının kurul üyelerini değiştirme ve yenilerini atama yetkisi bulunmaktadır. Danışma kurulu kararları tüm banka faaliyetlerini bağlayıcı niteliktedir. Danışma kurullarının ihtiyaç duyduğu tüm bilgi ve belgelerin banka yönetimi tarafından danışma kurulu üyelerine verilmesi zorunludur. Danışma kurulları katılım bankacılığına uyumsuz faaliyetleri ve eksiklikleri belirlemişse raporlayarak banka yönetimine iletmektedir. Yönetim tarafından bankanın finansal raporlarının bir parçası olarak bu raporların da yılsonunda yayınlanması gerekmektedir.

Katar'da Katılım Bankaları AAOIFI tarafından sunulan muhasebe standartlarını finansal raporlarını hazırlarken ve muhasebe politikalarını uygularken kullanmak zorundadırlar.²³

3.4.5. Kuveyt Modeli

Kuveyt merkez bankası kanunu ile finans sektörü yasal olarak düzenlenmiştir.²⁴ Bu kanunda katılım bankaları ile ilgili düzenlemeler ayrıca ele alınmıştır. Merkez bankasının bünyesinde danışma kurulu bulunmamaktadır. Kuveyt merkez bankasının 32/1968 sayılı yasasında her İslami finans kurumunun en az üç kişiden oluşan kendi danışma, denetleme kuruluna sahip olacağı yer almaktadır. Danışma kurullarının nasıl oluşturulacağı ve kurulda karar verme sürecinin nasıl işleyeceği merkez bankası yasasında düzenlenmiştir. Bankaların denetleme kurulları arasında görüş ayrılığı olduğunda vakıf ve İslam işleri bakanlığına bağlı Fetva Kurulu'na konu iletilebilir fakat yasal bir zorunluluk bulunmamaktadır. Fetva Kurulu merkez bankası dışında bir kuruldur ve konunun nihai otoritesi konumundadır. Kuveyt'te bankalar arasında standartlaşmayı sağlamak amacıyla oluşturulan Fetva Kurulu'nun verdiği kararlar tüm katılım bankalarını bağlayıcı niteliktedir. Fetva Kurulu üyelerinin herhangi bir bankanın danışma kurulu üyeliğini yapmaları konusunda kanunda herhangi bir kısıtlama bulunmamaktadır. Birden fazla

²³ <http://www.qcb.gov.qa> (Erişim tarihi; 03.11.2018).

²⁴ <http://www.cbk.gov.kw> (Erişim tarihi; 01.11.2018).

bankanın denetleme kurulu üyesi olma konusunda da yasal bir sınırlama bulunmamaktadır(Hasan and Sabirzyanov, 2015:251). Bankaların ana sözleşmelerinde danışma kurullarının görev alanları, yetkileri, nasıl oluşturulacağı yer almak zorundadır.²⁵

3.4.6. Endonezya Modeli

Endonezya’da hem konvansiyonel bankalar hem de katılım bankaları birlikte faaliyet göstermektedir. Ülkede faizsiz bankacılığın payı oldukça düşük olmasına rağmen katılım bankaları için ayrı yasal düzenlemeler ve denetim modelleri oluşturulmuştur. Danışma kurulu üyelerinin atanması ve görevden alınmasına dair yasal düzenlemeler getirilmiştir.

3.4.7. İran Modeli

İran da konvansiyonel bankalar bulunmamaktadır. Tekli modeli uygulayan ülkede sadece faizsiz bankacılık faaliyetlerine izin verilmektedir. Bunun da etkisiyle uluslararası piyasada İslami finanstan en fazla payı alan ülke konumundadır. Faizsiz bankacılık sektöründe Global Pazarın %33 payını İran almaktadır(Atar, 2017:1042. İran uluslararası pazara erişimi engellenmiş olmasına ve son yıllarda dolar karşısında para biriminin ciddi oranlarda değer kaybetmesine rağmen ciddi bir pay aldığı görülmektedir.

İran’da danışma kurulu merkez bankası sorumluluğundadır. Denetimler mali ve bankacılık kanununa göre yürütülmektedir. Denetim raporlarında kar paylarından bahsedilmesine rağmen finansal ürünler yer almamaktadır.

3.4.8. Bahreyn Modeli

Bahreyn de ikili bankacılık modeli uygulanmaktadır. Konvansiyonel bankalar ve katılım bankaları birlikte faaliyet göstermektedir. Katılım bankaları için ayrı yönetim çerçevesi, standartlar, düzenlemeler ve yasalar uygulanmaktadır. Bahreyn merkez bankasında merkezi denetleme kurumu bulunmaktadır. Fakat bu kurulun katılım bankalarının denetleme kurulları üzerinde yetkisi yoktur. Merkezi kurul sadece merkez bankasının İslam’a uygunluğunu denetlemek için kurulmuştur. Merkez denetleme

²⁵ <http://www.cbk.gov.kw> (Erişim tarihi; 01.11.2018).

kurumunun katılım bankalarının denetleme kurullarında görev alması konusunda bir sınırlama olmadığı gibi sadece bir kurula üye olmak gerektiğine dair bir kısıtlama da bulunmamaktadır.²⁶

Bahreyn Katılım Bankalarının denetim, muhasebe uygulamaları ve raporlama konularında uluslararası standartlaşmasını sağlama konusunda oldukça aktif bir rol oynamaktadır. 1991 yılında Bahreyn'de kurulan AAOIFI, uluslararası İslami finans sektörü için standartların geliştirilmesinden ve çıkarılmasından sorumlu olan önde gelen uluslararası kar amacı gütmeyen bir kuruluş olarak kabul edilmektedir. Uluslararası İslami finans için Şeriat, muhasebe, denetim, etik ve yönetim alanlarında Kasım 2018'e kadar toplam 100 standart yayımlamıştır. Merkezi bankalar ve düzenleyici otoriteler, finansal kurumlar, muhasebe ve denetim firmaları ve 45'den fazla ülkeden yasal firmalar da dahil olmak üzere bir çok kurumsal üye tarafından desteklenmektedir. Yayınladığı standartlar günümüzde dünyanın önde gelen tüm İslami finans kurumları tarafından takip edilmekte ve uluslararası İslami finans uygulamalarının kademeli olarak uyumlaştırılmasını sağlama konusunda çalışmalarına devam etmektedir.²⁷

Standartların oluşturulması sırasında belirli bir süreç takip edilmektedir. İlk olarak ilgili standartlar kurulu, Genel Sekreterlik ile koordineli olarak, geliştirilecek potansiyel yeni standardın veya mevcut standartların gözden geçirilmesi için geçici bir çalışma programı hazırlamaktadır. Çalışma programını hazırlarken, uluslararası İslami finans endüstrisinin yanı sıra AAOIFI standartları kurullarının önerileri ve geri bildirimleri de derlenecektir. Çalışma programı gerektiğinde güncellenmektedir. Yeni bir standart geliştirileceğinde veya gözden geçirilecek mevcut bir standart olduğunda, bir ön çalışma ve araştırma yapılmaktadır. Ön çalışma ve araştırma grubu ilgili komite, çalışma grubu ve ilgili standartlar kurulu ile görüşmeler gerçekleştirmektedir. Ön çalışma ve araştırmadan sonra, Genel Sekreterlik üyeleri ve danışmanlar tarafından yeni bir standardın önerilen önemli noktaları veya mevcut bir standartta önerilen önemli değişiklikler hakkında bir danışma notu hazırlanmaktadır. Bu çalışma yapılırken ilgili kurumlardan görüş alınması gerekmektedir. İlgili kurul ve çalışma notları arasında mutabık kaldığında, uluslararası İslami finans sektörüne yorumlar ve öneriler için

²⁶ <http://www.cbb.gov.bh> (Erişim Tarihi: 04.11.2018).

²⁷ <http://www.aaofi.com> (Erişim Tarihi: 04.11.2018).

yayınlanmaktadır. Danışma notu ayrıca teknik çalıştaylara, kamuya açık toplantılara ve forumlara da gönderilmektedir. Buradan alınan geri dönüşlerden sonra standart taslağı hazırlanmaktadır. Standart taslağı hazırlandıktan sonra yeniden görüş ve öneriler için yayınlanmakta ve ilgili standart kuruluyla mutabakat sağlandıktan sonra nihai standart haline gelmektedir. Yeni standart yayınlandığı tarihten itibaren bağlayıcı olmaktadır. Süreç iyi analiz edildiğinde her aşamada görüş ve önerilerin alındığı ve standart oluşturulduktan sonra sürekli güncellendiği görülmektedir.²⁸

Ülkede faaliyet gösteren tüm katılım bankaları AAOIFI'nın İslami Finansal Kurumlar için yönetim standartlarına, muhasebe standartlarına, etik standartlarına ve danışma kurulları ile ilgili standartlara uyum noktasında güvence vermek zorundadırlar.

3.4.9. Birleşik Arap Emirlikleri Modeli

Birleşik Arap emirliklerinde katılım Bankaları için ayrı düzenlemeler ve yasalar bulunmaktadır. Katılım Bankaları merkez bankasına bağlı olarak faaliyetlerini sürdürmektedir.²⁹

Birleşik Arap Emirliklerinde İslami bankaları, finans kurumlarını ve yatırım şirketlerini denetlemek için 1985 yılında 6 sayılı Federal Kanunu 5. Maddesine göre Yüksek Danışma Kurulu kurulmuştur. Kurum Katılım bankalarının İslam ile ilgili sorunlarında son otorite olarak kabul edilmektedir. Aynı kanunun 6. Maddesinde Yüksek Danışma Kurulunun mali kurum seviyesinin oluşturulmasına ilişkin düzenlemeler yer almaktadır. Kanunda Yüksek Danışma Kurulu üyelerinin diğer Katılım Bankalarının Danışma Kurullarında yer alması ve bir bankanın danışma kurulu üyesinin başka bir danışma kurulu üyesi olması konusunda bir kısıtlama bulunmamaktadır (Hasan and Sabirzyanov, 2015:251).

3.4.10. Türkiye Modeli

Türkiye'de finans sektöründe güvenin, istikrarın sağlanması, kredilendirme işlemlerinin etkin bir şekilde yerine getirilmesi ve tasarruf sahiplerinin haklarının korunması amacıyla 2005 yılında yayımlanan 5411 sayılı Bankacılık kanunu tüm finansal

²⁸ <http://www.aaofii.com>, (Erişim Tarihi: 04.11.2018).

²⁹ <http://www.centralbank.ae>, (Erişim Tarihi: 04.11.2018).

kurumları kapsayan düzenlemeler getirmektedir. Kanunun ikinci maddesinde Türkiye’de kurulan ticari, katılım, yatırım bankalarının Bankacılık Kanununa tabi olduğu belirtilmektedir.³⁰ Kanunun uygulamasından, bankaların denetim ve düzenlenmesinden Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (BDDK) sorumludur. Tüm bankalar BDDK tarafından görevlendirilen bağımsız denetim firmaları ve kurumun murakıpları tarafından gerçekleştirilen kamu denetimine tabidir. Ayrıca ilgili kanunun 3. Maddesinde Katılım bankalarının özel cari hesaplar ve katılma hesapları ile fon toplayacağı da belirtilmektedir. 2006 yılında yayımlanan Bankaların Kredi İşlemlerine İlişkin Yönetmeliğin 19. Maddesinde Katılım bankalarınca finansman sağlama yöntemleri düzenlenmiştir. Bu yönetmeliğe göre kredi sayılacağı belirtilen finansman yöntemleri olarak “Kurumsal Finansman Desteği, Bireysel Finansman Desteği, Kâr-Zarar Ortaklığı Yatırımı, Finansal Kiralama, Mal Karşılığı Vesaikin Finansmanı, Ortak Yatırımlar” kabul edilmiş ve finansman yöntemlerinin usul ve esasları açıklanmıştır.³¹ Bu yönetmelik de belirtilen finansman sağlama yöntemlerinden kurumsal ve bireysel finansman desteği sağlandığında menkul kıymet, gayrimenkul, mal veya hizmet alım satım işlemlerinde alım satıma ilişkin belgenin bir örneğinin kurumda bulundurulması zorunluluğu yer almaktadır. Ayrıca kar-zarar ortaklığında önceden belirlenen tutarda kar garanti edilemeyeceği de bu yönetmelikte açıkça belirtilmektedir.

Türkiye’de Katılım bankaları ile ilgili ayrı bir kanun veya düzenleme bulunmamakta tüm finans kuruluşları için hazırlanan Bankacılık Kanunu ve yönetmeliklerde yer verilen düzenlemelerle yetinilmektedir. Bu kanun ve yönetmeliklerde belirtilen hususlara iç denetçilerin ve bağımsız denetçilerin dikkatleri çekilmek istenmektedir.

Bankacılık Kanunun 15. maddesinde bankaların bağımsız denetim faaliyetlerini gerçekleştirecek olan kuruluşların yetkilendirilmesine, yetkilerinin geçici veya sürekli olarak kaldırılmasına BDDK tarafından karar verileceği belirtilmektedir. BDDK bağımsız denetim kuruluşunu KGK (Kamu Gözetimi, Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu)’nın yetki verdiği şirketler arasından seçmektedir. Bankalarda denetim

³⁰ <http://www.mevzuat.gov.tr>

³¹ <http://www.resmigazete.gov.tr>

sözleşmesini denetim şirketlerinden biriyle imzalayarak bağımsız denetim yaptırmaktadırlar.

2015 yılında yayımlanan Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmeliğin 4. Maddesinde bağımsız denetim esasları açıklanmaktadır. Denetimin bir güvence verme mekanizması olduğu bu maddeden açıkça anlaşılmaktadır. Bankaların bağımsız denetimi sırasında denetçiler banka hesaplarını, kayıt düzenini ve mali tablolarını incelemektedirler. Bu inceleme sonunda muhasebe sistemi tarafından oluşturulan bilgi, belge ve raporların doğruluğu, güvenilirliği, Kanun, yönetmelik ve Türkiye Muhasebe Standartlarına (TMS) uygunluğu konusunda makul güvence verecek görüş oluşturulması amaçlanmaktadır. Türkiye Denetim Standartları (TDS) kapsamında denetim prosedürleri uygulanarak bağımsız denetimler gerçekleştirilir. Bağımsız Denetim raporunda bankanın iç kontrol sisteminin TMS, kanun yönetmelik ve düzenlemelere uygun mali tabloların hazırlanmasını sağlayacak şekilde oluşturulduğunun da belirtilmesi yönetmelikte belirtilmiştir. Bu yönetmelikte ara dönem sınırlı bağımsız denetim, hesap dönemi sonunda yıllık bağımsız denetimi bankaların yaptırmak zorunda olduğu açıkça belirtilmiştir.³²

Türkiye’de bankaların bağımsız denetimi dışında bir de kamu denetimi yapılmaktadır. Kamu denetiminden BDDK sorumludur. BDDK murakıpları tarafından kamu denetimi yerinde ziyaretle gerçekleştirildiği gibi bilgi belge ve kayıtların istenmesi şeklinde de denetimler gerçekleştirmektedir. Bu denetimler sırasında uyumsuzluklarla karşılaşıldığında bankaya iyileştirici, düzeltici, kısıtlayıcı önlemler alabilir. Tedbirler alınmış olmasına rağmen bankanın mali yapısının güçlendirilemeyeceğinin tespit edilmesi halinde faaliyet izni kaldırılabilir ya da bankanın fona devri gerçekleştirilebilir(5411 sayılı kanunun 67, 68, 69, 70, 71. Maddeleri).

Türkiye’de denetimin hem kamu tarafından hem de bağımsız şirketler tarafından yapılması ve koordineli olarak hareket edilmesi halinde başarılı denetimler gerçekleştirilecek yasal zemin bulunmaktadır. Bankalara ortaya çıkacak denetim raporlarına göre fona devrine karar verilmesine kadar gidecek bir yaptırım mekanizması da bulunmaktadır.

³² <http://www.resmigazete.gov.tr>

Türkiye’de katılım bankalarının denetlenmesinde diğer finans kurumlarının bağlı olduğu kanun, yönetmelik ve standartlara uyum noktasında eşitlik bulunduğu görülmektedir. Fakat katılım bankalarının klasik bankalardan farklı fonlama yöntemlerinin olması faizsiz işlemleri müşterilerine sunmak üzere yola çıkmış olması ve tüm işlemlerinde İslam’a uygun hareket edecek bir yapıyı kurma sözünü müşterilerine verdiği düşünüldüğünde Türkiye’de denetim modeli konusunda eksikliklerin olduğu görülmektedir. Türkiye’de bağımsız denetim yapan denetim şirketleri veya kamu denetimi yapan BDDK murakıpları mali tablo ve hesap kalemlerinin standartlara kanunlara uygunluğunu denetlemekte fakat katılım bankaları tarafından sunulan ürünlerin İslam’a uygunluğu konusunda bir denetim gerçekleştirmemektedirler.

Müslüman ülkelerin uyguladıkları denetim sistemleri incelendiğinde en çok dikkat çeken ve Türkiye’de eksik olduğu görülen merkezi bir danışma ve denetleme kurumudur. Oluşturulacak bağımsız merkezi bir denetleme kurulu katılım bankalarının finansal ürünlerinin İslam’a uygunluğunu denetleyerek makul bir güvence raporu hazırlayabilirler.

Danışma ve denetleme kurulu üyeleri Malezya ve Bahreyn gibi ülkelerdeki danışma kurulu üyesi olma şartlarında olduğu gibi İslam hukukunu, fikhını bilen aynı zamanda katılım bankacılığı konusunda tecrübeli, uzman, ekonomi ve muhasebe bilgisi bulunan, uluslararası bakış açısına sahip, araştırmacı kişiler arasından seçilerek oluşturulmalıdır. Danışma kurulunun oluşturulması Katılım bankalarının ihraç ettiği ürünlerin bir nevi güvencesi konumunda olacaktır. Bu kurul merkez bankasından ve BDDK dan bağımsız bir şekilde faaliyetlerini sürdürmelidir. Katılım bankacılığının potansiyel pazarı düşünüldüğünde Türkiye’de Merkezi danışma kurulunun oluşturulması Türkiye’nin Finans merkezi haline gelmesine katkıda bulunacaktır. Türkiye ile aynı dönemde katılım bankacılığına başlamış olan Malezya’da Katılım Bankacılığındaki ilerlemeler kıyaslandığında aradaki büyük fark görülmektedir. Malezya da sektörün ilerlemesinde devletin bu konuda atmış olduğu adımlar, üniversitelerin çalışmaları danışma kurullarının faaliyetleri önem kazanmaktadır. Türkiye’de bankalardan sorumlu MB, BDDK ve SPK da oluşturulacak faizsiz finans birimlerinin de gelişmelere katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Muhasebe işlemlerinde standartlaşmanın sağlanması adına Türkiye’de TMS uygulanmaktadır. Katılım bankaları da bu standartlara uymak zorundadır. Türkiye’de AAOIFI ve IFSB standartları konusunda çalışmalar yapılarak Türkçeye çevrilmesi veya uyarlanarak kullanılması konusunda çalışmaların yapılması katılım bankacılığını gelişimi açısından önemlidir.

Katılım Bankalarının bağımsız denetimini yaparken İslam’a uygunluğunun da denetlenmesinin sağlanması için uzman insanlara ihtiyaç bulunmaktadır. Bu konuda üniversitelere de büyük iş düşmektedir. Bu konuda çalışacak kürsülerin üniversitelerde açılması hatta sadece bu konuda insan yetiştirecek bölümlerin ve üniversitelerin açılması da bu konudaki eksikliği giderecek adımlardan olacaktır.

3.5. DÜNYADAKİ KATILIM BANKALARININ DENETİMİ İLE TÜRKİYE'DEKİ KATILIM BANKALARININ DENETİMİ ARASINDAKİ TEMEL FARKLAR

Çalışmanın önceki bölümlerinde anlatıldığı gibi katılım bankalarının denetimi ile konvansiyonel bankaların denetim prosedürleri açısından kamu otoritesi denetimi noktasında bir fark bulunmamaktadır. Bağımsız denetim açısından da bir farklılık olmadığı gözlenmiştir. Denetim komitesi noktasında da 5411 sayılı Kanunda her ikisi açısından farklılık yoktur. Bu düzenlemelerin tamamında da BDDK, SPK, KGK kurumlarının tamamı uluslararası denetim standartlarıyla uyumlu standartlarla uyumlu düzenlemeler çerçevesinde hareket etmektedir. Bundan da hareketle Türkiye’de bankaların ve katılım bankalarının denetimi uluslararası standartlarla uyumlu yürütülüyor denebilir.

3.5.1. Genel Olarak İslami Bankalarda Denetim ve Türk Katılım Bankalarındaki Denetim

Genel olarak bakıldığında İslami Bankalar AAOIFI yani İslami Finans Kuruluşları Muhasebe ve Denetim Kuruluşu tarafından yayımlanan muhasebe standartlarına göre finansal tablo hazırlamaktadırlar. Türkiye’de de Faizsiz Finans Denetim Standartları (FFDS’ler) adıyla KGK tarafından AAOIFI nin muhasebe standartları, mevzuatımıza

kazandırılması amacıyla 14 Aralık 2019 tarihli ve 30978 Sayılı Resmî Gazetede yayımlanarak yürürlüğe girmiştir(AAOIFI 2018).

Böylece Katılım Bankalarının muhasebe standartları da uluslararası standartlarla aynı hale gelmiştir. Türkiye’deki Katılım Bankaları bir yandan AAOIFI nin standartlarını uygularken diğer yandan hem SPK hem de BDDK mevzuatına göre TMS-TFRS ye göre finansal tablo düzenleyip sunmak zorundadırlar.

3.5.2. Bağımsız Denetim Açısından Değerlendirme

AAOIFI nin yaptığı denetimde Katılım Bankalarında Şer’i denetçi ünvanına sahip uzmanlar aracılığıyla denetim söz konusudur. Şer’i denetçiler bu denetimi finansal tablolar üzerinde AAOIFI standartlarına göre denetimi gerçekleştirirler. Türkiye’de ise katılım bankaları KGK ve SPK tarafından yetkilendirilen Bağımsız Denetçiler tarafından finansal tabloların TMS-TFRS’ye uygunluğunu ve doğruları yansıtıp yansıtmadığı hususlarında denetim yapmaktadırlar. Bununla birlikte 2019 yılı sonundan itibaren KGK tarafından yayımlanan AAOIFI standartlarına göre de muhasebe tutup finansal tablo düzenleyecek olan Katılım Bankalarının, bağımsız denetiminde ayrı bir bağımsız denetiminin yetkilendirilmesi söz konusu olacak mı yoksa mevcut bağımsız denetçilerin AAOIFI standartlarına göre de denetim yapıp yapmayacakları şu an itibariyle netleşmemiş bir konudur. Ancak artık Türkiye’de de AAOIFI standartlarına göre de muhasebe tutulmaktadır.

3.5.3. İç Denetim

İç denetim denildiğinde yönetimin faaliyetlerini inceleyen ve denetleyen bir birim anlaşılmaktadır. Burada amaç kurum faaliyetlerinin kalitesini artırmak ve geliştirmektir. İç denetimde esas olan risk yönetimi, kontrol ve kurumsallık olmaktadır. Katılım bankalarında muhasebe denetimi, hata, hile ve planlama da kullanılmaktadır. Türkiye’de katılım bankalarında iç denetim birimleri bulunmaktadır.

3.5.4. Denetimde Raporlama

Diğer ülkelerdeki İslam Bankaları muhasebe işlemleri ve finansal tablolarının denetim sonuçları, AAOIFI denetim standartlarına uygun olarak hazırlanan raporla

sunulmaktadır. Rapor ana hatlarıyla şunlardan oluşmaktadır: Başlık, Adres, Açılış veya giriş paragrafı, Kapsam, ilgili ulusal standartlara veya uygulamalara ilişkin açıklama ve dipnotlar, denetçi açıklaması, finansal tablolar hakkında görüş paragrafı tarihi denetçi adresi ve imzası yer almalıdır.

AAOIFI teşkilatının hazırladığı standartlar IFRS'e standartlarıyla uyumlu standartlar olması nedeniyle hazırlanan bağımsız denetim raporları da şeklen ve içerik olarak benzerlikler göstermektedir(Ağkan, 2018:102-104).

3.6. KATILIM BANKALARININ DENETİMİ KONUSUNDA ULUSAL VE ULUSLARARASI ÇALIŞMALAR

Kaban (2018) yaptığı çalışmada, bankalarda merkezden denetimin hilelerin ortaya çıkarılmasında ve önlenmesinde etkisini araştırmıştır. Çalışmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Türkiye'de halka açık bir bankada gönüllülük esasına göre belirlenen 14 yönetici ile yarı yapılandırılmış görüşme yöntemi kullanılarak veriler elde edilmiştir. Görüşme ve doküman analizi teknikleri ile toplanan veriler analiz edilmiştir. Araştırma sonuçlarına göre merkezi denetim, yerinden denetim faaliyetlerinin süresini ve yoğunluğunu azaltacak, muhasebe kaydı oluşturan kredi usulsüzlüklerinin tespitinde etkili bir sistem olarak kabul edilmektedir.

Tekçam (2017) yaptığı çalışmada, Türkiye'de Katılım bankalarının uyum denetimini inceleyerek bir model önerisi geliştirmiştir. Araştırmada 2016 Nisan/Mayıs döneminde faaliyet gösteren 4 katılım bankasında çalışan müfettiş ve denetçilere uygulanan 85 adet anket verileri oluşturmuştur. SPSS programının kullanıldığı çalışmada veriler frekans, t-testi ve Anova testi yapılarak analiz edilmiştir. Çalışma sonucunda AAOIFI faizsiz bankacılık standartlarının incelenerek Türkiye'ye uyumlaştırılmasının önemli olduğu, bankalarda oluşturulan danışma kurullarını görev ve yetkilerine ilişkin düzenlemelerin yapılmasının ve merkezi bir üst kurulun oluşturulmasının katılım bankacılığının gelişimi için önemli olduğu sonucuna ulaşılmıştır.

Gündoğdu (2017) yaptığı çalışmada Türk Bankacılık sisteminde denetlemenin etkinliğini bankacılık kanunu, KHK'lar ve Ek tebliğler ile ölçmüştür. Bankacılık sistemini düzenleyen bu üç yasa maddeleri araştırmanın verilerini oluşturmuştur. Çalışmada 1985, 1999 ve 2005 yıllarında çıkarılan Bankacılık Kanunlarının düzenleme

ve denetleme katsayısı ile etkinliği ölçülmüştür. 1985'te 0.24, 1999'da 0.33 olarak hesaplanan katsayının 2005 yılında yayımlanan ve yürürlükte olan 5411 sayılı Bankacılık Kanunu ile 0.72 ye ulaştığı görülmektedir. Araştırma 1980 sonrasında Türk bankacılık düzenleme ve denetlemedeki yasal etkinliğin arttığı sonucuna ulaşmıştır. Borç verme, yöneticilerin durumu, raporlama kategorilerinde etkinlik puanı düşük çıkmıştır.

Şağbanşua (2016), Katılım bankalarındaki danışma kurullarını incelediği çalışmada Türkiye için bir model önerisi getirmiştir. Araştırmada faaliyet gösteren 4 Katılım bankasının yöneticilerine anket uygulanarak veriler elde edilmiştir. Çalışmada bankaların ürün çeşitliliği, danışma kurulunun var olup olmadığı varsa görev ve yetkilerinin kapsamı, merkezi bir İslami denetim kuruluna ihtiyaç hakkında banka yöneticilerinin görüşleri alınmıştır. Araştırmanın sonucunda Katılım bankalarının ürün geliştirme ve kurumsal süreçlerde eksik kaldığı, raporların yayınlanmadığı ve sistemin şeffaf olmadığı sonucuna ulaşılmıştır.

Oğuz (2016) yaptığı çalışmada, 2005-2013 döneminde Türkiye'de faaliyet gösteren mevduat bankalarını (kamu, özel sermayeli ve katılım bankaları) gruplandırmıştır. Araştırmada bankalar istatistiksel olarak, aktif büyüklük, krediler, mevduat, sermaye, öz kaynaklar, kâr-zarar, şube ve personel sayısı bakımından karşılaştırılmıştır. Araştırma bulgularına göre aktif büyüklük bakımından kamu sermayeli bankaların aktif büyüklükteki payları azalırken, özel sermayeli ve katılım bankalarının payları artmıştır. Şubelerde personel sayıları azalırken şube sayılarının arttığı görülmüştür. Personel maliyeti ve sermaye artış oranı kamu sermayeli bankalarda düşük bulunurken katılım bankalarında ve özel bankalarda yüksek gerçekleşmiştir. Katılım bankaları karlılık bakımından en düşük banka olurken diğer verilerde değişim en yüksek oranda gerçekleşmiştir.

Dinç (2015) yaptığı çalışmada, 1998-2005 ve 2000-2014 yıllarındaki veriler alınarak katılım bankaları ve mevduat bankalarının karşılaştırmalı performanslarını değerlendirmiştir. BDDK'dan alınan bilanço verileri ile oran analizi kullanılarak performans değerlerinde değişiklik olup olmadığı araştırılmıştır. Çalışmadan elde edilen bulgular katılım bankaları ile mevduat bankalarının iş oryantasyonu ve aktif kalitesi bakımından değişiklikler olmadığını, bankaların karlılık ve likiditelerinde de çok önemli bir farkın olmadığını göstermektedir.

Uyar (2015) yaptığı çalışmada, sınırlı bağımsız denetimi ve standartlarını ayrıntılı olarak açıklamaktadır. Bağımsız denetim sürecinde nelerin yapıldığı ve nasıl rapor yazıldığını açıkladığı çalışmada 2014 ve 2015 dönemine ait “ www.kap.gov.tr” adresinden elde edilen bankaların 95 adet sınırlı bağımsız denetim raporlarını incelemiştir. İncelenen dönemde olumsuz görüş ve sonuç bildirmekten kaçınma şeklinde denetim görüşünün olmadığı 2015 yılında 2014 yılına göre şartlı sonuç bildiren raporların sayısında artış olduğu görülmektedir.

Yahşi (2014) yaptığı çalışmada, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları için risk odaklı bir denetim modeli önermiştir. Katılım bankalarının faaliyetlerini etkileyen dokuz risk türü üzerinde durduğu çalışmada risk değerlendirmelerinin nasıl yapılması gerektiğini tartışmıştır. Önerdiği modelde Katılım bankasının riskleri analiz edilirken aynı zamanda risk yönetim kalitesinin önemli olduğu, risk değerlendirmesi işleminde dikkate alınması gerektiğini ifade etmiştir. Risk odaklı denetim anlayışına sahip olmanın ve bu yaklaşımı denetim faaliyetlerinin merkezine koymanın yararları çalışmada ayrıntılı olarak ele alınmıştır.

Çürük (2013) yaptığı çalışmada, Dünyada ve Türkiye’de Katılım bankacılığı modellerini inceleyerek Türkiye’deki uygulamalarda karşılaşılan sorunları tespit ederek çözüm önerileri sunmuştur. Nitel araştırma tekniklerini kullandığı çalışmada derin görüşme yöntemi ile veriler elde edilmiştir. 70 kişi ile yapılan görüşmeler sonucunda Katılım bankacılığının temel 8 sorunu olduğunu açıklamıştır. Bu sorunları, uzman personel ihtiyacı, meşruiyet sorunu, sermaye yetersizliği, pazarlama ve halkla ilişkilerdeki sorunlar, ürün çeşitliliğinin azlığı, geleneksel bankacılığa benzerlik, sektöre bakış açısı olarak belirlemiştir. Katılım bankacılığına özel bir düzenlemenin yasanın getirilmesi, üniversitelerin İslami finans eğitimi vermesi, danışma kurullarına ilişkin düzenlemelerin yapılması, bankaların şeffaf bir yapıya kavuşturulması sayesinde bu sorunların çözülebileceğini ifade etmektedir.

Özulucan ve Deran (2009) yaptıkları çalışmada, katılım bankalarının ve geleneksel bankaların bankacılık hizmetleri ve muhasebe uygulamalarını karşılaştırmalı olarak inceledikleri çalışmada bu iki tür bankacılık hizmetleri açısından en önemli farkın bankacılık hizmetlerindeki faizle ilgili olduğunu açıklamışlardır. Faizle ilgili olmayan bankacılık hizmetlerini yapan katılım bankalarının geleneksel bankaların alternatifi

olduğunu ve paranın ticari bir ürün olarak değerlendirilmediğini belirtmişlerdir. Çalışmada fon toplamada kullanılan hesaplar, yedek akçe ayırma, muhasebe kayıtlarının sürati, ticari defterlerin muhafaza edilmesi, reeskont ayırma, KDV mükellefiyeti, konuları bakımından karşılaştırmalar yapılmıştır. Mali tabloların sunuluşu, muhasebe ilkelerine uyum konularında bankalar arasında bir ayırım olmadığını ve tek düzen hesap planının içeriği bakımından farklılıklar olduğu ifade edilmiştir. Katılım bankalarında kar payı gelir ve giderler ayrımı bulunurken geleneksel bankalarda faiz gelir ve giderleri ayrımı bulunduğu açıklanmaktadır.

Srairi (2018) yaptığı çalışmada, 2013-2016 döneminde Körfez İşbirliği Konseyi ülkelerinde faaliyet gösteren 29 İslami bankanın risk denetimi uygulamalarını incelemek ve denetim açıklamalarını etkileyebilecek potansiyel faktörleri incelemek için bir çerçeve geliştirmektedir. Risk açıklamasının düzeyini analiz etmek amacıyla çalışmada içerik analizi tekniği kullanılarak bileşik bir indeks geliştirmiştir. Bulgular ülkeler arasındaki risk denetimi açıklamalarında çok yüksek bir fark olduğunu göstermektedir. Birleşik Arap Emirlikleri ve Bahreyn, daha yüksek bir risk açıklamasına sahip iki ülke olarak ortaya çıkmaktadır. Bulgular ayrıca, özellikle risk altındaki ticari riskler ve getiri riski oranı gibi bazı risk açıklama türleri hakkında raporlamanın çok düşük olduğunu göstermektedir. Regresyon sonuçları, daha güçlü bir kurumsal yönetim mekanizmalarına ve aktif bir Şeriat yönetim kuruluna sahip İslami bankaların daha fazla risk bilgisini açıkladığını göstermektedir. İslami bankaların risk ifşası uygulamalarını etkileyen diğer faktörler banka büyüklüğü, kaldıraç, politik ve sivil regresyon düzeyi olarak açıklanmaktadır.

Turner (2016) yaptığı çalışmada, müşteri firma yöneticilerinin ve kurullarının denetim firması ile bir anlaşmayı kolaylaştırmak için hangi stratejileri kullanabileceğini belirlemek ve etkin bir şekilde ilgili kanıtların toplanması ve yönetimine destek sağlamak için sorumluluklarını etkin bir şekilde nasıl yerine getireceğini araştırmaktadır. Çalışmada, Connecticut merkezli bir organizasyon ve denetim firmasında denetim sürecine doğrudan müdahil olan 9 kişi ile yarı yapılandırılmış mülakatlar yapılarak ve kamu raporları ile iç belgeler taranarak veriler elde edilerek analiz yapılmıştır. Bulgular iletişim, dokümantasyon, bilgi ve deneyim, karakter ve prosedür olmak üzere 5 ana temanın önemli olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgular, yüksek kaliteli bir denetimin sağlanmasında yönetimin önemli rolü olduğunu ve bilgileri geliştirerek sosyal değişimi

destekleyebileceğini göstermektedir. Denetim sürecine ilişkin iyileştirilmiş denetim, yatırım harcamalarının mali tablolara ve sermaye harcamaları yoluyla ekonomik büyümeye olan güvenini artırmaktadır. Araştırma da ayrıca kalitesiz mali tablo denetiminin bilgi üzerinde olumsuz etkiye sahip olduğu ifade edilmektedir.

Sahfii ve arkadaşları (2014) araştırmalarında, Malezya'daki İslami Bankalarda şeriat denetimi konusunda lisans öğrencilerinin algısını araştırmışlardır. 2 üniversiteden 351 öğrenciye uygulanan anket, SPSS programında tanımlayıcı istatistik analizi ve t-testi ile analiz edilmiştir. Bulgular, Şeriat denetimi dersleri alan öğrenciler ile almayanlar arasında anlamlı bir fark olduğunu göstermektedir. Araştırma sonuçları gelecekte katılım bankacılığı sektöründe çalışma ihtimali yüksek olan öğrencilerin şeriat denetimi kavramını bilmediklerini, denetim sadece finansal tabloların denetimiyle sınırlı kalmaması gerektiğini ve öğrencilerin bu konuda öğrenmeye istekli olduklarını göstermektedir.

Kasım ve Sanusi (2013) yaptıkları çalışmada, şeriat denetimi, denetçi nitelikleri ve bağımsızlık standartları konusunda Malezya'daki İslami finans kurumlarından (IFI) şeriat uyum/denetim sürecine doğrudan ya da dolaylı olarak müdahil olan uygulayıcıların bakış açısını incelemektedir. Çalışmada, bu araştırmanın odaklandığı temel konular için geçerli olan 77 soruluk bir anket geliştirilmiştir. Anket soruları posta yoluyla ve 21 Malezyalı İslami finans kurumunda 85 katılımcıyla yüz yüze uygulanmıştır. Çalışma bulguları Malezya'da faaliyet gösteren katılım bankalarının şeriat denetim uygulamaları için uygun şekilde yönlendirilmiş şeriat standartlarına ihtiyaç duyduğunu ortaya koymaktadır. Hem şeriat hem de muhasebe/denetim yeterliliği konusunda yeterli uzmanlığa sahip olmayan bağımsız denetçiler İslami finans kurumlarının imajını olumsuz etkilemektedir. Bulgular, denetçilerin yeterlilik ve bağımsızlıklarının önemini güçlendirmek gerektiğini özellikle hızlı büyüme gösteren katılım bankacılığı sektöründe zorunlu profesyonel şeriat denetçileriyle ilgili düzenlemelerin bulunmadığını ve bunun acilen giderilmesi gereken bir sorun olduğunu göstermektedir.

Rammal ve Kamla (2013) yaptıkları çalışmada, 19 Katılım bankasının yıllık raporlarının ve web sitelerinin içerik analiz yöntemiyle sosyal adaletle ilgili açıklamalarını analiz etmişlerdir. Çalışmanın bulguları katılım bankalarının açıklamalarının, şeriatın öğretilerine bağlı oldukları iddiasıyla dini karakterlerini

vurguladığını bununla birlikte, yoksulluğun ortadan kaldırılması veya sosyal adaletin artırılması ile ilgili planlar veya inisiyatifler hakkında özel veya ayrıntılı bilgi içermediğini göstermektedir.

İmran ve arkadaşları (2012) çalışmalarında İslami bakış açısından denetimi ve Kalkınma bankalarında uygulanan denetim çalışmalarını Bangladeş'te faaliyet gösteren 5 İslami banka'da yaptıkları çalışma ile araştırmışlardır. Çalışma, yapılandırılmış bir ankete dayanarak görüşme yöntemiyle toplanan birincil verilere dayanmaktadır. Çalışmanın ana bulguları, İslami denetimin amaç ve ilkelerini belirlemenin önemli olduğunu, denetim yapma usullerinin analiz edilmesi gerektiğini, İslami açıdan bir denetçinin başlıca sorumluluklarına ve rolüne odaklanmasının gerekli olduğunu göstermektedir. Ayrıca İslam açısından bir denetçinin doğruluk, güvenilirlik, profesyonel davranış, adalet, yeterlilik ve verimlilik, dürüstlük ve gizlilik vb. nitelikleri taşıması gerektiği belirlenmiştir. Çalışma bulguları arasında bağımsız denetçilerin tanındık olmaması gerektiği, şariat denetleme kurullarının standartlaşması gerektiğini ve kurul üyelerinin yeterli bilgi düzeyinde olmadığı da yer almaktadır.

Al- Baluchi (2006) yaptığı çalışmada, Katılım bankalarının faaliyet raporlarında AAOIFI standartlarının ve diğer banka özelliklerinin bilgilendirme düzeyine etkisini araştırmıştır. Potansiyel belirleyicileri olarak hipotezlenen değişkenleri tanımlamak amacıyla 1997-2002 yıllarının veri setleri kullanılarak çoklu regresyon analizi ile analiz gerçekleştirilmiştir. Katılım bankaları ve ülkeye özgü özellikler arasındaki ilişkiyi analiz etmek amacıyla hem parametrik hem de non-parametrik testler kullanılmıştır. Sonuçlar, AAOIFI standartlarının uygulanmasından sonra gönüllü açıklama seviyesinin arttığını göstermektedir. Teoriye dayanarak, hipotez, daha önce gönüllü olarak açıklanan bilgilerin çoğunun artık zorunlu açıklanması gerektiği düşünüldüğünde, gönüllü açıklama düzeyinde bir düşüş öngörmektedir. Bu durum, 1997'den 2002'ye kadar olan dönemde, merkez bankalarının, borsa yetkililerinin, derecelendirme kuruluşlarının ve IAS/IFRS ifşa gerekliliklerinin artmasına bağlı olarak gösterilmektedir. Bunun yanı sıra, karar vermek için mali tablo kullanıcılarının ek bilgi talep etmesi etkili olmaktadır.

Mustafa (2003) çalışmasında, finansal tablo hazırlayıcılarının görüşlerini geliştirmekte olan bir piyasa ekonomisi bulunan Sudan'a göre incelemiştir. Sudan'daki İslami bankalar için muhasebe standartlarının uygulanmasına ilişkin dış denetçiler

çalışmanın kapsamını oluşturmuştur. Sudan'daki İslami bankaların ve denetim firmalarının sayısının sınırlı olması araştırmada örnekleme yaklaşımının seçimini sorunlu hale getirdiği için kesitsel karşılaştırmalar ile tek bir vaka çalışması, ilgili teorik önermeler hakkında genellemeler sunan alternatif bir yaklaşım olarak kullanılmıştır. Veri toplama yöntemleri olarak anket, görüşme ve doküman incelenmesi kullanılmıştır. Bu çalışmanın bulguları, Sudan'daki açıklama standardına ilişkin görüşlerin ve tutumların ABD'deki benzer değişkenler tarafından yönlendirildiği görüşünü desteklemektedir. Bulgular aynı zamanda boyutların siyasi maliyetler için vekil olarak değerlendirdiği ölçüm standartlarına ilişkin boyut önerisini de desteklemektedir. Kamu (devlet) mülkiyetinin siyasi maliyetlerle ilgili olduğu mülkiyet önerisi de desteklenmektedir. ABD'deki durumdan farklı olarak, denetçilerin Sudan'daki muhasebe standartlarının uygulanması ile ilgili denetim risklerinin etkileri hakkındaki görüşleri aynı değişkenle (toplam varlıklara ilişkin alacakların oranı) açıklanmamaktadır. Bunun nedenleri arasında çalışmaya katılan denetçi sayısının 5 ile sınırlı olması ve eğitim ve düzenlemenin ABD'deki meslek kuruluşlarında (örneğin AICPA) baskın olması, Sudanlı meslek kuruluşlarının (örn. SCCA) Sudan'daki İslami bankaların denetimi bağlamında eğitim ve düzenlemeyi dikkate almaması gösterilmektedir.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

TÜRKİYE’DE KAMU DENETİMİ VE BAĞIMSIZ DENETİME TABİ KATILIM BANKALARINA YÖNELİK ARAŞTIRMA VE ANALİZ

4.1. ARAŞTIRMANIN AMACI

Son yıllarda sadece İslam Ülkelerinde değil, aynı zamanda batı bankalarının da pazara girmeye başladıkları küresel çapta Katılım Bankalarının kayda değer bir şekilde büyüdüğü görülmektedir. Katılım Bankalarının kurulması başlangıçta faiz ödeme ve alma yasağına yönelik bir tepki eylemi olarak kabul edilmektedir. Bu nedenle, Katılım Bankalarındaki işlemler, bu dünyada ve ahirette ödül almak için bir ibadet eylemine dönüşmekte ve Allah'a karşı sorumluk olarak algılanmaktadır(Haniffa ve Hudaib, 2010:86). Bu dinamik ve rekabetçi sektörde ayakta kalarak, paydaşların şeriatla uyumlu olmasının beklenmesi ve şeffaf bir şekilde faaliyet göstermeleri için gerekli görevin ortaya çıkması nedeniyle yüksek düzeyde bir kamu güveninin sağlanması zorunlu olmaktadır(Archer ve Karim, 2007:310). Bu nedenle, Katılım Bankalarının düzenlenmesi ve denetlenmesinde, uluslararası olarak kabul edilebilecek çeşitli model ya da İslami bankacılık finansman planlarını düzenlemek için standart bir muhasebe metodolojisinin nasıl oluşturulacağı çok önem kazanmaktadır. Katılım Bankaları için AAOIFI muhasebe standartları ve IFSB standartları olmasına rağmen, birçok ülke IFRS uygulamalarını raporlamada Katılım Bankalarına da uygulamaktadır. Bu tür uygulamaların kabul edilebilirliğine rağmen, Katılım Bankalarının işlemlerinin, amaç ve operasyonlardaki kayda değer farklılıklardan dolayı farklı bir şekilde muhasebeleştirilmesi gerektiğini savunan çalışmalar bulunmaktadır(Hanefah ve Singh, 2012:44).

Bu araştırmanın amacı, BDDK murakıpları tarafından kamu denetimine ve bağımsız denetime tabi tutulan katılım bankalarının mali raporlarının bağımsız denetimi aracılığıyla İslami bankacılık konseptine uygunluğunun araştırılması, eksikleri ve problemleri ortaya koyarak çözüm önerileri sunmaktır. Ayrıca Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarına ait mali tabloların bağımsız denetiminde yeni bir İslami denetim modeli önerisi sunmaktır.

4.2 ARAŞTIRMANIN ÖNEMİ

Literatür incelendiğinde Türkiye’de Bankacılık sektöründe Denetim komitelerinin yeterliliğini(Kartal, 2017), bağımsız denetim düzenlemelerinin etkisini(Ertaş,2018), inceleyen, kurumsal sosyal sorumluluğun bağımsız denetim ilişkisini katılım bankacılık sektörü bağlamında değerlendiren(Güler, 2006) çalışmalara ulaşılmıştır. Bununla birlikte katılım bankalarını konvansiyonel bankalarla karşılaştıran(Pabuçcu, 2017) çalışmaların çoklukla yapıldığı görülmektedir. Ayrıca yapılan çalışmalarda Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankaları için denetim modeli öneren çalışmaların yapıldığı görülmektedir.

Uluslararası yazında 2018 yılında katılım bankaları ile ilgili yapılan çalışmalar incelendiğinde AAOIFI standartlarının uygulamasının Bahreyn ve Katar Katılım bankalarıyla karşılaştıran(Sulaiti vd. 2018) katılım bankalarının finansal, sosyal ve şariat açısından hesap verebilirliğinin belirlenmesi(Sherif vd. 2018) İslami Bankaların Kurumsal Yönetim (KY) kalitesinin ölçülmesini ve finansal performans üzerindeki etkisini değerlendirmeyi amaçlayan(Ajili ve Bouri, 2018) çalışmalar bulunmaktadır. Yatırımla ilgili risk yönetimi uygulamalarını Bangladeş'te İslami bankalar bağlamında araştıran çalışmada bu alanda yapılan çalışmalardandır(Nawaz ve Farzana).

Alan yazında kamu denetimine tabi ve BDDK nın yetki verdiği bağımsız denetim şirketlerince bağımsız denetime tabi katılım bankalarının mali raporlardaki hesap gruplarının ve hesap kalemlerinin bağımsız denetim teknikleri kullanılmak suretiyle İslami bankacılık açısından sakıncalı ve uyumsuz yönlerini belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu çalışmanın bu açıdan literatüre önemli bir katkı sağlayacağı ve bu alandaki açığı kapatacağı düşünülmektedir.

4.3 ARAŞTIRMANIN KAPSAMI

Araştırma, Türkiye’de 2014-2018 yılları arasında faaliyet gösteren, günümüzde de faaliyetlerine devam eden beş katılım bankasının mali tablolarının bağımsız denetim raporlarını ve finansal tablolarını kapsamaktadır.

Vakıf Katılım Bankası, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni almıştır.

Ziraat Katılım Bankası, 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuştur. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14.05.2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almıştır.

Bu nedenle Kuveyt Türk, Albaraka Türk ve Finans Katılım Bankaları için 2014-2018 dönemine ait finansal tabloları incelenmiştir. Ziraat Katılım Bankası Faaliyet izni aldığı 2015 yılından itibaren 2015-2018 dönemine ait finansal tabloları ve Vakıf Katılım Bankası ise faaliyet izni aldığı 2016 yılından itibaren 2016-2018 dönemine ait finansal tabloları incelemeye alınmıştır.

Katılım bankaları ile ilgili verilecek şube ve çalışan sayıları, net karları aktif büyüklükleri bankalar hakkında ön bilgilendirmeyi yapmaktadır.

Türkiye’de faaliyet gösteren ve çalışmaya konu edilen katılım bankalarının 31.12.2018 tarihi itibarıyla şube ve çalışan sayıları Tablo 1’de görülmektedir.

Tablo 4.1. Türkiye de Katılım Bankaları Şube ve Şube Personel Sayıları

Banka İsimleri	Personel Sayısı		Şube Sayısı	
	2017 Yılı	2018 Yılı	2017 Yılı	2018 Yılı
Albaraka Türk	3.882	3.973	219	229
2017-2018 Değişim Oranı	2,3%		4,5%	
Kuveyt Türk	5.749	5.868	399	419
2017-2018 Değişim Oranı	2%		5%	
Türkiye Finans	2.313	2.315	286	306
2017-2018 Değişim Oranı	0,01%		7%	
Vakıf Katılım	724	1.092	63	91
2017-2018 Değişim Oranı	51%		44%	
Ziraat Katılım	890	1.042	63	80
2017-2018 Değişim Oranı	17%		27%	
Genel Toplam (2018)	14.290		1.125	
Genel Toplam (2017)	13.558		1.030	
2017-2018 Değişim	5,4%		9,2%	

Kaynak: <http://www.tkbb.org.tr> sayfasından alınan bilgilerle oluşturulmuştur.

Tablo 4.1 incelendiğinde Kuveyt Türk Katılım Bankasının 5.868 çalışan ve 419 şube ile Türkiye’de sıralamada birinci olduğu görülmektedir. Onu şube sıralamasında 306 şube ile Türkiye Finans ve 229 şube ile Albaraka Türk Bankalarının takip ettiği

görülmektedir. Çalışan sayıları itibariyle bakıldığında Albaraka Türk Bankası 3.973 çalışan ile ikinci onu 2.315 çalışan ile Türkiye Finans üçüncü olarak takip etmektedir. Ziraat Katılım Bankası³³ ve Vakıf Katılım Bankası³⁴ faaliyetlerine 2015 ve 2016 yıllarında başladıkları için sırası ile 91 ve 80 şube ile alt sıralarda yer almaktadır.

Tablo 4.2’de Bankaların 2017-2018 kıyaslamalı net karları ve değişim yüzdeleri yer almaktadır. Tablo 4.2 incelendiğinde Albaraka Türk Katılım Bankasının 2017 yılının aynı dönemine göre net karında %438’lik bir artış görülmektedir. Şube sayıları az olmasına rağmen Ziraat katılım ve Vakıf Katılım Bankalarının net karlarının Kuveyt Türk ve Albaraka Türk Bankalarını geride bıraktıkları ve bir önceki yılın aynı dönemine göre sırasıyla %182 ve %149 net karlarını artırdıkları görülmektedir.

Tablo 4.2. Katılım Bankaları Haziran 2017-2018 Mukayeseli Net Karlılıkları (Bin TL/%)

Albaraka Türk	196.181
	438%
Kuveyt Türk	479.304
	66%
Türkiye Finans	203.871
	10%
Vakıf Katılım	123.730
	149%
Ziraat Katılım	151.306
	182%
Genel Toplam (2018)	1.154.392
Genel Toplam (2017)	614.536

<http://www.tkbb.org.tr> sayfasından alınan bilgilerle oluşturulmuştur.

4.4. ARAŞTIRMADA VERİ TOPLAMA YÖNTEMİ

Çalışmanın verileri Bankalar Kanununa göre bağımsız denetim yaptırmak zorunda olan Katılım Bankalarının finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları Bankaların web sayfalarından ve Katılım Bankaları Birliğinden alınmıştır.

³³ <https://www.ziraatkatilim.com.tr>

³⁴ <https://www.vakifkatilim.com.tr>

4.5. ARAŞTIRMANIN METODOLOJİSİ

Bu çalışmada nitel araştırma teknikleri kullanılmıştır. Doküman analizi kullanılarak elde edilen ikincil verilerin analizi yapılmıştır.

4.5.1. Nitel(Kalitatif) Araştırma Yöntemleri

Temel olarak bilimsel araştırma yöntemleri nicel(kantitatif) ve nitel(kalitatif) olmak üzere ikiye ayrılır. Nicel yöntemde araştırmacı sayısal bilgileri kullanıp genelleme yaparak tümdengelimci bir yöntem sergiler. Nitel yöntemlerde ise herhangi bir konu veya alanda derinlemesine bilgiye ulaşmak amacıyla tümevarım yöntemi ile araştırma yapılır. Bu iki yöntem kullanım alanı ve özellikleri itibarıyla araştırma yöntemlerini tamamlayıcı niteliktedirler. Nitel araştırma “niçin ve nasıl” sorularına cevap arayan, verilerin toplanmasında daha çok belge ve kayıtların kullanıldığı, belge inceleme, içerik analizi ve örnek olay incelemesi yoğunluktadır(Şimşek, 2018:86).

Nitel araştırmada; araştırma konusunun belirlenmesi, kavramsal çerçeve çizilmesi, örneklemin tespit edilmesi, veri toplama araç-yöntem tespiti, verilerin analiz ve yorumlanması ve sonuçlarla ilgili genellemeye gidilmesi aşamalarını kapsar(Yaraş, 2019:254). Nitel araştırma yöntemleri farklı kaynaklarda, farklı sayılarda tanımlanmaktadır. Ancak literatürde en fazla kullanılan yöntemler; görüşme, gözlem ve doküman analizidir(Yıldırım, 1999:9).

4.5.1.1. Görüşme

Araştırma konusu hakkında, araştırmanın örnekleminde yer alan bireylerin özgün bilgi, fikir ve duygularını açıkladıkları yöntemdir. Bu yöntem ile bireyin gözlenemeyen bilgileri olan geçmiş yaşamı, tecrübeleri, düşünceleri, davranışları, amaçları ve zihinsel algıları hakkında verilere ulaşılır. Görüşme teknikleri, yapılandırılmış, yarı yapılandırılmış, yapılandırılmamış ve odak görüşme tekniklerinden oluşan alt birimleri de kapsar. Araştırmanın başarıya ulaşabilmesi ve derinlemesine bilgi sahibi olmak amacıyla, görüşme esnasında örneklemdaki bireylere, açık anlaşılır sorular sorulması gerekmektedir(Baltacı, 2019:374-376).

4.5.1.2. Gözlem

Nitel araştırma yöntemlerinin ikincisi gözlem yöntemidir. Bu yöntemde yeni bir konu veya vaka hakkında birincil veri elde etmek amacıyla araştırmacının olaylara veya kişilere müdahale etmeden, insanları, durumları ve hareketleri takip etme işlemidir. Bu yöntem, araştırmacıya olayı veya kişileri dolaysız takip ve direkt bilgi elde etme imkânı sağlar. Gözlem yönteminde araştırmacı katılımcı gözlem ve doğrudan gözlem yöntemiyle bilgi toplayabilir(Şimşek, 2018:151-152).

Gözlem yönteminin başarıya ulaşabilmesi için araştırmacının, iyi gözlem yapabilen, insanlarla iletişimi kuvvetli, dikkatli dinleyebilen ve verileri analiz etme becerilerine sahip olması gerekir. Gözlem yöntemi sübjektif bir yöntem olduğundan ölçüm ve yorumlamada hata içerebilir. Bu nedenler gözlem yönteminin diğer araştırma yöntemleri ile birlikte veya tamamlayıcı nitelikte olması uygun olacaktır(Okumuş, 2016:114-115).

4.5.1.3. Doküman Analizi

Son olarak çalışmamızın araştırma yöntemini oluşturan doküman ve belge analizini açıklayacağız. Doküman analizi, araştırılacak konu ile ilgili bilgi içeriğine sahip kaynakların analizini içeren, kayıt veya belgelerin, veri kaynağı olduğu özneliği sağlayan sistemli analiz yöntemidir. Doküman analizinin başarılı olması için konuyla ilgili belgelerin bulunması, incelenmesi(Yıldırım ve Şimşek, 2006:188) belli durum veya görüşleri ortaya çıkartacak bir sonuca varılabilmesi için gerekli düzenlemelerin yapılması ve elde edilen verilerin detaylı bir şekilde incelenmesi gerekmektedir(Karasar, 2007:166).

Doküman analizi dokümanlara ulaşma, orijinalliğini kontrol etme, dokümanları anlama, veriyi analiz etme ve veriyi kullanma aşamalarından oluşmaktadır. Kurumların yayınladığı yıllık raporlar, muhasebe kayıtları, sunumlar ve resmi belgeler yöntemde veri olarak kullanılmaktadır(Forster, 1994:150). Dokümanlar tek başına analiz için kullanıldığında veriden örneklem seçilir, kategoriler oluşturulur veya araştırmanın amacına uygun birimler belirlenir.

Bu çalışmada Katılım bankalarının bağımsız denetim Raporunda yer alan muhasebe politikaları ve finansal tablolarındaki bilgilerin TMS ve BDS kapsamında nasıl

oluştugu ve İslam açısından hesap kalemlerinin uygun olup olmadığı doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Bu çalışmada cevabı aranan sorular aşağıda belirtilmiştir.

- ✓ Kamu denetimi ve bağımsız denetime tabi olan katılım bankalarının bağımsız denetim raporları ve finansal tablolarında İslami bankacılık çalışma prensiplerine göre hata, hile, uyumsuzluk ve eksiklik var mıdır?
- ✓ Kamu denetiminden geçen katılım bankalarının BDDK verileri ile Bağımsız denetim raporları arasında farklılıklar var mıdır?
- ✓ Bağımsız denetim raporlarında belirtilen denetim görüşleri hangi yönde (olumlu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma) verilmektedir?
- ✓ Katılım bankaları hangi muhasebe politikalarını uygulamaktadır?
- ✓ Katılım bankaları hangi muhasebe standartlarına uygun kayıt yapmaktadır?
- ✓ Katılım bankalarının uyguladıkları muhasebe politikaları ve standartlar AAOIFI ve IFSB standartlarıyla farklılıklar gösteriyor mu?
- ✓ En çok işlem gören bankacılık hizmet ürünleri İslam ilkelerine uygun muhasebe kayıtlarına göre kayıt altına alınıyor mu?
- ✓ Katılım bankalarına ait bağımsız denetim raporlarında İslami bankacılık esasları dikkate alınarak yeni bir İslami denetim modeli uygulanmalı mı?

Yukarıda belirtilen ve çalışma esnasında ortaya çıkan soruların cevaplarına ulaşmak için aşağıda belirtilen araştırma aşamaları gerçekleştirilmiştir;

Çalışmanın ilk adımında Türkiye’de faaliyet gösteren 5 katılım bankasının 2014 ve 2018 dönemine ait 4 çeyrekte hazırlanan sınırlı denetim raporları ve yıllık hazırlanan bağımsız denetim raporları incelenerek verilen denetim görüşü analiz edilmiştir. Bu kapsamda 5 banka için toplamda 88 adet denetim raporu incelenmiştir.

İkinci adımda üç özel katılım bankasının; Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Finans Katılım Bankalarının 2014 ve 2018 yılları, 2015 yılında faaliyete başlayan Ziraat Katılım Bankasının 2015-2018 yılları ve 2016 yılında faaliyete başlayan Vakıf Katılım bankasının 2016-2018 yılları muhasebe politikaları, bilanço kalemleri, gelir tablosu kalemleri, nazım hesapları ve diğer verileri doküman analiz yöntemi kullanılarak analiz edilmiştir. İslami bankacılık esaslarına uyumsuz olan, açıklama ve dipnotlarda yeterli bilgi sunulmayan, faize bulaşmış olan veya bulaşma ihtimali bulunan hesaplar tüm katılım bankaları ve ilgili tüm dönemler için tek tek tespit edilmiştir.

Bir sonraki adımda doküman analizi sonucu ortaya çıkan tüm sorunlu işlem, faaliyet ve politikaların AAOIFI ve IFSB standartlarıyla uyumu farklılıkları ve eksiklikleri karşılaştırmalı olarak ele alınmıştır. Son olarak Türkiye’de faaliyette bulunan katılım bankalarının İslami denetimden geçmiş mali tablolarına ait bilgilerin bağımsız denetim raporlarında yer almasına yönelik örnek bir denetim modeli oluşturulmuştur.

4.6. ARAŞTIRMANIN KISITLARI

Araştırmada Katılım Bankalarının finansal tablolarının ve bağımsız denetim raporlarının ve denetim raporundaki muhasebe politikalarının, bilgilerinin eksiksiz ve doğru olduğu varsayılmaktadır.

4.7. BULGULAR

4.7.1. Bankaların Denetim Raporlarından Elde Edilen Bulgular

Bankaların denetimleri, BDDK tarafından yayımlanan “Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkında Yönetmelik” ve Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu (“KGK”) tarafından yayımlanan Türkiye Denetim Standartları’nın bir parçası olan Bağımsız Denetim Standartları’na göre yapılmaktadır. Bu denetimlerde amaç, 6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu, TMS/TFRS’lere ve BDDK Muhasebe ve Finansal Raporlama Mevzuatı’na uygun olarak tüm önemli yönleriyle gerçeğe uygun bir biçimde sunmaktır. Bu sorumluluk denetçinin sorumluluğudur.

Banka yönetiminin sorumluluğu ise finansal tabloların uygun olarak hazırlanmasından, gerçeğe uygun bir biçimde sunumundan ve hata veya hile kaynaklı önemli yanlışlık içermeyen finansal tabloların hazırlanmasını sağlamak için gerekli gördüğü iç kontrolden sorumludur. Bu sorumluluğu yerine getirirken aşağıda belirtilen yönetmelik ve düzenlemelere uymak zorundadır.

- 1 Kasım 2006 tarihli ve 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik”
- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu tarafından bankaların hesap ve kayıt düzenine ilişkin yayımlanan diğer düzenlemeler

- Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu (“BDDK”) genelge ve açıklamaları ve bunlar ile düzenlenmeyen konularda Türkiye Muhasebe Standartları hükümlerini içeren “BDDK Muhasebe ve Finansal Raporlama Mevzuatı”

Çalışmada, Kuveyt Türk, Albaraka, Ziraat, Vakıf, Finans katılım bankalarının üçer aylık dönemlerine ait toplam 88 denetim raporu incelenmiş ve denetim raporu görüşleri (olumlu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma) excel (2016) paket programında tablo haline getirilmiştir. Aşağıda inceleme konusu katılım bankalarının denetim raporları görüş türleri tablolar halinde yer almaktadır.

Tablo 4.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)

KUVEYT TÜRK KATILIM BANKASI					
YILLAR	DÖNEMLER	GÖRÜŞ TÜRÜ			
		OLUMLU	OLUMSUZ	ŞARTLI	GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA
2014	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2015	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2016	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2017	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2018	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x

Kaynak: Bankanın Denetim Raporları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Tablo 4.3 incelendiğinde Kuveyt Türk Katılım Bankası denetim raporu görüş türleri görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında dört çeyrekteki denetim raporları incelenmiştir. İncelenen toplam denetim raporu toplamda 20 dir. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda verilen denetim raporlarının tamamının olumlu olduğu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma şeklinde denetim görüşünün yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4.4. Albaraka Türk Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)

ALBARAKA TÜRK KATILIM BANKASI A.Ş.					
YILLAR	DÖNEMLER	GÖRÜŞ TÜRÜ			
		OLUMLU	OLUMSUZ	ŞARTLI	GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA
2014	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2015	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2016	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2017	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2018	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x

Kaynak: Bankanın Denetim Raporları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Tablo 4.4 incelendiğinde Albaraka Türk Katılım Bankası denetim raporu görüş türleri görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında dört çeyrekteki denetim raporları incelenmiştir. İncelenen toplam denetim raporu toplamda 20 adettir. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda verilen denetim raporlarının tamamının olumlu olduğu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma şeklinde denetim görüşünün yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4.5. Türkiye Finans Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)

TÜRKİYE FİNANS KATILIM BANKASI					
YILLAR	DÖNEMLER	GÖRÜŞ TÜRÜ			
		OLUMLU	OLUMSUZ	ŞARTLI	GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA
2014	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2015	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2016	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2017	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2018	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x

Kaynak: Bankanın Denetim Raporları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Tablo 4.5 incelendiğinde Finans Katılım Bankası denetim raporu görüş türleri görülmektedir. 2014-2018 yılları arasında dört çeyrekteki denetim raporları incelenmiştir. İncelenen toplam denetim raporu toplamda 20 adettir. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda verilen denetim raporlarının tamamının olumlu olduğu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma şeklinde denetim görüşünün yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4.6. Vakıf Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)

VAKIF KATILIM BANKASI					
YILLAR	DÖNEMLER	GÖRÜŞ TÜRÜ			
		OLUMLU	OLUMSUZ	ŞARTLI	GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA
2015	1.				
	2.				
	3.				
	4.	☐	x	x	x
2016	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2017	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2018	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x

Kaynak: Bankanın Denetim Raporları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Vakıf Katılım Bankası A.Ş.; Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'nun 03.03.2015 tarih ve 29284 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan, 27.02.2015 tarih 6205 sayılı kuruluş izniyle 25.06.2015 tarihinde bir anonim şirket olarak kurulmuş, 17.02.2016 tarihinde Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurumu'ndan faaliyet izni alarak faaliyete başlayan Türkiye'nin en genç katılım bankasıdır (<https://www.vakifkatilim.com.tr>). Bu nedenle inceleme faaliyete geçtiği dönem itibariyle yapılmıştır.

Tablo 4.6 incelendiğinde Vakıf Katılım Bankası Kuveyt Türk Katılım Bankası denetim raporu görüş türleri görülmektedir. 2015-2018 yılları arasında dört çeyrekteki denetim raporları incelenmiştir. İncelenen toplam denetim raporu toplamda 13' tür. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda verilen denetim raporlarının tamamının olumlu olduğu, olumsuz, şartlı ve görüş bildirmekten kaçınma şeklinde denetim görüşünün yer almadığı görülmektedir.

Tablo 4.7. Ziraat Katılım Bankası Denetim Raporu Görüş Türleri (2014-2018)

ZİRAAT KATILIM BANKASI					
YILLAR	DÖNEMLER	GÖRÜŞ TÜRÜ			
		OLUMLU	OLUMSUZ	ŞARTLI	GÖRÜŞ BİLDİRMEKTEN KAÇINMA
2015	1.				
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2016	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2017	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	☐	x	x	x
2018	1.	☐	x	x	x
	2.	☐	x	x	x
	3.	☐	x	x	x
	4.	x	x	☐	x

Kaynak: Bankanın Denetim Raporları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Ziraat Katılım Bankası A.Ş.; tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000.000 -TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15.10.2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 10.10.2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14.05.2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12.05.2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni alarak faaliyetine başlamıştır. Bu nedenle inceleme faaliyete geçtiği dönem itibarıyla yapılmıştır.

Tablo 4.7 incelendiğinde Ziraat Katılım Bankası denetim raporu görüş türleri görülmektedir. 2015-2018 yılları arasında dört çeyrekteki denetim raporları incelenmiştir. İncelenen toplam denetim raporu toplamda 15'tir. Denetim raporlarının incelenmesi sonucunda verilen denetim raporlarından 31.12.2018 tarihindeki yılsonu denetimi hariç geri kalanının olumlu denetim görüşü olduğu, 31.12.2018 tarihindeki bağımsız denetim raporunda ise 30.000 TL'lik karşılık nedeniyle sınırlı olumlu görüş aldığı görülmektedir.

4.7.2. Bankaların Denetim Raporlarına Göre Uygulanan (TMS/TFRS) Standartlar

Çalışmada, Kuveyt Türk, Albaraka, Ziraat, Vakıf, Finans katılım bankalarının üçer aylık dönemlerine ait toplam 88 denetim raporu incelenmiş ve denetim raporunda yer alan finansal tablo dipnotlarında üzerinde durulan TMS/TFRS' ler incelenmiştir. İnceleme konusu katılım bankalarının finansal tablo dipnotlarında açıklanan, bankaların finansal raporlamada uyum gösterdikleri standartlar Tablo 4.8 ve Tablo 4.9 da yer almaktadır.

Tablo 4.8. Katılım Bankalarının Finansal Raporlamada Uyguladıkları Standartlar

Banka Adı	Standart Kodu	Standart Adı
Kuveyt Türk	TMS 29	Yüksek Enflasyonlu Ekonomilerde Finansal Raporlama
	TFRS 9	Finansal Araçlar
	TMS 27	Konsolide ve bireysel finansal tablolar
	TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe
	TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı
	TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
	TMS 12	Gelir Vergilerine İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı
Albaraka	TFRS 9	Finansal Araçlar
	TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
	TMS 39	Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme
	TMS 32	Finansal Araçlar Sunum, Finansal Varlık ve Borçların Netleştirilmesi
	TFRS 10	Konsolide Finansal Tablolar
	TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
	TFRS 13	Gerçeğe Uygun Değer Ölçümü
	TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
	TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
	TMS 16	Maddi Duran Varlıklar
	TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
	TMS 21	Kur Değişiminin Etkileri

Kaynak: Bankaların Finansal Tablo Dipnotları İncelenerek Oluşturulmuştur.

Tablo 4.9. Katılım Bankalarının Finansal Raporlamada Uyguladıkları Standartlar

Banka Adı	Standart Kodu	Standart Adı
Finans Katılım	TFRS 9	Finansal Araçlar
	TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklara İlişkin Türkiye Muhasebe
	TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
	TMS 39	Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme
	TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
Vakıf Katılım	TMS 39	Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme
	TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama
	TMS 38	Maddi Olmayan Duran Varlıklar
	TMS 36	Varlıklarda Değer Düşüklüğü
	TMS 37	Karşılıklar, Koşullu Borçlar ve Koşullu Varlıklar
	TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
	TMS 12	Gelir Vergileri Standardı
Ziraat Katılım	TMS 39	Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme
	TMS 19	Çalışanlara Sağlanan Faydalar
	TFRS 8	Faaliyet Bölümleri
	TFRS 7	Finansal Araçlar: Açıklamalar
	TMS 34	Ara Dönem Finansal Raporlama

Kaynak: Bankaların Finansal Tablo Dipnotları İncelenerek Oluşturulmuştur.

4.7.3. Katılım Bankalarının Kullandıkları Hesap Planı

Tekdüzeni sağlamak, bankanın yıllar itibariyle faaliyet sonuçlarının karşılaştırmasının yapılarak gelişimini izlemek, diğer bankalarla karşılaştırmasını yapabilmek amacıyla tek tip finansal tabloların oluşturulması önemlidir. Denetimin sağlıklı sonuçlandırılması, istatistikî analizlerin yapılması, verimliliğin, etkinliğin ve riskin doğru ölçülebilmesi, sağlıklı sonuçların bu analizlerden elde edilmesi için gerekli verilerin standart bir şekilde oluşturulması, katılım bankalarının tekdüzen hesap planına uyum sağlaması ile mümkündür.

Katılım bankalarınca uygulanacak Tek Düzen Hesap Planı hesap grupları aşağıdaki şekilde oluşmaktadır.

Tablo 4.10. Katılım Bankalarının Kullandığı Hesap Planı

0	DÖNEN DEĞERLER,
1	KREDİLER,
2	YATIRIM AMAÇLI DEĞERLER VE DİĞER AKTİFLER,
3	TOPLANAN FONLAR VE DİĞER YABANCI KAYNAKLAR,
4	ÖZKAYNAKLAR,
5	KAR PAYI GELİRLERİ,
6	KAR PAYI GİDERLERİ,
7	KAR PAYI DIŞI GELİRLER,
8	KAR PAYI DIŞI GİDERLER,
9	NAZIM HESAPLAR.

Tablo 4.10 da katılım bankalarının Tekdüzen Hesap Planı yer almaktadır. Dönen Değerler, Krediler, Yatırım Amaçlı Değerler, Toplanan Fonlar ve Öz kaynaklar hesapları (0, 1, 2, 3, 4) bilanço, Kar Payı Gelirleri, Giderleri, Kar Payı Dışı Gelirler ve Giderler (5, 6, 7, 8) kar zarar (gelir) tablosunu oluşturmaktadır. Nazım hesaplar (9) ise bilanço dışı hesapları oluşturmaktadır. Bilançonun aktif hesapları 0, 1, 2 numaralı hesaplardan oluşmakta, pasif hesaplar ise 3 ve 4 numaralı hesaplardan oluşmaktadır. 5 ve 7 numaralı hesaplar kar/zarar tablosunda gelirleri, 6 ve 8 numaralı hesaplar ise giderleri meydana getirmektedir.

4.8. KATILIM BANKALARININ BAĞIMSIZ DENETİM RAPOR ANALİZLERİ

Bu aşamada Albaraka Türk, Kuveyt Türk ve Türkiye Finans Katılım Bankalarının 2014-2018 yılları arasındaki, 2015 yılında faaliyetlerine başlayan Ziraat Katılım Bankasının 2015-2018 ve 2016 faaliyete geçen Vakıf katılım Bankasının 2016-2018 yılları arası bağımsız denetim raporlarında yer alan muhasebe politikaları ve mali tablolarında yer alan bilgilerin katılım bankaları çalışma sistemine uygunluğu, eksik yönleri ve düzeltilmesi gereken bilgiler doküman analizi yöntemi ile belirlenmeye çalışılacaktır. Katılım bankaları tek tek analize tabi tutulacaktır.

4.8.1. Albaraka Türk Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri

Albaraka Türk katılım bankasının 2014-2018 yıllarında bağımsız denetimden geçmiş bağımsız denetim raporlarında yer alan bilanço, gelir tablosu, nazım hesaplar ve

diğer mali tablolarda yer alan kalemler ile uygulanan muhasebe politikalarından İslami finans esaslarına uymayan veya eksik bilgi verilen işlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.8.1.1. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.11. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Alınan Krediler	511.402	731.224	1.242.626	625.878	425.117	1.050.985

1) Yurt içi bankalarda tutulan 511.402 TL Türk parası ve 731.224 TL yabancı para mevduatın hangi bankalarda tutulduğu, bu bankaların katılım bankacılığı esasına göre çalışıp çalışmadığı eğer konvansiyonel bir bankada tutuluyorsa vadesiz veya vadeli olup olmadığı hakkında herhangi bir bilgilendirmeye yapılmamıştır.

Tablo 4.12. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Devlet Borçlanma Senetleri	465.361	123.254	588.615	117.550	83.973	201.523
Diğer Menkul Kıymetler	30.991	38.479	69.470	10.010	27.814	37.824

2) Banka devlet borçlanma senetlerinin T.C. Başbakanlık Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen katılım bankacılığı prensiplerine uygun kira sertifikası ürününden kaynaklandığını dipnotlarda bildirmiştir. Ancak bu kira sertifikalarının ihraç tarihleri, miktarı ve kar payı oranlarıyla ilgili bir açıklama yapmamıştır. Ayrıca 69.470 TL'lik diğer menkul kıymetlerin içeriği hakkında dipnotlarda bir bilgilendirme yapmamıştır.

Tablo 4.13. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Muhtelif Borçlar	434.001	76.171	510.172	307.757	21.407	329.174

3) Finansal durum tablosu pasif kaleminde yer alan 434.001 Türk lirası ve 76.171 yabancı para kalemi olan toplam 510.172 Türk liralık Muhtelif Borçlar kaleminin neleri kapsadığı konusunda dipnotlarda ve açıklayıcı bilgiler kısmında yeterli bilgi verilmemiştir.

Tablo 4.14. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Takipteki Alacaklardan Kar Payları	7.180	11	7.191	9.867	1.918	11.785
Zorunlu Karşılık Gelirleri	492	-	492	-	-	-
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	-	1.882	1.882	-	1.680	1.680

4) Banka takipteki kredilerinden 7.191 TL kar payı geliri elde ettiğini beyan etmiştir. Ancak bu gelirin nasıl elde edildiği edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirde temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması şeffaflık açısından önemlidir.

5) Banka 2014 yılında ilk defa zorunlu karşılık geliri elde etmiştir. Ancak İslami finans açısından faiz geliri kabul edilen bu tutarın nerelerde kullanıldığı hakkında önümüzdeki dönem bağımsız denetim raporlarında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

6) Bankalardan elde edilen 1882 TL değerindeki yabancı para gelirinin detayı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

Tablo 4.15. Albaraka Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Beşinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	-	100.036	100.036	-	59.116	59.116
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	-	22.007	22.007	-	4.591	4.591

7) Yurt içi-yurt dışı bankalarla diğer kuruluşlara verilen kar paylarının detayları hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

8) Para piyasasına borçlar ve para piyasası işlemlerine verilen 22.007 TL kar payı tutarının, bunlara ait hesaplamaların daha açık ve detaylı bir şekilde gösterilmesi gerekmektedir.

4.8.1.2. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı

Elde Edilen Bulgular:

Tablo 4.16. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Vadeli Serbest Olmayan Hesap	2.695	2.994.671	2.997.366	117.550	83.973	201.523
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	6.718	3.545	10.263	492	-	492

1) 31.12.2015 tarihi itibarıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde Vadeli Serbest Olmayan hesapta tutulan 2.695 TL ile 2.994.671 TL'lik yabancı para hesabından ayrılmak zorunda olan zorunlu karşılık tutarı 433.751 TL, elde edilen gelir ise 10.263 TL olarak belirtilmiştir. Faizli işlem olarak kabul edilen bu tutarın bir sonraki bağımsız denetim raporunda nasıl değerlendirildiği hususunda bilgi verilmesi katılım bankalarının şeffaflığı açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.17. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Devlet Borçlanma Senetleri	737.783	149.374	887.157	465.361	123.254	588.615
Diğer Menkul Değerler	17.539	134.005	151.544	30.991	38.479	69.470

2) **Menkul değer grubu:** Hisse senedi, devlet tahvili, hazine bonosu, finansman bonosu, gelir ortaklığı senedi, A veya B tipi yatırım fonu, kar-zarar ortaklığı belgesi,

yatırım fonu katılma belgesi, altın ve diğer menkul kıymetleri içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Katılım bankalarının bağımsız denetim raporlarında;

Sermaye payı temsil eden menkul değerler, - Satılmaya hazır menkul değerler, - menkul değerlerden alınan gelirler, -Menkul değerler değerlendirme farkları gibi birçok menkul değer ismi taşıyan finansal tablo kalemi vardır. Ancak bu menkul değerlerin kapsamının ne olduğu, faiz içeren menkul kıymetlerden işlem yapılıp yapılmadığı hususunda bağımsız denetim raporunda herhangi bir açıklama yoktur. Şeffaflığın sağlanması için faizli işlem şüphesinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla dipnotlarda daha ayrıntılı ve açıklayıcı bilgilere yer verilmelidir.

Tablo 4.18. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalar	599.970	1.456.406	2.056.376	511.402	731.224	1.242.626
Yurt Dışı Bankalar	-	426.238	426.238	-	405.609	405.609

3) Bilançonun aktifinde yer alan yurt içi Türk parası ve yurt dışı mevduatlar hakkında detaylı bilgi verilirken, -yurtiçi bankalar- da tutulan 1.456.406 Türk liralık yabancı para mevduatın hangi bankalarda tutulduğu, bu tutulan meblağdan herhangi bir gelir edilip edilmediği hususunda dipnotlarda açıklayıcı bilgiler bulunmamaktadır.

Tablo 4.19. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
DİĞER MALİ KURULUŞLARDAN SAĞLANAN FONLAR VE SERMAYE BENZERİ KREDİLER	850.195	4.494.050	5.344.245	4.229.784	-	4.229.784

4) Diğer Mali Kuruluşlardan Sağlanan Fonlar Ve Sermaye Benzeri Krediler kaleminin toplam tutarı 5.344.245 TL olarak görülmektedir. Bunun 1.239.557 TL'lik

kısmı Sermaye ve benzeri krediler kaleminde Türkiye dışı yerleşik yatırımcıların Sukuk işletmesinden kredi olarak sağlandığı belirtilmişken geriye kalan tutar(4.104.688 TL) yani diğer mali kuruluşlardan sağlanan fonların hangi bankalardan hangi koşullarla alındığı hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

Tablo 4.20. Albaraka Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Beşinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Özel Karşılıklar	280.518	329	280.847	287.250	11	287.261
Muhtelif Borçlar	633.312	53.074	686.386	434.001	76.171	510.172
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	-	163.528	163.528	-	100.036	100.036
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	47.081	-	47.081	22.007	-	22.007

5) Katılım bankaları takipteki kredilerine özel karşılık ayırmaktadır. BDDK'nın **"Kredilerin Sınıflandırılması Ve Bunlar İçin Ayrılacak Karşılıklara İlişkin Usul Ve Esaslar Hakkında Yönetmelik"** Madde 17' de *"Katılım bankalarının donuk alacak olarak kabul edilen kredilerin değerlemeye tabi tutulamayacağı, faiz tahakkuku ve reeskont hesaplanamayacağı belirtilmiş, Donuk alacak haline dönüşen alacaklar için daha önce yapılmış bulunan faiz tahakkukları, reeskontları ve değerlendirme farkları ilgili gelir hesabı aynı tutarda borçlandırılarak muhasebe kayıtları üzerinde iptal edilmek suretiyle kapatılır. Katılım bankalarının yabancı para katılma hesaplarından kullandırılan yabancı para kredilerin riski katılma hesaplarına ait olan kısmı cari kurlarla değerlendirilebilir. Faiz tahakkukları, reeskontları ve değerlendirme farklarının iptal edilmek suretiyle kapatılması özel karşılık ayrılması hükmündedir."* (22 Haziran 2016 Tarihli 29750 Sayılı Resmi Gazete)³⁵

Ancak takipteki krediler için finansal durum tablosunda hesaplanan 280.847 TL'lik özel karşılık tutarının nasıl hesaplandığı hususunda dipnotlarda herhangi bir bilgiye yer verilmemiştir.

6) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 686.386 TL'lik Muhtelif borçlar kaleminin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında herhangi bir

³⁵ <https://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2016/06/20160622.htm>, (Erişim tarihi:26.08.2020).

bilgiye yer verilmemiştir.

7) Kullanılan kredilere verilen kar payları (163.528 TL) kaleminde yurt içi, yurt dışı bankalar ile diğer finansal kuruluşlara kar payı giderleri yapıldığı belirtilmiştir. Ancak bankalarla diğer finans kuruluşlarının hangileri olduğu, faaliyet alanlarının katılım bankalarına uygunluğu, bu kuruluşların çalışma prensipleri ve kar payı gider hesaplamaları ile ilgili açıklamalar ve dipnotlarda yeterli bilgiye yer verilmemiştir.

8) Para piyasası işlemlerine verilen kar payları(47.081 TL)nın nasıl hesaplandığı neleri kapsadığı hakkında dipnotlarda açıklayıcı bilgi bulunmamaktadır.

4.8.1.3. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı

Elde Edilen Bulgular

Tablo 4.21. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalar	656.410	1.230.805	1.887.215	599.970	1.456.406	2.056.376
Devlet Borçlanma Senetleri	986.482	298.856	1.285.338	737.783	149.374	887.157
Diğer Menkul Değerler	9.570	81.432	91.002	17.539	134.005	151.544

1) Bilançonun aktifinde yer alan yurt içi Türk parası ve yurt dışı mevduatlar hakkında detaylı bilgi verilirken, -yurtiçi bankalar- da tutulan 1.230.805 Türk liralık yabancı para mevduatın hangi bankalarda tutulduğu, bu tutulan meblağdan herhangi bir gelir edilip edilmediği, varsa elde edilen gelirin katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda açıklayıcı bilgiler bulunmamaktadır.

2) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan toplam 1.285.338 TL'lik devlet borçlanma senetlerinin, kira sertifikası ihracından elde edildiği söylenmektedir. Ancak kira sertifikasının tutarının nasıl hesaplandığı, belirtilen tutarın tamamının kira sertifikası ihracı yoluyla mı? Elde edildiği yoksa başka bir devlet borçlanma senedi olup olmadığı hususunda yeterli açıklama bulunmamaktadır. Rakamların daha net ifade edilmesi gerekmektedir.

3) Diğer menkul değerler grubunda bulunan toplam 91.002 TL'lik tutarın neler olduğu hangi menkul değerleri kapsadığı hususunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

Tablo 4.22. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem Tutarı	Önceki Dönem Tutarı
Yurt Dışı Krediler	584.078	490.739

4) Yurt dışı krediler kaleminde yer alan 584.078 TL'lik kredinin hangi kuruluşlardan hangi koşullarda alındığı hakkında bilgiye yer verilmemiştir.

Tablo 4.23. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Alınan Krediler	181.593	4.242.602	4.424.195	-	4.104.688	4.104.688
Para Piyasalarına Borçlar	492.784	-	492.784	770.959	-	770.959
Muhtelif Borçlar	634.215	68.144	702.359	633.312	53.074	686.386

5) Yurt içi ve yurt dışı finans kuruluşlardan alınan toplam 4.424.195 TL'lik kredi hakkında hangi yolla alındığı hakkında bazı bilgiler var. Fakat rakamların ve alınan kuruluşların yazılması şeffaflık açısından daha uygun olacaktır.

6) “Satış ve geri alım anlaşmaları ve menkul değerlerin ödünç verilmesi işlemlerine ilişkin açıklamalar: Tekrar geri alımlarını öngören anlaşmalar çerçevesinde satılmış olan menkul kıymetler Banka portföyünde tutulmuş amaçlarına göre “Gerçeğe uygun değer farkı kar/zarara yansıtılan”, “Satılmaya hazır” veya “Vadeye kadar elde tutulacak” portföylerinde sınıflandırılmakta ve ait olduğu portföyün esaslarına göre değerlemeye tabi tutulmaktadır. Söz konusu anlaşmalar karşılığı elde edilen fonlar pasifte “Para Piyasalarına Borçlar” hesabında izlenmekte ve ilgili anlaşmalarla belirlenen satım ve geri alım fiyatları arasındaki farkın döneme isabet eden kısmı için iç verim oranı yöntemine göre gider reeskontu hesaplanmaktadır. Bu işlemlerden sağlanan fonlar karşılığında ödenen kar payları gelir tablosunda “Para piyasası işlemlerine verilen kar payları” kaleminde izlenmektedir.”(Albaraka Türk Katılım Bankası, 31.12.2017 Tarihli Bağımsız Denetim Raporu sayfa:19)

Para piyasalarına yönelik işlemler sonucu ortaya çıkan alacaklar ve borçlar kalemlerinin tutarlarının hesaplanması ve rakamlarının daha net bir şekilde ortaya konması gerekmektedir.

7) Toplam 702.359 TL tutarında olan muhtelif borçlar kaleminin 117.227 TL’lik kısmını kazanılmamış gelirler kalemi oluştururken diğer kalemlerin neler olduğu hakkında herhangi bir bilgi sunulmamıştır.

Tablo 4.24. Albaraka Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	6.902	11.909	18.811	6.718	3.545	10.263
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	-	266.000	266.000	-	163.528	163.528
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	55.734	-	55.734	47.081	-	47.081

8) Merkez bankasında ayrılması gereken zorunlu karşılıklardan elde edilen 18.811 TL’nin nasıl değerlendirildiği hakkında ve yurt dışı bankalardan elde edilen 810 TL’lik gelirin hangi bankadan hangi koşullarda elde edildiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

9) Menkul değerler ve menkul değerlerden elde edilen gelirlerle ilgili dipnotlar ve açıklamalarda yeterli bilgi bulunmamaktadır.

10) Kullandırılan kredilere verilen kar payları kısmında kar payı ödemesi yapılan yurt içi-yurt dışı bankalar ve diğer kuruluşların hangi kurumlar olduğuna dair herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

11) Gelir tablosunun “Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları” kaleminde yer alan 55.734 TL hakkında detaylı bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.1.4 Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı

Elde Edilen Bulgular

Tablo 4.25. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalar	706.186	259.348	965.534	656.410	1.230.805	1.887.215
Devlet Borçlanma Senetleri	935.188	341.887	1.277.075	986.482	298.856	1.285.338
Diğer Menkul Değerler	2.008	61.422	63.430	9.570	81.432	91.002

1) Bilançonun aktifinde yer alan yurtiçi Türk parası mevduat ve yurtdışı vadesiz mevduat hakkında yeterli bilgi verilirken, 259.348 TL'lik yurt içi yabancı mevduat ve Irak bankalarında serbest olmayan hesapta tutulan 10.455 TL'lik yabancı para mevduatın hangi bankalarda tutulduğu, bu tutulan meblağdan herhangi bir gelir edilip edilmediği, varsa elde edilen gelirin katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda açıklayıcı bilgiler bulunmamaktadır.

2) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan toplam 1.277.075 TL'lik devlet borçlanma senetlerinin, kira sertifikası ihracından elde edildiği söylenmektedir. Ancak kira sertifikasının tutarının nasıl hesaplandığı, belirtilen tutarın tamamının kira sertifikası ihracı yoluyla mı? Elde edildiği yoksa başka bir devlet borçlanma senedi olup olmadığı hususunda yeterli açıklama bulunmamaktadır.

3) Satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan, Diğer menkul değerler hesabında bulunan toplam 63.430 TL'lik tutarın neler olduğu hangi menkul değerleri kapsadığı hususunda herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

4) Banka dipnotlarda takipteki kredilerde yer alan 309.387 TL'lik alacağını Varlık Yönetim Şirketine devrettiğini belirtmiştir ancak hangi varlık yönetim şirketine hangi şartlarla devrettiğini bu işlemin İslami finansa uygun bir şekilde veya katılım bankacılık sistemine uygun bir varlık yönetim şirketine devredip devretmediği konusunda dipnotlarda herhangi bir açıklamada bulunmamıştır.

Tablo 4.26. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem Tutarı 31.12.2017	Önceki Dönem Tutarı 31.12.2016
Yurt Dışı Krediler	761.586	584.078

5) Yurt dışı krediler kaleminde yer alan 761.586 TL'lik kredinin hangi kuruluşlardan hangi koşullarda alındığı alınan kuruluşların İslami Finansa uygunluğu hakkında bilgiye yer verilmemiştir.

Tablo 4.27. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Alınan Krediler	798.755	4.613.214	5.411.969	181.593	4.242.602	4.424.195
Para Piyasalarına Borçlar	340.000	-	340.000	492.784	-	492.784
Muhtelif Borçlar	604.017	90.087	694.104	634.215	68.144	702.359

6) Yurt içi ve yurt dışı finans kuruluşlardan alınan toplam 5.411.969 TL'lik kredi hakkında hangi yolla alındığı hakkında bazı bilgiler var. Fakat rakamların ve alınan kuruluşların yazılması şeffaflık açısından daha uygun olacaktır.

7) Para piyasalarına yönelik işlemler sonucu ortaya çıkan alacak ve borç kalemlerinin nelerden oluştuğu ortaya çıkan tutarlarının nasıl hesaplandığı hakkında dipnotlarda ve açıklamalarda herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

8) Toplam 694.194 TL tutarında olan muhtelif borçlar kaleminin 40.816 TL'lik kısmını kazanılmamış gelirler kalemi, 90.087 TL'lik kısmı kur farkından oluşurken diğer kalemlerin neler olduğu hakkında herhangi bir bilgi sunulmamıştır.

Tablo 4.28. Albaraka Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Dördüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	4.019	28.528	32.547	6.902	11.909	18.811
Bankalardan Alınan Gelirler			1.362			810
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklardan Kar Payı Gelirleri			133.027			94.482
Menkul Değerlerden Alınan Gelirler			197.103			159.663
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	-	358.493	358.493	-	266.000	266.000
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	14.170	-	14.170	55.734	-	55.734

9) Merkez bankasında ayrılması gereken zorunlu karşılıklardan elde edilen 32.547 TL'nin ne türlü değerlendirildiği hakkında ve yurt içi bankalardan elde edilen 1.362 TL'lik gelirin hangi bankadan hangi koşullarda elde edildiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

10) Satılmaya hazır finansal varlıkların neler olduğu hakkında ve elde edilen kar payı gelirleri hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

11) Önceki yıllarda da bahsettiğimiz gibi menkul değerler ve menkul değerlerden elde edilen gelirlerle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Menkul değerler hakkındadır, katılım bankacılığına uygun mudur? Elde edilen gelirler katılım bankacılık sistemi ile uyumlu mudur? Daha fazla bilgi verilmesi şeffaflık açısından uygun olacaktır.

12) Kullandırılan kredilere verilen kar payları kısmında kar payı ödemesi yapılan yurt içi-yurt dışı bankalar ve diğer kuruluşların hangi kurumlar olduğu katılım bankacılığı esasına uygunluğu hakkında herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır.

13) Gelir tablosunun “Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları” kaleminde yer alan 14.170 TL hakkında detaylı bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.1.5 Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı

Elde Edilen Bulgular

“Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 19 Ocak 2017 tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazete’ de yayımlanan finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü ile alakalı “TFRS 9 Finansal Araçlar” standardı 1 Ocak 2018 tarihinden geçerli olmak üzere “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerine uygulanmaktadır. TFRS 9 standardı, finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü, finansal varlıklar için hesaplanacak beklenen zarar karşılığı ve finansal riskten korunma muhasebesi için yeni ilkeler ortaya koymaktadır” (Albaraka Türk 31.12.2018 tarihli Bağımsız denetim raporu, sayfa 33).

Bağımsız denetim raporu hazırlanırken yeni uygulanacak muhasebe politikalarının, bankaların ayırdığı toplam karşılık tutarında ve Ertelenmiş vergi varlığı tutarında artışa, bankaların elde edeceği kar veya zararda da artışa sebep olacağı düşünülmektedir(Karaaslan ve Gülhan, 2020:113).

Tablo 4.29. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	8.584	3.046.030	3.054.614	1.072	3.727.371	3.728.443
Yurt İçi Bankalar	822.685	3.436.825	4.259.510	706.186	259.348	965.534
Devlet Borçlanma Senetleri	708.161	350.353	1.058.514	935.188	341.887	1.277.075
Diğer Finansal Varlıklar	70.611	86.927	157.538	2.008	61.422	63.430
Diğer Aktifler	362.551	41.664	404.215	81.075	22.431	103.506

1) Bankanın TCMB’nin Vadeli serbest olmayan hesaplarında 3.046.030 TL’lik yabancı parası olduğu, bu tutarın 838.436 TL’lik kısmının standart altın cinsinden tahsis edilen zorunlu karşılık olduğu belirtilirken kalan tutarın hangi koşullarla, hangi yabancı para birimi ve hangi oranlar üzerinden yatırdığı hakkında dipnotlarda detaylı bir bilgi verilmemiştir. Bu konuda yeterli bilgi verilmesi makul güvence ve tam açıklama kavramı gereğince uygun olacağı düşünülmektedir.

2) Bankanın yurt içi bankalarda gösterdiği Türk parası varlığın büyük oranda pos işlemlerinden kaynaklandığı belirtilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda yabancı para olarak tutulan 3.436.825 TL’lik varlıkların detayı hakkında bilgi yoktur. Ayrıca önceki yıllarda da değindiğimiz gibi Irak bankalarında serbest olmayan hesapta tutulan 13.459 TL’lik yabancı para varlıkların hangi bankalarda tutulduğu, bu tutulan meblağdan herhangi bir gelir edilip edilmediği, varsa elde edilen gelirin katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda açıklayıcı bilgiler bulunmamaktadır.

3) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar grubunda yer alan 1.058.514 TL’lik devlet borçlanma senedinin 618.506 TL’lik kısmı TCMB tarafından ihraç edilen kira sertifikasına ait olduğu dipnotlarda belirtilirken kalan tutarın kısmın nelerden oluştuğu, başka bir kira sertifikası varsa tutarı, yoksa başka bir devlet borçlanma senedi olup olmadığı hususunda yeterli açıklama bulunmamaktadır.

4) Gerçeğe Uygun Değer Farkı Diğer Kapsamlı Gelire Yansıtılan Finansal Varlıklar grubunda yer alan 157.538 TL’lik diğer finansal varlıkların nelerden oluştuğu hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Daha detaylı bilgi verilmesi bağımsız denetim raporunun şeffaflığını sağlamada gerekli olacağı düşünülmektedir.

5) Bilançonun varlıklar grubunda yer alan 404.215 TL’lik diğer aktifler toplamının bilançonun tamamının % 10’ unu aşmadığı hususunda bilgi verilmiştir. Ancak diğer aktifler grubunun hangi unsurlardan oluştuğuna dair detaylı bir bilgi verilmemiştir.

Tablo 4.30. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Alınan Krediler	1.834.328	5.017.765	6.852.093	798.755	4.613.214	5.411.969
Para Piyasalarına Borçlar	771.957	-	771.957	340.000	-	340.000
Diğer Yükümlülükler	1.288.023	74.320	1.362.343	-	-	-

6) Bankanın alınan krediler kaleminde yer alan banka tarafından kullanılmış vekale kredileri hakkında dipnotlarda bilgi verilirken, 1.665.370 TL’lik sendikasyon kredisini kullandığı bankalar veya kuruluşların kimler olduğu hakkında ve katılım bankacılığına uygunluğu yönünde herhangi bir açıklama bulunmamaktadır.

7) Alınan krediler grubunda diğer kaleminde yer alan 513.639 TL'lik kredinin hangi banka veya finans kuruluşlardan hangi koşullarda alındığı, alınan kuruluşların İslami Finansa uygunluğu hakkında bilgiye yer verilmemiştir.

8) Bankanın para piyasasına bir aya kadar vadeli borçları 771.957 TL olarak görülmekte ancak bu borcun detayları hakkında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

9) Yükümlülükler grubunda yer alan 1.363.343 TL'lik diğer yükümlülükler kalemi TFRS gereğince bilançonun % 10'unu aşmadığından herhangi bir bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığı esaslarını dikkate aldığımızda diğer yükümlülüklerin neler olduğu hakkında makul güvenceyi sağlayacak derecede bilgi verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

10) Banka takipteki kredilerde yer alan 242.105 TL'lik alacağını Varlık Yönetim Şirketine devrettiğini belirtmiştir ancak hangi varlık yönetim şirketine hangi şartlarla devrettiğini bu işlemin İslami finansa uygun bir şekilde veya katılım bankacılık sistemine uygun bir varlık yönetim şirketine devredip devretmediği konusunda dipnotlarda herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır.

Tablo 4.31. Albaraka Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	18.673	39.884	58.557	4.019	28.528	32.547
Bankalardan Alınan Gelirler			1.940			1.362
Bankalardan Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	22.307	93.649	115.956	21.012	64.473	85.485
Diğer Kuruluşlardan Kredilere Verilen Kar Payları	158.077	278.620	436.697	35.001	238.007	273.008
İştirak ve Bağlı Ortaklıklara Verilen Kar Payları	155.649	122.813	278.462	34.497	80.234	114.731
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	103.864	-	103.864	14.170	-	14.170

11) Merkez bankasında ayrılması gereken zorunlu karşılıklardan elde edilen 58.557 TL'nin nasıl değerlendirildiği hakkında ve yurt içi bankalardan elde edilen 1.940 TL'lik gelirin hangi bankadan hangi koşullarda elde edildiği hakkında herhangi bir bilgi bulunmamaktadır.

12) Önceki yıllarda da bahsettiğimiz gibi menkul değerler ve menkul değerlerden elde edilen gelirlerle ilgili yeterli bilgi bulunmamaktadır. Menkul değerler hakkındadır, katılım bankacılığına uygun mudur? Elde edilen gelirler katılım bankacılık sistemi ile uyumlu mudur? Daha fazla bilgi verilmesi şeffaflık açısından uygun olacaktır.

13) Kullandırılan kredilere verilen kar payları kısmında kar payı ödemesi yapılan yurt içi-yurt dışı bankalar(115.956 TL) ve diğer kuruluşlar(436.697 TL)'ın hangi kurumlar olduğuna dair herhangi bir bilgilendirme yapılmamıştır. Özellikle kullanılan kredilere verilen kar payı kaleminin büyük bir kısmını oluşturan banka dışı diğer kuruluşların kimlerden oluştuğu hangi koşullarla kredi kullanıldığı kullanılan kredinin katılım bankacılığı ilkelerine uygunluğu hakkında bilgi verilmesi bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

14) Önceki dönemde İştirak ve Bağlı Ortaklıklara Verilen Kar Payları 114.731 TL iken Cari dönemde 278.462 TL'ye yükselmiştir. 1 Ocak 2018'den itibaren değişikliğe uğrayan muhasebe politikalarından mı? Yoksa başka bir nedenle mi? Bu kadar yükseldiği hakkında yeterli açıklama bulunmamaktadır.

15) Gelir tablosunun "Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları" kaleminde yer alan 103.864 TL hakkında detaylı bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.2. Kuveyt Türk Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri

Kuveyt Türk katılım bankasının 2014-2018 yıllarında bağımsız denetimden geçmiş bağımsız denetim raporlarında yer alan bilanço, gelir tablosu, nazım hesaplar ve diğer mali tablolarda yer alan kalemler ile uygulanan muhasebe politikalarından İslami finans esaslarına uymayan veya eksik bilgi verilen işlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.8.2.1. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.32. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	140	4.155.469	4.155.609	-	2.988.091	2.988.091
Yurt İçi Bankalar	34.410	1.814.572	1.848.982	30.558	1.183.614	1.214.172
Devlet Borçlanma Senetleri	1.583.482	289.880	1.873.362	1.092.138	176.574	1.268.712
Diğer Aktifler	281.822	106.967	388.789	251.895	58.169	310.064
Alınan Krediler	248.480	6.055.418	6.303.898	157.355	4.494.076	4.651.431
Muhtelif Borçlar	121.921	22.213	144.134	110.396	7.960	118.356
Diğer Yabancı Kaynaklar	415.747	23.321	439.068	426.108	24.398	450.506

1) 31.12.2014 tarihi itibarıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde Vadeli Serbest Olmayan Hesapta tutulan 140 TL ile 4.155.469 TL'lik yabancı para hesabından TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca zorunlu karşılık ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir 275 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankaları bu elde ettikleri zorunlu gelirlerin enflasyondan fazla olan kısımlarını sosyal sorumluluk faaliyetlerinde kullandıklarını ve finansal tablolara aktarmadıklarını bildirmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan fonlar kaleminde, yurtdışı bankalarda yer alan tutarların serbest tutar olarak tutulduğu ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Banka, diğer katılım bankalarında genellikle açıklanmayan, satılmaya hazır finansal varlıklar, devlet borçlanma senetleri ve diğer menkul değerlerin katılım

bankacılığı çalışma prensibine uygun olan kira sertifikası ve sukuklardan oluştuğunu, kira sertifikaları ve sukukların ihraç tarihlerini, miktarlarını ve tutarlarını detaylı şekilde açıklayarak şeffaf bir sunum gerçekleştirmiştir.

4) Diğer aktiflerde yer alan 388.789 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

5) Banka, alınan krediler kalemi içerisinde yer alan önemli tutarların sukuk ve sendikasyon kredisi olarak türleri, tarihleri, rakamları hakkında makul güvenceyi sağlayacak detaylı bilgileri vermiştir.

6) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 144.134 TL'lik Muhtelif borçlar ve 439.068 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

Tablo 4.33. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt Dışı Bankalardan Elde Edilen Kar Payı Gelirleri	318	4.327	4.645	2.047	3.368	5.415
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	18.277	171.758	190.035	1.929	132.289	134.218
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	33.277	-	33.277	10.356	-	10.356

7) Yurt dışı bankalardan elde edilen 4.645 TL'lik kar payı gelirinin hangi bankalardan hangi koşullarla elde edildiği hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

8) Kullanılan kredilere 190.035 TL ve para piyasası işlemlerine 33.277 TL kar payı ödemesi yapılmıştır. Kullanılan kredilerin ve yapılan işlemlerin hangi kuruluşlara yapıldığı hakkında yeterli bilgilendirmeyi yapmıştır. Ancak kar payı gider hesaplamalarının nasıl yapıldığı yeterince açık değildir. Bu konuyla ilgili detaylı bir

hesaplama örneğinin konulması bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından önemlidir.

4.8.2.2. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.34. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	4.781	5.136.514	5.141.295	140	4.155.469	4.155.609
Yurt İçi Bankalar	10.291	1.765.435	1.775.726	34.410	1.814.572	1.848.982
Satılmaya Hazır Finansal varlıklar	1.578.258	752.109	2.330.367	1.617.489	586.700	2.204.189
Diğer Aktifler	312.330	98.410	410.740	281.822	106.967	388.789
Alınan Krediler	684.076	6.827.603	7.511.679	248.480	6.055.418	6.303.898
Muhtelif Borçlar	108.349	10.629	118.978	121.921	22.213	144.134
Diğer Yabancı Kaynaklar	424.538	30.070	454.608	415.747	23.321	439.068

1) Banka, TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliği uyarınca T.C. Merkez Bankası bünyesinde Vadeli Serbest Olmayan hesabında bulunan 4.781 TL ile 5.136.514 TL tutara zorunlu karşılık ayırmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir 9.234 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir.

2) Bankalarda tutulan varlıklar kaleminde, yurtdışı bankalarda yer alan tutarların bulunduğu ülkeler açıklanmış ayrıca serbest tutar olarak tutulduğu bildirilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 10.291 TL'lik Türk parası mevduat ile yabancı para hesaplarda tutulan 1.765.435 TL'lik mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Banka, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan, sermayede payı temsil eden menkul değerler, devlet borçlanma senetleri ve diğer menkul değerlerin

katılım bankacılığı çalışma prensibine uygun olan kira sertifikası ve sukuklardan oluştuğunu, kira sertifikaları ve sukukların ihraç tarihlerini, miktarlarını ve tutarlarını detaylı şekilde açıklayarak şeffaf bir sunum gerçekleştirmiştir. Bu sunumla diğer katılım bankalarından olumlu yönde ayrılmıştır.

4) Diğer aktiflerde yer alan 410.740 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir.

5) Bankanın diğer katılım bankalarından olumlu olarak ayrıldığı bir diğer nokta ise alınan krediler kalemidir. Banka alınan krediler kalemini oluşturan önemli tutarların kira sertifikası, sukuk ve sendikasyon kredisi olarak alındığı, alınan kredilerin; türleri, tarihleri, rakamları hakkında makul güvenceyi sağlayacak detaylı bilgileri vermiştir.

6) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 118.978 TL'lik Muhtelif borçlar ve 454.608 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır.

7) Bankanın üçüncü olarak olumlu anlamda diğer katılım bankalarından ayrıldığı bir diğer nokta ise nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığını detayları ile açıklayarak şeffaf bir sunum gerçekleştirmesidir.

Tablo 4.35. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	6958	-	6.958	6.259	-	6.259
Yurt Dışı Bankalardan Elde Edilen Kar Payı Gelirleri	302	8.134	8.436	318	4.327	4.645
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	63.174	248.400	311.574	18.277	171.758	190.035
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	51.895	-	51.895	33.277	-	33.277

8) Bilançonun gelir tablosunda yer alan takipteki alacaklardan alınan kar paylarına ait 6.958 TL'lik gelirin hangi koşullarla elde edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirde temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması

şeffaflık açısından önemlidir.

9) Yurt dışı bankalardan elde edilen 8.436 TL'lik kar payı gelirinin hangi bankalardan nasıl koşullarla elde edildiği hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

10) Kullanılan kredilere 311.574 TL ve para piyasası işlemlerine 51.895 TL kar payı ödemesi yapılmıştır. Kullanılan kredilerin ve yapılan işlemlerin hangi kuruluşlara yapıldığı hakkında yeterli bilgilendirmeyi yapmıştır. Ancak kar payı gider hesaplamalarının nasıl yapıldığı yeterince açık değildir. Bu konuyla ilgili detaylı bir hesaplama örneğinin konulması bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından uygun olacaktır.

4.8.2.3. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.36. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	6.350	5.671.900	5.678.250	4.781	5.136.514	5.141.295
Yurt İçi Bankalar	14.356	3.555.895	3.570.251	10.291	1.765.435	1.775.726
Satılmaya Hazır Finansal varlıklar	1.832.753	1.760.173	3.592.926	1.578.258	752.109	2.330.367
Diğer Aktifler	254.825	434.772	689.597	312.330	98.410	410.740
Muhtelif Borçlar	133.001	24.963	157.964	108.349	10.629	118.978
Diğer Yabancı Kaynaklar	375.840	23.611	399.451	424.538	30.070	454.608

1) 31.12.2016 tarihi itibarıyla T.C. Merkez Bankası bünyesinde Vadeli Serbest Olmayan hesapta tutulan 6.350 TL ile 5.671.900 TL'lik yabancı para hesabından TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca zorunlu karşılık ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir 25.600 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan fonlar kaleminde, yurtdışı bankalarda yer alan tutarların serbest tutar olarak tutulduğu ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 14.356 TL'lik Türk parası mevduat ile yabancı para hesaplarda tutulan 3.555.895 TL'lik mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Banka, diğer katılım bankalarında genellikle açıklanmayan, satılmaya hazır finansal varlıklar, devlet borçlanma senetleri ve diğer menkul değerlerin katılım bankacılığı çalışma prensibine uygun olan kira sertifikası ve sukuklardan oluştuğunu, kira sertifikaları ve sukukların ihraç tarihlerini, miktarlarını ve tutarlarını detaylı şekilde açıklayarak şeffaf bir sunum gerçekleştirmiştir.

4) Bilançonun aktifinde yer alan 689.597 TL'lik diğer aktifler kalemi bilanço toplamının % 10' ununu geçmediğinden içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığı çalışma prensipleri açısından diğer aktifler kaleminin içeriği hakkında açıklama yapılması uygun olacaktır.

5) Banka önceki yıllarda olduğu gibi 157.964 TL'lik Muhtelif borçlar kalemi ve diğer yabancı kaynaklar kalemini oluşturan 399.451 TL tutarın detayları hakkında bu kalemler toplamı bilançonun % 10'unu geçmediğinden dolayı dipnotlarda bu kalemlerin içerikleri hakkında bilgi sunulmamıştır.

6) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığını detayları ile açıklayarak şeffaf bir sunum gerçekleştirmiştir.

Tablo 4.37. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	5.700	-	5.700	6958	-	6.958
Yurt Dışı Bankalardan Elde Edilen Kar Payı Gelirleri	3.760	10.792	14.552	302	8.134	8.436
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	74.154	-	74.154	51.895	-	51.895

7) Bankanın takipteki alacaklarından aldığı kar payı 5.700 TL olarak belirtilmiştir. Bu gelirin nasıl elde edildiği İslami finans esaslarına uygunluğu hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Ancak bağımsız denetim raporunun makul güvenceyi sağlayabilmesi için bu konuda detaylı bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

8) Önceki yıllarda olduğu gibi yurt dışı bankalardan sağlanan 14.552 TL’lik kar payı gelirinin elde edilme şartları ve elde edildiği banka hakkında dipnotlarda açıklama yapılmamıştır.

9) Para piyasası işlemlerine verilen 74.154 TL’lik kar payı ödemesinin hesaplanma şekilleri ve örnek hesaplama modeli bağımsız denetim raporunda yer almamıştır.

4.8.2.4. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.38. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	1.552	6.468.072	6.469.624	4.781	5.136.514	5.141.295
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	50.595	-	50.595	25.600	-	25.600
Yurt İçi Bankalar	7.245	2.413.931	2.421.176	14.356	3.555.895	3.570.251
Diğer Aktifler	183.231	581.438	764.669	254.825	434.772	689.597
Alınan Krediler	684.076	6.827.603	7.511.679	248.480	6.055.418	6.303.898
Muhtelif Borçlar	171.509	26.610	198.119	133.001	24.963	157.964
Diğer Yabancı Kaynaklar	318.674	16.177	334.851	375.840	23.611	399.451
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	7.673	-	7.673	5.700	-	5.700
Yurt Dışı Bankalardan Elde Edilen Kar Payı Gelirleri	-	30.204	30.204	3.760	10.792	14.552

1) Bankanın TCMB zorunlu karşılık tebliği esasınca TCMB’ deki Vadeli serbest olmayan hesaplarında 1.552 TL Türk Parası ve 6.468.072 TL yabancı para hesaplarında zorunlu karşılık ayrılmıştır. Bu hesaplardaki zorunlu karşılık tutarlarından 31.12.2017 tarihi itibarıyla 50.595 TL gelir elde edilmiştir. Bu zorunlu karşılık geliri katılım bankacılığı çalışma esaslarına uygun değildir.

2) Banka yurt dışı bankalarda tuttuğu fonlar hakkında(tutuluş şekli ve bulunduğu ülke) detaylı bilgi verirken, yurt içi bankalarda tuttuğu 2.413.931 TL’lik yabancı para mevduatın tutulma şekli(Serbest-serbest olmayan), elde edilen gelir ve fonun tutulduğu bankalar hakkında dipnotlarda detaylı bir açıklama yapmamıştır.

3) Bilançonun aktifinde yer alan 764.669 TL’lik diğer aktifler kalemi bilanço toplamının % 10’ ununu geçmediğinden içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığı çalışma prensipleri açısından diğer aktifler kaleminin içeriği hakkında açıklama yapılması uygun olacaktır.

4) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 198.119 TL’lik Muhtelif borçlar ve 334.851 TL’lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10’unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

5) Bilançonun gelir tablosunda yer alan takipteki alacaklardan alınan kar paylarına ait 7.673 TL’lik gelirin hangi koşullarla elde edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirden temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması şeffaflık açısından önemlidir.

6) Yurt dışı bankalardan elde edilen 30.204 TL’lik kar payı gelirinin hangi bankalardan hangi koşullarla elde edildiği hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

4.8.2.5. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı

Elde edilen bulgular:

2018 yılında hazırlanan bağımsız denetim raporları aşağıda detayları verilen standart değişikliği esas alınarak düzenlenmiştir;

“Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 19 Ocak 2017 tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü ile alakalı “TFRS 9 Finansal Araçlar” standardı 1 Ocak 2018 tarihinden geçerli olmak üzere “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerine uygulanmaktadır. TFRS 9 standardı üç bölümde ele alınmaktadır. Bu bölümler şunlardır: finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü, finansal varlıklar için hesaplanacak beklenen zarar karşılığı ve finansal riskten korunma muhasebesi, TFRS 9 standardı bağımsız denetim yapılırken yorumlama ihtiyacı duyulan karmaşık ve yeni uygulamalar içeren bir muhasebe standardıdır(Kuveyt Türk 31.12.2018 tarihli Bağımsız denetim raporu, sayfa 3).

Tablo 4.39. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	14.820	6.947.199	6.962.019	1.552	6.468.072	6.469.624
Zorunlu Karşılıklardan Alınan Gelirler	92.411	-	92.411	50.595	-	50.595
Yurt İçi Bankalarda Tutulan Fonlar	14.631	3.608.271	3.622.902	7.245	2.413.931	2.421.176
Devlet Borçlanma Senetleri	2.065.421	3.804.519	5.869.940	2.048.171	2.055.277	4.103.448
Sermaye Payı Temsil Eden Menkul Değ.	10.502	17.046	27.548	10.325	38.172	48.497
Diğer Finansal Varlıklar	88.926	409.651	498.577	29.627	246.493	276.120
Diğer Aktifler	817.583	1.982.351	2.799.934	183.231	581.438	764.669

1) Bankanın TCMB zorunlu karşılık tebliği esasınca TCMB’ deki Vadeli serbest olmayan hesaplarında 14.820 TL Türk Parası ve 6.947.199 TL yabancı para hesaplarında zorunlu karşılık ayrılmıştır. Bu hesaplardaki zorunlu karşılık tutarlarından 31.12.2018 tarihi itibarıyla 92.411 TL gelir elde edilmiştir. Bu zorunlu karşılık geliri katılım bankacılığı çalışma esaslarına uygun değildir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan fonlar kaleminde, yurtdışı bankalarda yer alan tutarların serbest tutar olarak tutulduğu ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 14.631 TL'lik Türk parası mevduat ile yabancı para hesaplarda tutulan 3.608.271 TL'lik mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Banka, 2018 yılına kadar düzenlenen yılsonu bağımsız denetim raporlarında satılmaya hazır finansal varlıklar, devlet borçlanma senetleri ve diğer menkul değerlerin katılım bankacılığı çalışma prensibine uygun olan kira sertifikası ve sukuklardan oluştuğunu, kira sertifikaları ve sukukların ihraç tarihlerini, miktarlarını ve tutarlarını detaylı şekilde açıklarken 2018 yılında düzenlediği bağımsız denetim raporunda toplam 5.869.940 TL'lik devlet iç borçlanma senetleri, 498.577 TL diğer menkul kıymetler ve 27.548 TL'lik sermayede payı temsil eden menkul değerler kalemi hakkında sadece dipnotlarda kısa bir açıklama yapılmıştır. Bu durum katılım bankacılığı çalışma prensiplerine uygunluk açısından şeffaf bilgiler içermemesi nedeniyle olumsuzluk teşkil etmektedir. Geçmiş yıllardaki gibi ayrıntılı bilgi verilmesi makul güvence sağlayacağı düşünülmektedir.

4) Diğer aktiflerde yer alan 2.799.934 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak hem önceki yılda 764.669 TL olan diğer aktifler rakamının bu kadar yükselmesi hem de katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.40. Kuveyt Türk Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Alınan Krediler	2.038.900	8.103.989	10.142.889	1.258.301	7.773.208	9.031.509
Muhtelif Borçlar	261.894	-	261.894	171.509	26.610	198.119
Diğer Yabancı Kaynaklar	-	-	1.172.585	318.674	16.177	334.851
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	27.211	-	27.211	7.673	-	7.673
Yurt Dışı Bankalardan Elde Edilen Kar Payı Gelirleri	21.392	146.934	168.326	-	30.204	30.204
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	259.039	559.663	818.702	95.058	421.421	516.479
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	35.789	-	35.789	29.270	-	29.270

5) Banka, önceki yıllarda düzenlediği bağımsız denetim raporlarında, alınan krediler kalemi içerisinde yer alan önemli tutarların kira sertifikası, sukuk ve sendikasyon kredisi olarak alındığı, alınan kredilerin; türleri, tarihleri, rakamları hakkında detaylı bilgi sunarak diğer katılım bankalarından olumlu yönde ayrışırken, bu dönem alınan kredilerin detayları hakkında yeterli açıklayıcı bilgi sunmayarak şeffaflıktan uzaklaşmıştır.

6) Bilançonun pasifinde 2018 yılından itibaren diğer yükümlülükler altında kaydedilen, toplam 261.894 TL'lik Muhtelif borçlar ve 1.172.585 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

7) Bilançonun gelir tablosunda yer alan takipteki alacaklardan alınan kar paylarına ait 27.211 TL'lik gelirin hangi koşullarla elde edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirden temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması şeffaflık açısından önemlidir.

8) Yurt dışı bankalardan elde edilen 21.392 TL’lik Türk parası ve 146.934 TL’lik yabancı para kar payı gelirinin hangi bankalardan hangi koşullarla elde edildiği hakkında yeterli bilgi verilmemiştir.

9) Kullanılan kredilere 818.702 TL ve para piyasası işlemlerine 35.789 TL kar payı ödemesi yapılmıştır. Kullanılan kredilere verilen kar payı ödemelerinin büyük bir kısmını oluşturan diğer kuruluşların hangileri olduğu İslami finans kurallarına uygunluğu hakkında yeterli bir açıklama bulunmamaktadır. Ayrıca kar payı gider hesaplamalarının nasıl yapıldığı yeterince açık değildir. Bu konuyla ilgili detaylı bir hesaplama örneğinin konulması bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından önemlidir.

4.8.3. Türkiye Finans Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri

Türkiye Finans katılım bankasının 2014-2018 yıllarında bağımsız denetimden geçmiş bağımsız denetim raporlarında yer alan bilanço, gelir tablosu, nazım hesaplar ve diğer mali tablolarda yer alan kalemler ile uygulanan muhasebe politikalarından İslami finans esaslarına uymayan veya eksik bilgi verilen işlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.8.3.1. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.41. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Bloke Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	-	2.749.896	2.749.896	-	2.906.723	2.906.723
Yurt İçi Bankalar	85.487	397.244	482.731	484.411	379.715	864.126
Devlet Borçlanma Senetleri	1.034.596	726.809	1.761.405	1.063.082	345.567	1.408.649
Diğer Menkul Kıymetler	105.773	104.606	210.379	-	-	-
Diğer Aktifler	370.712	28.612	399.324	311.348	3.916	315.264

1) Bankanın, TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca TCMB bünyesinde 2.749.896 TL tutarında yabancı parası zorunlu karşılık olarak ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir ise 529 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan varlıklar kaleminde, yurtdışı bankalarda tutulan 89.875 TL mevduatın serbest tutar olarak tutulduğu belirtilmiş ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 85.487 TL ve 397.244 TL'lik yabancı para mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan, 1.761.405 TL'lik kısmın T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından oluştuğu belirtilmiştir. Ancak 210.379 TL'lik diğer menkul kıymetlerin hangi varlıklardan oluştuğu bu menkul değerlerin, katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4) Banka takipteki krediler portföyünün 116.404 TL'lik kısmını 15.132 TL'ye varlık yönetim şirketlerine 24 Temmuz 2014 tarihinde sattığını bildirmiştir. Ancak varlık yönetim şirketine devrettiği alacaklarını katılım bankacılık prensiplerine uygun olarak devredip devretmediği hakkında bir bilgi vermemiştir. Alacaklarını devrettiği varlık yönetim şirketinin hangi firma olduğu ve bu firmanın katılım bankacılık prensiplerine uygunluğu hakkında da dipnotlarda bir bilgi sunmamıştır.

5) Diğer aktiflerde yer alan 399.324 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.42. Türkiye Finans Katılım Bankası 2014 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2014			Önceki Dönem 31.12.2013		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler	60.403	2.928.920	2.989.323	-	1.139.294	1.139.294
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	490.400	5.089.692	5.580.092	161.147	3.865.568	4.026.715
Muhtelif Borçlar	785.095	163.241	948.336	523.947	111.031	634.978
Diğer Yabancı Kaynaklar	401.761	22.007	423.768	529.521	19.752	549.273
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	6.772	-	6.772	8.416	-	8.416
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	16.577	237.217	253.794	6.455	130.737	137.192
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	55.199	-	55.199	12.118	-	12.118

6) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 60.403 TL Türk parası ile 2.927.920 TL’lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 490.400 TL Türk parası ve 5.089.692 TL’lik yabancı parayı hangi banka ve kuruluşlardan aldığı, aldığı kuruluşların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu, eğer katılım bankacılığı prensiplerine uygun olan sendikasyon kredisi, vekale kredisi veya kira sertifikası yoluyla elde etti ise bunların vadeleri ve şartları hakkında dipnotlarda ve açıklama bölümlerinde herhangi bir açıklama yapmamıştır.

7) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 948.336 TL’lik Muhtelif borçlar ve 423.768 TL’lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10’unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

8) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

9) Bilançonun gelir tablosunda yer alan takipteki alacaklardan alınan kar paylarına ait 6.772 TL’lik gelirin hangi koşullarla elde edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirde temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama

yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması şeffaflık açısından önemlidir.

10) Kullanılan kredilere 253.794 TL ve para piyasası işlemlerine 55.199 TL kar payı ödemesi yapılmıştır. Kullanılan kredilerin ve yapılan işlemlerin hangi kuruluşlara yapıldığı hakkında yeterli bilgilendirme yapılmamıştır. Ayrıca kar payı gider hesaplamalarının nasıl yapıldığı yeterince açık değildir. Bu konuyla ilgili detaylı bir hesaplama örneğinin konulması bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından önemlidir.

4.8.3.2. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.43. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Blok Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	-	3.702.250	3.702.250	-	2.749.896	2.749.896
Zorunlu Karşılık Gelirleri	7.220	3.513	10.733	529	-	529
Yurt İçi Bankalar	47.558	84.895	132.453	85.487	397.244	482.731
Devlet Borçlanma Senetleri	658.812	1.233.698	1.892.510	1.034.596	726.809	1.761.405
Diğer Menkul Kıymetler	372.006	15.150	387.156	105.773	104.606	210.379
Diğer Aktifler	489.293	58.438	547.731	370.712	28.612	399.324

1) Bankanın, TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca TCMB bünyesinde bloke edilen zorunlu karşılık tutarı 3.702.250 TL'dir. Banka 10.733 TL zorunlu karşılık geliri elde etmiştir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir.

2) Banka, yurt dışı bankalarda tuttuğu 92.916 TL varlığın serbest tutar niteliğinde tutulduğunu açıklamış ve bu varlıkların ülkeleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 47.558 TL ve 84.895 TL'lik yabancı para varlığın niteliği, elde edilen gelir ve tutulduğu bankalar hakkında dipnotlarda açıklama yapılmamıştır.

3) Banka, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunun, 1.892.510 TL’lik kısmının devlet borçlanma senetlerinden oluştuğunu ve bu varlıkların hazine tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından oluştuğu dipnotlarda açıklanmıştır. Ancak diğer menkul kıymetleri oluşturan 387.156 TL’lik tutarın hangi varlıklardan oluştuğu bunların katılım bankacılığı çalışma prensiplerine uygunluğu hakkında açıklama yapılmamıştır.

4) Banka takipteki krediler portföyünün 22.410 TL’lik kısmını 4.617 TL’ye varlık yönetim şirketlerine sattığını bildirmiştir. Ancak varlık yönetim şirketine devrettiği alacaklarını katılım bankacılık prensiplerine uygun olarak devredip devretmediği hakkında bir bilgi vermemiştir. Alacaklarını devrettiği varlık yönetim şirketinin hangi firma olduğu ve bu firmanın katılım bankacılık prensiplerine uygunluğu hakkında da dipnotlarda bir bilgi sunmamıştır.

5) Diğer aktiflerde yer alan 547.731 TL’lik tutar bilanço toplamının % 10’unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.44. Türkiye Finans Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler	532.054	3.989.822	4.521.876	60.403	2.928.920	2.989.323
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	631.195	3.504.575	4.135.770	490.400	5.089.692	5.580.092
Muhtelif Borçlar	725.049	293.720	1.018.769	785.095	163.241	948.336
Diğer Yabancı Kaynaklar	746.142	75.369	821.511	401.761	22.007	423.768
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	6.444	-	6.444	6.772	-	6.772
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	94.002	326.639	420.641	16.577	237.217	253.794
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	61.230	-	61.230	55.199	-	55.199

6) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 532.054 TL Türk parası ile 3.989.822 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 631.195 TL Türk parası ve 3.504.575 TL'lik yabancı para kredileri aldığı banka ve kuruluşların, İslami finans esaslarına uygun çalışan bankalar ve kuruluşlar olup olmadığı hakkında dipnotlarda açıklama yapmamıştır. Ayrıca elde ettiği krediler İslami finans esaslarına uygun(sendikasyon kredisi vekale kredisi, sukuk ve kira sertifikası) ürünlerden elde edildi ise bu işlemlerin gerçekleşme tarihleri, tutarları ve ödeme şartları hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

7) Önceki dönemde olduğu gibi bağımsız denetim raporu düzenlenmesinde esas alınan uluslararası muhasebe politikaları gereğince, 1.018.769 TL'lik Muhtelif borçlar ve 821.511 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için detayları hakkında açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

8) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

9) Bankanın takipteki alacaklarından aldığı kar payı 6.444 TL olarak belirtilmiştir. Bu gelirin nasıl elde edildiği İslami finans esaslarına uygunluğu hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Ancak bağımsız denetim raporunun makul güvenceyi sağlayabilmesi için bu konuda detaylı bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

10) Banka, para piyasası işlemlerine 61.230 TL ve kullanılan kredilere de 420.641 TL kar payı ödemiştir. Bu yapılan kar payı ödemelerinin yapıldığı kuruluşlar, ödenen kar payı ödemelerinin hesaplanma şekli dipnotlarda açıkça gösterilmemiştir.

4.8.3.3. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.45. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Nakit Değerler Diğer Grubu	74.841	730.910	805.751	6.812	147.702	154.514
TCMB Nezdinde Blok Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	-	3.495.263	3.495.263	-	3.702.250	3.702.250
Zorunlu Karşılık Gelirleri	17.363	11.137	28.500	7.220	3.513	10.733
Yurt İçi Bankalar	712	380.166	380.878	47.558	84.895	132.453
Devlet Borçlanma Senetleri	1.175.579	1.731.870	2.907.449	658.812	1.233.698	1.892.510
Diğer Menkul Kıymetler	350.525	18.370	368.895	372.006	15.150	387.156
Diğer Aktifler	355.148	56.325	411.473	489.293	58.438	547.731

1) Bankanın nakit değerler grubunda diğer kaleminde yer alan 74.841 TL Türk parası ve 730.910 TL yabancı para varlığın içeriği hakkında dipnotlarda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

2) Bankanın TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliği uyarınca TCMB bünyesinde 3.495.263 TL tutarında yabancı parası zorunlu karşılık olarak ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir ise 28.500 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir.

3) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan varlıklar kaleminde, yurtdışı bankalarda tutulan 180.888 TL mevduatın serbest tutar olarak tutulduğu belirtilmiş ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 380.166 TL'lik yabancı para mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir

4) Banka, satılmaya hazır finansal varlık grubundaki devlet borçlanma senetlerinin 2.907.449 TL'lik kısmının kira sertifikalarından meydana geldiğini dipnotlarda açıklamıştır. Ancak bu kira sertifikalarının ihraç tarihi, miktarı ve diğer şartları hakkında bilgi vermemiştir. Ayrıca diğer menkul kıymetlere ait 368.895 TL'lik tutar hakkında da yeterli bilgi verilmemiştir.

5) Banka, takipteki krediler portföyünün 587.835 TL'lik kısmını 92.351 TL bedelle varlık yönetim şirketlerine sattığını bildirmiştir. Ancak varlık yönetim şirketine devrettiği alacaklarını katılım bankacılık prensiplerine uygun olarak devredip devretmediği hakkında bir bilgi vermemiştir. Alacaklarını devrettiği varlık yönetim şirketinin hangi firma olduğu ve bu firmanın katılım bankacılık prensiplerine uygunluğu hakkında da dipnotlarda bir bilgi sunmamıştır.

6) Diğer aktiflerde yer alan 411.473 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir.

Tablo 4.46. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler	343.424	4.939.252	5.282.676	532.054	3.989.822	4.521.876
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	518.611	4.455.286	4.973.897	631.195	3.504.575	4.135.770
Muhtelif Borçlar	622.328	250.335	872.663	725.049	293.720	1.018.769
Diğer Yabancı Kaynaklar	497.771	22.186	519.957	746.142	75.369	821.511
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	11.620	3	11.623	6.444	-	6.444
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	70.290	-	70.290	61.230	-	61.230
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	108.786	339.571	448.357	94.002	326.639	420.641

7) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 343.424 TL Türk parası ile 4.939.252 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 518.611 TL Türk parası ve 4.455.286 TL'lik yabancı parayı hangi banka ve kuruluşlardan aldığı, aldığı kuruluşların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu belirtilmemiştir. Eğer katılım bankacılığı prensiplerine uygun olan sendikasyon kredisi, vekale kredisi veya kira sertifikası yoluyla elde etti ise bunların vadeleri ve şartları hakkında dipnotlarda ve açıklama bölümlerinde herhangi bir açıklama yapmamıştır.

8) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 872.663 TL'lik Muhtelif borçlar ve 519.957 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

9) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

10) Bankanın takipteki alacaklarından aldığı kar payı 11.623 TL olarak belirtilmiştir. Bu gelirin nasıl elde edildiği İslami finans esaslarına uygunluğu hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Ancak bağımsız denetim raporunun makul güvenceyi sağlayabilmesi için bu konuda detaylı bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

11) Banka, para piyasası işlemlerine 70.290 TL ve kullanılan kredilere de 448.357 TL kar payı ödemiştir. Bu yapılan kar payı ödemelerinin yapıldığı kuruluşlar, ödenen kar payı ödemelerinin hesaplanma şekli dipnotlarda açıkça gösterilmemiştir.

Tablo 4.47. Türkiye Finans Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
İştirak ve Bağlı Ortaklıklara Verilen Kar Payı Giderleri	248.193	-	248.193	217.855	-	217.855

12) Katılım bankalarının kredi kullandığı, İştirak, Bağlı Ortaklık ve Kontrolü birlikte yapılan iş ortaklıkları, Bankanın Doğrudan ve Dolaylı Ortakları hakkında

kullanılan kredilerin ayrıntılı olarak tablo olarak sunulması, alınan kredilere verilen kar payları ve vadelerin detayları hakkında dipnotlar ve açıklayıcı bilgilerde yer verilmesi yerinde olacaktır.

4.8.3.4. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.48. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Nakit Değerler Diğer Grubu	96.001	812.133	908.134	74.841	730.910	805.751
TCMB Nezdinde Bloke Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	-	3.746.183	3.746.183	-	3.495.263	3.495.263
Zorunlu Karşılık Gelirleri	19.610	20.132	39.742	17.363	11.137	28.500
Yurt İçi Bankalar	1.103	193.318	194.421	712	380.166	380.878
Devlet Borçlanma Senetleri	1.405.821	1.955.906	3.361.727	1.175.579	1.731.870	2.907.449
Diğer Menkul Kıymetler	342.950	19.704	362.654	350.525	18.370	368.895
Diğer Aktifler	361.891	83.104	444.995	355.148	56.325	411.473

1) Bankanın nakit değerler grubunda diğer kaleminde yer alan 96.001 TL Türk parası ve 812.133 TL yabancı para varlığın içeriği hakkında dipnotlarda detaylı bir açıklama yapılmamıştır.

2) Bankanın TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliği uyarınca TCMB bünyesinde 3.746.183 TL tutarında yabancı parası zorunlu karşılık olarak ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir ise 39.742 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir.

3) Banka, yurt dışı bankalarda tuttuğu 113.015 TL varlığın serbest tutar niteliğinde tutulduğunu açıklamış ve bu varlıkların ülkeleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Ancak

yurt içi bankalarda tutulan 193.318 TL’lik yabancı para varlığın niteliği, elde edilen gelir ve tutulduğu bankalar hakkında dipnotlarda açıklama yapılmamıştır.

4) Banka, satılmaya hazır finansal varlık grubundaki devlet borçlanma senetlerinin 3.361.727 TL’lik kısmının kira sertifikalarından meydana geldiğini dipnotlarda açıklamıştır. Ancak bu kira sertifikalarının ihraç tarihi, miktarı ve diğer şartları hakkında bilgi vermemiştir. Ayrıca diğer menkul kıymetlere ait 362.654 TL’lik tutar hakkında da yeterli bilgi verilmemiştir.

5) Banka, takipteki krediler portföyünün 241.458 TL’lik kısmını 39.757 TL bedelle varlık yönetim şirketlerine sattığını bildirmiştir. Ancak varlık yönetim şirketine devrettiği alacaklarını katılım bankacılık prensiplerine uygun olarak devredip devretmediği hakkında bir bilgi vermemiştir. Alacaklarını devrettiği varlık yönetim şirketinin hangi firma olduğu ve bu firmanın katılım bankacılık prensiplerine uygunluğu hakkında da dipnotlarda bir bilgi sunmamıştır.

6) Diğer aktiflerde yer alan 444.495 TL’lik tutar bilanço toplamının % 10’unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir.

Tablo 4.49. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler	739.092	5.240.655	5.979.747	343.424	4.939.252	5.282.676
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	649.042	3.054.890	3.703.932	518.611	4.455.286	4.973.897
Muhtelif Borçlar	565.463	242.039	807.502	622.328	250.335	872.663
Diğer Yabancı Kaynaklar	230.401	21.545	251.946	497.771	22.186	519.957
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	14.324	2	14.326	11.620	3	11.623
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	42.304	-	42.304	70.290	-	70.290
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	132.732	366.051	498.783	108.786	339.571	448.357

7) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 739.092 TL Türk parası ile 5.240.655 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 649.042 TL Türk parası ve 3.054.890 TL'lik yabancı para kredileri aldığı banka ve kuruluşların, İslami finans esaslarına uygun çalışan bankalar ve kuruluşlar olup olmadığı hakkında dipnotlarda açıklama yapmamıştır. Ayrıca elde ettiği krediler İslami finans esaslarına uygun(sendikasyon kredisi vekale kredisi, sukuk ve kira sertifikası) ürünlerden elde edildi ise bu işlemlerin gerçekleşme tarihleri, tutarları ve ödeme şartları hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

8) Önceki dönemde olduğu gibi bağımsız denetim raporu düzenlenmesinde esas alınan uluslararası muhasebe politikaları gereğince, 807.502 TL'lik Muhtelif borçlar ve 251.946 TL'lik diğer yabancı kaynaklar bilançonun %10'unu aşmadığı için detayları hakkında açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

9) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

10) Bankanın takipteki alacaklarından aldığı kar payı 14.324 TL olarak belirtilmiştir. Bu gelirin nasıl elde edildiği İslami finans esaslarına uygunluğu hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Ancak bağımsız denetim raporunun makul güvenceyi sağlayabilmesi için bu konuda detaylı bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

11) Banka, para piyasası işlemlerine 42.304 TL ve kullanılan kredilere de 498.783 TL kar payı ödemiştir. Bu yapılan kar payı ödemelerinin yapıldığı kuruluşlar, ödenen kar payı ödemelerinin hesaplanma şekli dipnotlarda açıkça gösterilmemiştir.

Tablo 4.50. Türkiye Finans Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
İştirak ve Bağlı Ortaklıklara Verilen Kar Payı Giderleri	297.337	-	297.337	248.193	-	248.193

12) Katılım bankalarının kredi kullandığı, İştirak, Bağlı Ortaklık ve Kontrolü birlikte yapılan iş ortaklıkları, Bankanın Doğrudan ve Dolaylı Ortakları hakkında kullanılan kredilerin ayrıntılı olarak tablo olarak sunulması, alınan kredilere verilen kar payları ve vadelerin detayları hakkında dipnotlar ve açıklayıcı bilgilerde yer verilmesi yerinde olacaktır.

4.8.3.5. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.51. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Nakit Değerler Diğer Grubu	59.464	1.439.995	1.499.459	96.001	812.133	908.134
TCMB Nezdinde Blok Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	-	3.768.127	3.768.127	-	3.746.183	3.746.183
Zorunlu Karşılık Gelirleri	39.128	44.635	83.763	19.610	20.132	39.742
Yurt İçi Bankalar	1.045	450.457	451.502	1.103	193.318	194.421
Devlet Borçlanma Senetleri	1.283.483	1.102.955	2.386.438	1.405.821	1.955.906	3.361.727
Diğer Menkul Kıymetler	669.968	45.216	715.184	342.950	19.704	362.654
Diğer Aktifler	859.728	1.187.341	2.047.069	361.891	83.104	444.495

2018 yılında katılım bankaları tarafından düzenlenen bağımsız denetim raporları aşağıda detayları verilen standart değişikliği esas alınarak düzenlenmiştir;

“Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 19 Ocak 2017 tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü ile alakalı “TFRS 9 Finansal Araçlar” standardı 1 Ocak 2018 tarihinden geçerli olmak üzere “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerine uygulanmaktadır. TFRS 9 standardı, bazı yeni uygulamalar getirmiştir. Bunlar; finansal varlıklarda hesaplanan beklenen zarar karşılığı ve finansal

araçların gruplandırılması ve ölçülmesi ile ilgili yeni prensipler içermektedir (Türkiye Finans Katılım Bankası, 31.12.2018 tarihli Bağımsız denetim raporu, sayfa 3).

1) Bankanın nakit değerler grubunda diğer kaleminde yer alan 59.464 TL Türk parası ve 1.439.995 TL yabancı para varlığın içeriği hakkında 84.792 TL'sinin kıymetli madenlerden oluştuğu bildirilmiş. Ancak geri kalan tutarın detayları hakkında dipnotlarda açıklayıcı bir bilgiye yer verilmemiştir.

2) Bankanın, TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca TCMB bünyesinde 3.768.127 TL tutarında yabancı parası zorunlu karşılık olarak ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir ise 83.763 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

3) Banka, yurt dışı bankalarda tuttuğu 983.798 TL varlığın serbest tutar niteliğinde tutulduğunu açıklamış ve bu varlıkların ülkeleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 450.457 TL'lik yabancı para varlığın niteliği, elde edilen gelir ve tutulduğu bankalar hakkında dipnotlarda açıklama yapılmamıştır.

4) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan, 2.386.438 TL'lik devlet borçlanma senedinin T.C. Hazine Müsteşarlığı tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından oluştuğu belirtilmiştir. Ancak 715.184 TL'lik diğer menkul kıymetlerin hangi varlıklardan oluştuğu bu menkul değerlerin, katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

5) Banka, takipteki krediler portföyünün 182.824 TL'lik kısmını 13.636 TL bedelle varlık yönetim şirketlerine sattığını bildirmiştir. Ancak varlık yönetim şirketine devrettiği alacaklarını katılım bankacılık prensiplerine uygun olarak devredip devretmediği hakkında bir bilgi vermemiştir. Alacaklarını devrettiği varlık yönetim şirketinin hangi firma olduğu ve bu firmanın katılım bankacılık prensiplerine uygunluğu hakkında da dipnotlarda bir bilgi sunmamıştır.

6) Diğer aktiflerde yer alan 2.047.069 TL'lik tutar önceki yıldaki diğer aktifler toplam rakamı olan 444.995 TL'ye göre büyük oranda artış göstermiştir. Bu durumun

2018 yılından itibaren değişiklik gösteren muhasebe politikası mı yoksa başka bir nedenle mi olduğu hakkında dipnotlarda yeterli düzeyde açıklama bulunmamaktadır. Ayrıca diğer aktifler toplamı bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için uygulanan muhasebe politikaları gereğince içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.52. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
T.C. Merkez Bankası'ndan Kullanılan Kredi	1.940.417	-	1.940.417	-	-	-
Yurt İçi Bankalardan Alınan Krediler	2.456.103	4.561.244	7.017.347	739.092	5.240.655	5.979.747
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	130.153	2.926.701	3.056.854	649.042	3.054.890	3.703.932
Muhtelif Borçlar	594.313	162.608	756.921	565.463	242.039	807.502
Diğer Yükümlülükler	1.533.676	242.128	1.775.804	946.005	113.443	1.059.448
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	65.548	170	65.718	14.324	2	14.326
Kullanılan Kredilere Verilen Kar Payları	382.665	400.067	782.732	132.732	366.051	498.783
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	73.734	-	73.734	42.304	-	42.304

7) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 2.456.103 TL Türk parası ile 4.561.244 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 130.153 TL Türk parası ve 2.926.701 TL'lik yabancı para kredi ve 2018 yılında ilk defa kullandığı 1.940.417 TL'lik TCMB kredisi hakkında; aldığı banka ve kuruluşların, İslami finans esaslarına uygun çalışan bankalar ve kuruluşlar olup olmadığı hakkında dipnotlarda açıklama yapmamıştır. Ayrıca elde ettiği krediler İslami finans esaslarına uygun(sendikasyon kredisi vekale kredisi, sukuk ve kira sertifikası) ürünlerden elde edildi

ise bu işlemlerin gerçekleşme tarihleri, tutarları ve ödeme şartları hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

8) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 1.775.804 TL’lik Diğer Yükümlülükler kalemi bilançonun %10’unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

9) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

10) Bilançonun gelir tablosunda yer alan takipteki alacaklardan alınan kar paylarına ait 65.718 TL’lik gelirin hangi koşullarla elde edildiği(mahkeme yoluyla, icra yoluyla), bu gelirden temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hakkında herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Bu konuda makul güvence sağlayacak yeterli açıklamanın yapılması şeffaflık açısından önemlidir.

11) Kullanılan kredilere 782.732 TL ve para piyasası işlemlerine 73.704 TL kar payı ödemesi yapılmıştır. Kullanılan kredilerin ve yapılan işlemlerin hangi kuruluşlara yapıldığı hakkında yeterli bilgilendirme yapılmamıştır. Ayrıca kar payı gider hesaplamalarının nasıl yapıldığı yeterince açık değildir. Bu konuyla ilgili detaylı bir hesaplama örneğinin konulması bağımsız denetim raporunun şeffaflığı açısından önemlidir.

Tablo 4.53. Türkiye Finans Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
İştirak ve Bağlı Ortaklıklara Verilen Kar Payı Giderleri	465.981	-	465.981	248.193	-	248.193

12) Katılım bankalarının kredi kullandığı, İştirak, Bağlı Ortaklık ve Kontrolü birlikte yapılan iş ortaklıkları, Bankanın Doğrudan ve Dolaylı Ortakları hakkında kullanılan kredilerin ayrıntılı olarak tablo olarak sunulması, alınan kredilere verilen kar payları ve vadelerin detayları hakkında dipnotlar ve açıklayıcı bilgilerde yer verilmesi yerinde olacaktır.

4.8.4. Vakıf Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri

Vakıf Katılım Bankası 25 Haziran 2015 tarihinde tüzel kişilik kazanmış, 17 Aralık 2015 tarihinden itibaren BDDK'ya başvurarak faaliyet izni almıştır. Banka 2015 yılında kurulmasına ve bağımsız denetim raporu oluşturulmasına rağmen faaliyete başlamadığından dolayı ilgili mali tablolar ve dipnotlar oluşturulamamıştır. Bundan dolayı bankanın analizleri 2016 yılı tarihinden itibaren 2016- 2018 yılları arasında bağımsız denetimden geçmiş bağımsız denetim raporlarında yer alan bilanço, gelir tablosu, nazım hesaplar ve diğer mali tablolarda yer alan kalemler ile uygulanan muhasebe politikalarından İslami finans esaslarına uymayan veya eksik bilgi verilen işlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.8.4.1. Vakıf Katılım Bankası 2016 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.54. Vakıf Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	516	239.550	240.066	-	-	-
Yurt İçi Bankalarda Tutulan Varlıklar	7.974	455.242	463.216	285.731	548.658	834.379
Devlet Borçlanma Senetleri	266.632	-	266.632	-	-	-
Diğer Menkul Değerler	197.779	-	197.779	-	-	-
Alınan Krediler	1.002	198.276	199.278	-	-	-
Muhtelif Borçlar	476.500	15.640	492.140	934	2.398	3.332
Yurt İçi Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	3.711	2.845	6.556	2.181	7.856	10.037

1) Katılım bankaları, TCMB'nin Zorunlu karşılıklar tebliğine istinaden TCMB' de zorunlu karşılık ayırmak zorundadır. Banka Merkez Bankası vadeli serbest olmayan hesapta 516 TL Türk parası ve 239.550 TL yabancı para yatırmışlardır. Banka bu işlemde 819 TL zorunlu karşılık geliri elde etmiştir. Elde edilen bu gelir katılım bankacılığınca faiz geliri olarak değerlendirilmektedir. İslami finans prensiplerine uygun değildir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan varlıklar kaleminde, yurtdışı bankalarda tutulan 121.011 TL mevduatın serbest tutar olarak tutulduğu belirtilmiş ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 7.974 TL ve 455.242 TL'lik yabancı para mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan 464.411 TL'lik tutarın, devlet borçlanma senetlerinden oluşan 266.632 TL ile 197.779 TL'lik diğer menkul kıymetler kaleminin detayları hakkında açıklama ve dipnotlarda yeterli bilgi verilmemiştir. Bu kalemlerin katılım bankacılığı prensiplerine uygun hangi araçlardan olduğu kar payı varsa oranları hakkında detaylı bilgi verilmelidir.

4) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 1.002 TL Türk parası ile 110.118 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 88.158 TL'lik yabancı parayı hangi banka ve kuruluşlardan aldığı, aldığı kuruluşların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu, eğer katılım bankacılığı prensiplerine uygun olan sendikasyon kredisi, vekale kredisi veya kira sertifikası yoluyla elde etti ise bunların vadeleri ve şartları hakkında dipnotlarda ve açıklama bölümlerinde herhangi bir bilgilendirme yapmamıştır.

5) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 492.140 TL'lik Muhtelif borçlar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

6) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

7) Banka, yurt içi bankalardan elde ettiği 3.711 TL Türk parası ve 2.845 TL yabancı para kar payının hangi bankalardan hangi koşullarla elde edildiği ve bu kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygun hareket edip etmediği hakkında dipnotlar ve açıklama kısımlarında bilgi sunulmamıştır.

4.8.4.2. Vakıf Katılım Bankası 2017 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.55. Vakıf Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	3.753	1.396.884	1.400.637	516	239.550	240.066
Yurt İçi Bankalarda Tutulan Varlıklar	568	369.371	369.939	7.974	455.242	463.216
Devlet Borçlanma Senetleri	600.145	27.335	627.480	266.632	-	266.632
Diğer Menkul Değerler	68.120	-	68.120	197.779	-	197.779
Alınan Krediler	882.712	387.942	1.270.654	1.002	198.276	199.278
Muhtelif Borçlar	227.107	2.149	229.256	476.500	15.640	492.140
Yurt İçi Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	-	2.571	2.571	3.711	2.845	6.556
İştirak ve Bağlı Ortaklara Verilen Kar Payları	32.397	-	32.397	-	-	-

1) Bankanın, TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca TCMB bünyesinde vadeli serbest olmayan hesaplarda 1.396.884 TL tutarında yabancı para zorunlu karşılık olarak ayrılmıştır. Zorunlu karşılıklardan elde edilen gelir ise 9.287 TL'dir. Bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

2) Bilançonun aktifinde bankalarda yer alan varlıklar kaleminde, yurtdışı bankalarda tutulan 144.395 TL mevduatın serbest tutar olarak tutulduğu belirtilmiş ve bulunduğu ülkeler hakkında yeterli bilgi verilmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan

369.371 TL'lik yabancı para mevduatın serbest tutar veya serbest olmayan tutar olup olmadığı bu mevduatlardan bir gelir elde edilip edilmediği hususunda ve mevduatların tutulduğu bankalar hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

3) Bilançonun aktifinde, satılmaya hazır finansal varlıklar grubunda yer alan 695.600 TL'lik tutarın, devlet borçlanma senetlerinden oluşan 627.480 TL ile 68.120 TL'lik diğer menkul kıymetler kaleminin detayları hakkında sadece 15 adet borçlanma senedinden oluştuğu belirtilmiştir. Ancak bu borçlanma senetlerinden nelerden oluştuğu hangi tarihlerde yapıldığı, borçlanma oranlarının ne olduğu ve bu işlemlerin katılım bankacılığı prensiplerine uygun hangi araçlardan oluştuğu hakkında dipnotlarda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 882.712 TL Türk parası ile 134.826 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 253.116 TL'lik yabancı parayı hangi banka ve kuruluşlardan aldığı, aldığı kuruluşların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu, eğer katılım bankacılığı prensiplerine uygun olan sendikasyon kredisi, vekale kredisi veya kira sertifikası yoluyla elde etti ise bunların vadeleri ve şartları hakkında dipnotlarda ve açıklama bölümlerinde herhangi bir bilgilendirme yapmamıştır.

5) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 229.256 TL'lik Muhtelif borçlar bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

6) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

7) Banka, yurt içi bankalardan elde ettiği 2.571 TL yabancı para tutarındaki kar payı geliri hakkında(elde edilen banka, elde etme şartları ve bu banka ve kurumların İslami prensiplere uygunluğu) yeterli açıklamayı dipnotlarda beyan etmemiştir.

8) İştiraklere verilen 32.397 TL'lik kar payı hakkında detaylı açıklama yapılmamıştır.

4.8.4.3. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.56. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Vadeli Serbest Olmayan Hesap	7.237	1.649.085	1.656.322	3.753	1.396.884	1.400.637
Yurt İçi Bankalarda Tutulan Varlıklar	783	1.021.337	1.022.120	568	369.371	369.939
Devlet Borçlanma Senetleri	928.011	409.634	1.337.645	600.145	27.335	627.480
Diğer Finansal Varlıklar	104.442	-	104.442	68.120	-	68.120
Diğer Aktifler	117.983	3.443	121.426	13.569	8.173	21.742

2018 yılında katılım bankaları tarafından düzenlenen bağımsız denetim raporları aşağıda detayları verilen standart değişikliği esas alınarak düzenlenmiştir;

Banka, TMS 39 Finansal Araçlar Muhasebeleştirme ve Ölçme standardının yerine, 1 Ocak 2018 tarihinden itibaren uygulanmak üzere, KGK'nın 19 Ocak 2017 tarihinde yayınlanan 29953 sayılı Resmi Gazete'de ilan edilen TFRS Finansal Araçlar standardını uygulamaya başlamıştır. TFRS 9 standardı, bazı yeni uygulamalar getirmiştir. Bunlar; finansal varlıklarda hesaplanan beklenen zarar karşılığı ve finansal araçların gruplandırılması ve ölçülmesi ile ilgili yeni prensipler içermektedir (Vakıf Katılım Bankası, 31.12.2018 tarihli Bağımsız denetim raporu, sayfa 17).

1) Katılım bankaları, TCMB'nin Zorunlu karşılıklar tebliğine istinaden TCMB' de zorunlu karşılık ayırmak zorundadır. Banka Merkez Bankası vadeli serbest olmayan hesapta 7.237 TL Türk parası ve 1.649.085 TL yabancı para yatırmışlardır. Banka bu işlemde 23.290 TL zorunlu karşılık geliri elde etmiştir. Elde edilen bu gelir katılım bankacılığınca faiz geliri olarak değerlendirilmektedir. İslami finans prensiplerine uygun değildir.

2) Banka, yurt dışı bankalarda tuttuğu 371.502 TL varlığın serbest tutar niteliğinde tutulduğunu açıklamış ve bu varlıkların ülkeleri hakkında detaylı bilgi vermiştir. Ancak yurt içi bankalarda tutulan 1.021.337 TL'lik yabancı para varlığın niteliği, elde edilen gelir ve tutulduğu bankalar hakkında dipnotlarda açıklama yapılmamıştır.

3) Bilançonun aktifinde, gerçeğe uygun değer farkı diğer kapsamlı gelire yansıtılan finansal varlıklar grubunda yer alan 1.442.087 TL'lik tutarın, devlet borçlanma senetlerinden oluşan 1.337.645 TL ile 104.442 TL'lik diğer finansal varlıklar kaleminin detayları hakkında sadece borçlanma senedinden oluştuğu belirtilmiştir. Ancak bu borçlanma senetlerinden nelerden oluştuğu hangi tarihlerde yapıldığı, borçlanma oranlarının ne olduğu ve bu işlemlerin katılım bankacılığı prensiplerine uygun hangi araçlardan oluştuğu hakkında dipnotlarda herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4) Bankanın diğer aktifler toplamı 121.426 TL olarak kaydedilmiş. Ancak diğer aktifler toplamı bilançonun % 10'unu aşmadığı için içeriğinde neler olduğu hakkında dipnotlarda bilgi verilmemiştir. Şeffaflık ve makul güvencenin sağlanması amacıyla detaylı bilgi verilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.57. Vakıf Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	1.696.275	317.147	2.013.422	882.712	387.942	1.270.654
Yurt Dışı Banka ve Kuruluşlardan Alınan Krediler	-	1.677.917	1.677.917	-	253.116	253.116
Muhtelif Borçlar	326.512	-	326.512	227.107	2.149	229.256
Diğer Yükümlülükler	298.399	28.113	326.512	-	-	-
Yurt İçi Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	-	6.775	6.775	-	2.571	2.571
İştirak ve Bağlı Ort. Verilen Kar Payları	200.390	-	200.390	32.397	-	32.397

5) Banka, yurtiçi banka ve kuruluşlardan aldığı 1.696.275 TL Türk parası ile 317.417 TL'lik yabancı para ve yurtdışı banka ve kuruluşlardan elde ettiği 1.677.917 TL'lik yabancı para kredi hakkında; aldığı banka ve kuruluşların, İslami finans esaslarına uygun çalışan bankalar ve kuruluşlar olup olmadığı hakkında dipnotlarda açıklama yapmamıştır. Ayrıca elde ettiği krediler İslami finans esaslarına uygun(sendikasyon kredisi vekale kredisi, sukuk ve kira sertifikası) ürünlerden elde edildi ise bu işlemlerin gerçekleşme tarihleri, tutarları ve ödeme şartları hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

6) Bilançonun pasifinde yer alan toplam 326.512 TL'lik diğer yükümlülükler kalemi bilançonun %10'unu aşmadığı için açıklayıcı bilgi sunulmamıştır. Ancak katılım bankacılığı prensipleri esasınca bu kalemlerin nelerden oluştuğu, kimlerden alındığı ve hangi şartlarla alındığı hakkında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

7) Banka nazım hesaplarda döviz ile ilgili türev işlemlerin nelerden kaynaklandığı hakkında herhangi bir açıklayıcı bilgi sunmamıştır.

8) Banka, yurt içi bankalardan elde ettiği 6.775 TL yabancı para mevduatın hangi bankalardan hangi koşullarla elde edildiği ve bu kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygun hareket edip etmediği hakkında dipnotlar ve açıklama kısımlarında bilgi sunulmamıştır.

9) İştiraklere verilen 200.390 TL'lik kar payı hakkında detaylı açıklama yapılmamıştır. Katılım bankacılığı esaslarına göre makul güvence sağlayacak açıklamaların yapılması uygun olacaktır.

4.8.5. Ziraat Katılım Bankasının Bağımsız Denetim Rapor Analizleri

Ziraat Katılım Bankası A.Ş. ("Banka"), tamamı T.C. Hazinesi tarafından ödenmiş 675.000 TL sermayesi ile Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 15 Ekim 2014 tarih ve 29146 sayılı Resmi Gazete'de, yayımlanan 10 Ekim 2014 tarih ve 6046 sayılı izniyle kurulmuş olup 16 Şubat 2015 tarihinde ticaret sicilde tescil işlemi gerçekleştirilerek tüzel kişilik oluşmuştur. Banka, Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu'nun 14 Mayıs 2015 tarih ve 29355 sayılı Resmi Gazetede yayımlanan 12 Mayıs 2015 tarih, 6302 sayılı kararı ile faaliyet izni almış olup, 29 Mayıs 2015 tarihinde ilk şubesinin açılışı yapılarak faaliyete başlamıştır. (Ziraat Katılım Bankası 31.12.2015 dönemi Bağımsız Denetim Raporu, Sayfa:1). Bundan dolayı bankanın analizleri 2015 yılı

tarihinden itibaren 2015- 2018 yılları arasında bağımsız denetimden geçmiş bağımsız denetim raporlarında yer alan bilanço, gelir tablosu, nazım hesaplar ve diğer mali tablolarda yer alan kalemler ile uygulanan muhasebe politikalarından İslami finans esaslarına uymayan veya eksik bilgi verilen işlemler belirlenmeye çalışılmıştır.

4.8.5.1. Ziraat Katılım Bankası 2015 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.58. Ziraat Katılım Bankası 2015 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2015			Önceki Dönem 31.12.2014		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardaki Varlıklar	17.979	69.565	87.544	-	-	-
Alınan Krediler	-	163.905	163.905	-	-	-
Muhtelif Borçlar	15.246	4.513	19.759	-	-	-
Diğer Yabancı Kaynaklar	5.955	284	6.239	-	-	-
Bankalardan Alınan Kar Payı Gelirleri	7.788	155	7.943	-	-	-

1) Bankanın yurt içi bankalarda tuttuğu toplam 87.544 TL’lik varlığının serbest tutar veya serbest olmayan tutar olarak yatırıldığı hakkında dipnotlarda ve açıklayıcı bilgi olarak herhangi bir beyanda bulunulmamıştır. Bu durum makul güvence sağlama hususunda eksiklik oluşturmaktadır.

2) Banka diğer bankaların bağımsız tablolarında tam olarak açıklanmayan diğer menkul kıymetlerin kira sertifikasından kaynaklandığı tam tutar olarak açıklaması olumlu bir durumdur.

3) Yurt içi ve yurt dışı banka ve diğer mali kuruluşlardan elde edilen 163.905 TL’lik yabancı para kredinin hangi kuruluşlardan hangi şartlarla alındığı, alınan kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir.

4) Muhtelif borçlar kaleminde kayıt altına alınan 19.759 TL’lik tutarın hangi borçlardan kaynaklandığı bunların katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda bilgi verilmesinin şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

5) Diğer yabancı kaynaklarda yer alan 6.239 TL’lik tutar bilanço toplamının % 10’unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer yabancı kaynakların muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

6) Bankanın gelir tablosunda yer alan bankalardan alınan kar payı gelirleri olarak gösterilen 7.943 TL’nin içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ayrıca TCMB’sinden elde ettiği zorunlu karşılık tutarının nasıl değerlendirildiği hakkında her hangi bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.5.2. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.59. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Bloke Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	1.754	553.740	555.494	-	134.366	134.366
Yurt İçi Bankalardaki Varlıklar	6.561	227.676	234.237	17.979	69.565	87.544
Diğer Menkul Değerler	402.796	7.168	409.964	116.254	6.049	122.303
Diğer Aktifler	22.981	143	23.124	5.860	25	5.885

1) TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca zorunlu karşılık ayırmak zorunda olan katılım bankası 555.494 TL zorunlu karşılık ayırmak zorunda kalmış ve ayırdığı bu karşılıklardan 4.359 TL faiz geliri elde etmiştir. Bu gelir katılım bankacılığının prensiplerine uygun değildir. Banka bu elde ettiği zorunlu karşılık gelirini

ve önceki yıllarda zorunlu karşılık kaynaklı elde ettiği faiz gelirini nerelerde kullandığını bağımsız denetim raporlarında açık bir şekilde belirtmelidir.

2) Banka yurt dışı bankalarda tuttuğu nakit varlıkları detaylı olarak hangi bankalarda hangi koşullarla tuttuğunu açıklarken, yurt içi bankalarda tuttuğu nakit varlıklar hakkında detaylı bilgi vermemiştir.

3) Banka menkul değerlerin TCMB açık piyasa işlemlerine uygun hale getirilen kira sertifikalarından oluştuğunu belirtmiştir. Ancak bilançoda belirtilen menkul değerlerin rakamları hakkında net ve detaylı bir bilgi verilmemiştir. Tutarların daha açık şekilde sunulması makul güvence ve şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

4) Diğer aktiflerde yer alan 23.124 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.60. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam
Banka Ortaklarına Verilen Doğrudan Krediler	480.455	-	480.455	337.726	-	337.726

5) Banka 2015 yılında 675.000 TL sermaye ile kurulmuş, ödenmiş sermayesi 29.04.2016 tarihli genel kurul kararı ile 72.000 TL artırılarak 747.000 TL'ye yükseltilmiştir. Bankanın tek ortağı T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'dir. Bankanın 2016 yılı bilançosuna bakıldığında tüzel kişi ortaklara verilen kredisi 480.455 TL gözükmemektedir. Yani banka krediyi T.C. Ziraat Bankası'na vermiştir. Bu verilen kredinin konvansiyonel bir banka olan T.C. Ziraat Bankası A.Ş.'ye hangi koşullarda verildiği, karşılığında bir gelir elde edilip edilmediği, bir gelir elde edildi ise nasıl bir gelir elde ettiği katılım bankacılığı çalışma prensipleri açısından önemlidir. Şeffaflık ve makul güvence için daha detaylı bilgi verilmelidir.

Tablo 4.61. Ziraat Katılım Bankası 2016 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2016			Önceki Dönem 31.12.2015		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Sağlanan Krediler	101.459	477.478	578.937	-	94.308	94.308
Yurt Dışı Bankalardan Sağlanan Krediler	-	708.284	708.284	-	69.597	69.597
Muhtelif Borçlar	13.218	3.809	17.027	15.246	4.513	19.759
Diğer Yabancı Kaynaklar	45.594	932	46.526	5.955	284	6.239
Para Piyasalarına Borçlar	133.668	-	133.668	48.536	-	48.536
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	7498	-	7.948	693	-	693

6) Yurt içi ve yurt dışı banka ve diğer mali kuruluşlardan elde edilen 101.459 TL'lik Türk parası, 1.185.762 TL'lik yabancı para kredinin hangi kuruluşlardan hangi şartlarla alındığı, alınan kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu durum alınan kredinin faizli işlem olup olmadığı hakkında şüphe uyandırmaktadır. Makul güvence sağlamak açısından kredi koşullarının detaylı bir şekilde açıklanması gerekmektedir.

7) Muhtelif borçlar kaleminde kayıt altına alınan 17.027 TL'lik tutarın hangi borçlardan kaynaklandığı bunların katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda bilgi verilmesinin şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

8) Diğer yabancı kaynaklarda yer alan 46.526 TL'lik tutar bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer yabancı kaynakların muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

9) Bankanın para piyasasına bir aya kadar vadeli borçları 133.668 TL olarak görülmekte ancak bu borcun detayları hakkında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Ayrıca bu borçlara karşılık verilen 7.498 TL'lik kar payı ödemesi hakkında da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.5.3. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.62. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Bloke Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	5.489	1.314.980	1.320.469	1.754	553.740	555.494
Zorunlu Karşılık Geliri	16.396	-	16.396	4.359	-	4.539
Yurt İçi Bankalardaki Varlıklar	3.320	210.669	213.989	6.561	227.676	234.237
Diğer Menkul Değerler	511.742	7.712	519.454	402.796	7.168	409.964
Diğer Aktifler	27.584	122	27.706	22.981	143	23.124

1) Ziraat katılım bankasında dikkati çeken hususlardan biri, bankanın ana ortağı olması nedeniyle konvansiyonel bir banka olan Ziraat Bankası ile içinde bulunduğu yakın ilişkililerdir. Bu ilişkilerden bazıları şunlardır; -Ziraat katılım bankasının sermayesinin tamamı T.C. Ziraat Bankası'na aittir. -Ziraat katılım bankasının, ana ortak olan T.C. Ziraat Bankası ile kredi ilişkileri bulunmaktadır. -Bankanın her ne kadar ana ortak bankadan farklı bir yönetim kurulu ve genel müdürü olsa da T.C. Ziraat Bankasının Genel müdürü bankanın Yönetim kurulu başkanı, yönetim kurulunda ve üst yönetimde yer alan üyeler genellikle T.C. Ziraat Bankası eski çalışanlarından oluşmaktadır. -Banka üst yönetimi T.C. Ziraat Bankası çalışanları için kariyer basamaklarından biri olmuş durumdadır. İki banka arasında yönetsel olarak çok fazla geçişler bulunmaktadır.

Sonuç olarak Ziraat Katılım Bankası'nın ana ortak olan konvansiyonel banka ile bu kadar fazla ilişki içerisinde olması katılım bankacılığı prensipleri ve işleyişi açısından sorunlar oluşturacağı düşünülmektedir. Bu ilişkilerin daha şeffaf ve bankalar arası ilişkinin daha az olması gerekmektedir.

2) TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca zorunlu karşılık ayırmak zorunda olan katılım bankası 1.320.469 TL zorunlu karşılık ayırmak zorunda kalmış ve ayırdığı bu karşılıklardan 16.396 TL faiz geliri elde etmiştir. Bu gelir katılım

bankacılığının prensiplerine uygun değildir. Banka bu elde ettiği zorunlu karşılık gelirini ve önceki yıllarda zorunlu karşılık kaynaklı elde ettiği faiz gelirini nerelerde kullandığını bağımsız denetim raporlarında açık bir şekilde belirtmelidir.

3) Banka yurt dışı bankalarda tuttuğu 64.592 TL’lik nakit varlıkları serbest tutar olarak tuttuğunu ve hangi ülkelerdeki bankalar olduğu açık bir şekilde belirtmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tuttuğu 213.989 TL’lik varlık hakkında detaylı bilgi vermemiştir.

4) Banka menkul değerlerin TCMB açık piyasa işlemlerine uygun hale getirilen kira sertifikalarından oluştuğunu belirtmiştir. Ancak bilançoda belirtilen menkul değerlerin rakamları hakkında net ve detaylı bir bilgi verilmemiştir. Tutarların daha açık şekilde sunulması makul güvence ve şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bağımsız denetim raporunun sadece TFRS ve TMS’ye göre yapılması katılım bankacılığı açısından önemli olan, bir kazancın kaynağının İslami esaslara uygunluğunun denetlenmesi noktasında eksiklik oluşturmaktadır. Burada da satılmaya hazır finansal varlıkların, diğer menkul kıymetlerin, diğer aktiflerin, diğer yabancı kaynakların vb. kalemlerin nelerden oluştuğu gelirinin İslami esaslara uygunluğu konusunda açık bilgi verilmesi önemlidir.

5) Diğer aktiflerde yer alan 27.706 TL’lik tutar önceki dönemlerde olduğu gibi bilanço toplamının % 10’unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer aktiflerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.63. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam
Banka Ortaklarına Verilen Doğrudan Krediler	759.146	-	759.146	480.455	-	480.455

6) Bankanın önceki dönemde 480.455 TL olan tüzel kişi ortaklara verilen kredisi 2017 yılında 759.146 TL’ye yükselmiştir. Bankanın tek ortağı T.C. Ziraat Bankası olduğu için bu kredinin de T.C. Ziraat Bankası’na verildiği anlaşılmaktadır. Bu verilen kredinin konvansiyonel bir banka olan T.C. Ziraat Bankası A.Ş.’ ye hangi koşullarda verildiği,

karşılığında bir gelir elde edilip edilmediği, bir gelir elde edildi ise katılım bankacılığı çalışma prensiplerine uygunluğu hakkında mali tabloların şeffaflığı ve makul güvence açısından daha detaylı bilgi verilmelidir.

Tablo 4.64. Ziraat Katılım Bankası 2017 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2017			Önceki Dönem 31.12.2016		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Kredileri	410.436	-	410.436	-	-	-
Yurt İçi Bankalardan Sağlanan Krediler	566.742	523.098	1.089.840	101.459	477.478	578.937
Yurt Dışı Bankalardan Sağlanan Krediler	-	1.106.838	1.106.838	-	708.284	708.284
Kullandırılan Kredilere Verilen Kar Payları	28.264	35.850	64.114	8.460	16.592	25.052
Muhtelif Borçlar	27.254	8.462	35.716	13.218	3.809	17.027
Diğer Yabancı Kaynaklar	69.368	1.202	70.570	45.594	932	46.526
Para Piyasalarına Borçlar	32.462	-	32.462	133.668	-	133.668
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	3.058	-	3.058	7498	-	7.948

7) T.C. Merkez Bankası'ndan, yurt içi ve yurt dışı banka ve diğer mali kuruluşlardan alınan 2.607.114 TL'lik toplam kredi hakkında önceki yıllarda olduğu gibi hangi kuruluşlardan hangi şartlarla alındığı, alınan kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu durum alınan kredinin faizli işlem olup olmadığı hakkında şüphe uyandırmaktadır. Makul güvence sağlamak açısından kredi koşullarının detaylı bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Kullanılan kredilere verilen toplam 64.114 TL'lik kar payı ödemesinin hangi bankalara hangi koşullarla ödendiği hususunda da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

8) Muhtelif borçlar kaleminde kayıt altına alınan 35.716 TL'lik tutarın hangi borçlardan kaynaklandığı bunların katılım bankacılığına uygunluğu hususunda dipnotlarda bilgi verilmesinin şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir.

9) Diğer yabancı kaynaklarda yer alan 70.570 TL’lik tutar bilanço toplamının % 10’unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer yabancı kaynakların muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

10) Bankanın para piyasasına bir aya kadar vadeli borçları 32.462 TL olarak görülmekte ancak bu borcun detayları hakkında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Ayrıca bu borçlara karşılık verilen 3.058 TL’lik kar payı hakkında da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4.8.5.4. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı

Elde edilen bulgular:

Tablo 4.65. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Birinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
TCMB Nezdinde Bloke Edilen Zorunlu Karşılık Tutarı	12.104	1.637.348	1.649.452	5.489	1.314.980	1.320.469
Zorunlu Karşılık Geliri	37.081	-	37.081	16.396	-	16.396
Yurt İçi Bankalardaki Varlıklar	4.935	620.370	625.305	3.320	210.669	213.989
Diğer Finansal Varlıklar	1.178.448	121.017	1.299.465	511.742	7.712	519.454
Özel Karşılıklar	123.778	-	123.778	18.088	-	18.088
Takipteki Alacaklardan Alınan Kar Payları	5.077	-	5.077	340	-	340

“Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu tarafından 19 Ocak 2017 tarihli ve 29953 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan finansal araçların sınıflandırılması ve ölçümü ile alakalı “TFRS 9 Finansal Araçlar” standardı 1 Ocak 2018 tarihinden geçerli olmak üzere “TMS 39 Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçme” standardının yerine uygulanmaktadır. TFRS 9 standardı ile birlikte bankalar, gerçekleşen

zarar modelinden beklenen zarar modeline geçerek, bu yeni model varsayım ve tahminler içerir(Ziraat Katılım Bankası 31.12.2018 tarihli Bağımsız denetim raporu, sayfa 3).

1) Diğer yıllardaki bağımsız denetim raporlarında sürekli olumlu görüş alınırken, ilk defa bu yıl banka, denetçi tarafından 30.000 TL’lik karşılık nedeniyle sınırlı olumlu görüş almıştır.

2) TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca zorunlu karşılık ayırmak zorunda olan katılım bankası 1.649.452 TL zorunlu karşılık ayırmak zorunda kalmış ve ayırdığı bu karşılıklardan 37.081 TL faiz geliri elde etmiştir. Bu gelir katılım bankacılığının prensiplerine uygun değildir. Banka bu elde ettiği zorunlu karşılık gelirini ve önceki yıllarda zorunlu karşılık kaynaklı elde ettiği faiz gelirini nerelerde kullandığını bağımsız denetim raporlarında açık bir şekilde belirtmelidir.

3) Banka yurt dışı bankalarda tuttuğu 162.366 TL’lik nakit varlıkları serbest tutar olarak tuttuğunu ve hangi ülkelerdeki bankalar olduğu açık bir şekilde belirtmiştir. Ancak yurt içi bankalarda tuttuğu 625.305 TL’lik varlık hakkında detaylı bilgi vermemiştir.

4) Banka, Geri Alım Vaadi ile Satım İşlemlerine Konu Olan ve Geri satım vaadi ile akım işlemine konu olan finansal varlıkların TCMB açık piyasa işlemlerine uygun hale getirilen kira sertifikalarından oluştuğunu belirtmiştir. Ancak bilançoda belirtilen satılmaya hazır finansal varlıkların tutarları hakkında net ve detaylı bir bilgi verilmemiştir. Tutarların daha açık şekilde sunulması makul güvence ve şeffaflık açısından uygun olacağı düşünülmektedir. Ayrıca bağımsız denetim raporunun sadece TFRS ve TMS’ye göre yapılması katılım bankacılığı açısından önemli olan, bir kazancın kaynağının İslami esaslara uygunluğunun denetlenmesi noktasında eksiklik oluşturmaktadır. Burada da satılmaya hazır finansal varlıkların, diğer menkul kıymetlerin, diğer aktiflerin, diğer yabancı kaynakların vb. kalemlerin nelerden oluştuğu gelirin İslami esaslara uygunluğu konusunda açık bilgi verilmesi önemlidir.

5) Önceki dönemde kredilere ilişkin ayrılan özel karşılıklar 18.088 TL iken Cari dönemde 123.778 TL’ye yükselmiştir. Bu durum 1 Ocak 2018’den itibaren değişikliğe uğrayan muhasebe politikalarından mı? Yoksa başka bir nedenle mi? Bu kadar yükseldiği hakkında detaylı açıklama yapılması uygun olacaktır.

6) Banka, temerrüde düşmüş kredi, kredi kartı ve zarar niteliğindeki kredilerin tahsilatının nasıl olacağı hususunda aşağıdaki açıklamayı yapmıştır;

“Zarar niteliğindeki krediler ve diğer alacakların tasfiye politikasına ilişkin açıklama: Banka tarafından kredi işlemlerinden kaynaklanan alacakların tahsili amacıyla başlatılacak icra takiplerinde borçlu ve borçla ilgililerin malvarlıkları ile Banka alacaklarının teminatını teşkil eden maddi teminatların paraya çevrilmesi süreciyle işleyecek olup, işleyecek bu sürecin yanı sıra Banka alacaklarının idari yollardan tahsil ve tasfiyesine çalışacaktır”(Ziraat Katılım Bankası 31.12.2018 tarihli Bağımsız Denetim Raporu S.94).

Banka bu açıklamada alacaklarını, aldığı teminatları paraya çevirerek veya idari yolla tahsil edeceğini belirtmiştir. Ancak katılım bankacılığının en hassas noktası olan faizsizlik prensibi gereği alacakları idari yolla tahsil ederken veya temerrüde düşen alacakları tahsil ederken borçlu müşterilerin esas borç tutarı üzerine herhangi bir ek ödeme yapıp yapmayacağı konusunda bir açıklama yapmamıştır. Bu konuda izlenecek tahsilat politikasını daha net bir şekilde açıklamalı faizsiz olduğu hususunda makul güvence güvenceyi sağlayacak beyanda bulunmalıdır.

Tablo 4.66. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen İkinci Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam	Nakdi Krediler	Gayri Nakdi Krediler	Toplam
Banka Ortaklarına Verilen Doğrudan Krediler	1.973.285	-	1.973.285	759.146	-	759.146

7) Bankanın önceki dönemde 759.146 TL olan tüzel kişi ortaklara verilen kredisi 2018 yılında 1.973.285 TL'ye yükselmiştir. Bankanın tek ortağı T.C. Ziraat Bankası olduğu için bu kredinin de T.C. Ziraat Bankası'na verildiği anlaşılmaktadır. Bankanın 2018 yılı ödenmiş sermayesinin 1.750.000 TL olduğu düşünüldüğünde kullanılan kredinin tutarının büyüklüğü, verilen kredinin konvansiyonel bir banka olan T.C. Ziraat Bankası A.Ş.' ye verilmesi, karşılığında bir gelir elde edilip edilmediği, bir gelir elde edildi ise katılım bankacılığı çalışma prensiplerine uygunluğu hakkında mali tabloların şeffaflığı ve makul güvence açısından aydınlatıcı bilgiler verilmesi uygun olacaktır.

Tablo 4.67. Ziraat Katılım Bankası 2018 Yılı Elde Edilen Üçüncü Bulgular

Hesap Adı	Cari Dönem 31.12.2018			Önceki Dönem 31.12.2017		
	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam	Türk Parası	Yabancı Para	Toplam
Yurt İçi Bankalardan Sağlanan Krediler	1.391.745	1.594.136	2.985.881	566.742	523.098	1.089.840
Yurt Dışı Bankalardan Sağlanan Krediler	-	375.993	375.993	-	1.106.838	1.106.838
Muhtelif Borçlar	82.247	-	82.247	27.254	8.462	35.716
Diğer Yükümlülükler	368.202	32.133	400.335	-	-	-
Para Piyasalarına Borçlar	864.414	-	864.414	32.462	-	32.462
Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları	24.801	-	24.801	3.058	-	3.058

8) T.C. Merkez Bankası'ndan, yurt içi ve yurt dışı banka ve diğer mali kuruluşlardan alınan 3.361.874 TL'lik toplam kredi hakkında önceki yıllarda olduğu gibi hangi kuruluşlardan hangi şartlarla alındığı, alınan kurumların katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bir bilgi verilmemiştir. Bu durum alınan kredinin faizli işlem olup olmadığı hakkında şüphe uyandırmaktadır. Makul güvence sağlamak açısından kredi koşullarının detaylı bir şekilde açıklanması gerekmektedir. Kullanılan kredilere verilen toplam 195.671 TL'lik kar payı ödemesinin hangi bankalara hangi koşullarla ödendiği hususunda da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

9) Bilançonun pasifinde yer alan 400.335 TL'lik diğer yükümlükler kalemi bilanço toplamının % 10'unu aşmadığı için içeriği hakkında bilgi verilmemiştir. Ancak katılım bankacılığına uygunluk açısından diğer yükümlülüklerin muhtevası hakkında en azından nelerden oluştuğu hususunda bilgi verilmesi uygun olacaktır.

10) Bankanın para piyasasına bir aya kadar vadeli borçları 864.414 TL olarak görülmekte ancak bu borcun detayları hakkında herhangi bir açıklamada bulunulmamıştır. Ayrıca bu borçlara karşılık verilen 24.801 TL'lik kar payı hakkında da herhangi bir açıklama yapılmamıştır.

4.9. BULGULARIN DEĞERLENDİRİLMESİ

Katılım bankalarının finansal tablo analizlerinden ve denetim raporlarından elde edilen bulguların değerlendirmesi aşağıda yer almaktadır.

1. Katılım bankalarının, bankacılık hizmet ürünleri ve finansal tabloları İslam ilkelerine uygun olarak kayıt altına alınıyor mu?

Türkiye’de katılım bankalarının finansal tabloları, 1 Kasım 2006 tarihinde 26333 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan, 5411 Sayılı Bankacılık Kanunu’na ilişkin ve Bankaların Muhasebe Uygulamalarına ve Belgelerin Saklanması İlişkin Usul ve Esaslar Hakkında Yönetmelik hükümlerine uygun olarak hazırlanmaktadır. Ayrıca BDDK tarafından muhasebe ve finansal raporlama esaslarına ilişkin yayımlanan diğer yönetmelik, tebliğ, açıklama, genelgelere de uyum sağlanmaktadır. Finansal tablolar TMS/IFRS hükümlerine uygun olmak zorundadır. Hazırlanan finansal tablolar, 28 Haziran 2012 tarih ve 28337 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “Bankalarca Kamuya Açıklanacak Finansal Tablolar ile Bunlara İlişkin Açıklama ve Dipnotlar Hakkında Tebliğ” ile bu tebliğe ek ve değişiklikler getiren tebliğlere uygun olarak kamuya açıklanmaktadır. Bankalar hazırlanan ve kamuya açıklanan finansal tabloların biçim ve içerikleri ile bunların açıklama ve dipnotları, Bankacılık Kanunu, Türk Ticaret Kanunu ve Türk vergi mevzuatına uygun olarak hazırlanmaktadır. Muhasebe kayıtları Türk parası olarak yapılmaktadır.

Katılım bankalarının özel olarak uyguladıkları bir muhasebe sistemi veya standart bulunmamaktadır. Konvansiyonel bankalarla aynı hükümlere tabidir. Bu çalışmada katılım bankalarının mali tablolarına bağlı olarak düzenlenen bağımsız denetim raporları üzerinde yapılan doküman analizinde bazı kalemlerde ve bankacılık ürünlerinde AAOIFI standartlarına ve/veya IFSB standartlarına uygun hareket edilmediği görülmektedir. Bu hesaplar aşağıda yer almaktadır.

Tablo 4.68. Katılım Bankalarının 2014-2018 Yılları Arasında Elde Ettikleri Zorunlu Karşılık Gelirleri Tablosu

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
ZORUNLU KARŞILIK İŞLEMLERİNDEN ELDE EDİLEN GELİRLER	ALBARAKA TÜRK	492	10.263	18.811	32.547	58.557
	KUVEYT TÜRK	275	9.234	25.600	50.595	92.411
	TÜRKİYE FİNANS	529	10.733	28.500	39.742	83.763
	VAKIF KATILIM	-	-	819	9.287	23.290
	ZİRAAT KATILIM	-	330	4.359	16.396	37.081

Tablo 4.68’de katılım bankalarının 2014-2018 yılları arasında zorunlu karşılık işlemlerinden elde ettiği gelirler gösterilmektedir. Zorunlu karşılık işlemlerinden beş yılda toplam olarak en fazla geliri elde eden bankalar Türkiye finans ve Kuveyt Türk katılım bankalarıdır. En az geliri elde eden ise en son faaliyete başlayan Vakıf katılım bankasıdır. Ziraat katılım bankası faaliyete başladığı 2015 yılında faaliyete başladığı için 2014 yılında Vakıf katılım bankası da 2016 yılında faaliyete başladığı için 2014 ve 2015 yılları tabloda zorunlu karşılık geliri gözükmemektedir.

Katılım bankaları topladıkları fonların belirli bir oranını TCMB Zorunlu karşılıklar hakkındaki tebliğ uyarınca TCMB bünyesinde tutmakla yükümlüdürler. İlgili kanun gereğince TCMB tarafından bankalara zorunlu karşılık tutarınca bir ödeme yapılmaktadır. Elde edilen bu gelir İslami bankacılık esaslarınca faiz geliri kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. AAOIFI standartlarında(AAOIFI, Standart No 6: Faizli Bankanın Faizsiz Bankaya Dönüşmesi) Merkez bankasında mevduat karşılığı tutulacak fonların ve likit temin elde etme amacıyla elde edilen fonların faiz karşılığı olamayacağı belirtilmiştir(AAOIFI Faizsiz Finans Standartları, 2015: 156). AAOIFI zorunlu karşılıkların nakit karşılık olarak değil fıkha uygun senet benzeri teminatlarla bu işlemin yapılmasını önermiştir. IFSB Standartlarında (IFSB 17, 2015: 2) İslami finans kuruluşları zorunlu karşılıklar, kredi kartları ve diğer benzeri fonlardan mecburen elde ettikleri gelirleri hangi hayır işlerinde kullandıklarını dipnotlarda açıklaması gerektiğini bildirmiştir.

Zorunlu karşılık gelirleri faiz geliri olarak kabul edilmekte katılım bankaları bu elde ettikleri zorunlu gelirlerin enflasyondan fazla olan kısımlarını sosyal sorumluluk

faaliyetlerinde kullandıklarını ve finansal tablolara aktarmadıklarını bildirmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

Tablo 4.69. Türev Finansal Borçlar Hesabı

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
TÜREV FİNANSAL BORÇLAR	ALBARAKA TÜRK	-	-	88	6.418	1.545
	KUVEYT TÜRK	25.885	71.523	119.727	80.697	169.333
	TÜRKİYE FİNANS	9.482	33.354	32.357	27.518	62.380
	VAKIF KATILIM	-	-	2.094	1.855	19.641
	ZİRAAT KATILIM	-	-	-	6.280	6.145

Tablo 4.69 da katılım bankalarının türev finansal borçlar hesabının 2014-2018 yılları arasındaki gelişimi görülmektedir. Albaraka Türk katılım bankasının türev finansal borçlanma araçlarının 2014 ve 2015 yılında kullanmadığı görülmektedir. Türkiye Finans ve Kuveyt Türk katılım bankalarının 2014 yılından 2018 yılına kadar türev finansal borçlanma araçlarını kullandığı görülmektedir. En fazla türev borçlanma araçlarını kullanan banka 2014 yılından 2018 yılına kadar Kuveyt Türk bankası olmuştur. Ziraat katılım bankasının açıldığı 2015 ve 2016 yıllarında türev finansal borçlanma araçları bulunmazken Vakıf katılım bankasının ise faaliyete başladığı 2016 yılından itibaren her yıl türev borçlanma araçlarını kullanmıştır. Türev borçlanma araçlarını en az kullanan bankanın Ziraat katılım bankası olduğu görülmektedir.

Türev finansal araçlar futures, forward, opsiyonlar ve swap sözleşmeleri şeklinde oluşmaktadır. Swap sözleşmesi, para ve faiz swapları olarak iki şekilde olmaktadır. Katılım bankalarının denetim raporu incelendiğinde genel olarak türev işlemleri portföyünün, vadeli döviz alım satım, vadeli kıymet alım satım ve swap sözleşmelerinden oluştuğu görülmektedir. Bankaların türev işlemleri ekonomik olarak riskten korunma sağlamakla birlikte, finansal riskten korunma muhasebesine (hedge) uygun kalem olarak tanımlanması için tüm gereken koşullar yerine getirilmediğinden “Finansal Araçlar: Muhasebeleştirilme ve Ölçmeye İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı” (“TMS 39”)

kapsamında muhasebeleştirilmektedir. Söz konusu işlemler dolayısı ile gerçekleşen kazanç veya kayıp kar zarar tablosunda yer almaktadır. Türev finansal araçlar, ilk kayda alımında sözleşme tarihindeki gerçeğe uygun değeri ile muhasebeleştirilmekte ve sonraki raporlama dönemlerinde gerçeğe uygun değerleri ile yeniden hesaplanarak mali tablolara yansıtılmaktadır.

Türev araçlarla ilgili kayıtların TMS' ye uygun olduğu görülmektedir. Fakat swap işlemlerinin faiz sözleşmesi olma ihtimali bulunduğundan bunun net olarak açıklanmadığı görülmektedir. AAOIFI standartlarında (AAOIFI, Standart No: 21) türev ürün niteliğindeki, Vadeli İşlem Sözleşmeleri ve Opsiyon sözleşmelerinin caiz olmadığı hükmü verilmiştir. (AAOIFI, Standart No; 20:540) Dayanak bir varlığa göre fiyatlandırarak menkulleştirilen (kira sertifikası gibi) sermaye piyasası araçlarının ihracı caiz görülmüştür(AAOIFI, Standart No: 17). AAOIFI standartları genel itibariyle faiz swaplarını caiz görmemiştir. Döviz ve vadeli bedelli swaplarda ise bir noktaya kadar uygunluk verilmiştir.

IFSB standartlarında ise Vadeli işlem sözleşmelerine, sözleşmeye konu olan fiyat ve miktarın en az birinin sözleşme başlangıç tarihinde teslim edilmesi şartıyla bu işlem caiz görülebilir diye açıklanmıştır(IFSB Working Paper Series, 2019:7). Opsiyon satışında ücretlendirme uygun görülmez. IFSB standartlarında, konvansiyonel bankalardaki döviz swap işleminin yerine, İslami murabaha sözleşmeleri içeren döviz swap işlemini onaylanmıştır. Ancak burada vadeli işlemlerde olduğu gibi geleneksel döviz swapının aksine mallar veya paranın başlangıçta teslimini öngörür. Katılım bankaları swap işlemlerini hangi yöntemlerle gerçekleştirdiğini denetim raporlarında detaylı olarak açıklamalıdır.

Tablo 4.70. Krediler ve Kredi Benzeri Alacaklar Hesabı

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
KREDİLER VE KREDİ BENZERİ ALACAKLAR	ALBARAKA TÜRK	16.183.692	19.505.392	22.722.054	25.193.463	26.184.989
	KUVEYT TÜRK	21.366.880	27.171.901	30.179.226	38.686.230	45.865.291
	TÜRKİYE FİNANS	23.056.422	27.114.891	25.699.683	25.438.310	29.825.791
	VAKIF KATILIM		-	3.005.767	9.674.397	13.610.323
	ZİRAAT KATILIM	16.183.692	19.505.392	22.722.054	25.193.463	26.184.989

Tablo 4.70 incelendiğinde Krediler ve Kredi Benzeri Alacaklar Hesabının 2014-2018 arasındaki hareketleri görülmektedir. En çok kredi alacağı olan banka 2017 yılında 45.865.291 TL ile Kuveyt Türk Katılım bankası olarak görülmektedir. Ziraat ve Vakıf Katılım bankalarının 2015 ve 2016 yıllarında faaliyete geçmesi nedeniyle kredi alacağı diğer bankalara göre daha az olmuştur. Dikkat çeken bir diğer husus ise yıllar itibariyle kredi alacağının tüm bankalarda artış seyri göstermesi olmuştur.

Kredi ve kredi benzeri alacakların AAOIFI ve IFSB Standartları ile karşılaştırılması alınan krediler grubu ile birlikte yapılacaktır.

Tablo 4.71. Alınan Krediler Hesabı

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
ALINAN KREDİLER	ALBARAKA TÜRK	3.215.988	4.104.688	4.424.195	5.411.969	6.852.093
	KUVEYT TÜRK	6.303.898	7.511.679	8.036.821	9.031.509	10.142.889
	TÜRKİYE FİNANS	8.569.415	8.657.646	10.256.573	9.683.679	12.014.618
	VAKIF KATILIM		-	199.278	1.270.654	3.691.339
	ZİRAAT KATILIM		163.905	1.287.221	2.607.114	3.361.874

Tablo 4.71 de alınan krediler hesabı katılım bankaları için görülmektedir. Katılım bankalarının alınan krediler hesabının yıllar itibariyle dalgalı bir seyir izlediği ve 2018 yılı itibariyle en çok kredi alan bankanın Türkiye Finans katılım bankası olduğu görülmektedir. 2018 yılı itibariyle en düşük kredi alan banka ise Ziraat katılım bankasıdır.

Tablo 4.70 ve 4.71’de görüldüğü gibi tüm bankaların kredi ve kredi benzeri alacağı ve alınan krediler hesabının aktif olduğu görülmektedir. Kredilerle ilgili işlemlerin Türkiye’de bankalarla ilgili yasa yönetmelik ve standartlara uygun olarak hazırlandığı incelenen denetim raporlarından anlaşılmaktadır. Bununla birlikte bu hesapların faiz içeriğine sahip olması ihtimali söz konusu olduğundan AAOIFI’da ilgili standartlar incelenmiştir. Bu bağlamda Murabaha (Standart No: 8:200), Kredi Anlaşmaları (Standart No: 37:906), Likit Temini ve Kullandırımı (Standart No: 44), Sendikasyon Finansmanı (Standart No: 24) ele alınmıştır.

AAOIFI’da faizli kredi ile likit temini ve kullandırımının haram olduğu hükmü yer almaktadır. Faizli olarak gerçekleştirilen likit temini ve kullandırımının doğrudan yapılması veya borçlu cari hesap ya da faizli yahut komisyonlu kredi limitleri yoluyla olması aynı hükme tabi tutulmaktadır. İlgili resmî denetleme ve düzenleme kurumları tarafından, faizsiz finans kurumlarına likit desteği sağlanacağı zaman fikhî bakımdan mübah olanın mudârebe ve yatırım vekâleti olduğu ve bu yollara başvurulması gerektiği belirtilmektedir (AAOIFI Standart No: 44:1055).

Katılım bankaları uluslararası kuruluşlardan kredi temin ederken veya bir projeyi desteklerken sendikasyon yöntemine başvurabilirler. Sendikasyon konsorsiyumlarını oluşturan kuruluşların İslami finans kuruluşları olması esas olsa da konvansiyonel bankalarla da konsorsiyum kurulabilir. Fakat burada esas olan faaliyetlerin fıkha uygun olması ve konsorsiyum yönetiminin katılım bankalarında olmasıdır (AAOIFI, Standart No 24:625). Katılım bankalarının Merkez Bankası’ndan elde edeceği likiditenin faizsizlik ilkesine uygun, emtia murabaha sözleşmesinden oluşmasının gerekliliğini ifade etmişlerdir (AAOIFI, Standart No: 6:156).

Krediler nakdi ve gayri nakdi olarak iki gruba ayrılmaktadır. Nakdi kredilerin, para borcu (karz-ı hasen), sermaye ortaklığı (müşâreke) ve emek sermaye ortaklığı (mudârebe) gibi nakit harcanması şeklinde olabileceği açıklanmaktadır. Mudârebe ve müşârekenin, kasıt ve kusuru olmadığı sürece müşteriyi borçlu kılmadığı ifade edilmektedir. Murâbaha ve finansal kiralamaya benzer şekilde mal ya da menfaatin sözleşmeye konu edilmesiyle de olabileceği belirtilmektedir (AAOIFI, Standart No: 37:907).

(IFSB 17, 2015:43) İslami finans kuruluşlarının Mudaraba, azalan müşâreke, icara, murabaha, istisna ve salam adlı İslami finans ürünleri üzerinden kredi kullanabileceğini, kredilerde teminat ve ipotek alabileceklerini ayrıca İslami bankacılık esaslarına uygun kredi riskini azaltıcı teknikler kullanabileceklerini açıklamıştır. İslami finans kuruluşlarının Merkez Bankası’ndan İslami bankacılık ilkelerine uygun faizsiz likidite temin edebilmesi gerektiğini belirtmiştir.

Gayr-ı nakdi kredilerde, kefâletler ve teminat mektupları gibi kurumu, ana işlemin yerine getirilip getirilmemesine bağlı olarak (ârizî) yükümlü kılan işlemleri kapsadığı açıklanmaktadır.

Kredi Anlaşmaları standardında, konvansiyonel kredi türleri; para borçları, iskonto edilmiş senetler, kredi kartları, akreditifler, banka kabul kredileri, banka garantileri ve döviz işlemleri yer almaktadır (AAOIFI, Standart No: 37:905).

AAOIFI’ de yer alan faizsiz finans kurumlarında kullanılan İslam’a uygun kredi türleri aşağıda yer almaktadır (AAOIFI, Standart No: 37:905-906);

- Maliyetin açıklanması şeklinde yapılan satış (murâbaha)
 - Pazarlık yoluyla alım satım (müsâveme),
 - Emek sermaye ortaklığı (mudârebe),
 - Sabit ve azalan ortaklık (müşâreke),
 - Kira ve finansal kiralama,
 - Eser sözleşmesi (istisnâ),
 - Selemler
- Diğer finansman işlemleri (faizsiz borç (karz-ı hasen), müşteri overdraft hesapları, teminat mektupları)

Tablo 4.72’de katılım bankalarının para piyasalarından yaptıkları borçlanma tutarları gösterilmektedir. En az borçlanmayı Vakıf katılım bankası, en çok borçlanmayı ise Ziraat katılım bankası gerçekleştirmiştir. Vakıf katılım ve Türkiye Finans Katılım bankası 2018 yılında para piyasalarına borçlanmamıştır.

Tablo 4.72. Para Piyasasına Borçlar Hesabı

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
PARA PİYASASINA BORÇLAR	ALBARAKA TÜRK	116.740	770.959	492.784	340.000	771.957
	KUVEYT TÜRK	708.743	711.542	1.219.873	750.524	188.003
	TÜRKİYE FİNANS	652.629	972.544	547.774	510.534	-
	VAKIF KATILIM	-	-	40.832	370.258	-
	ZİRAAT KATILIM	-	48.536	133.668	2.607.114	864.414

Tablo 4.72’de görüldüğü üzere katılım bankaları genellikle borçlanmak üzere para piyasası araçlarını kullanmışlardır. Bu konu ile birlikte; Satılmaya hazır finansal varlıklar grubu, Vadeye kadar elde tutulacak yatırımlar grupları da ele alınacaktır.

Para piyasası borçlanma araçları, repo ve ters repo işlemleri, TCMB tarafından

ihraç edilen likidite senetleri, TCMB tarafından çıkarılan kira sertifikaları, sukuk, tahviller, hazine bonoları, finansman bonoları, menkul kıymetleştirilmiş varlıklar, gelir ortaklığı senetleri vb. borçlanma araçlarından oluşur. Bu borçlanma araçlarından Kira sertifikası ve sukuk hariç diğerleri konvansiyonel piyasa araçlarıdır. Katılım Bankalarının bu ürünlerden hangilerini hangi şartlarla kullandıklarını dipnotlarda açıklamaları gerekir. İnceleme sonucunda katılım bankalarının genellikle, para piyasasına borçlanma işlemlerinin detayları hakkında bilgi sunmadıkları görülmüştür. AAOIFI’da tahvil, bono, repo ve ters repo işlemleri maddi varlıkların akit konusu olmaması, sadece rehin olarak kalması nedeniyle bu borçlanma araçları caiz görülmemiştir. Bu araçlar yerine mübah sayılan finansal araçların kullanılması uygun görülmüştür(AAOIFI, Standart No 58:1298). IFSB’de herhangi bir mülkiyet hakkı olmayan yalnızca borcu temsil eden borçlanma araçları yerine mülkiyet hakkı sunan şeri temellere dayanan finansal araçlara uygunluk verilmiştir(IFSB, Standart No 19:1).

Tablo 4.73’de bankaların kredi alacaklarından takibe düşen krediler görülmektedir. En fazla kredi alacağı olan banka Kuveyt Türk olmasına rağmen takipteki krediler hesabının Türkiye Finans ve Albaraka Türk bankalarından daha az olduğu görülmektedir. En az takipteki krediler Vakıf bankasında yer alırken takipteki krediler hesabı en fazla olan banka ise Türkiye Finans Katılım Bankası olmuştur.

Tablo 4.73. Takipteki Krediler Hesabı

Hesap Adı	Banka Adı	2014	2015	2016	2017	2018
TAKİPTEKİ KREDİLER	ALBARAKA TÜRK	326.975	468.413	1.105.954	1.212.610	1.888.547
	KUVEYT TÜRK	481.195	442.519	748.062	714.130	1.179.767
	TÜRKİYE FİNANS	597.317	1.250.842	1.394.324	1.414.992	1.732.682
	VAKIF KATILIM		-	3.647	15.438	245.988
	ZİRAAT KATILIM	-	2	10.483	34.841	240.160

İnceleme konusu bankaların yukarıda ki Tablo 4.73’de görüldüğü şekliyle kredilerden takibe düşenler bulunmaktadır. Bu katılım bankalarının kredilerin ödenmemesi durumunda bir cezai uygulama olarak farklı oranlarda tutar aldıkları görülmektedir. AAOIFI’da borçluya, borcunu vadesinde ödemeyip geciktirmesi

durumunda nakdî veya ayni olarak bir bedel ödemesini şart koşmanın, müşteri ile düzenlenen sözleşmeye cezai şart maddesi koymanın caiz olmadığı hükmü yer almaktadır. Ayrıca sözleşmede cezai şart olarak ileri sürülen bedelin miktarının belirtilmesi ile belirtilmemesi arasında bir fark olmadığı yer almaktadır. Cezai şart olarak ileri sürülen tutarın mahrum kalınan kâr veya paranın değerinin değişmesi karşılığında olması arasında da bir fark olmadığı açıklanmaktadır (AAOIFI, Standart No: 3:90).

IFSB Standartlarında, Katılım bankaları kredi ve kredi kartları için teminat alabilir, kredi ile ilgili riski görürse tedbir alabilir ancak kasıtlı olmayan temerrüde düşme ve borç ödememe durumunda borç artırarak yeniden yapılandırma yapması ve takip işlemlerinden dolayı gelir elde etmeye icazet verilmemiştir (IFSB 16, 2015: 46).

İnceleme konusu bankaların banka kartı ve kredi kartı ürünlerini kullandıkları görülmektedir. AAOIFI'da banka kartlarının faizsiz finans kurumları tarafından çıkarılmasında herhangi bir sakınca olmadığı bununla birlikte kart hamilinin nakit çekimleri kendi hesabından yapması ve bu kartla yapılan işlemlere karşılık herhangi bir faiz uygulanmaması gerektiği yer almaktadır. Kredi kartlarının ise kart hamiline borçlarıyla ilgili ödemesini geciktirmesi durumunda faiz tahakkuk ettirileceği şartının ileri sürülmemesi gerektiği belirtilmektedir (AAOIFI, Standart No: 3:91), (AAOIFI, Standart No: 37:910). İnceleme konusu bankaların kredi kartlarının borçlarının ödenmemesi durumunda kredi kartı kar mahrumiyeti adı altında belirli oranlarda tahsilat yapıldığı görülmektedir.

AAOIFI'da Vadeli piyasalarda döviz alım satım işlemleri yapılmaması gerektiği, vadeli piyasalarda döviz alım satım işlemleri yapmanın kesinlikle yasak ve haram olduğu yer almaktadır (AAOIFI, Standart No: 1:52). İnceleme konusu katılım bankalarının denetim raporlarında vadeli işlem ve opsiyon piyasalarında döviz alım satım işlemi gerçekleştirdikleri görülmektedir (31.12.2017 Albaraka Türk Bağımsız Denetim Raporu).

AAOIFI'da akreditif, birtakım hizmetlerin (vesaikin tetkiki) sunumu açısından vekâlet ve faizsiz finans kurumunun ithalatçıya garantör olması bakımından kefalet içerdiği ve meşru olduğu yer almaktadır (AAOIFI, Standart No: 14:395-396). Bununla birlikte aynı standart da akreditif fıkhen haram olan emtia için olduğunda, içerdiği şartlar gereği akit batıl ya da fâsit olduğunda veya gerek almak gerekse vermek şeklinde faizli bir muamele içerdiğinde akreditif açılmayacağı açıklanmaktadır. İnceleme konusu

bankaların denetim raporlarında akreditif işleminin yapıldığı görülmekle birlikte bu hususa dair herhangi bir açıklamaya rastlanmamıştır.

İnceleme konusu katılım bankalarının denetim raporları incelendiğinde, reeskont ve repo işlemine konu edilen varlıkların olduğu görülmektedir. Örneğin Vakıf katılım 2015 denetim raporundan elde edilen bulgulara bankalar reeskontunun 2,479 bin TL olduğu görülmektedir. Türkiye Finans Katılım bankasının 2014 denetim raporunda, gelir tahakkuk ve reeskontları 4,196 TL olarak gerçekleşmiştir. Albaraka Türk Aralık 2014 denetim raporunda, bilanço tarihi itibarıyla repo işlemine konu edilen 414,483 TL satılmaya hazır finansal varlık bulunmaktadır. Repo yatırım fonu, devlet tahvili ve hazine bonusu içerdiği ayrıca piyasa koşullarına göre değişen faiz oranları üzerinden günlük ve ya belirlenen vadede para kazandıran bir yatırım aracıdır.

Yukarıda yer alan tespitler ve açıklamalardan hareketle katılım bankalarının yaptığı bazı işlemler muhtemelen İslami koşullara uygun olarak gerçekleşse bile yeterince açıklayıcı bilgi verilmediğinden kaynaklı olarak konvansiyonel bankaların benzer faizli ürünleri ile karıştırılmaktadır. Katılım bankalarının mevcut bu sorunu çözmek için İslami denetimden geçmiş mali tablo raporlarını ayrıntılı olarak kamuoyu ile paylaşması uygun olacaktır.

Katılım bankalarının bağımsız denetimden geçmiş mali tablolarının İslami finans ilkelerine göre denetlenmesine yönelik yaptığımız çalışma sonucunda ortaya çıkan bulgular, Türkiye’de faaliyet gösteren katılım bankalarının bağımsız denetim raporlarında mali tablo hesap kalemlerinin, muhasebe politikalarının ve diğer ilgili unsurların İslami denetim ilkelerine uygunluğunun görülmesi gerektiği düşünülmektedir. Bu ihtiyacı karşılamak amacıyla bağımsız denetim raporlarında yeni bir şeri denetim tablosu veya mevcut finansal tablolara eklenecek yeni bir sütun ile İslami denetime uygunluk değerlendirilebilir. Çalışmada yapılan analiz sonucunda katılım bankalarının, faize bulaşılma ihtimali olan, konvansiyonel bankalarla benzerlik gösteren, bir katılım bankasının açıklaması gereken, düzenlenen mali tabloların İslami bankacılık açısından daha şeffaf bir hale gelmesini sağlayacak hesaplar belirlenmiştir. Aşağıda İslami denetim standartlarına uygun bir denetim raporuna ilişkin örnek bir tablo sunulmuştur;

Tablo 4.74. İslami Denetim Standartlarına Uyumluluk Yönünden İncelenmiş Örnek Denetim Tablosu

Hesap Adı	Cari Dönem			Önceki Dönem		
	Uyumlu	Uyumsuz	Şartlı Uyumlu	Uyumlu	Uyumsuz	Şartlı Uyumlu
Nakit Değerler ve Merkez Bankası						
Bankalarda Tutulan Varlıklar						
Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar						
Takipteki Krediler						
Türev ve Döviz İşlemleri						
Diğer Aktifler						
Alınan Krediler						
Para Piyasasına Verilen Borçlar						
Muhtelif Borçlar						
Ortaklık Yapıları						
Nazım Hesaplar						
Elde Edilen Kar Payı Gelirleri						
Verilen Kar Payı Giderleri						
Zekât Hesaplama ve Ödeme						

Tablo 4.74’ te örnek bir İslami ilkelere uygunluk denetim tablosunun nasıl olması gerektiği ve tablonun içerisinde hangi hesaplara yer verilmesi gerektiği hususunda bilgiler verilmiştir. Tabloda yer alan hesap kalemleri araştırmada yapılan doküman analiz çalışması sonucu katılım bankalarında sorun yaşanan, dipnotlarda ve açıklamalarda yeterli ve gerekli bilgilerin verilmediği veya eksik verildiği, bankaların faize bulaşmış veya bulaşma ihtimali olan hesaplar tespit edilerek oluşturulmuştur.

İslami ilkelere uygunluk denetimini yapan bağımsız denetçi, tabloda uyumsuz ve şartlı uyumlu olarak bildirdiği hesap kalemlerine ilişkin detaylı açıklamaları dipnotlarda vermelidir. Katılım bankalarının İslami esaslara göre denetiminin bağımsız denetim raporlarında diğer Uluslararası denetim standartları ile birlikte olması denetim noktasında

dağınıklığı ve karmaşayı ortadan kaldıracak tek bir bağımsız denetim raporunda katılım bankalarının genel durumunun görünmesini sağlayacaktır. Bu durum katılım bankası paydaşlarının denetim konusunda bilgiye daha kolay ulaşmasını sağlayacaktır.

Ayrıca bu örnek tablonun katılım bankalarına faaliyet ve işlemlerinde konvansiyonel bankalardan ayıran noktaları sunma açısından imkân tanıyacağı düşünülmektedir. Katılım bankası müşterilerine, yatırımcılara ve kamuoyuna bu bankaların İslami esaslara uygun çalıştığı noktasında makul güvence sağlayacağı ve katılım bankası mali tablo raporlamalarının daha şeffaf bir hale geleceği düşünülmektedir.

SONUÇ ve DEĞERLENDİRME

Katılım bankaları son yıllarda sadece İslam ülkelerinde değil uluslararası düzeyde büyük bir gelişim göstermişlerdir. Bu gelişim rekabetçi ve dinamik bir sektör ortaya çıkmasına yol açmıştır.

İslami esaslara dikkat ederek faaliyetlerini sürdürme gerekliliği prensibiyle hareket etme zorunluluğu bulunan katılım bankalarının denetimi sürecinde de, bu prensiplerin dikkate alınması gerekmektedir. Katılım bankalarının, geleneksel bankalar gibi sadece uluslararası muhasebe standartları açısından değil İslami denetim standartları (AAOIFI VE IFSB vb.) açısından da denetlenmesi gerekmektedir. Şeri denetim gerekliliği ve faaliyetlerde şeffaflığı sağlamak amacıyla yüksek düzeyde bir kamu güveninin sağlanması gerekmektedir.

Bu çalışmada, kamuoyu güvenini oluşturabilmek ve daha şeffaf mali tablolar düzenlemek için kamu denetimi ve bağımsız denetime tabi tutulan katılım bankaları mali tablolarının bağımsız denetimi aracılığıyla İslami bankacılık konseptine uygunluğunun araştırılması, eksikleri ve problemleri ortaya koyarak çözüm önerileri sunulması ve yeni bir İslami denetim modeli yapmak amaçlanmıştır.

Alan yazında kamu denetimine ve BDDK'nın yetki verdiği bağımsız denetim şirketlerince bağımsız denetime tabi katılım bankalarının mali raporlardaki hesap gruplarının ve hesap kalemlerinin bağımsız denetim teknikleri kullanılmak suretiyle İslami bankacılık açısından sakıncalı ve uyumsuz yönlerini belirlemeye yönelik bir çalışmaya rastlanmamıştır. Bu açıdan, çalışmanın literatüre önemli bir katkı sağlayacağı ve bu alandaki açığı kapatacağı düşünülmektedir.

Çalışmada kullanılan veriler, Bankalar Kanununa göre bağımsız denetim yaptırmak zorunda olan Katılım Bankalarının finansal tabloları ve bağımsız denetim raporları Bankaların web sayfalarından ve Katılım Bankaları Birliğinden alınmıştır. Elde edilen veriler nitel araştırma tekniklerinden olan doküman analiz tekniği kullanılarak analize tabi tutulmuştur. Doküman analizi konu ile ilgili kaynakların, kayıt veya belgelerin veri kaynağı olarak kullanıldığı özneliği sağlayan bir yöntemdir. Bu yöntemde bankaların yayınladığı mali tablolar, yevmiye kayıtları ve resmi belgeler veri olarak kullanılabilir. Bu çalışmada Katılım bankalarının bağımsız denetim Raporunda yer alan muhasebe politikaları ve finansal tablolardaki bilgilerin TMS ve BDS kapsamında nasıl oluştuğu ve

İslami esaslar açısından hesap kalemlerinin uygun olup olmadığı doküman analizi yöntemiyle incelenmiştir.

Çalışmada yapılan doküman analizi ile bağımsız denetim raporunda yer alan mali tablolarda aşağıdaki kalemlerle ilgili katılım bankacılığı çalışma prensipleri açısından eksiklikler tespit edilmiştir.

1) Nakit Değerler ve Merkez Bankası: Katılım bankaları TCMB bünyesinde zorunlu karşılık tebliği uyarınca zorunlu karşılık tutmak zorundadır. TCMB bu zorunlu karşılık tutarları için bankalara ödeme yapmaktadır. Ancak elde edilen bu gelir faiz geliri olarak kabul edilmekte ve katılım bankacılığı çalışma prensiplerine aykırı bir gelir olarak değerlendirilmektedir. Katılım bankaları bu elde ettikleri zorunlu gelirlerin enflasyondan fazla olan kısımlarını sosyal sorumluluk faaliyetlerinde kullandıklarını ve finansal tablolara aktarmadıklarını bildirmektedir. Katılım bankacılığına ait işlem ve raporların şeffaflığı açısından önceki yıllarda elde edilen zorunlu karşılık ve benzeri gelirlerin bir sonraki dönem veya yıllarda hazırlanan bağımsız denetim raporlarında nerelerde kullanıldığının açıkça belirtilmesinin uygun olacağı düşünülmektedir.

2) Bankalarda Tutulan Varlıklar: Katılım bankalarının bankalarda tuttuğu mevduatların yurtdışındaki bankalarda tutulan kısmı hakkında bağımsız denetim raporlarında serbest tutar olduğu bilgisi verilmiş ayrıca mevduatların tutulduğu bankaların ülkeleri hakkında detaylı bilgi verilmiştir. Ancak yurt içinde faaliyette bulunan bankalarda tutulan mevduatların serbest tutar olup olmadığı ve detayları hakkında bilgi verilmemiştir. Dipnotlarda yurt içinde faaliyette bulunan bankalarda tutulan mevduatın hangi bankalarda tutulduğu, tutulan bankaların katılım bankası veya geleneksel banka olduğu hakkında bilgi sunulması makul güvence sağlama ve şeffaflık açısından olumlu olacaktır.

3) Satılmaya Hazır Finansal Varlıklar: Genellikle bankalar bu grupta yer alan devlet borçlanma senetlerinin TCMB tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından oluştuğu belirtilmiştir. Ancak bu kira sertifikalarının tutar, kar payı oranları ve miktarları hakkında bilgi verilmesi makul güvence ve şeffaflık açısından uygun olacaktır. Yine bu grupta yer alan diğer menkul kıymetlerin içeriği hakkında bankalar tarafından bilgilendirme yapılmamıştır. Ancak menkul kıymet grubunda; hisse senedi, devlet tahvili, hazine bonusu, finansman bonusu, gelir ortaklığı senedi, A veya B tipi yatırım fonu, kar-

zarar ortaklığı belgesi, yatırım fonu katılma belgesi, altın ve diğer menkul kıymetleri içine alan geniş bir alanı kapsamaktadır. Bu menkul değerlerin kapsamının ne olduğu, faiz içeren menkul kıymetlerden işlem yapılıp yapılmadığı hususunda bağımsız denetim raporunda herhangi bir açıklama yoktur. Şeffaflığın sağlanması için faizli işlem şüphesinin ortadan kaldırılması gerekmektedir. Bu amaçla dipnotlarda daha ayrıntılı ve açıklayıcı bilgilere yer verilmelidir.

4) Krediler ve Alacaklar: Katılım bankaları takipteki krediler portföyünü kredi alacaklarından daha az bir tutarla varlık yönetim şirketlerine sattıklarını bildirmişlerdir. Ancak satış şartları ve bunların katılım bankacılığı çalışma prensiplerine uygunluğu hakkında dipnotlarda herhangi bir açıklama yapılmamıştır. Satış şartları, varlık yönetim şirketinin katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında detaylı bilgi verilmesi uygun olacaktır.

5) Vadeye Kadar Elde Tutulacak Yatırımlar: Bu grup repoya konu olan devlet tahvili, hazine bonosu ve diğer kamu borçlanma senetlerinden oluşmaktadır. Katılım bankaları TCMB tarafından ihraç edilen kira sertifikalarından aldıklarını belirtmişlerdir. Ancak bu işlemlerin; şartları, tarihleri, kar payı oranları vb. diğer hususlar hakkında dipnotlarda herhangi bir açıklama vermemişlerdir. Bu hususlarda detaylı bilgi verilmesi uygun olacaktır.

6) Diğer Aktifler: Katılım bankaları genellikle bilançolarının % 10'unu aşmayan ve detayları hakkında bilgi vermek zorunda olmadıkları için bu kalemin içeriği hakkında bilgi sunmamışlardır. Ancak katılım bankacılığı çalışma prensipleri gereği bu kalemin detayları hakkında bilgi verilmesi uygun olacaktır.

7) Alınan Krediler: Bazı katılım bankalarının bazı yıllarda yaptığı bilgilendirmeler hariç, bankalar alınan kredilerin hangi kuruluşlardan, hangi şartlarla ve hangi tarihlerde alındığı, alınan kredilerin İslami finans esaslarına uygun vekale kredisi, sendikasyon kredisi veya kira sertifikası şeklinde olup olmadığı hakkında dipnotlar ve açıklamalarda bilgilendirme yapmamışlar. Bu durum katılım bankacılığı prensiplerine uygun değildir. Alınan kredilerin büyük tutarlı olanları hakkında alınan kredinin türü(Vekale, sendikasyon, kira sertifikası vb.), tarihi, kar payı oranları hakkında bilgi verilmesi mali tabloların şeffaflığı açısından uygun olacaktır.

8) Para Piyasalarına Borçlar: Bankalar bu kalemde verdikleri tutarların içerikleri, şartları ve katılım bankacılığı prensiplerine uygunluğu hakkında herhangi bilgilendirme yapmamışlardır. Belirtilen hususlarda bilgilendirme yapılması makul güvence sağlanması açısından önemlidir.

9) Muhtelif Borçlar(Yasal Yükümlülükler): Bilançolarının % 10'unu aşmadığı için katılım bankaları bu kalemler hakkında herhangi bir bilgilendirme yapmamaktadır. Ancak İslami finans prensipleri gereğince bu borçlar ve yükümlülüklerin neleri kapsadığı konusunda en azından isim bazında bilgilendirme yapılması uygun olacaktır.

10) Döviz ve Türev İşlemler: Katılım bankaları döviz ve türev işlemlerin büyük meblağlı kısımlarının işlem tarihi, sözleşme şartları, oranlar ve diğer detayları hakkında nazım hesaplarda gerekli bilgilendirme yapılması makul güvence açısından uygun olacaktır.

11) Takipteki Kredilerden Elde Edilen Kar Payları: Bankalar takipteki kredilerden elde ettikleri kar paylarını hangi koşullarla elde ettikleri, elde ettikleri bu tür gelirlerde temerrüt dolayısıyla faiz geliri olup olmadığı hususunda yeterli açıklama yapmamışlardır. Bu gelir kaynağının detaylı bir şekilde dipnotlarda açıklanması şeffaflık ve makul güvence açısından uygun olacaktır.

12) Para Piyasası İşlemlerine Verilen Kar Payları: Katılım bankaları bu gelir kalemi hakkında kar payı hesaplanması ve bu kar paylarının verildiği kuruluşlar hakkında bilgi vermemiştir. Bu eksikliğin giderilmesi daha şeffaf bir sunum imkânı sunacaktır.

13) Ortaklık Yapıları: Bazı katılım bankalarının, ortaklarının konvansiyonel bankalardan oluşması, bu kurumlar arasında kredi alışverişi olması, bankalar arasında sürekli bir şekilde personel geçişlerinin bulunması katılım bankacılığı çalışma prensiplerine göre uygun bulunmamaktadır. Geleneksel bankalarla katılım bankaları arasındaki bu geçişkenliğin azaltılması şeffaflık açısından olumlu olacaktır. Ayrıca katılım bankalarının kredi kullandığı, İştirak, Bağlı Ortaklık ve Birlikte Kontrol Edilen Ortaklıklar (İş Ortaklıkları), Bankanın Doğrudan ve Dolaylı Ortakları hakkında kullanılan kredilerin ayrıntılı şekilde tablo olarak sunulması, alınan kredilere verilen kar payları ve vadelerin detayları hakkında dipnotlar ve açıklayıcı bilgilerde yer verilmesi yerinde olacaktır.

Katılım bankalarına ait mali tablolar ve muhasebe politikaları esas alınarak hazırlanan bağımsız denetim raporlarının uluslararası finansal raporlama standartları yanında İslami finansa uygunluk yönünden denetlenmesi ve denetim sonuçlarının bağımsız denetim raporunun ek bir bölümünde veya ayrı bir tablo olarak verilmesi bu bankalara ait tüm denetim sonuçlarının tek bir dokümanda görülmesini sağlayacaktır. Bu amaçla belirlenen bulgular değerlendirilerek, sorunlu, eksik ve faize bulaşma ihtimali olan hesaplar tespit edilerek yeni bir İslami bankacılık prensiplerine uygun örnek denetim tablosu oluşturulmuştur. Tek bir dokümanda hem uluslararası denetim standartları hem de İslami denetim standartlarına göre denetlenme yapılması, katılım bankalarının denetimi konusundaki karmaşayı ve kamuoyunda yanlış bir algı olarak bulunan katılım bankaları ile geleneksel bankalar arasında fark yoktur söylemini ortadan kaldıracaktır.

Yatırımcıların ve analistlerin daha kolay bilgiye ulaşmalarını ve bu kurumlar hakkında daha hızlı karar vermelerini sağlayacaktır. Ayrıca dini hassasiyetleri dolayısıyla katılım bankacılığı ile çalışmayı tercih eden müşterilerin bu bankaların faaliyet ve işlemlerinde faizsizlik prensibine göre çalıştığının güvence altına alınmasına katkı sağlayacağı düşünülmektedir.

Bir diğer avantajı ise konvansiyonel bankaların denetiminde olduğu gibi katılım bankalarının İslami açıdan denetimine de genel kabul gören uluslararası standartlar getirecek olmasıdır.

Katılım bankalarının İslami esaslara göre denetlenebilmesi için bağımsız denetim firmaları bünyesinde şeri denetim birimlerinin açılması ve konu hakkında uzman personelin çalıştırılması veya sadece şeri denetim yapacak alanında yeterli uzman personele sahip bağımsız denetim şirketlerinin kurulması gerekmektedir. Bu standartların uygulanabilmesi için İslami prensiplere göre denetim sonucunda katılım bankalarının İslami bankacılık denetim standartlarına, düzenlemelere ve yönetmeliklere uymadıkları tespit edilirse kamu adına BDDK belirlenen eksikliklerin giderilmesi için gerekli tedbirleri almalıdır.

Yapılan çalışmada ortaya çıkan sorunların belli bir kısmının, katılım bankalarının kullandığı tek düzen hesap planının konvansiyonel bankaların kullandığı hesap planı esas alınarak düzenlenmesinden kaynakladığı görülmüştür. Katılım bankaları çalışma

prensipleri esas alınarak düzenlenecek farklı bir tek düzen hesap planının insanlarda oluşan düşünsel karmaşayı ortadan kaldıracağı düşünülmektedir.

KAYNAKÇA

- Abdul Majid, Muhamed Zulkhibri And Reza Ghazal. “Comparative Analysis Of Islamic Banking Supervision And Regulation Development”. *Money And Economy*, 6(3), 2012, 113-162.
- Acar, D. ve Serpil S. (2011). “Bağımsız Denetim Kalitesinin Arttırılmasında Kamu Gözetim Kurulu’nun Rolü: Bağımsız Denetim Firmaları Üzerine Bir Araştırma”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 35, 33–50.
- Ada, Ş. (2016). *Bağımsız Denetim Kalitesi Üzerinde Etkili Olan Faktörler: Türkiye Örneği*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kahramanmaraş: Kahramanmaraş Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ağkan, F. (2018). *Katılım Bankalarında Muhasebe Sistemi ve İslami Mali Kuruluşlar Muhasebe ve Denetleme Kurumunun (AAOIFI) Türkiye'deki Finans Kurumlarına Etkileri: Türkiye-Bahreyn Karşılaştırması*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Bursa: Uludağ Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ajili, H., & Bouri, A. (2018). “Corporate Governance Quality of Islamic Banks: Measurement and Effect on Financial Performance”. *International Journal of Islamic and Middle Eastern Finance and Management*. 11(3), 470-487.
- Akbıyık, S. (2005). *Vergi Uygulamaları Yönüyle; Denetim ve Raporlama*, (1. Basım), Bursa: Ekin Yayınları.
- Akdoğan H. (2005). “Muhasebe Mesleğinde Toplam Kalite Yönetimi İçerisinde Yer Alan Müşteri Memnuniyeti”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 6(14),75-88.
- Akın, A. ve Aslanoğlu, S. (2007). “İşlevsel ve Yapısal Açıdan Türk Bankacılık Sisteminde Kurumsal Yönetim İşleyişi”, *Bankacılar Dergisi*, 61, 28-42.
- Akın, F. ve Ece N. (2010). “Bankacılık Sektörünü Düzenleyen Otoritelerin Yapılanması: Bafin ve BDDK Örneği”, *Anadolu Bil Meslek Yüksek Okulu Dergisi*, 17, 21-30.
- Aksoy, T. (2002). *Tüm Yönleri İle Denetim*. Ankara: Yetkin Hukuk Yayınları.
- Akyüz, B. (2008). *Banka Denetim Komitelerinin Görev Ve Sorumluluklarını Yerine Getirmedeki Etkinlikleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Ankara: Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.

- Akyüz, F. ve Yeşil, T. (2017). “Bist Sürdürülebilirlik Endeksine Kayıtlı Üretim Sektöründe Faaliyet Gösteren Şirketlerin Finansal Performanslarının İncelenmesi”, *Akademik Araştırmalar ve Çalışmalar Dergisi*, 9(16), 61-78.
- Alam, N. (2019). *Regulatory And Supervisory Issues In Sharī`Ah-Compliant Hedging Instruments*, Ifsb Working Paper Series, Kuala Lumpur, Malaysia: IFSB Published.
- Al- Baluchi, A.A.A. (2006). *The Impact of AAOIFI Standards and Other Bank Characteristics on the Level of Voluntary Disclosure in the Annual Reports of Islamic Banks*, (Thesis submitted for the award of the degree of Ph.D.). Bahrain: School of Management University of Surrey.
- Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2014 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.albaraka.com.tr/pdf/31.12.2014-solo.pdf>, Erişim Tarihi 01.08.2020.
- Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2015 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.albaraka.com.tr/pdf/31122015TRSOLO.pdf>, Erişim Tarihi 03.08.2020.
- Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2016 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.albaraka.com.tr/pdf/ALBARAKATURK-31-12-2016-TR-SOLO.pdf>, Erişim Tarihi 06.08.2020.
- Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/bagimsiz-denetim-raporlari/20171231.pdf>, Erişim Tarihi 09.08.2020.
- Albaraka Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.albaraka.com.tr/assets/tr/pdf/yatirimci-iliskileri/bagimsiz-denetim-raporlari/20181231.pdf>, Erişim Tarihi 12.08.2020.
- Al-Gamal, M.A. (2011). “Islamic Finance, Law, Economics and Practice”, *Kitabiyat*, 25, 189-231.

- Alpaslan, H.İ. ve Hakesever, Ö. (2013). “Türk Bağımsız Denetim Sektöründe Kalite Güvence Sistemleri Uygulamaları”, *Batman Üniversitesi Yaşam Bilimleri Dergisi*, 3(1), 45-69.
- Altaş, G. (2008). *İslami Finans Sistemi, Sermaye Piyasasında Gündem Raporu*, İstanbul: Türkiye Sermaye Piyasası Aracı Kuruluşları Birliği Yayınları.
- Altay, A. (2019). “Bankaların Denetimi ve Gözetimi”. Aydın Karapınar (Ed.), *Bankaların Yönetimi ve Denetimi (176-205)*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Anaç, T. ve Kaya, F. (2017). “Bireysel Müşterilerin Katılım Bankacılığını Tercih Etmesini Etkileyen Faktörler”, *Bartın Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(15), 145-182
- Anderson, AW. (2012). *The Characteristics Of A Successful Auditor*, Kansas Society of CPAs, <https://s3.amazonaws.com/academia.edu.documents/35160274/12.>, Erişim Tarihi: 22.10.2019.
- Archer, S., & Karim, R. A. A. (2007). “Specific Corporate Governance Issues in Islamic Banks. Islamic Finance: The Regulatory Challenge”, *Islamic Finance: The New Regulatory Challenge*, (310-341). 2nd Edition by, John Wiley & Sons (Asia) Pte. Ltd.
- Arslan, E.C. (2017). *Katılım Bankacılığı ve Türkiye Ekonomisine Katkıları*. İstanbul Ticaret Üniversitesi Dış Ticaret Üniversitesi Tartışma Metinleri WPS NO/ 62/2017-01.
- Arslan, M.C. ve Demirkan S. (2017). “Auditing And Assurance Service”, *Muhasebe ve Finans Dergisi*, Temmuz 2017, Özel Sayı, 127-141.
- Ashraf, M.A. and Lahsasna, A. (2017). “Measuring Sharī‘ah Risk: Proposal for A New Sharī‘ah Risk Rating Model for Islamic Banks and Allocation of Capital for Sharī‘ah Risk under Basel III”, *Journal of Islamic Economy*, Vol. 30 April 2017, 73-87.
- Atabay, E. ve Dinç, E. (2019). “Türkiye Denetim Standartlarında Adı Geçen Denetim Türlerinin Genel Yapı Açısından Karşılaştırılması”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 57, 19-36.

- Ataman, B. (2010). “Türkiye’ de Kamu Denetimi”, *Maliye Finans Yazıları*, 24(87), 17-26.
- Atar, A. (2017). “Başlangıcından Günümüze Dünyada ve Türkiye’de İslâmi Bankacılığın Genel Durumu”, *Journal of History Culture and Art Research*, 6(4), 1029-1062.
- Aydoğan, S.D. (2016). “Türkiye’de Bağımsız Denetimin Yeni Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Değerlendirilmesi”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, ICAFR 16 Özel Sayısı, 12(30), 771-785
- Bağımsız Denetim Yönetmeliği, (2012). 26.12.2012, 28509 sayılı Resmi Gazete Kararı, <https://kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v1/BDY/BDYGuncel22Aralik2015.pdf>, Erişim Tarihi: 15.04.2020.
- Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik, (2006). 28.06.2006, 28337 sayılı Resmi Gazete Kararı.
- Bakır, M. (2011). *Denetim ve Meslek Hukuku*. (6.Baskı), Trabzon: Murathan Yayınevi.
- Bakır, M. (2002). *Denetim*. Rize: Akademi Yayınevi.
- Baltacı, A. (2019). “Nitel Araştırma Süreci: Nitel Bir Araştırma Nasıl Yapılır?”, *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi (AEÜSBED)*, 5(2), 368-388.
- Bayram, A. ve Özdemir, K. (2013). *İslami Finans Kavramı, Ürünler, Dünyada ve Türkiye’de Gelişimi ve Geleceği*. İstanbul Üniversitesi Sermaye Piyasaları Araştırma ve Uygulama Merkezi Araştırma Notları-1:İstanbul.
- BDDK (2005). *5411 Sayılı Bankacılık Kanunu*, 25983 Sayılı Resmi Gazete, 19 Ekim 2005.
- BDDK (2012). *Bankaların Bağımsız Denetimi Hakkındaki Yönetmelik*, 28509 Sayılı Resmi Gazete, 26 Aralık 2012.
- BDDK (2006). *Bankaların İç Sistemleri Hakkında Yönetmelik*, 26333 Sayılı Resmi Gazete, 01 Kasım 2006.
- Başpınar, A. (2005). “Türkiye’de ve Dünyada Denetim Standartlarının Oluşumuna Genel Bir Bakış”, *Maliye Dergisi*, 148, 35-62.

- Bayazıtlı, E. (1991). *Uluslararası Bağımsız Dış Denetim Standartları ve Türkiye Uygulaması*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Ankara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Bayram, N. (2013). “Bankalarda İç Denetimin Yeniden Yapılandırılması”, *Öneri Dergisi*, 10(40), 15-34.
- BDDK. (2019). *Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ*, 30888 sayılı Resmi Gazete, 14 Eylül 2019.
- Bezirci, M. ve Karasioğlu, F. (2011). “Türkiye’de Denetimin Tarihsel Gelişimi”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal ve Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 21, 571-592.
- Bozdemir, E. (2013). “Sermaye Şirketlerinde Bağımsız Denetimin Zorunluluğuna İlişkin Yasal Düzenlemeler ve Güncel Gelişmeler”, *Mali Çözüm Dergisi*, 23(118), 67-86.
- Bozkurt, N. (2006). *Muhasebe Denetimi*. (4. Baskı), İstanbul: Alfa Yayınları.
- Can, V. ve Uyar, S. (2010). *İşletmelerde Faaliyet Denetimi*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Cömert, N. (2013). “Denetim Süreci ve İç Kontrol”, Melih Erdoğan (Ed.), *Denetim* (46-77). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Çamlıbel, H. (2019). *İşletmelerin Katılım Bankası Tercihini Etkileyen Faktörler: Bolu Örneği*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Çanakçı, M. (2014). “Çok Kutuplu Dünyada İslami Finans Piyasalarının Gelişimi Ve Sukuk İhraçları”, *Türkiye İslam İktisadi Dergisi*, 1(2), 43-58.
- Çavdar, F. (2018). “Türkiye’de Bağımsız Denetçilik Bugünü ve Yarını”, Rasim Yılmaz (Ed.). *X. IBANESS(Uluslararası Balkan ve Yakın Doğu Sosyal Bilimler) Kongreler Serisi Bildiri Kitabı (232-240)*. 27-28 Ekim, Ohrid/Makedonya.
- Çatıkkaş, Ö. ve Gürsu, A.S. (2011). *Aracı Kurumlarda Denetim Komitesi Uygulaması*. İstanbul: Beta Yayınları.
- Çatıkkaş, Özgür (2012). *Bankalarda Denetim Komitesi Uygulaması*. İstanbul: Türkiye Bankalar Birliği Yayınları Yayın No: 287.

- Çelik, A. (2005). *Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Sorumluluğu*. Ankara: Seçkin Yayınları.
- Çetin, A. (2018). *Katılım ve Mevduat Bankalarının Piyasa Etkinliğinin Karşılaştırılması Analizi ve Bir Uygulama*. İstanbul: TBB Yayınları (Yayın No:329).
- Çelik, İ. (2016). “Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı”, *Dumlupınar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 49, 159-182.
- Çelik, İ. (2016). “Katılım Bankaları ve Denetleme Sorunsalı”, *Süleyman Demirel Keçiborlu Meslek Yüksek Okulu Dergisi Anka e-Dergi Journal of Phoenix* 1(1), 29-43.
- Çevikbaş, R. (2011). “Türkiye’de İç Denetim Kurumu”, *Türk İdare Dergisi*, Haziran – Eylül, 83(471-472), 47-67.
- Çiftçi, Y. ve Erserim, A. (2008). “Muhasebe Standartlarında Uluslararası Uyumlaştırma Çalışmaları ve Türkiye’deki Durumun İncelenmesi”, *Uluslararası Sermaye Hareketleri ve Gelişmekte olan Piyasalar Sempozyumu*, 24-27 Nisan, Bandırma.
- Çömlekçi, F. vd. (2004). *Muhasebe Denetimi ve Mali Analiz*. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları No:839.
- Çürük, A. (2013). *İslami Finansın Türkiye'deki Gelişimi, Mevcut Sorunlar Ve Çözüm Önerileri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Damak, M. (2009). “Euromoney Encyclopedia of Islamic Finance”, (Ed.) Aly Khorshid, *Standard & Poor’s Views on the Growth and Diversification of Islamic Finance*, London: Euromoney Institutional Investor PLC.
- Dar, H., & Azmi, W. (2015). “Shari’ah Governance Regimes in the Gulf Cooperation Council Countries: A Comparative Study”. In Asutay M. & Turkistani A. (Eds.), *Islamic Finance: Political Economy, Values and Innovation (Volume 1)* (63-78). Berlin, Germany: Gerlach Press. doi:10.2307/j.ctt1df4hjh.7
- Delikanlı, İ. (2007). “BDDK’nın İç Denetime Bakışı ve İç Denetime Yönelik Düzenlemeler” *TİDE İç Denetim Dergisi*, 17, 46-51.

- Demir, B. (2015). “Muhasebe ve Denetim Mesleğinde Etik”, *Eğitim ve Öğretim Araştırmaları Dergisi*, 4(4), 341-352.
- Demir, Ş. (2019). “TMS 2 ve Bobi Frs Düzenlemeleri Kapsamında Stokların Değerlemesi”, *Proceedings of the International Congress on Business and Marketing*, 2019 Maltepe University, Istanbul, 13.06.2019-14.06.2019, 402-417.
- Demir, Y. ve Küçükkaplan, İ. (2017). “Türk Bankacılık Sisteminde Önleyici, Kısıtlayıcı Ve Denetleyici Düzenlemelere Genel Bir Bakış” *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 10(2), 207-221.
- Deniz G., Aydın Y. (2018). “2013-2017 Dönemlerinde Türkiye’de Bağımsız Denetçi ve Bağımsız Denetim Kuruluşlarının Durumu”, *Social Sciences Studies Journal*, 4(20), 2483-2494.
- Dölen, T. (2015). “Bağımsız Denetime Duyulan Güvenin ve Denetimin Bağımsızlığının Muhasebe Meslek Mensupları Açısından Değerlendirilmesi”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 17(2), 175-189.
- Dönmez, A. Başak, B. ve Ayten E. (2005). “Ülkemiz Bağımsız Dış Denetim Standartlarının ABD Genel Kabul Görmüş Denetim Standartları-AB Sekizinci Yönergesi ve Uluslararası Denetim Standartlarıyla Karşılaştırılması”, *İİBF Dergisi*, 9, 52-78.
- Duman, Ö. (2008). *Muhasebe Denetim ve Raporlama*. Tesmer Yayınları, Ankara: Siyasal Kitabevi.
- Ece, N. (2011). “Dünya’da ve Türk Bankacılık Sektöründe İslam Bankalarının Gelişimi”, *Akademik Bakış Dergisi*, 25, 1-17.
- EPDK (2015). *Enerji Piyasasında Faaliyet Gösteren Gerçek ve Tüzel Kişilerin Faaliyetlerini Bağımsız Denetim Kuruluşlarına Denetletmesi Hakkında*, 5507 numaralı karar, 29299 Sayılı Resmi Gazete, 18 Mart 2015. <https://www.epdk.org.tr/Detay/Icerik/23-2-1025/denetim>, Erişim Tarihi: 27.03.2020.
- Erden, B. (2015). *Dünyada ve Türk Finans Sektöründe Sukuk: Erzurum İli Banka Çalışanları Arasında Bir Anket Çalışması Tezi*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Erdoğan, M. (2002). “Muhasebe, Denetim ve Bağımsız Denetimin Gerekliliği”, *Doğuş Üniversitesi Dergisi*, 5, 51-63.
- Erdoğan, M. (2016). *Denetim*. AÖF Denetim Kitabı Birinci Bölüm, Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Basım Tesisleri.
- Ergi, Ş. ve Güleç, Ö.F. (2019). “Büyük ve Orta Boy İşletmeler İçin Finansal Raporlama Standardı (Bobi Frs), Muhasebe Eğitimcileri ve Uygulayıcılarına Yönelik Bir Araştırma”, *Hitit Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 12(2), 377-399.
- Ergin, H. (2012). *Denetim*. Kütahya: Dumlupınar Üniversitesi Yayınları.
- Ernst&Young Türkiye (2012). “100 Soruda Yeni Türk Ticaret Kanunu”, [https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/100_soruda_TTK/\\$FILE/100SorudaTTK-061212-02.pdf](https://www.ey.com/Publication/vwLUAssets/100_soruda_TTK/$FILE/100SorudaTTK-061212-02.pdf), Erişim Tarihi:21.04.2020.
- Ersoy, M. ve Süner, M. (2019). “AAOIFI Standartlarının Türkiye’deki Katılım Bankalarına Olası Etkileri”, *AÇÜ Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 5(2), 226-245.
- Ertaş, V. (2013). “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Raporu”, *TKBB Yayınları*, 21-23 Aralık 2013.
- Ertaş, A. (2018). *Bağımsız Denetim Kapsamında Türkiye’de Yapılan Yasal Düzenlemelerin Bağımsız Denetim Üzerine Etkileri*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Afyon: Afyon Kocatepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Ertugay, E. vd. (2019). “Faizsiz Finansal Kuruluşların Denetimi”, *Üçüncü Sektör Sosyal Ekonomi Dergisi*, 54(3), 1442-1457.
- Esendemir, E. (2011). “Uluslararası Denetim Standartları Ve Türkiye’deki Düzenlemeler Çerçevesinde Bağımsız Denetim Kuruluşlarında İnsan Kaynakları Yönetimi”, *Celal Bayar Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 9(2), 646-667.
- Esendemir, E. (2014). “Bağımsız Denetimde Kalite Kontrol ve YMM'lere Yönelik Bir Uygulama”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, Mödav*, 15(2), 111-143.
- Eskici, M.M. (2007). *Türkiye’de Katılım Bankacılığı Uygulaması ve Katılım Bankalarının Müşteri Özellikleri*. (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Isparta: Süleyman Demirel Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Fırat, A. ve Şahin, M. (2016). “Türkiye’ de Bağımsız Denetimin Gözetim ve Denetim Faaliyetlerinin Gelişimi ve Tarihçesi”, *Muhasebe ve Denetim Dünyası E-Dergi*, 2, 1-10.
- Forster, N. (1994). The analysis of company documentation. In C. Cassell & G. Symon (Eds.), *Qualitative methods in organizational research: A practical guide* (147-166). London: Sage Publications.
- Ginena, K. Ve Hamid, A. *Foundations of Shari‘ah Governance of Islamic Banks*, First Published, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, PO19 8SQ, United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Gücenme, Ü. (2004). *Muhasebe Denetimi*. (1 Baskı), Bursa: Aktüel Yayınları.
- Güçlü, F. (2008). *Muhasebe Denetim İlkeleri ve Teknikleri*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Gül, M. ve Kaban, İ. (2015). “Bankalarda İç Kontrol ve İç Denetim İlişkisi ve Bir Uygulama”, *Muhasebe ve Denetim Bakış Dergisi*, 15(45), 89-112.
- Gül, H. ve Toprak, S. (2020). “AAOIFI Standartlarının Türkiye’de Uygulanabilirliği”, *Katılım Finans Dergisi*, 4(19), 28-35.
- Güler, E. (2006). “Bağımsız Dış Denetim Süreci, Kurumsal-Sosyal Sorumluluk İlişkisi, Bankacılık Sektörü Uygulaması”, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Gündoğdu, A. (2017). “ Türk Bankacılık Sisteminde Düzenleme ve Denetlemenin Etkinliğini Ölçmeye Yönelik Bir Analiz”, *Sosyoekonomi*, 25(34), 33-52.
- Güney, A. (2012). *Banka İşlemleri*. 6. Baskı, İstanbul: Beta Yayınları.
- Güredin, E. (2014). *Denetim ve Güvence Hizmetleri- SMM ve YMM’lere Yönelik İlkeler ve Teknikler*. 14. Baskı, İstanbul: Türkmen Kitabevi.
- Güvemli, O. (2001). *Türk Devletleri Muhasebe Tarihi Cumhuriyet Dönemi, XX. Yüzyıl (Cilt IV)*. İstanbul: Avcıol Basım-Yayın.
- Güvemli, O. ve Özbirecikli, M. (2011). “Türkiye’de Bağımsız Muhasebe Denetiminin Gelişim Süreci 1990-2011”, *MUFTAD Dergisi*, 1(1), 146-180.

- Habib, S.F. (2018). *Fundamentals of Islamic Finance and Banking*. First Published, The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, PO19 8SQ, United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Haftacı, V. (2011). *Muhasebe Denetimi*. 2. Baskı, Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Haftacı, V. (2014). *Muhasebe Denetimi*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.
- Hanefah, H. M. M., & Singh, J. (2012). “Convergence Towards İfrs İn Malaysia: İssues, Challenges And Opportunities”. *International Journal of Business, Economics and Law*, Vol. 1, 43-47.
- Haniffa, R., & Hudaib, M. (2010). Islamic Finance: From Sacred Intentions To Secular Goals?. *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 1(2), 85-91.
- Hasan, A. & Sabirzyanov, R. (2015). “Optimal Shari’ah Governance Model In Islamic Finance Regulation”, *International Journal of Education and Research*, April 2015, 3(4), 243-258.
- Hassan, A. ve Mollah, S. (2018). *Islamic Finance Ethical Underpinnings, Products, and Institutions*. Cham, Switzerland: Palgrave Macmillan.
- Hayes, R., Dassen, R., Schilder, A. & Wallage, P. (2005). *Principles Of Auditing An Introduction to International Standards on Auditing*. Second Education, London, England: Pearson Education Limited.
- Hikmet, N.(2009). “Halka Açık Olmayan İşletmelerin Bağımsız Denetime Hazırlanması”. Cemal İbiş (Ed.). *IX. Türkiye Muhasebe Denetimi Sempozyumu, Uluslararası Muhasebe Sempozyumu 12-13 Ekim 2009* (383-398). İstanbul: İSMMMO Yayın No:136.
- IFSB, (2017). *Guiding Principles On Disclosure Requirements For Islamic Capital Market Products (Şukūk And Islamic Collective Investment Schemes)*, IFSB-19, Kuala Lumpur, Malaysia: IFSB Published.
- IFSB, (2015). *Core Principles For Islamic Finance Regulation (Banking Segment)(CPIFR)*, Kuala Lumpur, Malaysia: IFSB Published.

- İmran, M.,S., Ahmad, A. and Bhuiyan, Z., H.(2012). “Auditing in Islamic Perspective and Auditing as Practiced in some selected Islamic Banks Operating in Bangladesh”, *IIUC studies*, 9, 293-306.
- Ittonen, K., Riikka M., Emma & Tronnes, P, C. (2019). “Banks’ Audit Committees, Audit Firm Alumni And Fees Paid To Audit Firm”, Emerald Publishing Limited 0268-6902, *Managerial Auditing Journal*, 34(7),783-807.
- Jabir Al-Sulaiti, A.A. Ousama and Helmi Hamammi, (2018) "The compliance of disclosure with AAOIFI financial accounting standards: A comparison between Bahrain and Qatar Islamic banks", *Journal of Islamic Accounting and Business Research*, 9(4), 549-566.
- Kaban, İ. (2018). *Bankalarda Hile Denetimi: Merkezden Denetim Ve Personel Algısına İlişkin Nitel Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Tokat: Gaziosmanpaşa Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Khordhid, A. (2009). “Euromoney Encyclopedia of Islamic Finance”, (Ed.) Aly Khorshid, *Sukuk and Securitization*, London: Euromoney Institutional Investor PLC.
- Kamla, R. and Rammal, H. (2013). "Social Reporting by Islamic Banks: Does Social Justice Matter?", *Accounting, Auditing & Accountability Journal*, 26(6), 911-945.
- Kamu Gözetim Kurumu, Türkiye Denetim Standartları, Bağımsız Denetim Standartları 210, <https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/PDF%20linkleri/standartlar%20tablo%20son%20h%C3%A2li.pdf>, Erişim Tarihi: 03.01.2020.
- Kappel, M. (2017). “Accounting Blog Accounting Training, Tips, and News”, <https://www.patriotsoftware.com/accounting/training/blog/what-is-an-internal-audit/> Erişim Tarihi: 08.07.2019.
- Karaaslan, S. ve Gülhan, O. (2020). “TFRS 9'a Geçişin Türkiye'de Halka Açık Bankaların Finansal Durum Tablolarına Etkileri”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, (86), 111-124.
- Karacan, S. ve Uygun, R. (2012). *Denetim ve Raporlama*. Kocaeli: Umuttepe Yayınları.

- Karahan, A. (2018). *Bağımsız Denetçinin Mesleki Şüpheciliğinin Denetim Standartları Bağlamında Denetim Kalitesine Etkisi ve Bir Araştırma*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Malatya: İnönü Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Karahan, M. (2017). “Türkiye, Abd ve Ab’de Muhasebe Denetiminin Karşılaştırılması”, *Al-Farabi Uluslararası Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(2), 273-288.
- Karakoç, M. (2013). “Türk Ticaret Kanunu İle Birlikte Bağımsız Denetimde Meydana Gelen Gelişmeler”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 15(59),17-38.
- Karanfiloğlu, A.Y. (1999). “Muhasebe Denetimi Kavram İlke ve Yöntemleri”, *Sayıştay Dergisi Ekim-Aralık*, 10(35),28-37.
- Karasar, N. (2007). *Bilimsel Araştırma Yöntemleri*. (17. Baskı) Ankara: Nobel yayınları.
- Karasu, R. (2014). “Yeni Bir Düzenleyici ve Denetleyici Kurum: Kamu Gözetimi Muhasebe ve Denetim Standartları Kurumu”. *Amme İdaresi Dergisi*, 47(1),79-105.
- Karataş, M. (2014). “Şirket Denetçiliğinden Bağımsız Denetçiliğe”, *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 14(43), 123-142.
- Karcıoğlu, R. Yanık, R. (2010). “Uluslararası İç Denetim Standartları ve Türkiye'nin İlk 500 Büyük Sanayi Kuruluşunda Bir Uygulama”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 24(4), 229-241.
- Kartal M. T. (2017). *Denetim Komitelerinin Yeterliliği: Türk Bankacılık Sektöründe Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.
- Kartal, M.T. (2017). “Düzenlemeler Açısından Banka Denetçilerinin Yetki Sınırlarının Belirlenmesi Üzerine Bir İnceleme” *Bankacılar Dergisi*, 102, 111-131.
- Kartal, M.T. (2019). “Katılım Bankacılığında Danışma Komiteleri: Faizsiz Bankacılık İlke ve Standartlarına Uyuma İlişkin Tebliğ (Tebliğ) Üzerine Bir İnceleme”, *Journal of International Banking Economy And Management Studies*, 2(2),93-108.
- Kartal, M.T. ve Ay, H.(2019). “Türkiye’de Faizsiz Finans Kuruluşları Açısından Bir Dönüm Noktası: Faizsiz Finans Muhasebe Standartları (FFMS) Üzerine Bir

İnceleme”, *Journal of International Banking Economy And Management Studies*, 2(1), 77-102.

Kasım, N., Sanusi, Z., M. (2013). “Emerging Issues For Auditing in Islamic Financial Institutions: Empirical Evidence From Malaysia”, *IOSR Journal of Business and Management (IOSR-JBM)* e-ISSN: 2278-487X, 8(5), (Mar. - Apr. 2013), 10-17, www.iosrjournals.org.

Kaval, H. (2003). *Muhasebe Denetimi*, (1. Baskı), Ankara: Akademik Denetim Danışmanlık ve Yeminli Mali Müşavirlik A.Ş.

Kaval, H. (2005). *Muhasebe Denetimi*. Ankara: Gazi Kitabevi.

Kavut, L., Taş, O., Şavlı, T. (2009). *Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*. İstanbul: İSMMMO Yayınları, Yayın No 130.

Kavut, L. ve Adiloğlu, B. (2016). “Türkiye’de Bağımsız Denetimin Gelişimi: Düünden Bugüne”. Göksel Yücel (Ed.). *Seçmeler 2016 Kitabı Yayın No:75 (35-62)*. İstanbul: İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Muhasebe Enstitüsü.

Kepekçi, C. (2000). *Bağımsız Denetim*. Ankara: Siyasal Kitabevi.

Kepekçi, C. (2004). *Bağımsız Denetim*. Beşinci Baskı, İstanbul: Avcıol Yayınları.

KGK. (2011). *660 Sayılı Kamu Gözetim Kanunu*, 28103 Sayılı Resmi Gazete Kararı, 2 Kasım 2011.

KGK, (2019). “Türkiye Denetim Standartları Bilgi Notu”, Kamu Gözetim Kurumu, https://www.kgk.gov.tr/Portalv2Uploads/files/Duyurular/v2/TDS/Bilgi_Notu_09_05_2019.pdf, Erişim Tarihi:15.04.2020.

KGK TMS/TFRS 2020 Seti, <https://www.kgk.gov.tr/DynamicContentDetail/10239/TMS/TFRS-2020-Seti>, Erişim Tarihi:09.04.2020.

Kışhalı, Y. ve Pehlivanlı, D. (2006). “Risk Odaklı İç Denetim ve IMKB Uygulaması”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi (MUFAD)*, 30, 75-87.

Koçoğlu, E. (2019). *Katılım Bankacılığında Müşteri Memnuniyeti ve Müşteri Sadakati Yönünden İlişkisel Pazarlama Öğeleri*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). Bolu: Bolu Abant İzzet Baysal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

- Köse, Y. ve Ertan, S. (2016). “Türkiye’de Bağımsız Denetçilik Ve Bağımsız Denetçinin Sorumluluğu”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi, ICAFR 16 Özel Sayısı*, 12(30), 290-307.
- Kumar, R. and Sharma V. (2015). *Auditing Principles and Practice*. Third edition, India Delhi 110092: Eastern Economy Edition.
- Kutukız, D. ve Öncü, M. A. (2009). “Bağımsız Denetimin Anonim Ortaklıklarda Kurumsal Yönetimin Gelişmesine Etkisi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 11(41), 131-139.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2014 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-283.vsf>, Erişim Tarihi 15.08.2020.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2015 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-284.vsf>, Erişim Tarihi 17.08.2020.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2016 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-721.vsf>, Erişim Tarihi 20.08.2020.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-1461.vsf>, Erişim Tarihi 23.08.2020.
- Kuveyt Türk Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.kuveytturk.com.tr/medium/document-file-2413.vsf>, Erişim Tarihi 26.08.2020.
- Lance B. Coleman, Sr. (2015). *Advanced Quality Auditing An Auditor’s Review of Risk Management, Lean Improvement, and Data Analysis*. Milwaukee, Wisconsin, United States of America: ASQ Quality Press.
- Lee, T., H. & Azham M., A. (2008). “The Evolution of Auditing: An Analysis of The Historical Development”, *Journal of Modern Accounting and Auditing*, 4(12),1-8.

- Marie, T., C., Tonny L. and Kenneth R., S. (2007). *Audit Committees in Central Banks*. Washington, USA: IMF Working Paper Monetary and Capital Markets Department, 07. 10.5089/9781451866377.001.
- Merdim, M. (2015). "Finansal Denetimin Tarihsel Gelişimi", <https://www.slideshare.net/lkerMetehanMerdim/finansal-denetimin-tarihsel-geliimi>, Erişim Tarihi: 27.12.2018.
- Mustafa, B. G. (2003). *The Implementation of Accounting Standards for Islamic Banks: a Study of Preparers' and Auditors' Opinions in Sudan*, (Doctoral thesis, University of Surrey), Unpublished Phd Thesis, UK: University of Surrey.
- Nawaz, M.A. and Farzana, U. (2018). "Investment Related Risk Management Practice by Islamic Banks in Bangladesh". *International Journal of Economics, Finance and Management Sciences*, 6(4), 153-164.
- Oğuz, A.B. (2016). "Türkiye Kamu, Özel Sermayeli Mevduat Ve Katılım Bankalarının 2005-2013 Arasındaki Bazı Bilanço Kalemlerinin Karşılaştırılması", *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 12(29), 225-241.
- Oktay, S. (2013). "Bağımsız Denetim Etkinliğinin Artırılmasında Denetim Hizmetinde Kalite ve Kalite Kontrol, ABD Düzenlemeleri", *Maliye Finans Yazıları*, 27(100), 42-94.
- Oktay T. ve Cem N. D. (2012). *SPK Düzenlemeleri ve 3568 Sayılı Mevzuat Kapsamında Denetim*. İstanbul: Alfa Yayınları.
- Okumuş, A. (2016). *Bilimsel Araştırma Teknikleri*, İstanbul: İstanbul Üniversitesi Açık ve Uzaktan Eğitim Fakültesi Ortak Ders Notu, İstanbul Üniversitesi Yayınları.
- Okumuş, H. Ş. (2005). "Interest- Free Banking in Turkey: A Study of Customer Satisfaction and Bank Selection Criteria". *Journal of Economic Cooperation* 26(4), 51-86.
- Okur, M. (2007). *Bağımsız Denetimin Denetimi*. Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Yeterlik Etütü.

- Özdemir, O. vd. (2019). “Faizsiz Finans Muhasebe Standartlarının Mali Tabloların Sunuluşuna Etkileri Üzerine Bir Araştırma”, *İşletme Araştırmaları Dergisi*, 11(2), 1151-1171.
- Özekicioğlu, S. S. (2020). “Türk Bankacılık Sektöründe Denetimin Etkinliği: Finansal Kriz Dönemleri İçin Aksiyon Önerileri”, *Uluslararası Yönetim İktisat ve İşletme Dergisi*, 16(1), 92-107.
- Özulucan, A. ve Deran, A. (2009). “Katılım Bankacılığı İle Geleneksel Bankaların Bankacılık Hizmetleri ve Muhasebe Uygulamaları Açısından Karşılaştırılması”, *Mustafa Kemal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6(11), 85-108.
- Özulucan, A., Keleş, D., ve Arslan, S. (2016). “Muhasebe Meslek Mensuplarının 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu’nda Yer Alan Bağımsız Denetim İle İlgili Hususlar Hakkındaki Görüşlerine Yönelik Ordu İlinde Bir Araştırma”, *Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 9(1), 25-42.
- Pabuçcu, Y.U. (2017). *Evaluation Of Bank Spread Differences Between Conventional And Participation Banks*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Kocaeli: Gebze Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Parlakkaya, R. ve Çürük, S.A. (2011). “Finansal Rasyoların Katılım Bankaları ve Geleneksel Bankalar Arasında Bir Tasnif Aracı Olarak Kullanımı: Türkiye Örneği”, *Ege Akademik Bakış*, 11(3), 397-405.
- Pehlivan, P. (2016). “Türkiye’de Katılım Bankacılığı ve Bankacılık Sektöründeki Önemi”, *Selçuk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Sosyal Ekonomik Araştırmalar Dergisi*, 16(31), 297-324.
- Porter, B., Simon, J. & Hatherly, D. (2014). *Principles of external auditing*. London, England: John Wiley & Sons, Ltd.
- Rammal, Hussain And Lee D. Parker. (2010). “Audit and Governance İn Islamic Banks: Selection And Training Of Shari'ah Advisors”. *6th Asia Pacific Interdisciplinary Research in Accounting (APIRA) Conference*. Sydney, Australia.
- Sabuncu B. (2018). “İç Denetim Anlayışındaki Değişiklikler ve Gelişmeler”, *Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi Özel Sayı*, 20, 779-789.

- Sağlar, J. ve Yüce, D. (2015). “Bağımsız Denetimde Kamu Gözetim Kurumunun Rolü Ve Kurumdan Beklentilerin Tespitine Yönelik Bir Araştırma”, *Niğde Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 8(3),45-57.
- Sanlı, N. ve Özbirecikli, M. (2012). “Türkiye’de Denetim Mesleğinin Gelişim Süreci: Geçmişten Geleceğe Bir Araştırma” *Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi*, 12(38), 1-28.
- Schoon, N. (2016). *Modern Islamic Banking Products and Processes in Practice*. The Atrium, Southern Gate, Chichester, West Sussex, PO19 8SQ, United Kingdom: John Wiley & Sons Ltd.
- Selimoğlu, S.K., Uzay, Ş., vd. (2011). *Muhasebe Denetimi*. 3. Baskı, Ankara: Gazi Kitabevi.
- Selimoğlu, S.K. (2013). *Uluslararası Denetim Standartları Kapsamında Bağımsız Denetim*. Sakarya: Saüsem Yayınları.
- Selimoğlu, S.K., Özbirecikli, M. ve Uzay, Ş. (2017). *Bağımsız Denetim Türkiye Denetim Standartlarıyla Uyumlaştırılmış*. (2. Basım), Ankara: Nobel Yayınları.
- Sevim, Ş. Tansel Ç. ve Niyazi K. (2006). “Avrupa Birliği Müzakereleri Süresince AB 8. Yönergesi Kapsamında Türkiye’de Denetim ve Denetçilik Mesleğinin Durumu: AB Müzakereleri Gelişim için Bir Fırsat mıdır?” , *İSMMMO: Mali Çözüm Dergisi*, 16(74), 44-76.
- Shafii, Z., Ali, M.,N., and Kasim, N. (2014). “Shariah Audit in Islamic banks: an Insight to the Future Shariah Auditor Labour Market in Malaysia”, *Procedia - Social and Behavioral Sciences*, 145, 158–172.
- Shafi, Z., Salleh, S., Zakaria, N., Hanefah, M.M.& Yunanda, R.A. (2014). “Shariah Audit Certification Contents: Views of Regulators, Shariah Committee, Shariah Reviewers and Undergraduate Students”, *International Journal of Economics and Finance*, 6(5), 2014, ISSN 1916-971X E-ISSN 1916-9728 Published by Canadian Center of Science and Education.
- Sherif, E. H., Khaled, H., Mohamed, M., & Hussien, M. (2018). “The Determinants of Financial, Social and Sharia Disclosure Accountability for Islamic Banks”. *Risk Governance and Control: Financial Markets & Institutions*, 8(3), 21-42.

- SPK. (2012). 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, 28513 Sayılı Resmî Gazete, 30 Aralık 2012.
- Srairi, S. (2018). “Determinants of Corporate Risk Disclosure Practices: the Case of Islamic Banks in Gulf Cooperation Council Region”, *Journal of Muamlaat and Islamic Finance Research*, 15(1), 21-50.
- Şağbanşua, L. (2016). *İslami Finans Kurumlarında İslami Danışma Kurulları: Türkiye İçin Model Önerisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). Ankara: Turgut Özal Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Şimşek, A. (2018). “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”. Ali Şimşek(Ed.), *Araştırma Modelleri* (80-107), Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları.
- Tekçam, R. (2017). *Faizsiz Bankacılıkta Denetim: Türkiye İçin Model Önerisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: İstanbul Ticaret Üniversitesi Finans Enstitüsü.
- The Institute Of Company Secretaries Of India, *Fundamentals Of Accounting And Auditing*, 2014, <https://www.icsi.edu/media/webmodules/publications/FULL%20FAA%20PDF.pdf>, Erişim Tarihi: 26.02.2018.
- TKBB (2015). AAOIFI Faizsiz Finans Standartları Türkçe Çevirisi, İstanbul: Tkbb Yayınları, Yayın No:10.
- TKBB, (2018). *Danışma Kurulunun Oluşumu, Görev, Çalışma Usul Ve Esasları Hakkında Tebliğ*, 253 Sayılı TKBB Yönetim Kurulu Kararı, 02.04.2018.
- Toroslu, M. V. (2016). *Finansal Tablolar Denetimi*. Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Tuna, K. (2007). “Bankalarda Kurumsal Yönetim”, *İstanbul Üniversitesi Uygulamalı Sosyal Bilimler Dergisi*, 1, 209-221.
- Tunay, K.B. (2016). “İslami Bankacılık ile Ekonomik Büyüme Arasında Nedensellik İlişkileri”, *Celal Bayar Üniversitesi İ.İ.B.F. Yönetim ve Ekonomi Dergisi*, 23(2), 485-502.
- Turhan, İ. (2013). “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Raporu”, *TKBB Yayınları*, 21-23 Aralık 2013.

- Turner, C. (2016). *Controlling Auditor Interactions to Improve the Quality of a Financial Statement Audit*, Doctor of Business Administration (D.B.A.), Walden Dissertations and Doctoral Studies. 2587. Minneapolis, Minnesota, United States: Walden University Business Administration.
- Türedi, H. (2000). *Denetim*. Trabzon: Celepler Matbaacılık.
- Türker, H. (2010). *İslami Finans Sisteminde Finansal Aracılık: Dünyadaki Gelişmeler Ve Sermaye Piyasasının Geliştirilmesi Açısından Türkiye İçin Öneriler*. (Yeterlilik Etüdü), Ankara: Sermaye Piyasası Kurulu Aracılık Faaliyetleri Dairesi.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2014 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/4/TF-Solo-20141231.pdf>, Erişim Tarihi 01.09.2020.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2015 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/67/TFKB_31_12_2015_Solo_Final_TR.pdf, Erişim Tarihi 03.09.2020.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2016 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/78/TFKB%2031%2012%202016%20Konsolide%20Olmayan%20Final.pdf>, Erişim Tarihi 05.09.2020.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/88/TFKB%2031%2012%202017%20solo.pdf>, Erişim Tarihi 07.09.2020.
- Türkiye Finans Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.turkiyefinans.com.tr/Lists/BagimsizDenetimRaporlari/Attachments/101/TFKB%2031%2012%202018%20solo.pdf>, Erişim Tarihi 09.09.2020.
- Uçma, T. ve Beycan, M. (2008). “Development Of Independent Auditing In State Banks In Turkey From Past To Future”, *Journal of Yasar University*, 3(12), 1711-1730.

- Ulusoy, Y. (2005). “Halka Açık Anonim Ortaklıklarda Bağımsız Dış Denetimin Fonksiyonları ve Denetçi Bağımsızlığı”, *Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi*, 7(2), 265-300.
- Usul, H. (2013). *Bağımsız Denetim*. Ankara: Detay Yayıncılık.
- Uyan, U. (2013). “Katılım Bankacılığı ve Faizsiz Finans Çalıştayı Raporu”, *TKBB Yayınları*, 21-23 Aralık 2013.
- Uyar, S. (2015). “Denetim Standartlarına Göre Sınırlı Bağımsız Denetim (Finansal Tabloların Gözden Geçirilmesi)”, *Mali Çözüm Dergisi*, 118, 15-39.
- Uzun, A.K. (2008). “Denetim Komitesi Üyelerinin Bağımsızlığı Nasıl Sağlanır?”, https://www.denetimnet.net/UserFiles/Documents/Makaleler/Denetim%20Komitesi/Denetim_Komitesi_Uyelerinin_Bagimsizligi.pdf, Erişim Tarihi: 05.06.2020.
- Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2016 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://vakifkatilim.com.tr/documents/bagimsiz-denetim-raporlari/bagimsiz-denetim-raporu-2016-4-Solo.pdf>, Erişim Tarihi 10.09.2020.
- Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://vakifkatilim.com.tr/documents/bagimsiz-denetim-raporlari/bagimsiz-denetim-raporu-2017-4-Solo.pdf>, Erişim Tarihi 12.09.2020.
- Vakıf Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://vakifkatilim.com.tr/documents/bagimsiz-denetim-raporlari/bagimsizdenetimraporu20181solo.pdf>, Erişim Tarihi 14.09.2020.
- Warde, İ. (2000). *Islamic Finance in the Global Economy*. Press 22. Edinburgh: Edinburgh University Press.
- Yahşi, F. (2014). *Katılım Bankalarında Risk Odaklı İç Denetim Ve Bir Model Önerisi*, (Yayınlanmamış Doktora Tezi). İstanbul: Marmara Üniversitesi Bankacılık ve Sigortacılık Enstitüsü.

- Yakar, S., Kandır, S.K. ve Önal, Y.B. (2013), “Yeni Bir Finansman Aracı Olarak „Sukuk-Kira Sertifikası ve Vergisel Boyutunun İncelenmesi”, *Bankacılar Dergisi*, 84, 72-94.
- Yanık, R. (2013). “6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu Kapsamında Denetçi Sorumluluğu Ve Borç-Alacak Hesaplarının Denetimine İlişkin Bir Öneri”, *Atatürk Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Dergisi*, 27(4), 358-367.
- Yaraş, E. (2019). “Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri”, Sevtap Ünal (Ed.), *Nitel Araştırma Yöntemleri* (250-273). Erzurum: Atatürk Üniversitesi Açık Öğretim Fakültesi Yayınları.
- Yereli, A. ve Özdoğan, B. (2009). *Genel Kabul Görmüş Denetim Standartlarının Türkiye Açısından Değerlendirilmesi*. Manisa: Celal Bayar Üniversitesi Matbaası.
- Yılancı, M. (2006). *İç Denetim*. Ankara: Nobel Yayınları.
- Yılancı, M., Yıldız, B. ve Kiracı, M. (2012). *Muhasebe Denetimi*. 1. Basım, Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yılancı, M., Yıldız, B. ve Kiracı, M. (2016). *Türkiye Bağımsız Denetim Standartları ile Uyumlu Muhasebe Denetimi*. (Güncellenmiş 2.Baskı), Ankara: Detay Yayıncılık.
- Yıldırım, A. (1999). “Nitel Araştırma Yöntemlerinin Temel Özellikleri Ye Eğitim Araştırmalarındaki Yeri Ve Önemi”, *Eğitim ve Bilim Dergisi*, 23(112), 7-17.
- Yıldırım, A., & Şimşek, H. (2006). *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri* (5.Baskı). Ankara: Seçkin Yayıncılık.
- Yılmaz, E. (2014). “Yeni Bir Finansal Araç Olarak Sukuk: Çeşitleri, Türkiye Uygulaması ve Vergilendirilmesi”, *Muhasebe ve Finansman Dergisi*, 61, 81-100.
- Yılmaz, H.Ö. (2016). *Türk Bankacılık Sisteminde Katılım Bankalarının Tercih Nedenleri ve Bir Uygulama*, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi). İstanbul: İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Yıldız, B. (2012). “Denetim Süreci, Denetim Kanıtları ve Çalışma Kâğıtları”. Melih Erdoğan (Ed.), *Muhasebe Denetimi* (44-61). Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınevi 2473.

- Yurttadur, M. ve Demirbaş, H. (2017). “Türkiye’de Bulunan Katılım Bankaları ve Özel Sermayeli Mevduat Bankalarının Finansal Performanslarının Karşılaştırılması”, *İstanbul Gelişim Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 4(2), 89-117.
- Yurtsever, G. (2008). “Bankacılığımızda İç Kontrol”, *İç Denetim Dergisi*, Bahar 22, 30-39.
- Yurtsever, G. (2014). “İç Denetçilerin Sahip Olması Gereken Yetkinlikler”, *İç Denetim Dergisi*, 39, 24-35.
- Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2015 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/KonsolideOlmayanDenetimRaporu_31Aralik2015.pdf, Erişim Tarihi 20.09.2020.
- Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2016 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat-Katilim-Solo-Aralik-2016-Denetim-Raporu.pdf>, Erişim Tarihi 22.09.2020.
- Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2017 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/Ziraat-Katilim_31.12.2017_konsolide-olmayan-denetim-raporu.pdf, Erişim Tarihi 24.09.2020.
- Ziraat Katılım Bankası Anonim Şirketi 31 Aralık 2018 Tarihinde Sona Eren Yıla Ait Bağımsız Denetim Raporu, <https://www.ziraatkatilim.com.tr/sites/default/files/inline-files/31.12.2018denetim.pdf>, Erişim Tarihi 26.09.2020.
- 3568 Sayılı Kanun, (1989). Serbest Muhasebeci Mali Müşavirlik ve Yeminli Mali Müşavirlik Kanunu, 20194 Numaralı Resmi Gazete, 13 Haziran 1989, <https://www.mevzuat.gov.tr/MevzuatMetin/1.5.3568.pdf>, Erişim Tarihi 31.03.2020.

ÖZGEÇMİŞ

Kişisel Bilgiler	
Adı Soyadı	Bahattin ERDEN
Doğum Yeri ve Tarihi	Erzurum-20.03.1983
Eğitim Durumu	
Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, İİBF, İşletme Bölümü
Y. Lisans Öğrenimi	Atatürk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, İşletme Anabilim Dalı, 2015
Bildiği Yabancı Diller	İngilizce
İş Deneyimi	
Çalıştığı Kurumlar	T.C. Ziraat Bankası A.Ş. 2006-2012
Çalıştığı Kurumlar	Atatürk Üniversitesi, İspir Hamza Polat MYO
İletişim	
E-Posta Adresi	berden@atauni.edu.tr
Tarih	21.12.2020